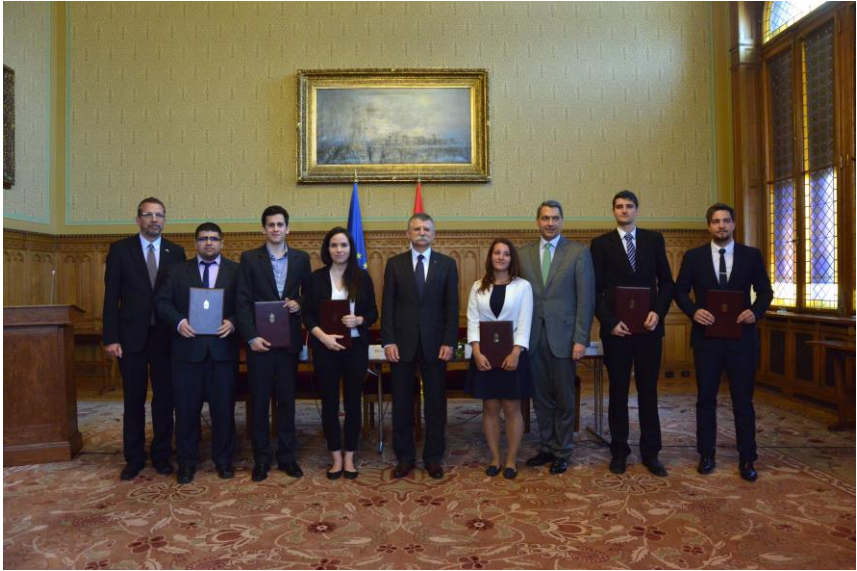

MAGYARORSZÁG ÉS A KÖZÉP-EURÓPAI TÉRSÉG AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Díjnyertes pályázatok
2016

**MAGYARORSZÁG
ÉS A KÖZÉP-EURÓPAI TÉRSÉG AZ
EURÓPAI UNIÓBAN**

**Díjnyertes pályázatok
2016**

Kövér László, az Országgyűlés elnöke, Lázár János Miniszterelnökséget vezető miniszter és Zupkó Gábor, az Európai Bizottság Magyarországi Képviseletének vezetője a pályázat díjazottjaival

**MAGYARORSZÁG
ÉS A KÖZÉP-EURÓPAI TÉRSÉG AZ
EURÓPAI UNIÓBAN**

**Díjnyertes pályázatok
2016**

Szerkesztette | *Tamás Csaba Gergely*

© Országgyűlés Hivatala, 2018

Kiadja az Országgyűlés Hivatala
Budapest, 2018

Felelős kiadó | *Such György*
Felelős szerkesztő | *Bárány Tibor*

Korrektor | *Thész Dóra*
Technikai szerkesztő | *Kálmánné Páble Erika*
Borító | *Győri Design Bt.*
A díjkiosztó ünnepség fényképésze | *Pető Zsuzsa*

ISBN 978-615-5674-40-2
ISSN 1787-4777

TARTALOM

ELŐSZÓ..... [5]

DÍJNYERTES PÁLYÁZATOK 2016

I. helyezett

DRABANCZ ÁRON – EL-MEOUCH NEDIM MÁRTON |

A szén-dioxid-kvóta eredményessége a globális

klímaváltozás elleni harcban..... [7]

II. helyezett

FAZEKAS BRIGITTA LILLA |

A szanálás, avagy az EU új válságkezelési mechanizmusa

Magyarország látószögéből ..... [43]

III. helyezett

HOSS BENCE |

A magyar méhészeti ágazat lehetőségei a hazai és európai uniós

gazdasági rendszerben ..... [77]

Különdíjasok

TÖRÖK VIRÁG |

Az Európai Unió válasza az új globális kihívásokra.

Cső-diplomácia ..... [109]

HERCZEG GERGŐ |

BREXIT, avagy a brit kilépés gazdasági és jogi

háttere ..... [149]

A DÍJAZOTTAK BEMUTATÁSA

ABSTRACTS OF THE AWARD-WINNING ESSAYS

ELŐSZÓ

A kötet a „Magyarország és a közép-európai térség az Európai Unióban, az Európai Unió a világban” címmel az Országgyűlés elnöke, a Miniszterelnökséget vezető miniszter és az Európai Bizottság Magyarországi Képviselőtársaságának vezetője által magyarországi felsőoktatási intézmények, valamint a Magyarországgal szomszédos államok magyar nyelven is oktató felsőoktatási intézményeinek hallgatói részére 2016 decemberében meghirdetett pályázatra benyújtott díjnyertes tanulmányokat adja közre.

A pályázat kiírására első alkalommal 1995-ben került sor, azóta lényegében minden évben lehetőség nyílik a különböző uniós politikák, a közép-európai együttműködés vagy éppen az európai integráció dilemmái iránt érdeklődést mutató hallgatók számára pályaművek benyújtására. A pályázati kiírásnak megfelelően a pénzjutalommal és brüsszeli tanulmányúttal is díjazott nyerteseket az Országgyűlés elnöke által felkért, szakemberekből álló bírálóbizottság választja ki.

DRABAN CZ ÁRON – EL-MEOUCH NEDIM MÁRTON

A szén-dioxid-kvóta eredményessége a globális klímaváltozás elleni harcban

1. BEVEZETÉS
2. AZ EURÓPAI UNIÓ KLÍMAVÉDELMI ERŐFESZÍTÉSEI
3. AZ EURÓPAI KVÓTAKERESKEDELMI RENDSZER (ETS)
  - 3.1. Első fázis (2005–2007)
  - 3.2. Második fázis (2008–2012)
  - 3.3. Harmadik fázis (2013–2020)
4. ADATBÁZIS
  - 4.1. Adattisztítás
  - 4.2. Adatbázis formázása, kiegészítése
5. LEÍRÓ STATISZTIKÁK
6. MODELLEZÉS
  - 6.1. Módszertan
  - 6.2. Modellspecifikáció
  - 6.3. Eredmények
7. ÖSSZEFOGLALÁS
8. IRODALOMJEGYZÉK

„Ha nem teszünk semmit, csak idő kérdése, hogy a globális felmelegedés miatt a világban hol, mikor és milyen mélységű konfliktusokkal, mekkora nagyságrendű humanitárius katasztrófákkal vagy modern kori népvándorlási hullámokkal kell majd szembesülnünk.”¹

1. BEVEZETÉS

Korunk egyik legkomolyabb kihívása a globális klímaváltozás. A Föld klímájának szélsőségesebbé válása és átlaghőmérsékletének növekedése a világ számtalan helyén nehezíti meg vagy lehetetlenné teszi a megélhetést. A csökkenő terméshozamok, az elszivatagosodó területek növekedése, valamint az óceánok növekvő vízszintje globális kihívásokat teremt: a klímaváltozás hatására háborúk törhetnek ki a szűkülő természeti erőforrásokért, megfordulhat az extrém szegénységben élők számának eddigi csökkenése, lelassulhat a világgazdaság növekedése, és népvándorlás indulhat el az erőforrá-

---

¹ Áder János köztársasági elnök levele a Párizsi Megállapodást még nem ratifikáló uniós országok állam- és kormányfőjéhez (2016. szeptember 28.)

sokban gazdagabb területek irányába. A globális felmelegedés kiváltó oka az egyre növekvő üvegházhatásúgáz-kibocsátás. A világ globalizálódásával egyre több és több ország vesz részt a globális termelési folyamatokban, amelynek hatására az üvegházhatású gázok kibocsátása, és ezáltal a globális felmelegedés üteme is növekszik.

Míg a 20. század első felében a melegedés üteme $0,07 \pm 0,02$ °C volt évtizedenként, addig az évszázad végére az ütem $0,13 \pm 0,03$ °C-ra gyorsult.² Az Amerikai Óceán- és Légkörkutató Hivatal (NOAA) mérései szerint a feljegyzések kezdete óta mért 17 legmelegebb év közül 16 ebben az évszázadban volt, az 5 legmelegebb év pedig a 2010-es években.³ A klímaváltozás hatásait már ma is tapasztalhatjuk: Johnstone és Mazo (2011)⁴ elemzése szerint az arab tavasz kirobbanásában jelentős szerepe volt az extrém időjárásnak a Közel-Keleten, amely a globális klímaváltozás következménye lehetett. A növekvő tengerszint ellen már ma is gátakkal, csatornákkal és új várostervezési megoldásokkal védekeznek a tengerparti városok lakói, a tengerszint emelkedése pedig akár 2%-kal csökkentheti a globális GDP-t.⁵

A klímaváltozás globális probléma, hisz minden egyes ország érintett benne. Egyes országok a növekvő tengerszint miatt víz alá kerülhetnek, máshol az életkörülmények vagy a gazdálkodás megnehezedhet, vagy ellehetetlenülhet az emelkedő hőmérséklet, fokozódó aszályok vagy extrém időjárási események hatására, ami népvándorlásokat indíthat el az élhető területek felé. Az üvegházhatású gázok kibocsátásának eloszlása pedig egyenetlen, így csak az országok közös hozzájárulásával érhető el a globális felmelegedés megállítása. A probléma globális voltának felismerése után az államok megalkották a Kiotói Jegyzőkönyvet,⁶ majd a 2015-ös párizsi ENSZ-klímakonferencián egy új, átfogóbb egyezményt alkottak meg. Ebben célul tűzték ki, hogy a globális átlaghőmérséklet emelkedésének nagyságát 2 °C alatt tartsák az iparosodás előtti szinthez képest: az aláírók vállalták, hogy fokozatosan csökkentik üvegházhatású-gáz-kibocsátásukat és elérik a

² Kevin E. TRENBERTH, Philip D. JONES, P. AMBENJE, R. BOJARIU, D. EASTERLING, A. Klein TANK, D. PARKER, F. RAHIMZADEH, J.A. RENWICK, M. RUSTICUCCI, B. SODEN és P. ZHAI: Observations: Surface and Atmospheric Climate Change. in: *Climate Change 2007: The Physical Science Basis* (Cambridge: Cambridge University Press 2007) 236-336.

³ NOAA (2017): Global Analysis - Annual 2016. lásd: <https://www.ncdc.noaa.gov/sotc/global/201613>

⁴ Sarah JOHNSTONE és Jeffrey MAZO: „Global Warming and the Arab Spring” *Survival* 2011/2. 11-17.

⁵ Jonathan PYCROFT, Jan ABRELL és J-C. CISCAR: „The global impacts of extreme sea-level rise: a comprehensive economic assessment” *Environmental and Resource Economics*, 2015/ 2. 225-253.

⁶ United Nations (1998): Kyoto Protocol to the United Nations framework convention on climate change. Lásd: <http://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf>

fenntarthatóan alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaság állapotát a századunkban.⁷ Az EU mindig elől járt a klímaváltozás elleni harcban: mindegyik tagállama ratifikálta a Kiotói Jegyzőkönyvet és 10 évre szóló növekedési stratégiájának célja, hogy az EU egésze 2020-ra 20%-kal csökkentse a szén-dioxid-kibocsátást az 1990-es szinthez képest.

Az Európai Unió kibocsátáscsökkentési terve miatt számos szabályt és ösztönzőt hozott létre, hogy a háztartások, vállalatok és a lakosság üvegházhatású kibocsátását csökkentse. Ennek egyik pillérje az európai kvótakereskedelmi rendszer (EU ETS) kialakítása volt, amelynek célja, hogy meghatározza egy adott vállalat mennyi üvegházhatású gázt bocsáthat ki egy adott évben. Az EU a kibocsátási kvóta évenkénti csökkentésével a vállalatokat arra ösztönzi, hogy beruházásokkal növeljék energiahatékonyságukat, csökkentsék üvegházhatású kibocsátásukat és így járuljanak hozzá az EU-s célok eléréséhez.

A tanulmányunk célja megvizsgálni az EU ETS rendszer működőképességét, azt hogy a kvótarendszer mennyire ösztönzi a vállalatokat a kibocsátás csökkentésére. Fő kutatási kérdésünk volt, hogy a rendszer egyes fázisaiban hogyan változott a kiosztott kvóta és az üvegházhatású gázok kibocsátásának mennyisége, fennállt-e a *túlallokálás* jelensége, vagyis az egyes vállalatok és országok trendszerűen a kibocsátást meghaladó mértékű kvótát kaptak-e vagy sem. Az üvegházhatású gázok kibocsátását meghaladó kvótanagyság ugyanis nem ösztönzi a vállalatokat energiahatékonyságot javító fejlesztések elindítására, üvegházhatású kibocsátásuk csökkentésére. Hipotézisünk szerint a rendszer felállításakor fennállt a *túlallokálás* jelensége, ám a későbbi fázisokban ez megszűnt és a rendszer hozzájárult a vállalatok üvegházhatásúgáz-kibocsátásának visszafogásához.

Másik kutatási kérdésünk volt, hogy a rendszerben szereplő tagállamokat a kvótakereskedelem megfelelően ösztönzi-e a kibocsátás csökkentésére, az egyes tagállamok kibocsátása lényegesen eltér-e a rendszer által meghatározott céltól. Vagyis az első 2 fázisban működő decentralizált, tagállami szintű, vagy a 3. fázistól működő centralizált, európai szintű kvótaelosztás a hatékonyabb. Hipotézisünk, hogy a 3. fázisban megvalósuló központi, európai uniós szintű kvótaelosztás, amely az aukciós értékesítés arányának jelentős növekedésével is járt, érdemben tudta növelni a rendszer hatékonyságát. Vizsgálatra kerül még, hogy a 3. fázis változtatásai csökkentették-e az országok vállalatainak egymástól való eltérését a kvóta túllépésében, illetve meg nem haladásában, amelyhez segítségül egy kvótatúllépésre használt változót definiálunk.

---

⁷ United Nations (2015): Paris Agreement

Lásd:

http://unfccc.int/files/essential_background/convention/application/pdf/english_paris_agreement.pdf

Munkánk első fejezetében bemutatjuk az EU energiastratégiáját: mik a kitűzött célok, és ezek milyen eszközökkel és irányelvek segítségével érhetők el. A második fejezetben bemutatjuk az európai kvótakereskedelmi rendszer működését, valamint elemezzük fázisait, eddigi eredményeit és a hozzájuk tartozó szakirodalmat. A harmadik fejezetben a kutatásunkhoz felhasznált adatbázist mutatjuk be, majd az ahhoz tartozó leíró statisztikákat és az esetleges kvótatulallokálást vizsgáljuk a negyedik fejezetben. Az ötödik fejezetben a további hipotéziseink helyességének megállapítására megalkotott ökonometriai modellt és annak eredményeit ismertetjük, majd konklúziót fogalmazunk meg az európai kvótakereskedelmi rendszer eddigi hatékonyságáról.

2. AZ EURÓPAI UNIÓ KLÍMAVÉDELMI ERŐFESZÍTÉSEI

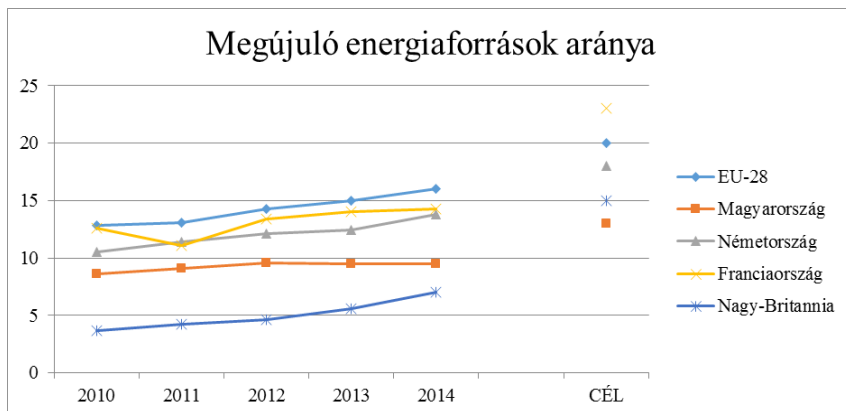
Az Európai Unió tagállamai számára kulcsfontosságú jelentőségű, hogy alacsony és kiszámítható energiaárakon tudjanak termelni. A globálisan versenyképes energiaárak ugyanis erősítik az országok tökevonzó képességét és csökkentik annak esélyét, hogy a vállalatok más országokba telepítsék át termelésüket. Így az EU energiapolitikájának általános célkitűzései az importfüggőség csökkentése, a diverzifikáció erősítése, az energiahálózatok fejlesztése és összekapcsolása és az energiaellátás biztonságának garantálása az Unión belül. Az Európai Unió ezen túl a globális felmelegedés elleni harc egyik legfőbb támogatója, így célja, hogy 2050-ig az 1990. évi szint 80–95%-ára csökkentse az üvegházhatású kibocsátást. A fő cél, hogy 2050-re, miközben az Európai Unió szén-dioxidmentesítési célkitűzései megvalósulnak, egyidejűleg az energiaellátás biztonsága, valamint a versenyképesség is erősödjön.⁸

Az európai tagállamok a hosszú távú cél elérése végett, az Európai Tanács 2007. márciusi döntése alapján vállalták, hogy az Unió egészében legalább 20%-kal csökkentik az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását, a teljes energiaszükséglet 20%-át megújuló energiaforrásokból fedezik, valamint 20%-kal javítják az energiahatékonyságot az 1990-es bázishoz képest. A stratégia sajátossága, hogy a 20%-os célt közösségi szinten adták meg, így az egyes tagállamok saját kiindulási helyzetüknek megfelelően határozzák meg vállalásaikat. Így például 2004-ben Belgium a teljes energiaszükségletének 1,9%-át fedezte megújuló energiaforrásból, míg

---

⁸ European Commission: Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of the Regions - Energy Roadmap 2050 (2011) Lásd: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM%3A2011%3A0885%3AFIN%3AEN%3APDF>

Ausztria már 23,3%-át. Az eltérő bázis miatt Belgium „csak” 13%-os arányt kíván elérni 2020-ra, míg Ausztria 34%-os arányt.⁹

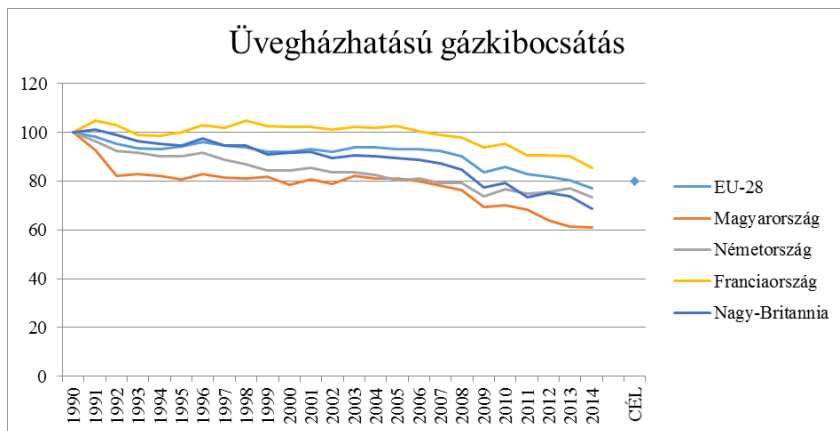

2.1. ábra. A megújuló energiaforrások részaránya a végső energiafelhasználáson belül az EU28 országokban, Magyarországon, Németországban, Franciaországban és Nagy-Britanniában. Forrás: Eurostat (2017), saját számítások.

A vállalásokat összegezve azonban az EU eléri 2020-ra kitűzött céljait. „Félidőben” az egyes tagállamok eredményei nagyrészt kielégítőek, 2020-ig elérhetőek a kitűzött célok (lásd 2.1-es ábra és 2.2-es ábra). A megújuló energiaforrások végső energiafelhasználáson belüli aránya a 2010-es 12,8%-os értékről 2014-ig 16%-ig nőtt, így a kitűzött 20%-os arány 2020-ig elérhető. Érdekesség, hogy a legnagyobb nemzetgazdaságok (Németország, Nagy-Britannia, Franciaország) időarányosan rosszul állnak a kitűzött céljaik elérésében, Magyarországon pedig az elmúlt években alig-alig emelkedett a megújuló energiaforrások végső energiafelhasználáson belüli aránya. Az EU 28 viszont azért áll időarányosan jól, mert számos országban (Svédország, Finnország, Románia, Litvánia, Olaszország, Horvátország, Észtország, Cseh Köztársaság, Bulgária) már 2014-ben magasabb volt a megújuló aránya, mint a kitűzött cél. Tovább javítja a képet, hogy a megújuló energiaforrásokon belül 2014-ben a legnagyobb kapacitással még a vízerőművek rendelkeztek. Ezen építmények nagy részét azonban már a 20. században megépítették, így kapacitásuk ma már nem nő jelentősen. A nem-hidro megújuló energiaforrások növekedési üteme azonban jelentős, 2004 és 2014 között évente átlagosan 14,9%-kal növekedett az ezen

⁹ Eurostat (2017). Lásd: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

erőművekből származó fogyasztás, miközben az EU összenergia-fogyasztása csökkenő.¹⁰

2.2. ábra. Az üvegházhatású gázok kibocsátásának változása az EU 28 országokban, Magyarországon, Németországban, Franciaországban és Nagy-Britanniában (a bázisév százalékában). Forrás: Eurostat (2017), saját számítások.

Az üvegházhatásúgáz-kibocsátás csökkentésében viszont az EU-nak már 2014-re sikerült elérnie a kitűzött célját, hisz 2014-ben az 1990-es bázisévhez képest 77,06%-on állt a kibocsátása, vagyis a kitűzött 80%-os cél alatt.¹¹ A cél elérését az energiahatékonysági beruházások terjedése mellett két fontos, alapvetően negatívan torzító tevékenység segítette. Az egyik a kelet-közép európai államok rendszerváltása 1989–1990-ben. A rendszerváltozás hatására ezen államokban megkezdődött a gazdaság strukturális átalakítása, legtöbbször a rossz hatékonysággal, környezetszennyező módon működő nehézipar leépülésével. Ezen túl a gazdaság strukturális átalakítása és a politikai átmenet gazdasági válsághoz is vezetett, 1991-ben 9,7%-kal esett vissza átlagosan a GDP Közép-Európában és a Baltikumban a World Bank (2017c)¹² adatai szerint. Az átalakulás hatására az 1990-es bázishoz képest Bulgáriában, a Cseh Köztársaságban, Horvátországban, Litvániában, Lettországon, Romániában és Szlovákiában is 80% alá esett az üvegházha-

¹⁰ British Petroleum: BP Statistical Review of World Energy June 2016
Lásd: <http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/energy-economics/statistical-review-2016/bp-statistical-review-of-world-energy-2016-full-report.pdf>

¹¹ Eurostat (2017). Lásd: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

¹² World Bank (2017c): World Development indicators – Popular indicators. Lásd: http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?Code=NY.GDP.MKTP.KD.ZG&d=af3ce82b&report_name=Popular_indicators&populartype=series&ispopular=y#

tású gázok kibocsátása 1994-re. Jelentős csökkenés volt Magyarországon, Lengyelországban és Szlovéniában is, itt az üvegházhatású gázok kibocsátása 82%, 93,73%, valamint 96,75%-ra esett az 1990-es bázishoz képest.¹³ A kibocsátás csökkentését továbbá segítette a 2007–2008-ban kirobbant gazdasági válság. A válság hatására visszaesett a gazdasági aktivitás, így 2008 és 2009 között több mint 7 százalékpontos kibocsátáscsökkenés következett be a bázishoz képest, ami kétszer akkora, mint az azt megelőző 10 év csökkenése. Ezen két hatás jól megfigyelhető a 2.2-es ábrán: Magyarország üvegházhatásúgáz-kibocsátása jelentősen csökkent a 90-es évek elején, az EU egészének és tagállamainak pedig külön-külön a 2008-2010-es intervallumban.

2.1. táblázat. A legtöbb üvegházhatású gáz kibocsátásáért felelős országok kibocsátásának és kibocsátási arányának változása 1990 és 2012 között

	1990-es összkibo- csátás	2012-es összkibo- csátás	Válto- zás	1990-es arány	2012-es arány
Világ	38 232 170	53 526 302	40%	100%	100%
USA	6 136 094	6 343 841	3,39%	16,05%	11,85%
Kína	3 892 675	12 454 711	220%	10,18%	23,27%
EU- 28	5 692 721	4 702 090	-17,4%	14,89%	8,78%
Orosz ország	3 593 582	2 803 398	-22%	9,4%	5,24%
India	1 387 372	3 002 895	116,44 %	3,63%	5,61%
Egyéb	17 529 726	24 219 367	38,16%	45,85%	45,25%

FORRÁS: Saját számítás a World Bank (2017b) adatai alapján.

Az elmúlt években végrehajtott nagyarányú üvegházhatásúgáz-kibocsátás csökkentés azonban a két válság figyelembevételével is jelentős. Ezt jól mutatja a 2.1.-es táblázat, hisz míg a világ üvegházhatásúgáz-kibocsátása 40%-kal nőtt 1990-2012 között, addig az EU-28-ak kibocsátása 17,4%-kal esett. Így a világ üvegházhatásúgáz-kibocsátásából az EU-28-ak csak 8,78%-kal részesülnek, szemben az 1990-es 14,89%-kal. Az EU eddigi kibocsátási vállalásai és eredményei így igazán kiemelkedőnek tekinthetők a világ többi részéhez viszonyítva. A párizsi klímaegyezménnyel összhangban a továbbiakban is ambiciózus vállalásokat tűzött ki az EU, ugyanis célja, hogy 2030-ra a bázisévhez képest 40%-kal legyen alacsonyabb az üvegházhatású gázok

¹³ Eurostat (2017). Lásd: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

kibocsátása. A következő fejezetekben áttekintjük, hogy az európai kvótakereskedelmi rendszer a célkitűzések eléréséhez hogyan járul hozzá.

3. AZ EURÓPAI KVÓTAKERESKEDELMI RENDSZER (ETS)

Az Európai Unió kibocsátáscsökkentési céljai eléréséhez nagy segítséget nyújt az Európai Unió emissziókereskedelmi rendszere (EU ETS). A rendszerben szereplő körülbelül 11 000 gyár, erőmű, valamint 520 légitársaság az EU CO₂-kibocsátásának körülbelül 45%-áért felel.¹⁴ A 2005-ben létrehozott rendszer az Unió legnagyobb, energia előállításával vagy magas energiaintenzitással rendelkező gyárait, valamint az Európában tevékenykedő légitársaságait foglalja magába. Az európai kvótakereskedelmi rendszer célja egy közös szabályozási rendszer kialakítása a klímacélokot vállaló országok között, amelynek keretein belül a legolcsóbban érhető el a kibocsátáscsökkentés. Ez úgy valósul meg, hogy minden vállalat számára megszabnak egy kibocsátási plafont és egy kvótamennyiséget, amivel egy adott időszakban gazdálkodhat. A kibocsátási plafont és kvótamennyiséget is CO₂ egyenértékesben határozzák meg, vagyis az egyes üvegházhatású gázokat (metán, dinitrogén-oxid stb.) globális klímaváltozásra való hatásukkal súlyozzák.¹⁵ Ha a vállalat „előirányzott” kibocsátása átlépi a megszabott plafont, akkor a vállalat vezetői vagy kibocsátáscsökkentési lépéseket valósítanak meg, vagy a tőzsdén (illetve azon kívül) más vállalatoktól vásárolnak kibocsátási kvótát. Ezzel a rendszerrel elérhető, hogy a piaci mechanizmusok érvényesüljenek és mindig a legkisebb költséggel valósuljon meg az üvegházhatású gázok csökkentése. Az Unió fokozatosan csökkenti az egyes vállalatok számára megszabott kibocsátási plafont, valamint növeli a vállalatoknak nem ingyen, hanem aukción értékesített kibocsátási kvótákat. A rendszer által így a vállalat döntéshozatali mechanizmusába hosszú távon beépül a kibocsátás nagysága, és annak csökkentése.

Az EU célja, hogy az ETS-ben szereplő vállalatok üvegházhatásúgáz-kibocsátása 2020-ra 21%-kal, 2030-ra pedig 43%-kal legyen alacsonyabb, mint 2005-ben. Ennek érdekében 2013–2020 között a kiosztott kibocsátási plafont évente 1,74%-kal, 2020–2030 között pedig 2,2%-kal csökkentik. Továbbá, fokozatosan csökkentik a vállalatoknak ingyen átadott kibocsátási kvótákat, növelik az aukciós mennyiséget, valamint bírságot

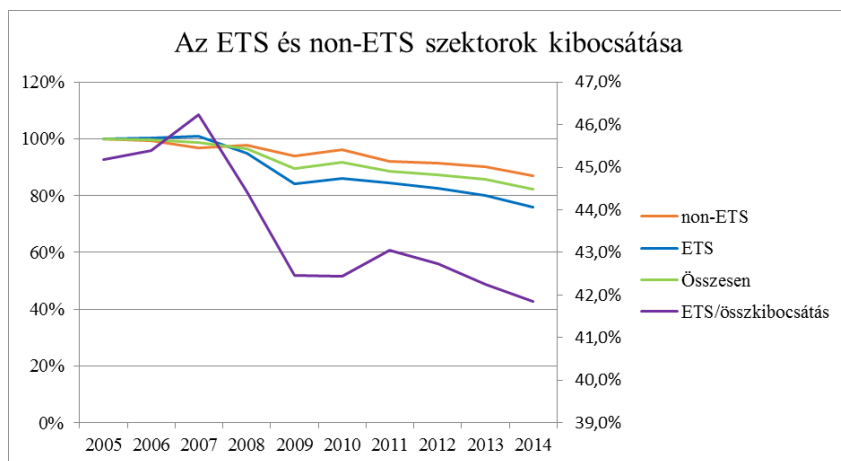
---

¹⁴ European Commission (2017b): Report from the Commission to the European Parliament and the Council - Report on the functioning of the European carbon market Lásd: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/report-eu-carbon-market_en.pdf

¹⁵ A tanulmány további részében az üvegházhatásúgáz-kibocsátást (ÜHG-kibocsátás) és összkibocsátást a CO₂ egyenértékes kibocsátás szinonimaként használjuk, hacsak ezt külön nem jelezzük.

rónak ki azon vállalatok számára, amelyek az évenkénti elszámolásnál nem rendelkeznek az előző évben ténylegesen kibocsátott mennyiséget elérő kvótamennyiséggel.¹⁶

A 3.1-es ábrán jól látható, hogy az ETS rendszerben tevékenykedő vállalatok jobban hozzájárultak 2005 óta a kibocsátáscsökkentéséhez, mint az ETS rendszerben nem érintett szektorok. Ez megegyezik az EU alapcélkitűzésével, hisz a non-ETS, vagy másnéven ESD szektorokban¹⁷ az EU csak 10%-os csökkentést kíván elérni a 2005-ös báziskibocsátáshoz képest. Ez, kiegészülve az ETS szektor 21%-os csökkentésével célkitűzésével, elérhetővé teszi, hogy az EU teljes CO₂ egyenértékes kibocsátása 20%-kal csökkenjen az 1990-es bázishoz képest 2020-ra. A 3.1-es ábrán azonban megfigyelhető, mind az ETS és non-ETS szektorokban elérte az EU a kitűzött célt (24%, illetve 13%-os csökkenés).

3.1. ábra. Az ETS, non-ETS szektorok és az összkibocsátás csökkentése 2005-höz képest a bal tengelyen, valamint az ETS összkibocsátásban betöltött aránya a jobb tengelyen. Forrás: Eurostat(2017), saját számítások

Az ETS szektor nagyobb kibocsátáscsökkentése miatt az összkibocsátásból való részesedése csökkent, hisz míg 2005-ben az összkibocsátás 45,2%-ért felelt, addig 2014-ben már csak 41,9%-áért.¹⁸ A 2008-

¹⁶ European Commission (2016): The EU Emissions Trading System (EU ETS). Lásd: https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/factsheet_ets_en.pdf

¹⁷ ESD (Effort Sharing Decision): A rendszer az ETS által nem lefedett szektorokat érinti, mint például közlekedés, építőipar, mezőgazdálkodás és hulladékgazdálkodás.

¹⁸ Eurostat (2017) – saját számítás. Lásd: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

as világgazdasági válság jelentősen hatott az ETS szektor üvegházhatásúgáz-kibocsátására, 2008–2009 között 11 százalékponttal esett vissza a 2005-ös bázishoz képest. 2014-ben az ETS szektor kibocsátása, mint írtuk, csak 76%-a volt a 2005-ös báziskibocsátásnak, az EU célkitűzéseit meghaladó kibocsátáscsökkentés valósult meg.

Az emisszió kereskedelmi rendszer bevezetése és szigorítása fokozatosan történt az Unióban, hogy a vállalatok fel tudjanak készülni a változásra versenyképességük és termelésük érdemi csökkenése nélkül. Az EU továbbá különböző rugalmassági mechanizmusokat vezetett be a kibocsátás csökkentésre. Ezek közül a két legismertebb és széles körben használt eszköz az úgynevezett „Joint Implementation” (Együttes végrehajtás) és a „Clean Development Mechanism” (Tiszta fejlesztési mechanizmus). A két megközelítés lényege, hogy a fejlett országok fejletlenebb országokban járulnak hozzá olyan fejlesztésekhez, amelyek ott a kibocsátás csökkentését eredményezik.¹⁹ Ezt nevezik a szakirodalomban „offset”-nek, vagyis a CO₂ csökkentés külföldre „tolásának”. Ezen beruházások azonban sokkal olcsóbbak fejletlenebb országokban a technológiai színvonal alacsony volta miatt,²⁰ valamint hatásuk jelentősége vitatott. A CO₂ kibocsátás külföldi megfinanszírozása nem ösztönzi az otthoni kibocsátás csökkentését, a belföldi szemléletmód változását. Másrészt a fejletlen országokban megvalósult beruházások kibocsátást csökkentő hatása kétes, nem tudható, hogy a beruházások kizorítanak-e belföldi energiahatékonysági projekteket vagy sem. Harmadrészt a projekt külföldi finanszírozása jelentős tranzakciós költségekkel is jár. Emiatt sokak szerint, amíg ezek száma nem redukálódik le, addig a klímapolitikával nem érhető el fenntartható kibocsátáscsökkentés.²¹

A kibocsátáscsökkentési előírások negatív következménye lehet, hogy a klímapolitika miatt megnövekedett költségek miatt a vállalatok a termelésüket áttelepítik olyan országokba, ahol lazább klímavédelmi követelményekkel szembesülnek. A szakirodalom ezt szénszivárgásnak (carbon leakage) nevezi, amelynek hatása az ország versenyképességének csökkenése mellett, a globális gázkibocsátás növekedése is lehet. A probléma leginkább az energiaintenzív iparágakat érinti, emiatt az EU ezen vállalatokat külön szabályrendszerrel kezeli versenyképességük védelmében.

Dolgozatunk fő elemzési tárgya, hogy fennállt-e az EU ETS rendszerben a *túlallokálás* jelensége, a kitűzött célrendszerrel összhangban

¹⁹ HORVÁTH Bálint, BARTHA Ákos és Dr. KOVÁCS Attila: Az Európai Unió emisszió-kereskedelmi rendszerének (EU ETS) működése. (Gödöllő: Szent István Egyetem 2016)

²⁰ FOGARASSY Csaba: Karbongazdaság (low-carbon economy). Monográfia. (Budapest: L'Harmattan 2012)

²¹ Bram BORKENT, S. O'KEEFFE, Martin NEELIS és Alyssa GILBERT: Costs and Effectiveness of Domestic Offset Schemes, Final report. (London: Ecofys 2012)

csökkent-e az ETS szektorban lévő vállalatok kibocsátása, így a CO₂ kibocsátás külföldi „kiszervezésével” és a szénszivárgással dolgozatunk mélyebben nem foglalkozik. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy ezen szempontok összességében jelentős globális hatással bírnak.

Az európai kvótakereskedelmi rendszert három fázisra oszthatjuk: az első fázisban (2005–2007) az EU döntéshozói még nem ismerték a vállalatok kibocsátásait, így ez még csak egy tesztfázisnak tekinthető. A második (2008–2012) és a harmadik fázisban (2013–2020) viszont már kibocsátáscsökkentési irányt határoztak meg, a rendelkezésre álló kibocsátási plafont mindkét fázisban szűkítették. Az elkövetkező 3 alfejezetben a fázisok sajátosságai olvashatók.

3.1. Első fázis (2005–2007)

Az Európai Unió 2003/87/EK irányelve alapján jött létre az ÜHG-k kibocsátás egységei Unión belüli kereskedelmi rendszere. Minden kibocsátási egység 1 tonna szén-dioxid (vagy szén-dioxid-egyenérték) meghatározott időszak alatt való kibocsátására való engedélyt jelent.

A 2005-ben bevezetett európai kvótakereskedelmi rendszer (EU ETS) a világ addigi legnagyobb emissziókereskedelmi rendszere volt, az első rendszer, ami CO₂ kibocsátást mért számos országban egyszerre.²² Az első fázist tesztelési célból hozták létre, felmérni a CO₂ kibocsátáscsökkentő képességet, beállítani a szén-dioxid árát és tesztelni a „cap and trade” elvet. Ennek lényege, hogy minden ország számára megszabtak egy adott időszakra érvényes kibocsátási plafont és kvótamennyiséget, amelyet a tagállamok *Nemzeti Allokációs Tervükben osztottak szét* a vállalataik között.²³ Az első fázisban tehát tagállami szinten lett megszabva a kibocsátási plafon és a kvótáknak nem volt elsődleges piaca, vagyis a vállalatok kibocsátási kvótáikat a tagállamoktól ingyen kapták meg. Az első fázis további célja volt felmérni az egyes vállalatok CO₂ kibocsátását. Adatok hiányában, az első fázisban a döntéshozók a biztonság kedvéért a szükségesnél több kibocsátási egységet ítétek oda a vállalatoknak, így „túlallokálás” alakult ki a piacon.²⁴ Továbbá a tagállamok akár tudatosan manipulálták kibocsátási becsülésüket, hogy több kibocsátási kvótát szerezzenek.²⁵ Buchner és Ellerman

---

²² DEHSt: Implementation of Emissions Trading in the EU: National Allocation Plans of all EU States - Brief fact sheets of EU member state allocation plans (Berlin: DEHSt 2005)

²³ Lásd (19. lj.) 10.

²⁴ Lásd uo.

²⁵ Regina BETZ és Misato SATO: Emissions Trading: Lessons Learnt from the 1st Phase of the EU ETS and Prospects for the 2nd Phase. (Sydney: Climate Policy 2006)

(2007)²⁶ viszont cikkében amellett érvel, hogy a meglévő túlallokálás ellenére a tesztrendszer hatott a vállalatok ÜHG-kibocsátására, az árakon keresztül 50 és 200 millió tonna CO₂ egyenértékessel csökkenhetett a kibocsátás.

A legtöbb első fázissal foglalkozó tanulmány számol azzal, hogy a még kiforratlan piac árdinamikájára jelentős hatással voltak a politikai döntések és bejelentések.²⁷ Ezt példázza, hogy 2006-ban az árfolyam 20 euró/tonnáról 5 euró/tonnára, majd nullára csökkent az EU azon bejelentésére, hogy a kibocsátás elmaradt a korábban becsülttől. Összességében megállapítható, hogy a tesztfázis alatt bevezetett rendszer nem volt jelentős hatással a vállalatok kibocsátási politikájára, azonban a megszerzett tapasztalatokkal és adatokkal az EU a második fázisban már finomhangolhatta az európai kvótakereskedelmet.

3.2. Második fázis (2008–2012)

A második fázis fő célkitűzése összhangban volt a Kiotói Jegyzőkönyvvel, tehát hogy az EU ÜHG-kibocsátása 2012-ig 8%-kal csökkenjen az 1990-es bázisához képest, így ezen időszakban már körülbelül 7%-kal szűkítették a kiosztandó kvótamennyiséget.²⁸

A rendszer dinamikájának fenntarthatósága érdekében nem engedték, hogy az első fázisban megmaradó kvótákat a vállalatok ide transzferálják. Az első fázisban még csak 25 EU-s országgal működő rendszer a második fázisban kibővült, Románia, Bulgária, valamint 3 nem EU-s ország (Norvégia, Izland, Liechtenstein) is csatlakozott a rendszerhez, továbbá bővült a vizsgált vállalatok száma is. A második fázisban fennmaradt a decentralizált, tagállami kvótaelosztás, amit úgy értelmezhetünk, hogy minden ország saját „cap and trade” szisztémával rendelkezett, amely programok végül az EU-ban kapcsolódtak össze.²⁹

A második fázis elején a kvóták (EUA – European Allowance Unit) árai viszonylag magasan alakultak (20 euró/tonna), ám a 2008-as gazdasági válság leszorította az árakat 10–15 euró közé, a 2012-ben kicsúcsosodó

---

²⁶ Barbara K. BUCHNER és Denny ELLERMAN: Over-Allocation or Abatement? A Preliminary Analysis of the EU ETS Based on the 2005 Emissions Data. Fondazione Eni Enrico Mattei Working Papers, 2007/1. 1-49.

²⁷ Beat HINTERMANN, Sonja PETERSOND és Wilfried RICKELS: Price and Market Behavior in Phase II of the EU ETS. Kiel Institute for the World Economy – Kiel Working Papers, 2014/1962. 4.

²⁸ Juha SIIKAMÄKI, Clayton MUNNINGS és Jeffrey FERRIS: The European Union Emissions Trading System. (Washington: Resources for the future, 2012) 1-14.

²⁹ A. Denny ELLERMAN, Frank J. CONVERY és Christian DE PERTHUIS: Pricing Carbon: The European Union Emissions Trading Scheme. (Cambridge: Cambridge University Press 2010)

európai adósságválság pedig tovább csökkentette az azonnali árfolyamot (8 euró). Így a második fázisban az EU elérte ugyan az ÜHG-kibocsátás csökkenését, ám annak hajtóereje nem az európai kvótakereskedelmi rendszer volt, hanem a gazdaság visszaesése és az ezzel együtt járó meredek kibocsátás csökkenés.

3.3. Harmadik fázis (2013–2020)

A harmadik fázisban így az EU bizonyos újításokat vezetett be, hogy növelje a rendszer hatékonyságát:

- jelentősen növelték a nem ingyenesen, hanem aukción keresztül megszerezhető kvóták mennyiségét (lásd 3.2-es ábra),
- decentralizált rendszer helyett centralizált rendszer került bevezetésre, vagyis az aukciókat nemzeti kormányok tartották, de már külföldi vevők is részt vehettek rajta,
- decentralizált rendszer helyett centralizált rendszer került bevezetésre az ingyenesen kiosztható kvóták esetében is,
- felfüggesztett bizonyos aukciókat a fázis második felére, hogy csökkentse a rendszerben szereplő túlkínálati nyomást.

3.2. ábra. A ETS rendszer kiosztott kvótáinak aukción értékesített részaránya (egy-egy országok aukciós rátájának számtani átlaga). Forrás: European Environment Agency (2017), saját számítás.

A rendszerben azonban nem szűnt meg az előre beállított kínálati struktúra – ebben a fázisban évente 1,74%-kal csökkentik a kibocsátási kvótát -, amely nem tud alkalmazkodni a keresleti rendszer viszonyaihoz, így az árak volatilitásához, ami a rendszer hatékonyságának gyengüléséhez vezet.³⁰ Makrószinten az egyes fázisokban felsejlő túlkínálat azonban nem feltétlenül jelent mikro-, vagyis vállalati szinten is kibocsátási kvótátöbble-

³⁰ Lásd (19. l.j.)

tet, így az egyes fázisokban meghozott intézkedések hathattak a vállalatok kibocsátási politikájának alakítására. További elemzésünkben ezt az állítást fogjuk mélyebb elemzés alá vonni, az adatbázisunk ismertetése után.

4. ADATBÁZIS

Az ETS rendszerben részt vevő európai uniós országok vállalatainak üvegházhatásúgáz-kvótáiról és tényleges kibocsátásáról az adatokat az European Union Transaction Blog-ról, az Európai Bizottság hivatalos oldaláról töltöttük le.³¹ Ezen a honlapon az egyes országok vállalatainak adott évre vonatkozó adatai találhatóak. Az adatbázis letöltése és összefésülése után, a következő lépés az adatbázis megvizsgálása volt.

4.1. Adattisztítás

Az eredeti adatbázis 31 ország vállalatainak évenkénti adatait tartalmazta. Az Európai Unió 28 tagállama mellett Norvégia, Liechtenstein és Izland azok az országok, amelyek az ETS rendszer tagjaivá váltak a második fázistól kezdődően. Az európai uniós tagállamok közül is volt több ország, amelyek szintén nem voltak részesei az ETS rendszernek a 2005-ös indulásnál, ami sok esetben az EU-hoz való csatlakozással magyarázható. Bulgária (2009-es csatlakozás), Horvátország (2013-as csatlakozás), Ciprus (2009-es csatlakozás) és Románia (2007-es csatlakozás) a belépésük óta tagja az ETS rendszernek, ezzel ellentétben Málta a 2008-as csatlakozás után, a második fázis végéig, 2012-ben kilépett az ETS rendszerből.

Az adatbázis alapegysége egy vállalat adott évi adatai voltak: az ország, ahol a tevékenységet végzi; a számára allokált szén-dioxid (vagy egyenértékes) kvóta mennyisége (tonna); év végén leadott szén-dioxid (vagy egyenértékes) kvóta mennyisége; tényleges szén-dioxid (vagy egyenértékes) kibocsátása; az elszámolási számla státusza; valamint az adatszolgáltatás megfelelése. Az első három oszlop kibocsátási egységben van megadva, az elszámolási számla státusza lehet nyitott és zárt, valamint az adatszolgáltatás minőségénél „A”, „B”, „C”, „D”, „E” jelzések szerepeltek.

Ezen besorolások jelentése:

„A” – A következő év áprilisában leadott kvóták mennyisége meghaladta vagy megegyezett a tényleges kibocsátással.

„B” – A következő év áprilisában leadott kvóták mennyisége elmaradt a tényleges kibocsátástól.

„C” – Az adatokat nem küldte be a vállalat a következő év áprilisáig.

„D” – Utólagosan, hatóság által korrigálva, a leadott kvóták mennyisége elmaradt a tényleges kibocsátástól az előző évben.

---

³¹ European Commission (2017a): European Union Transaction Blog. Lásd: <http://ec.europa.eu/environment/ets/>

„E” – Utólagosan, hatóság által korrigálva, a leadott kvóták mennyisége meghaladta, vagy megegyezett a tényleges kibocsátással.

Eleinte 177 097 sornyi megfigyelés állt rendelkezésre. Ezt később tisztítani kellett az üres soroktól és a különböző statisztikai hibáktól. Az adattisztítás során a Microsoft Excel és az ahhoz tartozó Visual Basic for Applications szoftvereket használtuk.

A következő adattisztítást hajtottuk végre az adatokon:

1. Első lépésként a 2016-2020 közötti éveket szedtük ki az adatbázisból, hiszen azok csak az előre meghatározott üvegházhatásúgáz-kvóták mennyiségét tartalmazták, kibocsátási adat a 2015-ös évvel bezárólag állt csak rendelkezésünkre.
2. Azokat a sorokat, megfigyelési egységeket, amelyeknél az üvegházhatásúgáz-kvóta, az év végén leadott kvóta mennyisége és a kibocsátás oszlopok üresek voltak, nem tartalmaztak számadatot, valamint, amelyeknél mindhárom változónál O-s érték volt megtalálható, szintén töröltük az adatbázisból.
3. Azon megfigyelések közül, amelyeknél az alokált kvóták mennyisége, a vállalat által leadott kvóták mennyisége, vagy a kibocsátás O értéket mutatott, csak azokat a vállalatokat tartottuk meg, amelyeknél az adatszolgáltatás megfelelése „A” besorolást kapott, ellenkező esetben adatszolgáltatási hibának vettük és töröltük az adott sorokat az adatbázisból.
4. Amennyiben a leadott kvóták mennyisége és a kibocsátás nem egyezett meg, a vállalatok azon éveinek adatait tartottuk meg, amelyek „A” vagy „B” adatszolgáltatási besorolásúak voltak, és ahol a két említett változó relatív eltérése nem haladta meg az 5 százalékos küszöbértéket. Az 5 százalékon belüli relatív eltérést statisztikai hibának vettük, hiszen sok helyen jellemzően egy-két egység eltérése jelentette a két változó közötti különbséget.
5. Az adatbázisban sok helyen duplikáltan, esetekben sokszorosan szerepeltek ugyanazon vállalatok ugyanazon évekre vonatkozó adatai. Ezeknél a szituációknál manuálisan kezeltük az adatokat és egy saját preferencia-sorrend figyelembevételével tartottuk bent, illetve töröltük a megfigyeléseket. Először az elszámolási számla státuszát figyeltük meg, az ott lezárt besorolású megfigyeléseket töröltük az adatbázisból. Ezután az adatszolgáltatás megfelelőségét vizsgáltuk meg. Az „A” besorolású megfigyeléseket megtartottuk, minden más besorolású megfigyelést töröltünk. Ha ezek után is maradt duplikáció, akkor azokat a megfigyeléseket tartottuk meg, amelyekből – az egymás utáni évekre alokált kvóta mennyiségeinek nagyságrendje alapján érzékelhetően – hosszabb idősor állt rendelkezésre. Amennyiben ez alapján sem tűnt el az összes duplikáció, a magasabb alokált kvótamennyiséggel

rendelkező vállalatok évenkénti adatait tartottuk meg, hiszen intuitívan azt feltételeztük, hogy egyes vállalatok esetén több számla került megnyitásra és a magasabb érték tükrözte a tényleg, teljes évi adatot.

4.2. Adatbázis formázása, kiegészítése

Az adattisztítás során az eredeti 177 097 megfigyeléshez képest, 111 376 megfigyelés maradt a végleges adatbázisban. Az adatok megvizsgálása során feltűnt, hogy a kibocsátás évről évre duplázódik az egyes fázisokban. Ennek oka, hogy – bár az allokált szén-dioxid-kvótánál az adott évre vonatkozó mennyiség állt – a tényleges kibocsátás változó esetében az egyes fázisokon belül kumuláltan szerepeltek az adatok. Értelemszerűen az azonos vállalatok azonos fázisba tartozó adatainál, a kibocsátásból kivontuk az előző évi értéket, hogy az adott évre vonatkozó adatot kaphassunk meg. Ezenkívül néhány esetben előfordult, hogy több év kibocsátását egy év tartalmazta kumuláltan (erre a vállalat további éveire vonatkozó adat alapján figyeltünk fel). Ez jellemzően a harmadik fázisban, a 2013-as, 2014-es évek esetén jelentett gondot. Ezek kezelését úgy oldottuk meg, hogy újonnan két küszöbértéket választottunk. Amennyiben egy vállalat kibocsátása az előző évi adatot 1,8-szorosával meghaladta, vagy a kibocsátás az előző évnek 0,55-szörösénél alacsonyabb szintre csökkent, akkor a szóban forgó éveket a számtani átlagukkal helyettesítettük, így simítottuk ki a vállalatok kibocsátását. Az így kapott adat a realitáshoz vélhetően közelebb áll, hiszen nem jellemző a kibocsátás majd' megkétszereződése, vagy megfeleződése egyik évről a másikra. Ez még akkor is valószínűnek tűnik, ha feltesszük, hogy néhány esetben modernebb, kevesebb üvegházhatású gázt kibocsátó technológiára váltott az adott vállalat a két év között.

Ökonometriai elemzésünkben végül a vállalatok számára allokált mennyiségtől való relatív eltérést vizsgáltuk, tehát a következő képlet alapján próbáltuk megfogni, hogy az egyes vállalatok adott években hogyan viszonyultak az üvegházhatású gázok kibocsátásához:

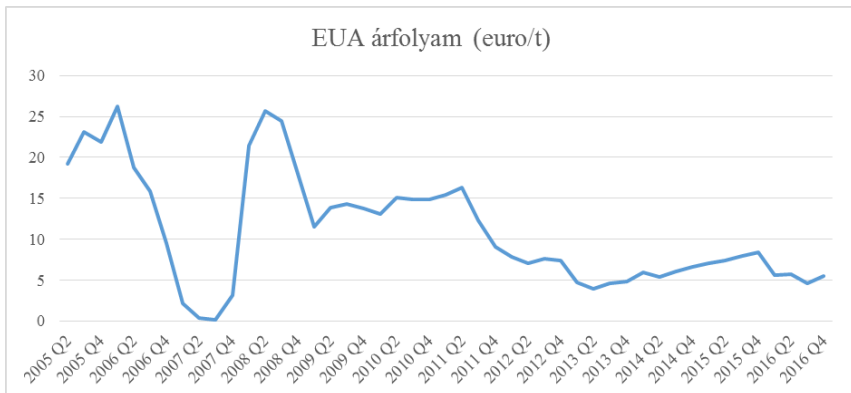
$$\text{Vállalat nettó relatív pozíciója} = \frac{\text{Allokált kvóta mennyiség} - \text{Kibocsátott mennyiség}}{\text{Allokált kvóta mennyisége}}$$

(3.1.)

Látható, hogy a negatív értékekkel rendelkező vállalatok esetében az arány azt mutatja meg, hogy az évi kvóta mennyiségének hány-szorosával lépték túl a megengedettet, a pozitív értékkel rendelkező vállalatoknál pedig az arány azt mutatja meg, hogy az allokált kvóta mennyiségének mekkora részét tartották meg vagy adták el a szennyezési jogok piacán. Ez a reláció fontos lesz az ökonometriai modell értelmezésénél.

Ahhoz, hogy többváltozós elemzést tudjunk végrehajtani, a European Union Transaction Blog-ról leszedett adatbázist az országok évenkénti

GDP-növekedésével bővítettük, amit a World Bank ide vonatkozó adatbázisából merítettünk.³² A magasabb GDP-növekedéssel értelem szerűen magasabb, alokált mennyiséget jobban meghaladó, kibocsátást vártunk. Az EUA árat a Bloomberg (2017) szoftver segítségével tudtuk letölteni. Az EUA árának változásánál nem volt ennyire egyértelmű a helyzet, az ár növekedésének jele lehetett a kereslet növekedésének (kibocsátás nő), de az ár növekedése akár arra is ösztökélhette a vállalatokat, hogy kevesebb szennyezőanyagot bocsássanak ki. Az eredmények nem voltak egyértelműek, néhány esetben egymásnak ellent is mondtak. A vállalatok jellemzően a fázisok első évében (2005, 2008, 2013) fogták vissza kibocsátásukat a kvótáikhoz képest, attól függetlenül, hogy az EUA ára milyen szinten volt. Emellett, mint ahogy az a 4.1.-es ábrán is látszik a negyedéves adatokból (és már korábban ki is fejtettük), az EUA árának visszaesése egybeesett a GDP-növekedés visszaesésével, amit a 2008-ban kirobbanó gazdasági világválság és a 2011-ben bekövetkező európai adósságválság okozott (a 2006-os visszaesés azután következett be, hogy a 2005-re vonatkozó túlallokálás információi napvilágot láttak az első fázisban), így végül az EUA ára nem került be a többváltozós adatelemzésbe. A hőmérséklet merült még fel lehetséges magyarázó tényezőként, de az évi átlagos középhőmérséklet nem bizonyult megfelelő változóknak, emellett feltehető, hogy mivel az allokáció múltbéli adatokon alapszik, az adott országok vállalatainak alokált kvóta mennyisége már az éghajlatra jellemző szükségletekhez igazodott. Ezek okán csak az előre nem látott hőmérséklet csökkenés hatását tehetjük volna be modelünkbe, de ehhez nem találtunk megbízható adatot.

4.1. ábra Az EUA árfolyam (euró/t) alakulása az ETS rendszer kezdete óta. Forrás: Bloomberg (2017)

³² World Bank (2017a): GDP (current US\$). Lásd: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>

5. LEÍRÓ STATISZTIKÁK

Először az adatbázist az ismérvek országok szerinti megbontásával jellemezzük. Az ilyen jellegű összefoglalás jó iránymutatást ad, hiszen képet kaphatunk arról, hogy az országok átlagos vállalatának üvegházhatásúanyag-kibocsátása egymáshoz viszonyítva milyen mértékeket ölt. Emellett segít annak megállapításában is, hogy mely országok vállalatai dominálják az EU kibocsátását és ezen belül hol helyezkedik el Magyarország, a mi vállalataink mekkora szerepet játszanak a károsanyag-kibocsátásban. Az 5.1-es táblázat mutatja az előbb részletezett adatokat.

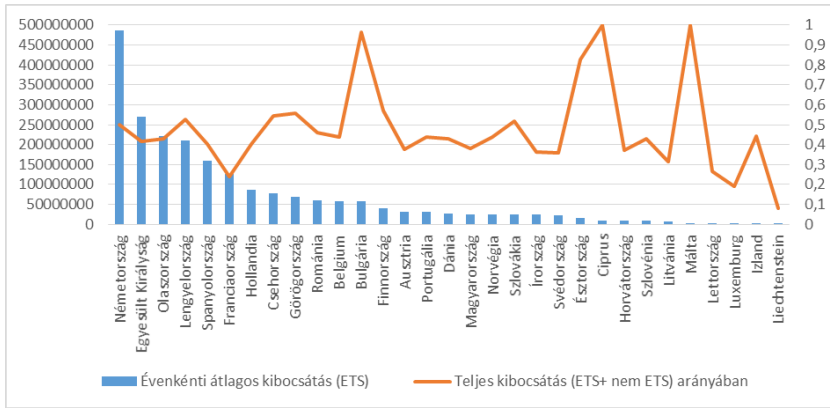
5.1. táblázat. Az országok ETS vállalatainak átlagos száma és azok átlagos kvótái, kibocsátása

Ország	Vállalat	Kvóta	Kibocsátás	Ország	Vállalat	Kvóta	Kibocsátás
Ausztria	204	145080	159392	Lettország	79	49486	41179
Belgium	314	167069	188025	Liechtenstein	2	6461	10634
Bulgária	130	242566	444452	Litvánia	78	104484	85639
Horvátország	53	96911	166989	Luxemburg	17	166886	156088
Ciprus	14	302075	620709	Málta	3	924651	1569171
Csehország	373	207715	206608	Hollandia	341	249075	273271
Dánia	337	60044	82359	Norvégia	123	93705	195810
Észtország	46	281049	350100	Lengyelország	641	279678	328971
Finnország	503	69450	80586	Portugália	201	137918	162246
Franciaország	1016	122707	125838	Románia	210	279291	286615
Németország	1658	217635	294861	Szlovákia	153	175040	159333
Görögország	143	373833	484415	Szlovénia	81	78605	108718
Magyarország	202	111964	127285	Spanyolország	893	144908	173619
Izland	12	141757	194569	Svédország	620	39082	36801

Írország	110	164272	219499	Egyesült Királyság	790	225511	333120
Olaszország	954	178518	235664				

MEGJEGYZÉS: Az összes adat évenkénti átlagos értéket jelöl a teljes időszavra, egész számra kerekítve.

Két dolog vonható egyből le az adatokból: azon országoknál, amelyek kevesebb vállalattal képviseltetik magukat az ETS rendszerben, a vállalatok átlagos kvótái és kibocsátásai meglepően magas értékkel rendelkeznek (pl. Málta), és azon országok esetében, amelyek később csatlakoztak az ETS rendszerbe, a vállalatok jelentősen több káros anyagot bocsátottak ki, mint amennyi kvótájuk volt (pl. Bulgária, Horvátország). Az első megfigyelés arra enged következtetni, hogy a kis országok csak a nagy vállalataikkal vesznek részt az ETS rendszerben, így a vállalatok átlagos kibocsátása finoman torzul, hiszen a nagy vállalatszám, alacsonyabb átlagos kvótával és kibocsátással járhat. Ahhoz, hogy mégis meg tudjuk állapítani az országok súlyát a kibocsátásban, az 5.1-es ábra segítségünkre van.

5.1. ábra. Az országok évenkénti átlagos kibocsátása (tonna) az ETS rendszerben és ennek aránya az évenkénti átlagos ETS + non ETS, azaz minden üvegházhatású gáz kibocsátásához képest. Forrás: Eurostat (2017), saját számítás.

Nem meglepő módon, az ETS rendszerben Németország bocsátja ki a legtöbb üvegházhatású gázt. A különbség elég jelentős, hiszen majdnem kétszer annyit bocsát ki, mint a második legtöbbet kibocsátó Egyesült Királyság. Ez azzal sem magyarázható, hogy a többi országnál jóval nagyobb

arányban vesznek részt az ETS rendszerben a vállalataik, hiszen néhány, kisebb kibocsátással rendelkező országon kívül (Bulgária, Észtország, Ciprus, Málta, Luxemburg, Lettország, Liechtenstein) az országok kibocsátásának 30%–50%-a az ETS rendszer szabályozása alá esik. A meghatározó országok közül Franciaország lóg ki a 24%-os arányával. Ami Magyarországot illeti, a középmezőnybe tartozunk az ETS kibocsátást illetően, a 17. helyen állunk, emellett a 38%-os ETS arány is átlagosnak tekinthető.

A másik következtetés, amit az 5.1-es táblázatból le lehetett szűrni, hogy az ETS rendszerbe később bekapcsolódó országok esetében a vállalatok átlagos kibocsátása jóval meghaladja az átlagos allokált kvótamennyiséget, első ránézésre nagyobb mértékben, mint azon országok vállalatainál, amelyek mindhárom fázisban az ETS rendszerbe tartoztak. Ezt a kérdést részletesebben is megvizsgáljuk, hiszen a hipotézisünk szempontjából nagyon fontos. Annak felmérésére, hogy az egyes fázisokban történt-e túllallokálás az EU részéről, illetve, ha igen, akkor ezt a jelenséget a harmadik fázisban sikerült-e megszüntetni, Buchner és Ellerman (2007)³³ cikkét hívjuk segítségül. Annak megvizsgálására, hogy egy országban megtörtént-e a kvóta túllallokálása, egy úgynevezett „nettó ráta” mutatót vezettek be. Velük ellentétben, mi ezeket az arányokat nem évenként, hanem fázisonként számoltuk ki. Először az ország azon vállalatainál, amelyek kibocsátásukkal túllépték a számukra allokált kvótát, összegeztük, hogy milyen mértékben tették meg ezt. Ezt az összeget neveztük „bruttó kibocsátási igénynek”. Ezután az adott ország összes olyan vállalatánál, amely az allokált kvótánál kisebb mértékben bocsátott ki üvegházhatású gázt, összegeztük annak az értékét, hogy mennyivel maradtak el a kvóta szintjétől, ezt neveztük „bruttó kibocsátási képességnek”. Egy ország „nettó kibocsátási pozíciója” az előző két érték különbségét jelentette³⁴. A „nettó ráta” végül úgy jött ki, hogy a „nettó kibocsátási pozíciót” elosztottuk az országot jellemző magasabb bruttó értékkel. A rátát a 4.1-es képlet mutatja be:

$$\text{Nettó ráta} = \frac{\text{Nettó kibocsátási pozíció}}{\max(\text{Bruttó kibocsátási képesség}, \text{Bruttó kibocsátási igény})} \quad (4.1.)$$

A könnyebb érthetőség okán egy egyszerűsített példával szeretnénk szemléltetni a „nettó rátát”. Magyarországon egy adott évben négy vállalat van, amelyek közül hárman túllépték az allokált kvóta mennyiségét, egyenként 3000, 4000, 2600 egységgel, és egy vállalat, amely 4500 egységgel kevesebbet bocsátott ki, mint amennyi kvóta a rendelkezésére állt. Ebben az esetben a „nettó kibocsátási pozíciója” Magyarországnak 4500-3000-4000-

³³ Lásd (26. l.j.)

³⁴ A bruttó kibocsátási képességből vontuk ki a bruttó kibocsátási igényt, a kvótát összességében túllépő országok negatív értéket, az összességében a kvótán belül maradó országok pozitív értéket kaptak.

2600=-5100 az adott évben. Mivel negatív az érték, a „nettó rátánál” a „bruttó kibocsátási igényel” kell osztani, ami a túllépő vállalatoknál a túllépés értékeinek az összege: $3000+4000+2600=9600$. Ekkor Magyarország nettó rátája az adott évre $-5100/9600=-0,53125$. Az így kiszámított ráta azt hivatott megmutatni, hogy a különböző fázisokban túlallokálás történt-e, ami azért fontos, mert a rendszer hatékonyságát csökkenti az a tény, ha a kiosztott kvóták mennyisége jóval meghaladja az adott vállalatok szükségét. A ráta értelemszerűen csak a [-1,1] intervallumba eshet a számítás módjából következően. Amennyiben 1 közeli értéket mutat, feltehető, hogy az adott ország jóval több kvótát kapott, mint amennyire a vállalatának szüksége volt, hiszen ebben az esetben alig akadt olyan vállalat az országban, amely túllépte a számára allokált kvóta mennyiségét. Buchner és Ellerman (2007)³⁵ ezt a jelenséget az első fázisban jellemző decentralizált kvótakiosztással magyarázta. Az első két fázisban, elméletben, az adott országnak érdekében állt a kelleténél magasabb kvótaigényt benyújtania az EU-hoz, hogy vállalatai versenyhelyzetét javítsa, esetleg pluszbevételhez juttassa. Az 5.2-es táblázat segítségével szeretnénk megvizsgálni, hogy ez teljesült-e és a harmadik fázis centrális kvóta kiosztása, valamint az aukciós értékesítés elterjedése javított-e a helyzeten.

5.2. táblázat. Az országok „nettó rátája” a különböző fázisokban

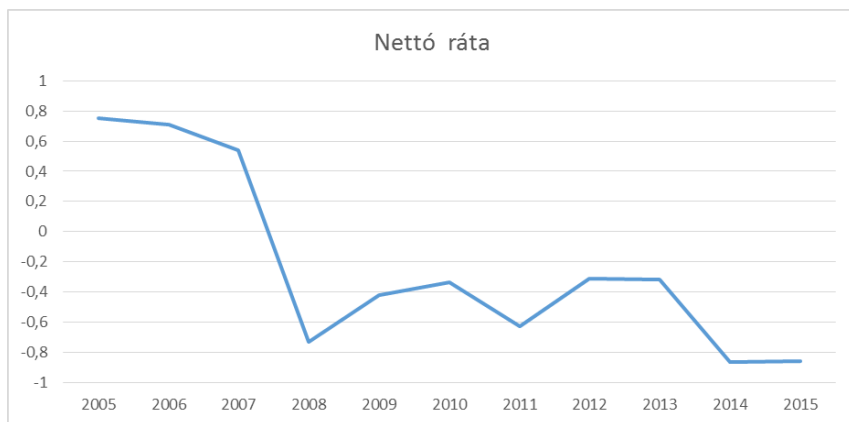
Ország	1. fázis	2. fázis	3. fázis	Ország	1. fázis	2. fázis	3. fázis
Ausztria	0,2803	-0,0695	-0,8378	Lettország	0,8573	0,7136	-0,3316
Belgium	0,2334	-0,3816	-0,6444	Liechtenstein	-	-0,8404	-1
Bulgária	-	-0,9327	-0,8870	Litvánia	0,9475	0,5397	-0,6554
Horvátország	-	-	-0,9049	Luxemburg	0,9142	0,7702	-0,9596
Ciprus	-	-0,9875	-0,6256	Málta	-	-0,9371	-
Csehország	0,8469	0,6460	-0,8036	Hollandia	0,2875	-0,5120	-0,6536
Dánia	-0,6714	-0,7018	-0,8815	Norvégia	-	-0,9354	0,9023
Észtország	0,9701	-0,8979	-0,9317	Lengyelország	0,8280	-0,6590	-0,9237
Finnország	0,6604	-0,6417	-0,6188	Portugália	0,4807	-0,2011	-0,8770
Franciaország	0,8319	-0,2761	-0,6508	Románia	0,4847	0,2907	-0,7878
Németország	0,3614	-0,6539	-0,9186	Szlovákia	0,8821	0,7462	-0,8307

³⁵ Lásd (26. lj.)

Görög- ország	-0,3852	-0,5771	-0,9609	Szlové- nia	-0,4266	-	0,6084	-0,9512
Magyar- ország	0,6740	-0,4919	-0,7432	Spa- nyolorsz- ág	-0,5291	-0,5868	-	-0,2877
Izland	-	-	-0,9967	Svédor- szág	0,2245	-0,1514	-	0,5646
Írország	-0,7127	-0,4458	-0,9445	Egyesült Király- ság	-0,7430	-0,8284	-	-0,7482
Olaszor- szág	-0,6269	-0,6361	-0,8258					

MEGJEGYZÉS: 1. fázis: 2005-2007; 2. fázis 2008-2012; 3. fázis 2013-2015

Látható, hogy az első fázisban tíz ország esetében volt megfigyelhető a túlallokálás jelensége (A küszöbértéket 0,6-ban szabtuk meg hüvelykujjszabályként): Csehország, Észtország, Finnország, Franciaország, Magyarország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Lengyelország és Szlovákia is a küszöbérték feletti értékkel szerepelt. Ezek közül a második fázisra Csehország, Lettország, Luxemburg és Szlovákia maradt a küszöbérték felett. Természetesen a gazdasági világválság befolyásolta a ráta alakulását a második fázisban, de a túlallokálás jelensége még ekkor is jelen volt 4 ország esetében, így változtatni kellett a rendszer hatékonyságán. Ez annak tükrében volt kifejezetten szükséges, hogy az EU által 2030-ra vállalt csökkentéshez képest nem haladtak elég jól az országok. A kérdésre, hogy a centralizálás és az aukciós értékesítés elterjedése megszüntette-e ezt a jelenséget és javított-e a rendszer hatékonyságán, a „nettó ráták” alapján egyértelműen igen a válasz. A mutatók alapján a harmadik fázis változtatásai lényegesen javítottak az ETS rendszer hatékonyságán, hiszen nemcsak küszöbérték alatt szerepelt minden ország, hanem három ország kivételével az összes ország -0,6-os érték alatti nettó rátát mutatott. A kimaradó három ország Spanyolország, Svédország és Lettország volt. Svédországot különlegesen kell kezelni hiszen – mint ahogy azt már korábban említettük – az ország szigorúbb adókkal kezelte a környezetszennyezést a második fázis végéig, de a centralizálás okán a harmadik fázisban az EU-s szabályok vonatkoztak rájuk, így az ő 0,5646-os értéküket is óvatosan kell kezelni. A Spanyolország és Lettország -0,2877-es és -0,3316-os értékeire már nincs ilyen egyértelmű magyarázat, de ezek az értékek megfelelőnek számítanak.

5.2. ábra. Magyarország „nettó rátája” az ETS rendszer egyes éveiben.
 Forrás: European Commission (2017a), saját számítások

Magyarország szempontjából az első és második fázis között volt nagy az ugrás, ahogy az az 5.2-es ábrán is látszik. A rendszer indulása utáni első két évben a küszöbérték fölött szerepeltünk, majd nem sokkal maradtunk el tőle 2007-ben, de 2008-tól kezdődően a „nettó ráta” már végig -0,3 és -0,9 között alakult. Ez azt jelenti, hogy a második fázisban, amikor már tényadatokra támaszkodva történt a kvótakérelmek felterjesztése az EU-hoz, Magyarország vállalatai a kvótáiknál nagyobb mértékben bocsátottak ki üvegházhatású gázt, túlallokálásról nem lehetett szó. Ezen még a 2008-ban kezdődő válság sem változtatott.

Az első hipotézisünkben megfogalmazott állítás, miszerint a harmadik fázis változtatásai meghozták a remélt hatásokat, igazolást nyert. A harmadik fázisra az egyes országok „nettó rátái” jelentősen lecsökkentek, nincs jele túlallokálásnak, ebből a szempontból az ETS rendszer hatékonyabbnak tekinthető. Másik hipotézisünk vizsgálata céljából, tehát hogy vannak-e olyan országok, amelynek vállalatai nettó pozíciójukkal szignifikánsan és rendszeresen meghaladták az adott fázis átlagát és ezen jelenség hogyan változott az első két fázis és a harmadik fázis között, többváltozós elemzést végeztünk.

6. MODELLEZÉS

6.1. Módszertan

Az adatbázis kiegyensúlyozatlan panel struktúrájú, mivel a vállalatok adatai csak annyi évre állnak rendelkezésre, ahány éve a vállalat (és az ország) tagja az ETS rendszernek (emellett természetesen az adatbázis hibái miatt,

a tisztítással is kitörlődtek egyes vállalatok egyes éveit). Amiatt, hogy panel adatstruktúrájú az adatbázis, különböző panel adatállományt becsülő modellezési eljárás közül választhattunk: Fixed-effects modell, Random-effects modell és Pooled OLS modell. Az első két becslési eljárás szofisztikáltabb módszer, hiszen kihasználják a panel adatbázisok sajátosságát, miszerint vannak meg nem figyelhető, egyénre jellemző hatások, és emiatt pontosabb modellek becslésére képesek. Ezzel szemben a Pooled OLS elsősorban olyan adatstruktúra modellezésére szolgál, amely bizonyos időközönként, véletlenszerűen kiválasztott megfigyelési egységek adatait tartalmazza, így a módszer nem használja ki a panel adatbázisban rejlő lehetőségeket.³⁶ Ettől függetlenül (kiegyensúlyozatlan) panel adatbázisok becslésére is alkalmas, és az inkonzisztencia kérdése csak az OLS feltételek nem teljesülése esetén merül fel, ami előnyt jelenthet az első két becslési eljáráshoz képest.

A Fixed-effects modell a becslési eljárás előtt kiszűri az előbb említett egyéni hatásokat, de ezzel együtt az időben változatlan változókat is kidobja a modellből.³⁷ Mivel minket elsősorban az ország változó hatása érdekel, és ez természetesen egy vállalat esetében időben változatlan, emiatt a Fixed-effects modellt el kellett vetnünk.

Ami a Random-effects modellt illeti, a becslési eljárás során az időben változatlan változók itt nem esnek ki a modellből, tehát ez megfelelő lehet az ország hatások mérésére. Egy erős feltevésnek viszont teljesülnie kell ahhoz, hogy a becslési eljárás konzisztens legyen, ami a következő:

$$\text{Cov}(x_{itj}, a_i) = 0, t = 1, 2, \dots, T; j = 1, 2, \dots, k. \quad (5.1)$$

Ez a feltevés azt köti ki, hogy az egyéni hatás korrelálatlan kell, hogy legyen az összes magyarázó változóval szemben, minden időegységben, ellenkező esetben inkonzisztens lesz a becslés.³⁸ A feltevés tesztelése érdekében a Hausman-tesztet kellett figyelniünk a modellel kapcsolatban. A Hausman-teszt nullhipotézise szerint a becslési eljárás konzisztens, az alternatív hipotézis szerint inkonzisztens. Az adatbázis modellezésénél el kellett vetnünk a nullhipotézist minden szokásos szignifikanciaszint esetében, mivel a Hausman-teszt 0 közeli értékét adott, így a Random-effects modell sem volt használható.

Az előzőekben kifejtett okok miatt a Pooled OLS modellt választottuk, amely képes kimutatni az országhatásokat. A Pooled OLS az összes megfigyelést egy keresztmetszeti modell segítségével vizsgálja meg, ami az OLS becslési eljárást alkalmazza. A keresztmetszeti OLS becsléshez hasonlóan a reziduumok négyzetösszegét minimalizálja a becslési eljárás. Ezenkívül a

³⁶ Jeffrey WOOLDRIDGE: *Introductory Econometrics* (Mason: South-Western College 2002)

³⁷ Lásd. uo.

³⁸ Lásd. uo.

modellnek a következő feltételrendszernek kell megfelelnie, hogy torzítatlan becslést adjon:³⁹

1. A hibatag várható értékének 0-nak kell lennie, azaz $E(u_i) = 0$.
2. A modell nem lehet heteroszkedasztikus, azaz $V(u_i)=1$, minden i -re.
3. A hibatagnak korrelálatlannak kell lennie a magyarázó változókkal, azaz u_i, x_j függetlenek minden i -re, j -re.
4. A hibatagok között nem állhat fenn korreláció, azaz u_i és u_j függetlenek, ha $i \neq j$.
5. A hibatagnak (u_i) normális eloszlásúnak kell lennie.
6. Egyik magyarázó változó sem lehet kifejezhető a többi változó tetszőleges lineáris kombinációjaként.

A módszertan bemutatását a modellspecifikáció követi.

6.2. Modellspecifikáció

Az adatbázis letisztítása és megformázása után sem voltak még modellezhető állapotban az adatsoraink. A 3.1.-es egyenletben meghatározott „Vállalat nettó relatív pozíciója” nevet viselő eredményváltozó érezhetően ferde eloszlást követ. Ez abból adódik, hogy egy vállalat az allokált kvótákat annak bármennyiszeresével túllépheti, de maximum az allokált kvóta mennyiségét tudja megtakarítani, ha nem bocsát ki semennyi üvegházhatású anyagot, tehát a ráta felső határa 1. Az eredményváltozó jobbra ferde balra elnyúló eloszlást követett, így a változó értékeinek természetes alapú exponenciálisát vettük. Ezzel a transzformációval az eredményváltozót közel normális eloszlás alakúra változtattuk, így elkerültük a paramétereknek az eredményváltozó nem megfelelő eloszlásából fakadó torzulását. Ezután, mivel az országok átlagtól való eltéréseinek hatását kívántuk vizsgálni, az ország dummy⁴⁰ változókat súlyozott kontraszt változóként szerepeltettük a modellben. A súly értelemszerűen az adott évben az ország ETS-ben szereplő vállalatainak száma volt. Referenciacsoportnak Luxemburgot választottuk, hiszen vállalatai minden fázis minden évében rendelkeztek adattal. A szokásos kontraszt változó annyiban tér el a szokásos dummy változótól, hogy a referencia csoport -1-ként szerepel benne. Súlyozott esetben (így a mi esetünkben is) nem -1-ként, hanem az adott csoport és a referenciacsoport súlyozásával szerepel. Érdeemesnek véltük a súlyozott kontraszt változókat egy példával is szemléltetni a könnyebb kifejtés és megértés érdekében. Luxemburgi vállalatok esetén az Ausztria kontraszt változó értéke:

---

³⁹ Gangadharao Soundalyarao MADDALA: Bevezetés az ökonometriába (Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó 2014)

⁴⁰ A dummy változó két értéket vesz fel: ha a változó jellemző a megfigyelésre 1-et, ha nem, 0-t.

$$\frac{\text{osztrák vállalatok száma az adott évben}}{\text{luxemburgi vállalatok száma az adott évben}} \quad (5.2.)$$

A luxemburgi adatok a többi ország kontraszt változójánál is hasonlóképpen veszik fel az értékét. A luxemburgi hatás pedig a kontrasztparaméterek ellentetteinek összege. A kontraszt változó tehát azt mutatta meg, hogy az adott ország hatása mennyiben tér el az átlagos hatástól (ezt az átlagos hatást befolyásolta a vállalatok száma szerinti súlyozás), ami pontosan a kutatási kérdésünkre adta meg a választ, hipotézisünkkel kapcsolatban nyújtott információt. Ehhez hasonlóan a fázis változóknál is kontrasztot használtunk, az első fázis referenciacsoporttal. Ekkor, futtatáskor a modell még tartalmazott reziduális autokorrelációt, azaz a tárgyévi „Vállalati Relatív Nettó Pozíció” függött az azelőtti év „Vállalati Relatív Nettó Pozíciótól”. A reziduális autokorreláció jelenléte káros a modellben, hiszen torzítja a standard hibákat, így fals szignifikanciákat, illetve inszignifikanciákat okoz. Kezelésként az eredményváltozó elsőrendű késleltetését is szerepeltettük a modellben, és ezzel sikerült megszüntetni az autokorrelációt.

Természetesen a Pooled OLS-ben lefuttatott modellünk megfigyelési egységei a vállalatok egyes éveire jellemző adatok. A végső modell a következőképpen lett specifikálva:

$$\exp(\text{Vállalat\_Nettó\_Relatív\_Pozíciója}_i) = \beta_0 + \beta_1 * \text{GDP\_növekedés}_i + \beta_2 * \text{2.fázis\_kontraszt}_i + \beta_3 * \text{3.fázis\_kontraszt}_i + \Sigma \beta_k * \text{Ország\_kontraszt}_{ik} + \Sigma \beta_m * \text{Év}_{im} + \beta_n * \exp(\text{Vállalat\_Nettó\_Relatív\_Pozíciója}_i(t-1)) + u_i \quad (5.3.)$$

Három különböző adatbázissal futtattuk le a modellt. A teljes adatbázissal, az első + második fázis adataival, és a harmadik fázis adataival. A teljes adatbázisnál volt célunk a fázis kontrasztok hatásainak elemzése, így csak annál a modellenél szerepeltek. A többi modellben, amelyek az adott fázisok adatait tartalmazták, a fázis kontrasztok értelemszerűen kikerültek a modellből. Ezenkívül, a modelljeink csak a fázisban részt nem vevő országok kontrasztjával tértek el egymástól.

Az egyenletek bal oldalán exponenciálisként szereplő eredményváltozók miatt modelljeink nem alapvető lin-lin formájúak, a lineáris magyarázó változók koefficiense, β_k azt mutatja, hogy a magyarázó változó egy egységnyi változásának hatására átlagosan β_k -val változik meg az eredményváltozó exponenciálisa. Elemzésünk során, a magas elemszámra való tekintettel, végig 1%-os p-értékkel számoltunk, ez alatti érték esetén tekintettük a változót szignifikáns hatásúnak. Minden esetben Arellano robusztus sztenderd hibákkal számoltunk, és elemzésünk során a Gretl nevű programot használtuk.

6.3. Eredmények

Elsőként a teljes adatbázisra nézve futtattuk le a modellt. Itt az ország kontrasztok mellett, az előző fejezetben leírt megállapításunkat is tesztelni szeretnénk volna, miszerint a harmadik fázis lényegesen csökkentette (megszüntette) a túlallokálás jelenségét. Az eredményeket a 6.1.-es táblázat tartalmazza.

A teljes adatbázist tartalmazó modell eredményei összhangban vannak az előző fejezetben leírtakkal. Látható, hogy a vállalatok nettó relatív pozícióját szignifikánsan meghatározta, hogy az első, második, vagy a harmadik fázis adatait néztük. A 2. fázis szignifikánsan pozitívan-, a harmadik fázis szignifikáns negatívan és az első fázis – a súlyozott kontraszt változókból visszszámolva⁴¹ – szintén pozitívan hatott az eredményváltozóra. Mivel az eredményváltozó a vállalatok nettó relatív pozíciójának exponenciálisa, ezért az értelmezés a következő a második fázis esetében: ha egy vállalat adatsora 2. fázisbeli, az átlagosan 0,061-gyel növeli a vállalat nettó relatív pozíciójának exponenciálisát a többi változó változatlansága mellett. Ugyanilyen módon értelmezhető a másik két fázis hatása is, de a hatások iránya és szignifikanciája az, ami lényeges esetünkben, hiszen megerősíti a már kimondott következtetést, miszerint a harmadik fázis szigorúbb volt, csökkentette a túlallokálás jelenségét. Meglepő módon, a GDP-növekedés alakulásának nem volt szignifikáns hatása a kibocsátásra, ami részben magyarázható lehet azzal, hogy az előzetes várakozásokkal összhangban, a vállalatok nettó relatív rátájának megelőző évi exponenciálisa nagyon erős, 0,772 értékű szignifikáns pozitív kapcsolatot mutat a tárgyév nettó relatív rátájának exponenciálisával.

6.1. táblázat. A teljes adatbázist tartalmazó modell eredményei

A modell eredményváltozója: Exp (Vállalat nettó relatív pozíciója)					
Változó	Paraméter	Változó	Paraméter	Változó	Paraméter
Konstans GDP-növekedés 2. fázis 3. fázis	0,288***	Finnország	-0,001	Hollandia	- 0,022***
	0,001*	Franciaország	0,012***	Norvégia	0,001
	0,061***	Németország	- 0,021***	Lengyelország	- 0,033***
	-0,116***	Görögország	0,039***	Portugália	0,024***

⁴¹ Első fázis hatás= $(-1,769 \cdot 0,061) + (-1,0535 \cdot -0,116) = 0,0143$

Ausztria	0,007	Magyarország	-0,0002	Románia	0,024***
Belgium	0,01	Izland	0,22***	Szlovákia	0,062***
Bulgária	0,049***	Írország	0,027*	Szlovénia	-0,011
Horvátország	0,03	Olaszország	-0,02***	Spanyolország	0,016***
Ciprus	0,178***	Lettország	0,082***	Svédország	0,03***
Csehország	0,018***	Liechtenstein	-0,378**	Egyesült Királyság	-
Dánia	-0,045***	Litvánia	0,107***	Exp(Vállalat	0,012***
Észtország	0,053***	Málta	0,048	nettó relatív pozíciója) (t-1)	0,772***

MEGJEGYZÉS: A GDP-növekedés változó kivételével, minden változó kontraszt változót takar. A modell tartalmazza az év fix hatásokat is. Szignifikancia jelölése: $p < 0,01$ *** $p < 0,05$ ** $p < 0,1$ *

Ami az országhatásokat illeti, jól látható, hogy nagyon sok, 20 ország esetében is szignifikáns hatásról beszélhetünk. Az országok átlagos hatásától való eltérés önmagában természetes jelenség, de az eltérések nagyfokú szignifikanciája a kelleténél magasabb volatilitást mutat az országok között. A szignifikáns hatások között 14 pozitív és 6 negatív értéket találtunk. A tény, hogy az átlagostól való eltérések túlnyomó többsége pozitív értéket mutat, egy újabb nem kívánatos jelenségre enged következtetni, miszerint az országhatások meghatározó része várhatóan az átlagostól magasabb vállalati nettó relatív ráta exponenciális eredményez a többi változó változatlanlansága mellett. Ez az országonként csoportosított vállalatok túlallokálási jelenségének meglétét jelentheti, ami vélhetően az első két fázisnak köszönhető. További modellezésünkben fázisok szerint bontjuk meg az adatbázisunkat, annak érdekében, hogy megvizsgálhassuk, hogy az átlagtól való eltérések szignifikanciája (szignifikáns ország kontrasztok száma) és ennek iránya (van-e az előbb megfigyelthez hasonló különbség a pozitív és negatív szignifikáns hatások számának alakulása között) megváltozott-e az első két fázisról a harmadik fázisra fordulva, és ha igen, milyen irányban történt az elmozdulás. Az így kialakított 1.+2. fázist tartalmazó-, és 3. fázist tartalmazó adatbázisokra lefuttatott modellek eredményeit az a 6.2.-es táblázat tartalmazza.

6.2. táblázat. Az összehasonlító modellek (1.+ 2.fázis, 3. fázis) eredményei

A modellek eredményváltozója: Exp(Vállalat nettó relatív pozíciója)							
Ország	1. + 2. fázis	3. fázis	Változás	Ország	1. + 2. fázis	3. fázis	Változás
Ausztria	0,01	0,03***	+	Lettország	0,083**	0,029	-
Belgium	0,015**	0,013	nincs	Litvánia	0,074**	0,098**	nincs
Bulgária	0,102**	-0,016	-	Hollandia	-0,012*	-0,006	nincs
Csehország	0,05***	-0,016	-	Norvégia	-	0,035**	+
Dánia	-	-	nincs	Lengyelország	0,015**	0,032**	nincs
Észtország	-0,021	0,082**	+	Portugália	0,055**	0,03**	-
Finnország	-	-	nincs	Románia	0,027**	-	-
Franciaország	0,025**	0,111**	nincs	Románia	*	0,062**	-
Franciaország	0,003	0,046**	+	Szlovákia	0,079**	0,026	-
Németország	-0,005	0,015**	+	Szlovénia	-0,004	0,015	nincs
Görögország	0,066**	-0,019	-	Spanyolország	0,039**	-0,002	-
Magyarország	0,02**	-	-	Svédország	-	0,03**	nincs
Magyarország		0,06***		Svédország	*		
Írország	0,046**	0,057**	-	Egyesült Királyság	0,01**	0,014**	nincs
Olaszország	-	-	nincs				
Olaszország	0,022**	0,028**					

MEGJEGYZÉS: Minden változó kontraszt változót takar. A modellek a feltüntetetteken kívül tartalmazzák a GDP-növekedést, a vállalat nettó relatív pozíciójának előző évi exponenciálisát és az év fix hatásokat is. Azon orszá-

gokat, amelyek csak az egyik adatbázisban szerepeltek, összehasonlíthatóság hiányában nem tüntettük fel.

Szignifikancia jelölése: $p < 0,01$ *** $p < 0,05$ ** $p < 0,1$ *

Amellett, hogy a vállalatok átlagos nettó relatív rátájának exponenciálisa is csökkent az első két fázisról a harmadikra fordulva (ahogy ezt már az előző fejezetekben mutattuk), látható, hogy az átlaghoz képest való eltérés szignifikanciájában 10 országhatás esetében negatív változás történt, 5 ország esetében történt csak pozitív változás, és 10 ország esetében nem történt változás. Az átlagtól való eltérés volatilitása javult, hiszen az első két fázis 16 szignifikánsan eltérő ország hatásával szemben, 12 olyan ország hatás maradt, ami szignifikánsan eltér az átlagostól. Az eltérés irányában kiegyenlítődés látszik, hiszen az első két fázis 11–6-os pozitív-negatív aránya, a harmadik fázisra 6-6 arányra módosult. Ha megnézzük, mely országok azok, amelyek szignifikáns hatása nem változott a két összehasonlított időszak között: Dánia, Finnország, Olaszország és Lengyelország megtartotta szignifikáns negatív hatását, míg Litvánia az egyetlen abból a 11 országból, amelynek megmaradt az első két fázisban meglévő szignifikáns pozitív hatása. Megfigyelhető, hogy az első két fázisban jellemzően a kelet-európai, vagy periféria országok vállalatainak volt szignifikánsan pozitív ország hatása, de ez a hatás a harmadik fázisban eltűnt. Ezzel szemben, három magország: Ausztria, Franciaország és Németország is az addigi első két fázisban megfigyelhető semleges hatás ellenére, szignifikáns hatással rendelkezett a harmadik fázisban. Ami Magyarországot illeti, a harmadik fázisban szignifikánsan negatív az ország hatás a hazai vállalatok tekintetében, tehát egy magyar vállalat nettó relatív rátájának exponenciálisa várhatóan szignifikánsan alacsonyabb, mint a többi ország vállalatainak nettó relatív rátája, a többi változó változatlanlansága mellett a harmadik fázis adataira vonatkozóan.

Összességében azt mondhatjuk, hogy a harmadik fázis az országok közötti volatilitást csökkentette, így „igazságosabb” rendszernek számít, de az átlagostól szignifikánsan eltérő országhatások száma még mindig nagyobb (12), mint ahogy az kívánatos lenne. Ami az eltérések irányát illeti, ebből a szempontból a harmadik fázisban sokkal kiegyenlítettebb (6-6) volt az országok közötti különbség, mint az első két fázisban (11-6), ami az olyan túlallokálás miatti változtatásoknak tudható be, mint az aukciós értékesítésnövelés vagy az üvegházhatású kvóták centralizált kiosztása.

7. ÖSSZEFOGLALÁS

Dolgozatunk középpontjában az Európai Unió klímaváltozási törekvései és eddig elért eredményei, valamint az üvegházhatásúgáz-kibocsátás szabályozásának legfőbb eszköze, az ETS rendszer állt. A második fejezetben meg-

vizsgáltuk, hogy az Európai Unió hogyan viszonyul a Kiotói Jegyzőkönyvben lefektetett alapelvekhez, valamint a párizsi klímaegyezményhez. Továbbá bemutattuk az EU ÜHG-kibocsátás csökkentési vállalásait, valamint elemeztük, hogy a 2020-as céldátumra a jelenlegi tendenciák mellett elérhető-e a vállalások vagy sem. A harmadik fejezetben az üvegházhatásúgáz-kibocsátás csökkentése céljából létrehozott ETS rendszert mutatuk be, majd elemeztük a kvótarendszerben bekövetkező változtatásokat a fázisok szerint. A negyedik fejezetben ismertettük a hipotézisünk tesztelése végett létrehozott adatbázist, amit a European Union Transaction Blog nyilvánosan elérhető adataiból alakítottunk ki. Az ötödik fejezetben leíró statisztikákat készítettünk, hogy jellemezni tudjuk adatbázisunkat, majd a túlallokálás jelenségét vizsgáltuk meg fázisról fázisra. A hatodik fejezetben bemutattuk az ökonometria módszertant, specifikáltuk modelljeinket, majd ismertettük eredményeinket azzal kapcsolatban, hogy egyes országok vállalatainak kvótán felüli/aluli kibocsátása változott-e a fázisok között.

Tanulmányunk fő kutatási kérdései az ETS rendszer különböző fázisai között meghozott változtatásokra vonatkoztak: sikerült-e lecsökkenteni az eleinte tapasztalt túlallokálás jelenségét, illetve mérsékelni az első két fázisban megfigyelhető jelentős különbségeket az országok vállalatai között, a kvótán felüli/aluli kibocsátást illetően. Ami a túlallokálás jelenségét illeti, eredeti hipotézisünket az empirikus adatok alátámasztották, miszerint az első (és részben a második) fázisban megfigyelhető túlallokálás, a harmadik fázisra fordulva megszűnt. Második hipotézisünk, hogy az első két fázisban tapasztalt nagy fokú eltérés az egyes országok kvótáihoz viszonyított kibocsátásukhoz kapcsolódóan, lecsökkent-e a harmadik fázisra, részben nyert csak empirikus igazolást. Bár az országok közötti eltérés iránya kiegyenlítetté vált a harmadik fázisra, az országok vállalatai közötti arányok volatilitása nem csökkent le a kívánt mértékben.

Kutatásunk alapján az a véleményünk, hogy a pozitív változásokat, és ez által az ETS rendszer hatékonyságának növekedését, a harmadik fázisban bevezetett reformoknak köszönhetjük. A decentralizált kvótakiosztásról, a centralizáltra való áttérés csökkentette a túlallokálás és az országok közötti egyenlőtlenség jelenségének mértékét. A másik nagy változtatás, az aukciós értékesítésű kvóták részarányának jelentős növekedése szintén javította az ETS rendszer hatékonyságát, közvetlenül csökkentette, szüntette meg a túlallokálás jelenségét.

Napjaink egyik legfőbb problémáját, a klímaváltozást tekintve az Európai Unió a globális szintéren példaként jár elől az üvegházhatásúgáz-kibocsátás csökkentésében. E folyamat elősegítésében az Európai Unió egyik, ha nem a legfontosabb eszköze az ETS névre hallgató kvótarendszer. A kvótarendszer immár tizenkettedik évében jár, és a kezdeti egyensúlytalanságokhoz képest, egy hatékonyabb, üvegházhatásúgáz-kibocsátást szigorúan szabályozó, környezetvédelmi szempontból modernebb technológiák-

ra ösztönző rendszerré nőtte ki magát. Az Európai Unió a párizsi klíma-egyezményt ratifikáló országok/régiók/nagyhatalmak közül kiemelkedő erőfeszítéseket tett bolygónk élhetőségének megőrzéséért, a következő generációk jövőjéért. Példaértékű jelenség lehet a Föld összes többi országa számára, hiszen iránymutatást ad, hogy egy közös cél érdekében a nemzetek közötti együttműködés lehet az egyetlen út az élhető, közös jövő felé.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Áder János (2016): Áder János köztársasági elnök levele a Párizsi Megállapodást még nem ratifikáló uniós országok állam- és kormányfőihez Lásd: http://www.keh.hu/levelek/2136-Ader_Janos_koztarsasagi_elnok_levele_a_Parizsi_Megallapodast_meg_nem_ratifikalo_unios_oroszagok_allam_es_kormanyfoihez&pnr=1
2. Kevin E. TRENBERTH, Philip D. JONES, P. AMBENJE, R. BOJARIU, D. EASTERLING, A. Klein TANK, D. PARKER, F. RAHIMZADEH, J.A. RENWICK, M. RUSTICUCCI, B. SODEN és P. ZHAI: Observations: Surface and Atmospheric Climate Change. In: *Climate Change 2007: The Physical Science Basis*. (Cambridge: Cambridge University Press 2007 236-336.)
3. NOAA (2017): Global Analysis - Annual 2016. Lásd: <https://www.ncdc.noaa.gov/sotc/global/201613>
4. Sarah JOHNSTONE és Jeffrey MAZO: Global Warming and the Arab Spring. *Survival* 2011/2.11-17.
5. Jonathan PYCROFT, Jan ABRELL és J-C. CISCAR: The global impacts of extreme sea-level rise: a comprehensive economic assessment. *Environmental and Resource Economics*, 2015/2. 225-253.
6. United Nations (1998): Kyoto Protocol to the United Nations framework convention on climate change Lásd: <http://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf>
7. United Nations (2015): Paris Agreement Lásd: http://unfccc.int/files/essential_background/convention/application/pdf/english_paris_agreement.pdf
8. European Commission (2011): Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of the Regions - Energy Roadmap 2050 Lásd: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM%3A2011%3A0885%3AFIN%3AEN%3APDF>
9. Eurostat (2017) Lásd: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
10. British Petroleum: BP Statistical Review of World Energy June 2016 Lásd: <http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/energy-economics/statistical-review-2016/bp-statistical-review-of-world-energy-2016-full-report.pdf>
11. World Bank (2017c): World Development indicators – Popular indicators Elérhető: http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?Code=NY.GDP.MKTP.KD.ZG&id=af3ce82b&report_name=Popular_indicators&populartype=series&ispopular=y#

12. European Commission (2017b): Report from the Commission to the European Parliament and the Council - Report on the functioning of the European carbon market Lásd:
https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/report-eu-carbon-market_en.pdf
13. European Commission (2016): The EU Emissions Trading System (EU ETS). Lásd:
https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/factsheet_ets_en.pdf
14. HORVÁTH Bálint, BARTHA Ákos és Dr. KOVÁCS Attila: Az Európai Unió emisszió-kereskedelmi rendszerének (EU ETS) működése. (Gödöllő: Szent István Egyetem 2016)
15. FOGARASSY Csaba: Karbongazdaság (low-carbon economy). Monográfia. (Budapest: L'Harmattan 2012)
16. Bram BORKENT, O'KEEFFE, Martin NEELIS és Alyssa GILBERT: Costs and Effectiveness of Domestic Offset Schemes, Final report. (London: Ecofys 2012)
17. DEHSt: Implementation of Emissions Trading in the EU: National Allocation Plans of all EU States - Brief fact sheets of EU member state allocation plans (Berlin: DEHSt 2005)
18. Regina BETZ és Misato SATO: Emissions Trading: Lessons Learnt from the 1st Phase of the EU ETS and Prospects for the 2nd Phase. Climate Policy, 2006/6. 351-359.
19. Barbara K. BUCHNER és Denny ELLERMAN (2007): Over-Allocation or Abatement? A Preliminary Analysis of the Eu Ets Based on the 2005 Emissions Data. Fondazione Eni Enrico Mattei Working Papers, 2007. 1. szám 1-49.
20. Beat HINTERMANN, Sonja PETERSOND és Wilfried RICKELS: Price and Market Behavior in Phase II of the EU ETS. Kiel Institute for the World Economy – Kiel Working Papers, 2014/1962. 1.-33.
21. Juha SIIKAMÄKI, Clayton MUNNINGS és Jeffrey FERRIS: The European Union Emissions Trading System. Resources for the future, 2012. november 1-14.
22. Denny ELLERMAN, Frank J. CONVERY és Christian DE PERTHUIS: Pricing Carbon: The European Union Emissions Trading Scheme. (Cambridge: Cambridge University Press 2010)
23. European Commission (2017a): European Union Transaction Blog Lásd: <http://ec.europa.eu/environment/ets/>
24. World Bank (2017a): GDP (current US\$) Elérhető:
<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>
25. Jeffrey WOOLDRIDGE: Introductory Econometrics. (Mason: South-Western College, 2002)
26. Gangadharrao Soundalyarao MADDALA: *Bevezetés az ökonometriába*. (Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó 2014)
27. Bloomberg (2017): EUA and CER prices

World Bank (2017b): Total greenhouse gas emissions (kt of CO₂ equivalent)

Elérhető: [http://data.worldbank.org/indicator/](http://data.worldbank.org/indicator/EN.ATM.GHGT.KT.CE?end=2012&start=1990&year_low_desc=true)

EN.ATM.GHGT.KT.CE?end=2012&start=1990&year_low_desc=true

European Environment Agency (2017): EU Emissions Trading System (ETS) data viewer Lásd: <http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/data-viewers/emissions-trading-viewer#parent-fieldname-title>

FAZEKAS BRIGITTA LILLA

A szanálás, avagy az EU új válságkezelési mechanizmusa Magyarország látószögéből

1. BEVEZETÉS
2. AZ EURÓPAI BANKUNIÓ
  - 2.1. Az európai bankunió kialakulása
  - 2.2. Az európai bankunió pillérei
3. A SZANÁLÁSI MECHANIZMUS
  - 3.1. A szanálási eljárás megszületésének körülményei
  - 3.2. Az európai uniós szabályozás – az irányelvi harmonizáció
  - 3.3. Az európai uniós szabályozás – az Egységes Szanálási Mechanizmus
  - 3.4. Az Egységes Szanálási Mechanizmus és Magyarország
4. A SZANÁLÁSI MECHANIZMUS FÁZISAI MAGYARORSZÁGON
  - 4.1. A szanálás intézményi keretei és alkalmazási köre
  - 4.2. A megelőzés (crisis prevention): a helyreállítási tervezés és a szanálási terv elkészítése
  - 4.3. A korai beavatkozás (early intervention): felügyeleti hatáskörök gyakorlása
  - 4.4. A szanálás (resolution) folyamatának szabályrendszere
5. AZ ELSŐ MAGYAR PRÓBA: AZ MKB BANK SZANÁLÁSA
  - 5.1. Az MKB állami megvásárlása
  - 5.2. Az MKB szanálás alá vonása
  - 5.3. A szanálási akcióterv
  - 5.4. A szanálás folyamata
6. ZÁRÓ GONDOLATOK
7. IRODALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS

Az utóbbi években lezajlott válságot a felügyeltek nem voltak képesek előre látni és ellátni, egy csoporthoz tartozó vállalkozás fizetéképtelensége gyorsan kihatott az egész csoport fizetőképességére, így pedig rendszerszintű következményekkel járt. A sok helyen hiányos szabályozás miatt fogalmazódott meg az európai döntéshozókban az a gondolat, hogy egy olyan egységes és összetett védelmi rendszert alakítsanak ki, amely alkalmas lehet a hasonló esetek megelőzésére és kezelésére oly módon, hogy nem veszélyezteti az adófizetői pénzeket és az államháztartási egyensúlyt. Ez az elképzelés valósult meg az európai bankunió létrehozásával.

A szakirodalom a bankunió pilléreit két részre osztja, az ún. megelőző pillérekre (egységes szabálykönyv, felügyelet), valamint a válságkezelő pillérekre (szanálás, betétbiztosítás). Jelen dolgozat a válságkezelő pillérről kíván foglalkozni, azon belül is az Európai Unió új válságkezelési mechanizmusával, a szanálással. Ezen eljárás keretei között realizálódik a fizetési képzetlenség miatt válsághelyzetbe került pénzügyi intézmény közérdekből történő, hatósági kényszerrel megvalósuló szerkezetátalakítása.

A szanálási mechanizmus küldetése, hogy súlyos rendszerszintű zavar okozása és az adófizetők veszteségnek való kitétele nélkül valósuljon meg a pénzügyi intézmények megmentése. Először a részvényesek, majd a banki hitelezők viselik a veszteségeket a felszámolás során érvényesülő kielégítési sorrendnek megfelelően, azzal, hogy a hitelezők egyike sem viselhet nagyobb veszteséget, mint amelyet rendes fizetési képzetlenségi eljárás keretében viselt volna.¹ Végző soron pedig a pénzügyi piac szereplői önmaguk finanszírozzák a bajba jutott intézmények helyzetének rendezését.²

A szanálás során a hatóság kiveheti a „kormányrudat” a bankvezetés kezéből, ha az intézmény a csőd felé halad, amelytől kezdve a köz érdekében lehet rendezni a bajba jutott bankok helyzetét. Az, hogy a magántulajdonban lévő piaci szereplő hatósági irányítás alá kerülhet, súlyos beavatkozás a tulajdonosi viszonyokba, ebből kifolyólag a szabályozás csak végző esetben, jogi garanciákkal körülbástyázva teszi lehetővé az adott hatóságnak a beavatkozást.³

A tanulmány hazánk uniós harmonizációnak megfelelően kialakított szanálási eljárásrendjének bemutatását tűzi ki fő céljául, Magyarország szemszögéből vizsgálja az uniós szakpolitikák ezen, egyik nem régiben kialakult és talán legdinamikusabban fejlődő területét.

A harmonizált szanálási rendszer bevezetésének jogalkotási kötelezettségét a bank helyreállítási és szanálási irányelv (Bank Recovery and Resolution Directive – BRRD)⁴ teremtette meg, amely irányelvet Magyarország 2014 nyarán – az Európai Unióban elsőként - ültetett át jogrendjébe.

Az európai bankunió kialakulásának és pilléreinek ismertetése után térnek át a szanálási mechanizmus megszületésének körülményeire és szabá-

¹ Lásd: Thomas F. HUERTAS: „A szanálás reformja” Hitelintézeti szemle, 2014/4. 90., összhangban többek között a BRRD (5) bekezdésével.

² <http://szanalasialap.hu/a-szanalasi-alap-megkezde-mukodeset/>

³ GYURA Gábor: Szanálás: bankmentés másként. (2014) <https://www.mnb.hu/letoltes/gyura-gabor-szanalas-bankmentes-maskent.pdf>

⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/59/EU irányelve (2014. május 15.) a hitelintézetek és befektetési vállalkozások helyreállítását és szanálását célzó keretrendszer létrehozásáról és a 82/891/EGK tanácsi irányelv, a 2001/24/EK, 2002/47/EK, 2004/25/EK, 2005/56/EK, 2007/36/EK, 2011/35/EU, 2012/30/EU és 2013/36/EU irányelv, valamint az 1093/2010/EU és a 648/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról

lyozási háttérnek bemutatására. A szabályozási háttér vizsgálata során kiemelt figyelmet fordítok az összes tagállamban irányadó BRRD-re, valamint a bankunió államaiban létrejött Egységes Szanálási Mechanizmust kiegészítő rendeletre, hiszen előbbi jelentős hatással bírt a magyar szabályozási környezet kialakítására, míg utóbbi a bankunióhoz való esetleges csatlakozás során a jövőben bír relevanciával. Mindezek után kitérek arra, hogy milyen szempontokat érdemes szem előtt tartani és milyen következményekkel járna, ha Magyarország csatlakozna az egységes európai rendszerhez.

A nemzetközi környezet feltérképezését követően foglalkozom az európai uniós követelményeknek megfelelően hazánkban kialakított szanálási folyamat szakaszaival, így először a megelőzési fázissal és a korai beavatkozás fázisával. Mindezek után áttérek a szanálási szabályozási rend vizsgálatára, amely során alapvetően a következő kérdésekre keresem a választ: Melyik szerv hatásköre a szanálási feladatok ellátása? Milyen célból és milyen körülmények között van lehetőség elrendelni az adott intézmény szanálását? Milyen elvek mentén, milyen jogosultságokkal, milyen eszközökkel dolgozhat a szanálási hatóság? Mi történik, ha több országot érint a szanálás és a szanálási hatóságoknak együtt kell működniük? Hogyan és milyen alapelvek mentén valósul meg a rendszer finanszírozása?

A szabályrendszer részletes bemutatása után végezetül górcső alá veszem annak első próbatételét, a Magyar Kereskedelmi Bank (MKB) szanálásának folyamatát. Körüljáróm, hogy mi indokolta az MKB állam általi megvásárlását, hogyan került sor a bank szanálás alá vonására, milyen akcióterv alapján és milyen lépésekkel valósult meg a másfél évig tartó szanálás és végezetül hogyan vált ismét életképesé az intézmény.

2. AZ EURÓPAI BANKUNIÓ

2.1. Az európai bankunió kialakulása

Az USA-ból kiindult pénzügyi válság súlyosan érintette az Európai Unió bankrendszerét, hiszen az uniónak nem voltak meg a megfelelő válságkezelési mechanizmusai és az ehhez kapcsolódó intézményrendszere, e felkészületlenség miatt pedig a kezdeti pénzügyi válság reálgazdasági és politikai válsággá alakult át. A válság integrációt mélyítő reformokat kényszerített ki az unió vezetőiből, miután rámutatott a Gazdasági és Monetáris Unió befezetlenségére.

Amíg az eurózóna monetárisan integrált, addig a pénzügyi piac nemzeti szabályozás alá tartozott, azonban a két terület összefonódása jelentősnek bizonyult: az államok felelősek a bankok megmentéséért, a bankok nagymértékű államkötvényt birtokolnak, a pénzügyi és államháztartási problémák átterjedtek egymásra. Mivel nem csupán az eurózóna válságáról volt/van szó, hanem az egész unió válságáról, szükségesnek mutatkozott az

egész rendszer újragondolása. A jelenleg is zajló folyamatok az európai integrációt helyezik új alapokra.

A valós és hosszú távú megoldás a bankunió alapjainak lerakásával kezdődött meg. Fontos lépés volt ez, hiszen sok anyabank leányvállalata más tagállamban helyezkedik el, így nemcsak piaci részesedésüket, hanem kockázataikat is megosztják. Egy határokon átnyúló intézmény csődje valószínűleg mindazon tagállamok pénzügyi piacainak stabilitását érintené, ahol az adott intézmény működik.⁵ Amennyiben a tagállamok nem tudnak ellenőrzést szerezni egy fizetéképtelen intézmény felett, és nem tudják azt oly módon szanálni, hogy hatékonyan akadályozzák meg a nagyobb mértékű, rendszerszintű kárt, veszélybe kerülhet a tagállamok közötti kölcsönös bizalom továbbá az egész belső piac hitelessége a pénzügyi szolgáltatások terén.⁶

Az uniós szabályozás alapján az anya- és leányvállalatok tagállami hatóságai immáron összehangolt együttműködés keretében látják el a felügyeletet. A bankunión belüli fokozottabb, nemzetállamoktól független felügyelet hozzájárul a bankok stabilitásának javításához. Ha mégis bekövetkezne az adott intézmény válsága, a bankunió gondoskodik arról, hogy a szanálása rendben történjék és a betétesek garanciát kapjanak megtakarításaik biztonságát illetően.

2.2. Az európai bankunió pillérei

A bankunió⁷ három plusz egy nulladik pillérből áll:

- Egységes Felügyeleti Mechanizmus (Single Supervisory Mechanism=SSM)
- Egységes Szanálási Mechanizmus (Single Resolution Mechanism=SRM)
- Közös Betétbiztosítási Rendszer (Deposit Guarantee Scheme=DGS)
- Egységes Szabálykönyv (Single Rulebook for the European Financial Market)

⁵ BUDA Lorina: Az Európai Unió pénzügyi felügyeleti rendszerének átalakulása és a bankunió létrehozásának bemutatása, 2015, 114-121.

http://www.academia.edu/16066806/Az_Eur%C3%B3pai_Uni%C3%B3_p%C3%A9nz%C3%BCgyi_fel%C3%BCgyeleti_rendszer%C3%A9nek_%C3%A1talakul%C3%A1sa_%C3%A9s_a_bankuni%C3%B3_l%C3%A9trehoz%C3%A1s%C3%A1nak_bemutat%C3%A1sa

⁶ BRRD (3) bekezdés

⁷ „A bankunió – nevével ellentétben – nem a bankok uniója, hanem gyakorlatilag egy centralizált pénzügyi keret.” Lásd: KÁLMÁN János: Az Európai Unió pénzügyi felügyeleti rendszerének reformja, (2014) 9. http://www.southeast-europe.org/pdf/18/dke_18_m_eu_Kalman-Janos_Az-Europai-Unio-penzugyi-felugyeleti-rendszerenek-reformja.pdf

Az Egységes Szabálykönyv adja a bankunió alapjait, miután az Európai Unió minden pénzügyi intézményére kötelező szabályokat tartalmaz (tőkekövetelmények, megelőzés menedzselése), mind a 28 európai uniós tagországban alkalmazandó.

Az egységes szabálykönyvvel együtt alakították ki az Egységes Felügyeleti Mechanizmust 2013-ban, amely gyakorlati működését 2014-ben kezdte meg. Legnagyobb előnye, hogy egyszerűbbé és színvonalasabbá teszi az információáramlást az eurózóna országai között, így hamarabb felfedezhetőek az esetleges problémák. A válság óta a pénzügyi rendszer (makroprudenciális felügyelet) és az egyes intézmények (mikroprudenciális felügyelet) egyaránt a felügyelet tárgyát képezik.

Az egységes felügyeletnek társulnia kell egy szintén Egységes Szanálási Mechanizmussal, amellyel kezelhetővé válik a bajba jutott bankok átszervezése és az ennek kapcsán felmerülő költségek finanszírozása is. Az egységes szanálási mechanizmus által a határon átnyúló kapcsolatok miatt kialakult, több országot érintő problémákat hatásosabban lehet orvosolni, mint a nemzeti hatóságok közötti együttműködéssel.

A szanálási folyamat egységes eljárást és eszközöket igényel, azonban problémás bankok nemcsak az euróövezet országaiiban lehetnek, hanem azon kívül is, emiatt a szanálást *kétlépcsős folyamat*ként hozták létre. Először harmonizálták az Európai Unió összes tagállamának szabályait⁸, majd ezt finomították az övezet országaira⁹. A mechanizmust 2014-ben fogadták el, a szabályozás egyik része 2015-ben, másik része 2016-ban lépett működésbe.

Az eurózóna országai automatikusan részt vesznek az egységes felügyeleti és szanálási rendszerben, de az ilyen tagsággal nem rendelkező országok is csatlakozhatnak, ha ún. szoros együttműködés keretében átadják bankfelügyeletüket.¹⁰

A Közös Betétbiztosítási Rendszer bevezetését 2013-ban fogadták el a tagállamok. A betétbiztosítás összegét egységesen 100 000 euróra növelték, valamint harmonizálták és egyszerűsítették a kapcsolódó eljárásokat.¹¹ A biztosítás minden hitelintézetre külön-külön érvényes, ha tehát egy betétes több bankban helyezi el a pénzét, mindenütt biztosítottá válik 100 000 euróig.¹²

---

⁸ Lásd: BRRD

⁹ Lásd: SRM rendelet keretében kialakított Egységes Szanálási Mechanizmus

¹⁰ A felügyelet átadásával és ezzel az Egységes Felügyeleti Mechanizmushoz való csatlakozással egyidejűleg az Egységes Szanálási Mechanizmusnak is részeivé válnak a tagországok. (Részletesebben lásd a későbbiekben.) <http://bruxinfo.hu/cikk/20160102-a-bankunio-teljes-kapacitassal-uzemel.html>

¹¹ LÁSD (5. lj.) 114-121.

¹² <http://www.oba.hu/hu/betetvedelem/betetbiztositas>

Az Egységes Szabálykönyv, illetve a bankszanálási és a betétbiztosítási¹³ irányelvek mindegyik tagállamban kötelezően alkalmazandók.

A bankunió megteremtésével és a bankunió kívüli tagállamok pénzügyi piacával kapcsolatos szabályozások harmonizálásával a döntéshozók alapvető célja a 2008-as válsághoz hasonló helyzetek elkerülése, de legalább az, hogy egy kialakult válság elmélyülését a jövőben képesek legyenek hatékonyan megakadályozni.

3. A SZANÁLÁSI MECHANIZMUS

3.1. A szanálási eljárás megszületésének körülményei

3.1.1. A csődbe jutott bank állam általi megmentése

A 2007-től kezdődő globális válság során a bajba jutott bankok legtöbbször csődhelyzetbe kerülésükkor világszerte adófizetői pénzekből mentették meg, amely gyakorlattal sorra megrendültek a nemzeti költségvetések, egyúttal a „mentőövet dobó” államok. Az ördögi kör kialakulásában fontos szerepet játszott, hogy a nemzeti felügyeletek gyakran túlságosan elnézőek voltak a saját nagybankjaikat érintően, a bankok viszont túlságosan nagyok a nemzeti költségvetésekhez képest, így fordulhatott elő, hogy kimentésük (*bail out*) a csődhelyzet közelébe döntötte az adott államot, mint ahogyan Spanyolország esetén is történt.¹⁴

A tendencia további türése azt eredményezhette volna, hogy a piaci szereplők a jövőben is felelőtlenül, a társadalmilag optimálisnál magasabb kockázatokat vállalva működhetnek tovább, a múltbéli tapasztalatok alapján abban bízva, hogy esetleges rossz gazdálkodásuk terhe végső soron úgyszólván az adófizetőkre hárul, mivel az állam nem hagyhatja őket sorsukra („*too big to fail*” probléma).¹⁵

3.1.2. A csődbe jutott bank állam általi támogatásának elkerülése

Érdemes megemlíteni, hogy a válság során akadtak olyan próbálkozások is, amikor a hatóságok a bankok támogatásának elkerülését választották, mint például az amerikai Lehman Brothers befektetési vállalkozás esetében is, ahol az amerikai kormány nem volt hajlandó kiegészíteni azt, így bezárásra

---

¹³ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/49/EU irányelve (2014. április 16.) a betétbiztosítási rendszerekről

¹⁴ MÓRA Mária: „Mit is ér a bankunió fiskális integráció nélkül?” Hitelintézeti szemle 2013/4. 326-327.

¹⁵ GYURA Gábor: A szanálás, mint új alternatíva. (2014)

<https://www.mnb.hu/letoltes/gyura-gabor-a-szanalas-mint-uj-alternativa.pdf>

majd elhúzódó felszámolásra került sor. A felszámolás következtében a bróker cég számos hitelezője jelentős veszteségeket szenvedett el, azonban a közvetett, dominószerű következmények jóval súlyosabbak voltak: a bankközi hitelezés szinte teljesen befagyott a globális bizalmi válság következtében.

Látható tehát, hogy mindkét irány kedvezőtlennek bizonyult a válság során: a költséges állami mentőakciók és az azoktól való tartózkodás (és ezzel a felszámolás megengedése) egyaránt számos negatív következménnyel járt.¹⁶

3.1.3. Az európai uniós reguláció megindulása

A válság kitörésekor az Európai Unióban a szanálás fogalma szinte teljesen ismeretlen volt, egy-egy bank megrendülése eleve sokkal ritkábban fordult elő, mint például az Egyesült Államokban, kontinensünk így természetesen rüggel nem volt felkészülve az ilyen helyzetekre.

A hatékony szanálási keretrendszer főbb ismérveit a világ vezető gazdaságait tömörítő G20 által létrehozott Financial Stability Board (FSB) 2011-ben publikálta első ízben,¹⁷ amely mintául szolgált a szanálásra vonatkozó régiós és nemzeti szabályozások kialakításához. A tagállamok többségében a 2010-es évek első harmadában létrejöttek a nemzeti szanálási rezsimek. Tekintettel azonban arra, hogy egy-egy nemzetközi bankcsoport akár 15–20 tagállamban is jelen lehet, megfogalmazódott az igény, hogy az Unióban harmonizált módon, közös eszköztárat használva, egységes szabályok alapján működjenek a nemzeti szanálási rezsimek.¹⁸

Az uniós jogalkotók tisztában voltak azzal, hogy az intézmények szanálására vonatkozó egységes szabályozás hiánya akadályozza a belső piac zökkenőmentes működését és a nemzeti hatóságok közötti együttműködést. Ez különösen igaz volt abban az esetben, amikor a különböző megközelítések következtében a hatóságok az intézmények szanálása tekintetében nem ugyanolyan mértékű ellenőrzési jogkörrel vagy lehetőségekkel rendelkeztek. A különbségek az egyes tagállamokban eltérően érintették továbbá az intézményi finanszírozási költségeket, adott esetben az intézmények közötti verseny torzulását eredményezhették volna. A hatékony szanálási rendszer minden tagállamban történő megteremtésére annak biztosítása érdekében volt szükség, hogy az intézményeket belső piaci letelepedési joguk gyakorlásában ne akadályozhassa az, hogy a székhelyük szerinti tagállam milyen mértékben képes pénzügyileg kezelni az adott intézmény csődjét.¹⁹

---

¹⁶ Lásd uo.

¹⁷ Key Attributes of Effective Resolution Regimes for Financial Institutions (2011) http://www.fsb.org/wp-content/uploads/r_111104cc.pdf

¹⁸ Lásd (15. lj.)

¹⁹ BRRD (9) bekezdés

A szanálási mechanizmus mindezen tapasztalatot felhasználva került kialakításra és remélhetőleg képes lesz minimalizálni a veszteségeket és biztosítani azok társadalmilag igazságosabb elosztását.

3.2. Az európai uniós szabályozás – az irányelvi harmonizáció

Az uniós harmonizált szabályokat az Európai Parlament és a Tanács 2014/59/EU irányelve állapította meg. Ez a Bank Recovery and Resolution Directive, amelyet a közkedvelt BRRD rövidítéssel használok. Az irányelv rendelkezései *az összes tagállamban irányadók*, a bankunió kívüli államok szabályozása (így Magyarországé is) teljes mértékben erre épül.

Az irányelvet 2014. december 31-ig kellett átültetniük a tagországoknak, így 2015 elejétől a 28 tagállam már hasonló vagy azonos szanálási eszköztárral, azonosan szabályozott szanálási feltételekkel és harmonizált szanálásfinanszírozási elvek mentén működteti saját szanálási szabályozását.

Az irányelv csak minimumszabályokat fektet le, nem vezet a döntéshozatali folyamat központosításához a szanálás területén: alapvetően a valamennyi tagállam nemzeti hatóságai számára elérhető közös szanálási eszközökről és hatáskörökről rendelkezik, viszont meghagyja a nemzeti hatóságok mérlegelési jogkörét az eszközök alkalmazása, illetve a nemzeti finanszírozási rendszerek igénybevétele tekintetében.²⁰

Az irányelv jelentős érdeme, hogy a szanálási szabályok összehangolásán túl előírja a szanálási hatóságok együttműködését abban az esetben, ha határokon átnyúló tevékenységű intézmény válik fizetésképtelenné.²¹

3.3. Az európai uniós szabályozás – az Egységes Szanálási Mechanizmus

A szanálási rendszer egységes kiépítése (és ezzel a döntéshozatal központosítása) fokozódott az Egységes Szanálási Mechanizmus (SRM) létrehozásával, amelynek szabályozását Az Európai Parlament és a Tanács 806/2014/EU rendelete²² tartalmazza. Mivel Magyarország nem része az egységes mechanizmusnak, de elvben bármikor csatlakozhat hozzá, így érintőlegesen foglalkozom a szóban forgó renanggal is.

---

²⁰ SRM rendelet (10) bekezdés

²¹ A csoportszintű szanálással és szanálási kollégiumokkal kapcsolatosan részletesebben lásd majd a dolgozat IV. fejezetének 4.4. pontját

²² Az Európai Parlament és a Tanács 806/2014/EU Rendelete (2014. július 15.) a hitelintézeteknek és bizonyos befektetési vállalkozásoknak az Egységes Szanálási Mechanizmus keretében történő szanálására vonatkozó egységes szabályok és egységes eljárás kialakításáról, valamint az Egységes Szanálási Alap létrehozásáról és az 1093/2010/EU rendelet módosításáról (SRM rendelet)

A rendelet 2016. január 1-jén lépett hatályba²³ és azokra az intézményekre vonatkozik, amelyek székhely szerinti felügyeleti hatósága az Európai Központi Bank vagy a nemzeti illetékes felügyeleti hatóság az olyan tagállamokban, amelynek pénzneme az euró, illetve amelyek pénzneme nem az euró, de ún. szoros együttműködéssel csatlakoztak a bankunióhoz.²⁴ Ahogy egy tagállam csatlakozik az Egységes Felügyeleti Mechanizmushoz, úgy automatikusan az Egységes Szanálási Mechanizmus részévé is válik.²⁵ Látható, hogy az Egységes Szanálási Mechanizmus egybeesik a prudenciális felügyelet területén végbemenő harmonizációval, amelynek indoka, hogy a felügyelet és a szanálás hatékonysága tulajdonképpen egymásra van utalva.²⁶

A BRRD irányelv és az SRM rendelet viszonyának vizsgálatakor kiemelendő, hogy a rendelet maga mondja ki, hogy összhangban áll az irányelvvel, annak szabályait hozzáigazítja az Egységes Szanálási Mechanizmus sajátosságaihoz.²⁷ Az uniós jogalkotó úgy döntött, hogy a BRRD bizonyos rendelkezéseit teljes egészében megismétli a rendeletben annak érdekében, hogy a BRRD azonos jogi keretrendszer alatt hatályosuljon a bankuniós tagállamokban.²⁸

A bankunió belüli államokban csak úgy biztosítható a BRRD-ben meghatározott szabályok egységes alkalmazása, ha elkerüljük az eltérő tagállami értelmezéseket és az Egységes Szanálási Mechanizmust létrehozó rendeletet közvetlenül alkalmazzák ezekben az államokban.²⁹ A rendelet közvetlen alkalmazásától függetlenül a tagállamok BRRD-nek megfelelő nemzeti szintű szabályozásokat is kidolgoztak. A nemzeti hatóságoknak alapvetően az SRM rendelet alapján kell végrehajtaniuk szanálási feladataikat, de közben gyakorolniuk kell a BRRD-t átültető nemzeti jog által rájuk ruházott hatásköröket is, amennyiben azok nem állnak összeütközésben a rendelet szabályaival.³⁰

A belső piac optimális működése szempontjából kiemelkedő jelentőségű, hogy valamennyi szanálási intézkedésre azonos szabályok vonatkozna-

---

²³ SRM rendelet 99. cikk (2) bekezdés

²⁴ SRM rendelet (15) bekezdés

²⁵ Részletesebben lásd: SRM rendelet (17) bekezdés

²⁶ Bővebben lásd: George S. ZAVVOS–Stella KALTSOUNI: The Single Resolution Mechanism in the European Banking Union: Legal Foundation, Governance Structure and Financing (2014) <https://www.ceps.eu/system/files/SSRN-id2531907%20Zavvos.pdf>

²⁷ Lásd: SRM rendelet (18) bekezdés

²⁸ Lásd (26. l.j.)

²⁹ SRM rendelet (21) bekezdés

³⁰ Részletesebben lásd (26. l.j.)

nak, függetlenül attól, hogy a nemzeti hatóságok a BRRD vagy az Egységes Szanálási Mechanizmus keretében döntenek-e róluk.³¹

Az uniós szintű szanálási hatóság az Egységes Szanálási Testület, ez felel az Egységes Szanálási Mechanizmus azonos és következetes működéséért, dönt az eurózóna lényeges intézményeinek esetleges szanálásáról,³² továbbá arról, hogy ennek során igénybe vehetők-e az Egységes Szanálási Alap forrásai.³³

Az Egységes Szanálási Alapot az Egységes Szanálási Mechanizmus megfelelő működése érdekében a rendelet hozta létre, így a szanálás finanszírozása tulajdonképpen közösségi szintre emelkedett, amellyel csökkent az államok és a bankszektor közötti kapcsolat. Az Alap a nemzeti szinten beszedett hozzájárulásokból kerül finanszírozásra, azonban forrásait kormányközi megállapodás alapján uniós szinten gyűjtik össze.³⁴

3.4. Az Egységes Szanálási Mechanizmus és Magyarország

Az eurózónán kívüli tagországok – köztük Magyarország – bármikor jelezhetik az Európai Központi Bank felé, hogy ún. szoros együttműködéssel részesei akarnak lenni a közös rendszernek még az euró bevezetése előtt. A szoros együttműködés a tényleges csatlakozásnál gyengébb és körülményesebben érvényesíthető jogosítványokkal jár, ebből kifolyólag pedig nem egyértelmű a csatlakozásról szóló döntés. Magyarország esetén két további szempontot mindenképpen mérlegelni, minősíteni kell a későbbi döntéshozatal során.

Elsőként, hogy a Magyarországon letelepedett bankok esetében az Egységes Szanálási Mechanizmus vagy a szanálási hatóságnak kijelölt MNB tud-e hatásosabb és hatékonyabb szanálási beavatkozást tenni. Mára kijelenthető, hogy Magyarországon életképes szanálási intézményrendszer állt fel 2014 őszén, ami az SRM esetén csak a tavalyi év elején került kialakításra. Egy szanálási esemény bekövetkeztekor a hatósági beavatkozás gyorsasága kulcskérdés, így mivel a bankunió belül még nincs példa az összetett döntéshozatali folyamat működésének életképességére, mindenképpen kockázatot jelent a közös rendszerhez való csatlakozás.

Másodszor, hogy a helyi bankokból 10 év alatt összegyűjthető 90 milliárd forint elegendő lehet-e hazai esetek kezelésére, vagy mindenképpen szükséges a közös alaphoz való hozzáférés. A közös alaphoz gyűlő, 2024-re igen jelentős finanszírozási forrás vonzónak tekinthető, de önmagában nem indokolhatja a csatlakozási döntést.

---

³¹ SRM rendelet (28)-(29) bekezdés

³² Lásd többek között az SRM rendelet (28) és (42) bekezdését

³³ SRM rendelet 75. cikk (1) bekezdés

³⁴ SRM rendelet (19) bekezdés

Összességében úgy tűnik, hogy mind a felügyelés, mind a dolgozat szempontjából releváns szanálás terén Magyarország nagyjából egy év előnyben van a bankunióhoz képest. Amíg intézményeink hitelesen tudnak működni és le tudják képezni a bankunió intézményrendszerét, addig a kormányoknak lehetősége van kivárni, hogy az európai intézmények és mechanizmusok kialakuljanak, működésük kipróbálásra kerüljön.³⁵

A bankunióhoz való csatlakozás egyik legjelentősebb következménye a Magyarországon működő intézményeket érintően az lenne, hogy az OTP Bank Nyrt. közvetlen felügyelete és lehetséges szanálása kikerülne a Magyar Nemzeti Bank kezéből. Érdemes megemlíteni, hogy 2015-ben Nagy-Britannia és Svédország kivételével 28-ból 26 tagállam – így Magyarország is – aláírta az Egységes Szanálási Alap feltöltéséről és a nemzeti hozzájárulások közös célú felhasználásáról szóló kormányközi megállapodást³⁶. A megállapodást azokra a szerződő felekre kell alkalmazni, amelyeknek intézményei az Egységes Felügyeleti Mechanizmus és az Egységes Szanálási Mechanizmus hatálya alá tartoznak;³⁷ ennél fogva Magyarországnak csak a bankunióhoz való csatlakozás pillanatától kell alkalmaznia. A Bruxinfo Európai Elemző Iroda álláspontja szerint azonban a kormányközi megállapodás aláírásával Magyarország belépett a bankunió „előszobájába”.³⁸

4. A SZANÁLÁSI MECHANIZMUS FÁZISAI MAGYARORSZÁGON

az ábra forrása: www.treasuryclub.hu/contentfiles/treasuryclub/.../kisgergely-korn-l.ppt (KISGERGELY Kornél: A bankunió és a hazai pénzügyi szabályozás aktuális kérdései)

³⁵ A témával kapcsolatosan részletesebben lásd: KISGERGELY Kornél – SZOMBATI Anikó: Bankunió magyar szemmel – hogyan látja az MNB a szoros együttműködés lehetőségét? (2014) <https://www.mnb.hu/letoltes/mt115-mnb-tanulmany.pdf>

³⁶ Kihirdetve: 2015. évi CLXXXIX. törvény az Egységes Szanálási Rendszerhez kapcsolódó kormányközi megállapodás kihirdetéséről

³⁷ 2015. évi CLXXXIX. törvény 1. cikk (2) bekezdés

³⁸ <http://bruxinfo.hu/cikk/20140714-meg-egy-lepessel-kozelebb-a-bankuniohoz.html>

4.1. A szanálás intézményi keretei és alkalmazási köre

A BRRD-t Magyarország a pénzügyi közvetítőrendszer egyes szereplőinek biztonságát erősítő intézményrendszer továbbfejlesztéséről szóló 2014. évi XXXVII. törvénnyel (Szantv.) építette be a jogrendjébe, amellyel uniós szinten példamutatóként alakította ki szanálási rendszerét, ruházta fel szanálási hatósági jogkörrel az MNB-t és tölti fel szanálási alapját. A helyreállítási tervezés (megelőző szakasz) és a felügyeleti hatáskörök gyakorlása (korai beavatkozás) a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvényben (Hpt.) került szabályozásra.

A BRRD-nek megfelelően a tagországoknak ún. szanálási hatóságokat kell létrehozniuk vagy kijelölniük.³⁹ Magyarországon a Magyar Nemzeti Bank (MNB) látja el a szanálási hatósági feladatokat⁴⁰, amely szerepkörrel tovább szélesedett az MNB hatásköre.

Az irányelv alapján biztosítani kell, hogy hatóságon belül a szanálástól működési szempontból függetlenek legyenek a felügyeleti és egyéb funkciók.⁴¹ A szanálási funkció az MNB Szervezeti és Működési Szabályzata⁴² alapján – az uniós követelményeknek megfelelően – a felügyeleti funkciótól elkülönítve, a monetáris politikáért, pénzügyi stabilitásért és hitelösztönzésért felelős alelnök irányítása alá tartozik, míg a felügyeleti funkció ellátása a pénzügyi szervezetek felügyeletéért és fogyasztóvédelemért felelős alelnök hatásköre. (Előbbieknél megfelelően a továbbiakban „Felügyelet” alatt az MNB pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletét ellátó részlege értendő, míg „MNB” alatt a szanálásért felelős részleg.) A Szantv.-ben rögzített szanálási keretrendszer alkalmazandó a magyarországi székhelyű hitelintézetekre és befektetési vállalkozásokra, pénzügyi holding társaságokra, ezek leányvállalataira, valamint a harmadik országban székhellyel rendelkező intézmények magyarországi fióktelepeire (a továbbiakban átfogóan „intézmények”).⁴³ Látható tehát, hogy a törvény hatálya nemcsak a bankokra, hanem a banki csoportokra is kiterjed, beleértve az anya-holdingvállalatokat és a nem banki kapcsoló vállalkozásokat is.

---

³⁹ BRRD 3. cikk (3) bekezdés

⁴⁰ Lásd: MNB tv. 4. § (8) bekezdés

⁴¹ BRRD 3. cikk (3) bekezdés

⁴² <https://www.mnb.hu/letoltes/szmsz-2017-01-01.pdf>

⁴³ Szantv. 1. § (1) bekezdés

4.2. A megelőzés (crisis prevention): a helyreállítási tervezés és a szanálási terv elkészítése

4.2.1. A helyreállítási tervezés

A megelőző/válságkezelő szakasz eszköze a tervezés, amelynek segítségével kidolgozásra kerül egy esetleges romló pénzügyi helyzetben használható stratégia. A helyreállítási tervet az intézmény készíti el és nyújtja be a felügyeletet ellátó szervnek.

A helyreállítási tervben az intézménynek egy összetett képet kell adnia a működését érintő legrosszabb eshetőségekre, olyan válságmenedzselő akciókat kell kidolgoznia, amikkel a leggyorsabban vissza tud térni a normál üzletmenethez és vissza tudja szerezni a likviditását és szolvenciáját úgy, hogy a legkisebb veszteséget, kárt okozza saját maga és a környezete számára.⁴⁴ Fontos megkötés, hogy a helyreállítási tervben nem feltételezhető, hogy a hitelintézet bármilyen formában rendkívüli állami pénzügyi támogatást kap.⁴⁵ A hitelintézet a helyreállítási terv felülvizsgálatára évente köteles.⁴⁶

4. 2.2. A szanálási terv

A helyreállítási terv mellett párhuzamosan kerül kidolgozásra a szanálási terv, amelyet már a Szantv. szabályoz. A szanálás megtervezése a hatékony szanálás elengedhetetlen eleme. A helyreállítási tervtől különbözően az illetékes szanálási tervet a szanálási hatóság (alapvetően az MNB) készíti el.

A szanálási terv a Felügyelettel egyeztetve tartalmazza a szanálási feltételek fennállása esetén a Felügyelet által az intézménnyel szemben alkalmazható lehetséges intézkedéseket, valamint a szanálási feladatkörében eljáró MNB által alkalmazható lehetséges szanálási intézkedéseket, amelyeket a szanálási célok érvényre juttatása érdekében tehet.⁴⁷

Lényeges, hogy a szanálási tervezés és a szanálhatósági vizsgálatok a normál hatósági működés részei, nem jelentik azt, hogy az MNB a közeljövőben szanálni kívánja az érintett intézményeket. Mindezekből következik, hogy az MNB az intézmények szanálásán túl, „nyugalmi időszakban” is számos feladatot ellát.⁴⁸

---

⁴⁴ Hpt. 6. § 39. pont

⁴⁵ Lásd: Hpt. 114. § (5) bekezdés

⁴⁶ Hpt. 114. § (4) bekezdés

⁴⁷ Szantv. 4. § (3) bekezdés

⁴⁸ KÓMÁR András: Új típusú MNB vizsgálat vár a bankokra – Mit érdemes tudni róla? (2016) <https://www.mnb.hu/letoltes/komar-andras-uj-tipusu-mnb-vizsgalat-var-a-bankokra-mit-erdemes-tudni-rola.pdf>

4.2.3. A szanálhatóság értékelése

A szanálhatóság értékelése során az MNB mérlegeli, hogy az intézmény milyen mértékig szanálható anélkül, hogy igénybe venné a bármilyen formában nyújtható rendkívüli állami pénzügyi támogatást vagy az MNB illetve más központi bank nem szokásos feltételekkel (fedezet, futamidő, kamatozás) nyújtott banki likviditási támogatását, hitelét.⁴⁹

A szanálhatóság értékelését a szanálási terv elkészítésekor és aktualizálásakor is el kell végezni a szanálási tervben szereplő összes válságkezelési forgatókönyvre vonatkozóan. A folyamat során az MNB együttműködik a Felügyelettel.⁵⁰

Ha csoport szanálásáról van szó, a csoport szanálhatóságának értékelését szanálási kollégium keretében, más hatóságokkal együttműködve végzi az MNB. Ha az MNB a csoport szintű szanálási hatóság, akkor a csoport szintű szanálhatóság értékelését az MNB végzi el azzal, hogy minden érintett hatósággal konzultációt kell folytatni.⁵¹

4.3. A korai beavatkozás (early intervention): felügyeleti hatáskörök gyakorlása

A pénzügyi stabilitás megőrzése érdekében fontos, hogy azelőtt orvosolható legyen egy intézmény pénzügyi és gazdasági helyzetének romlása, hogy az intézmény elérne egy olyan pontot, amikor már nincs más választás, csak a szanálás. Ennek megfelelően korai beavatkozási hatásköröket kell biztosítani az illetékes hatóságoknak.⁵²

Amennyiben a pénzügyi intézmény a különböző működési előírásokat megsérti és ezzel a prudens működést jelentősen vagy súlyosan veszélyezteti, a Felügyeletnek lehetősége van bizonyos intézkedések alkalmazására. A felügyeleti intézkedések közül kiemelendő, hogy a Felügyelet kötelezheti a hitelintézetet a helyreállítási terv életbe léptetésére.⁵³

A felügyelés és a szanálás kapcsolatát a fentieknek megfelelően a bajba került intézményről való teljes, tiszta kép megalkotásában határozhatjuk meg. A felügyelés alapvető feladata olyan tevékeny szerepkör betöltésében rejlik, amely során a lehetséges szanálási fázist olyan információkkal segíti, amik az intézmény jól és rosszul működő funkcióiról tájékoztatnak. Az

---

⁴⁹ Szantv. 10. § (1) bekezdés

⁵⁰ Szantv. 10. § (2) és (5) bekezdés

⁵¹ Szantv. 13. § (2) bekezdés

⁵² BRRD (40) bekezdés

⁵³ Hpt. 185. § (2) bekezdés e) pont

eredményesség és a hatékonyság érdekében tehát együttműködésben kell dolgoznia a felügyeleti és a szanálási hatóságnak.⁵⁴

A korai beavatkozással a cél még alapvetően, hogy teljesen privát forrásokból, például a tulajdonosok által befizetett tőkeemeléssel valósuljon meg a fenyegető helyzet normalizálása. Ha ez a tulajdonképpeni védelmi funkció jól működik, nincs szükség felszámolásra vagy szanálásra. Ha a felügyeleti intézkedésekkel nem sikerül talpra állítani az illető intézményt, következhet az engedély visszavonása, működés megszüntetése, majd a felszámolás vagy abban az esetben, ha az intézmény szanálható és a szanálás feltételei teljesülnek, az intézmény szanálással való helyreállítása.⁵⁵

4.4. A szanálás (resolution) folyamatának szabályrendszere

4.4.1. A szanálási célok

A törvényben nevesített egyenrangú célok a következők.⁵⁶

- A közpénzek védelme a bármilyen formában nyújtható rendkívüli állami pénzügyi támogatás szükségességének és felhasználásának minimalizálása révén.
- Az intézmény kritikus funkciói ellátása folytonosságának biztosítása.
- A pénzügyi közvetítőrendszer stabilitását veszélyeztető hatások kialakulásának kiküszöbölése vagy a már kialakult hatások megszüntetése.
- A betétbiztosítási rendszer által biztosított betétesek védelme.
- Az ügyfelek pénzeszközeinek és vagyonának védelme.
- A betétesek és a befektetők bizalmának fenntartása a pénzügyi közvetítőrendszer stabilitása érdekében.

4.4.2. A szanálási feltételek és a szanálás elrendelése

A szanálási feltételek⁵⁷ együttes teljesülése esetén az MNB-nek kötelessége elrendelni és megindítani az eljárást:

- Az intézmény fizetéképtelen vagy várhatóan fizetéképtelenné válik.⁵⁸ Az MNB-nek tehát nem kell megvárnia a pénzügyi intézmény

---

⁵⁴ NYIKOS Richárd: Válságkezelés a bankszektorban – példamutató a magyar gyakorlat. (2015) <http://privatbankar.hu/penzuegyek/valsagkezeles-a-bankszektorban-peldamutato-a-magyar-gyakorlat-278537>.

⁵⁵ GYURA, 15. l.j.

⁵⁶ Szantv. 16. § (1)-(2) bekezdés

⁵⁷ Szantv. 17. § (1) bekezdés a)-c) pont

⁵⁸ Bővebben lásd: Szantv. 17. § (2) bekezdés

fizetéseképtelenné válását, hanem preventíven már akkor is beavatkozhat, ha megítélése szerint a fizetéseképtelenség a jövőben meg fog valósulni.

- Nem valószínűsíthető, hogy a szanálási intézkedéseken kívül bármilyen más intézkedés megakadályozná az intézmény fizetéseképtelenné válását.
- A szanálást közérdek indokolja.⁵⁹ Amennyiben nem indokolja közérdek az intézmény szanálását, akkor a folyamat a működési engedély visszavonásával zárul és megkezdődik az intézmény felszámolása.

A szanálás elrendelésekor az MNB szanálási akciótervet készít, amely során figyelembe veszi a szanálási tervet. A szanálási akcióterv tartalmazza a tervezett szanálási intézkedéseket, az intézkedések alkalmazásának tervezett menetét, a szanálás finanszírozási tervét, az Országos Betétbiztosítási Alap (OBA) és a Szanálási Alap hozzájárulásait, valamint esetlegesen az állam ideiglenes költségvetési szerepvállalásának igényét és módját.⁶⁰

4.4.3. A szanálásra vonatkozó általános követelmények, elvek

A szanálásra vonatkozó általános követelményeket a szanálási intézkedések meghozatala és a szanálási jogosultságok alkalmazása során is követni kell. A szanálási elvek a következők:⁶¹

- Első soron a szanálás alatt álló intézmény tulajdonosai viselik a felmerülő veszteségeket.
- A tulajdonosok után a hitelezők viselik a veszteségeket a Csódtv.-ben⁶² meghatározott veszteségviselési sorrendben és arányban.
- Egyetlen tulajdonos vagy hitelező sem viselhet nagyobb veszteséget, mint amelyet az intézmény felszámolásakor viselt volna. (Amennyiben a hitelező nagyobb mértékű veszteséget szenved el, mint felszámolás esetében, a rendszernek biztosítania kell, hogy a befektetőt a különbözet tekintetében kompenzálják: ezt az elvet nevezik „a hitelező nem járhat rosszabbul, mint felszámolás esetében” elvnek.⁶³)
- Az azonos hitelezői osztályba tartozó hitelezők azonos elbánásban részesülnek.
- A biztosított betét kártalanítási összességénél alacsonyabb betétrésze teljes védelemben részesül.

⁵⁹ Bővebben lásd: BRRD definiálása

⁶⁰ Szantv. 17. § (7)–(8) bekezdés

⁶¹ Szantv. 20. § (1) bekezdés

⁶² A csődeljárásról és felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény 57. § (1) bekezdés

⁶³ Lásd (1. lj.) 91.

- A vezetői megbízást – főszabály szerint – vissza kell vonni a szanálás alatt álló intézmény vezető állású személyétől.
- Fel kell tární a szanálás alatt álló intézmény fizetéseképtelenségének vagy várható fizetéseképtelenségének okait.
- A szanálási intézkedést a törvényi biztosítékokkal összhangban kell alkalmazni, mivel az intézkedések lényeges beavatkozást jelentenek a tulajdonjogba.

4.4.4. Szanálási kollégium

Egy csoporthoz tartozó intézmény fizetéseképtelensége gyorsan kihát az egész csoport fizetéseképtelenségére, így pedig rendszerszintű következményekkel jár. Ezen oknál fogva a hatóságoknak az ilyen intézmények tekintetében hatékony eszközökkel kell rendelkezniük annak érdekében, hogy megakadályozzák a hatás továbbterjedését, és a csoport egészére vonatkozóan egységes szanálási rendszert hozzanak létre.⁶⁴

A koordinált fellépést megkönnyíti, hogy a szanálási hatóságok ugyanazokkal az eszközökkel és hatáskörökkel rendelkeznek, azonban további intézkedések szükségesek az együttműködés elősegítésére és az eltérő nemzeti válaszok megelőzése érdekében. A csoporthoz tartozó intézmények során a hatóságoknak szanálási kollégiumokban kell konzultálniuk és együttműködniük.⁶⁵ A kollégium keretében döntenek a csoportszintű szanálási tervről, értékelik a csoportszintű szanálhatóságot, elhárítják a csoportszintű szanálhatóság akadályait, meghatározzák a hitelezői feltőkésítés minimumkövetelményeit, döntenek a leányvállalat szanálásáról, csoportszintű szanálási intézkedéseket hajtanak végre.⁶⁶

Annak ellenére, hogy a szanálásfinanszírozási rendszerek nemzeti szinten kerültek létrehozásra, csoportszintű szanálás esetén az együttműködő hatóságoknak közösen kell viselni a terheket. A közös teherviselés feltétele, hogy a nemzeti hatóságok egyetértésre jussanak az intézmény szanálásáról.⁶⁷

4.4.5. A főbb szanálási eszközök

A szanálás során a következő szanálási eszközök alkalmazhatóak:⁶⁸

- vagyoneértékesítés

---

⁶⁴ BRRD (11) bekezdés

⁶⁵ BRRD (96) bekezdés

⁶⁶ Szantv. 27. §

⁶⁷ BRRD (110) bekezdés

⁶⁸ Szantv. 34. § (1) bekezdés

A szanálás alatt álló intézmény által kibocsátott tagsági részesedés és az intézmény összes vagy egyes eszközeinek, forrásainak, jogainak vagy kötelezettségeinek átruházása.⁶⁹ Az átruházás értelemszerűen stabil piaci intézmény részére történik.

- áthidaló intézmény/hídbank alkalmazása
Az előbbivel azonos elemek/egyes elemek áthidaló intézményre való átruházása.⁷⁰ Létrehozására akkor kerül sor, ha nincs olyan piaci intézmény, amely átvinné a szanálás alatt álló intézmény állományait. Az állami többségi befolyással létrehozott „hídbank” a bank leválasztott jó eszközeinek és létfontosságú funkcióinak kezeléséért felelős, az ügyfeleket így nem zavarja meg a szanálási folyamat. Ez tehát egy ideiglenes megoldás, amíg nem sikerül piaci vevőt találni.⁷¹
- eszközelkülönítés/„rossz bank”
A szanálás alatt álló intézmény vagy az áthidaló intézmény meghatározott eszközeinek, forrásainak, jogainak vagy kötelezettségeinek egy vagy több szanálási vagyongazdálkodásra⁷² való átruházása.⁷³
Ez az eszköz akkor alkalmazható, ha az érintett eszközök piacán olyan helyzet áll fenn, amelyben az eszközök fizetéseketelenségi eljárás keretében belül történő értékesítése hátrányosan érinthetne egy vagy több pénzügyi piacot; ha az átruházás a szanálás alatt álló intézmény vagy áthidaló intézmény megfelelő működésének biztosításához szükséges; vagy ha az átruházás az értékesítésből, végelszámolásból és felszámolásból származó bevételek maximalizálásához szükséges.⁷⁴
Ha az intézmény „rossz eszközei” kerülnek átruházásra, „megtisztul” az intézmény mérlege, ha pedig a „jó eszközök” kerülnek elkülönítésre és más intézménybe való átmentésre, a hátramaradó részt megszüntetik. A fő cél mindkét esetben az alapvető funkciók ellátásbeli folytonosságának biztosítása.⁷⁵
- hitelezői feltőkésítés⁷⁶

⁶⁹ Szantv. 36. § (1) bekezdés

⁷⁰ Lásd: Szantv. 44. § (1) bekezdés

⁷¹ KÓMÁR András: Létrejön a Szanálási Alap! (2014) <https://www.mnb.hu/letoltes/szakmai-cikk-komar-andras-a-szanalas-finanszirozasa.pdf>

⁷² Szanálási vagyongazdálkodó: olyan intézmény, amely részben vagy egészben az állam vagy a Szanálási Alap tulajdonában van vagy az állam vagy a Szanálási Alap ellenőrző befolyása alatt áll; és azzal a céllal hozták létre, hogy egy vagy több szanálás alatt álló intézmény vagy áthidaló intézmény eszközeinek, forrásainak, jogainak és kötelezettségeinek egy részét vagy összességét átvegye. [Szantv. 53. § (2) bekezdés]

⁷³ Szantv. 53. § (1) bekezdés

⁷⁴ Szantv. 54. §

⁷⁵ Lásd (71. l.)

⁷⁶ Szantv. 57. § (1) bekezdés

A hitelezői feltőkésítés eszköze a szanálási keretrendszer egyik legnagyobb újdonságának számít. Alkalmazásának lényege, hogy a szanálás alatt álló intézmény tőkeelemei leírásra vagy átalakításra kerülnek a veszteségviselés, illetve feltőkésítés érdekében. Ha azonban további források bevonása szükséges, a hitelezőkkel szemben fennálló kötelezettségek leírásra kerülnek vagy tulajdoni részesedéssé konvertálódnak és ezzel kerül helyreállításra az intézmény tőkehelyezete.⁷⁷ Csak az intézmény nem biztosított hitelezőit (pl. részvény- és kötvénytulajdonosokat) vonják be a veszteségviselésbe követeléseik leírása vagy tőkévé történő átalakítása révén, a 100 000 euró alatti, OBA által garantált betétek, betétrészek nem vonhatók be a hitelezői feltőkésítésbe.⁷⁸

A BRRD szerinti szabályozásnak megfelelően minden tagállamnak (így Magyarországnak is) lehetősége van rendkívüli állami támogatás nyújtására szanálási eszközök alkalmazásához kapcsolódóan, azonban az állami támogatásnak minden esetben meg kell felelnie a vonatkozó uniós keretrendszernek.⁷⁹

4.4.6. A szanálási jogosultságok

Az MNB a szanálás alatt álló intézmény működtetése érdekében gyakorolja az intézmény tulajdonosainak minden jogosultságát, ő vezeti az intézményt, folytatja az intézmény tevékenységeit, biztosítja szolgáltatásnyújtásait, valamint kezeli az intézmény eszközeit, teljes tulajdonát. A Szantv. részletesen körülhatárolja az MNB jogosultságainak határait, mivel azok lényeges beavatkozást jelentenek a tulajdonosi viszonyokra nézve.

A szanálási hatóság legfontosabb jogosultságai a következők:⁸⁰

- tulajdonosokat és vezetőket megillető jogok és jogosultságok gyakorlása,
- vezetés leváltása,
- ellenőrző befolyás gyakorlása,
- szerződés lezárása, felmondása,
- tagsági részesedés átruházása, névértékének csökkentése,

---

⁷⁷ STRÉDA Antal: Új immunerősítő a magyar bankoknál (2016) <https://www.mnb.hu/letoltes/streda-antal-uj-immunerosito-a-magyar-bankoknak.pdf>

⁷⁸ BRRD (71) bekezdés: „Mivel a szanálás egyik legfontosabb célja a biztosított betét-tulajdonosok védelme, a fedezett betétek tekintetében nem alkalmazható a hitelezői feltőkésítés.”

⁷⁹ Bővebben lásd: BRRD 56. cikk

⁸⁰ Szantv. 84. §

- leírható, átalakítható kötelezettségek csökkentése, lejáratának, kamatösszegének módosítása,
- tőkeelemek kibocsátásának előírása,
- információk aktualizálására, kiegészítésére való kötelezés.

Az MNB-nek lehetősége van a szanálás alatt álló intézményhez szanálási biztos kirendelésére. A szanálási biztos gyakorolja a kirendelés időtartama alatt az intézmény igazgatóságának és közgyűlésének jogköreit.⁸¹

4.4.7. A szanálás finanszírozása

Annak érdekében, hogy a szanálási hatóság hatékonyan alkalmazza a szanálási eszközöket és hatásköröket, finanszírozási rendszer(ek)e)t kellett létrehozniuk a tagállamoknak, így Magyarországnak is.⁸² A Szantv. életbelépésével az intézmények kötelezve lettek a Szanálási Alapba való belépésre, egyúttal az Alap feltöltésére.⁸³

A tagállamoknak 2024. december 31-ig kell elérni az ún. célszintet, amely a biztosított (tehát a 100 000 eurót meg nem haladó) betétek 1%-ának megfelelő összeg, amely Magyarország esetében nagyságrendileg 82 milliárd forint.⁸⁴ Az előzetes hozzájárulás mértéke arányosan állapítandó meg.⁸⁵

A Szantv. deklarálja, hogy az Alap vagyona pontosan milyen célokra használható fel,⁸⁶ a legfontosabb megkötés, hogy az Alap közvetlen veszteségviselésre és feltőkésítésre nem használható fel.⁸⁷

Az ún. fiskális semlegesség elve a Szantv.-ben közvetlenül, átláthatóan jelenik meg, Gyura Gábor meglátása szerint európai uniós viszonylatban kiemelkedőnek számít a magyar szabályozás, mivel egyetlen más tagállamban sem kap ilyen erős védelmet a költségvetés, az adófizetők pénze.⁸⁸ A Szantv. kimondja, hogy az állam által szanálási célra rendelkezésre bocsátott forrásokat az Alapból vissza kell fizetni az állam általi rendelkezésre bocsájtást követő tíz éven belül.⁸⁹

Az Alap legfontosabb forrásai a pénzügyi intézmények befizetései (csatlakozási díj, rendszeres és rendkívüli befizetések), valamint az Alap

⁸¹ Szantv. 93. § (1)-(3) bekezdés

⁸² BRRD 100. cikk (1) bekezdés

⁸³ Lásd: Szantv. 126. § (1)-(2) bekezdés

⁸⁴ FÖLDÉNYINÉ LÁHM Krisztina – KÓMÁR András – STRÉDA Antal – SZEGEDI Róbert: „Bankszanálás, mint új MNB-funkció – az MKB Bank szanálása” Hitelintézet Szemle, 2016/3.

⁸⁵ Bővebben lásd: BRRD 102-103. cikk

⁸⁶ Szantv. 126. § (3) bekezdés

⁸⁷ Szantv. 127.§

⁸⁸ Bővebben lásd (3. lj.)

⁸⁹ Szantv. 128. § (1) bekezdés

által felvett kölcsön vagy az általa kibocsátott hitelviszonyt megtestesítő értékpapír.⁹⁰

Az állam készfizető kezesként felel az Alap olyan fizetési kötelezettségeiért, amelyek az Alap céljai megvalósításának teljesítése érdekében merültek fel, amennyiben azok a kormány által előzetesen jóváhagyásra kerültek. Az állami kezességvállalásért az Alapnak kezességvállalási díjat kell fizetnie.⁹¹

Ha a szanálás a biztosított betétek folyamatos hozzáférhetőségének biztosítására irányul, az OBA köteles hozzájárulni a szanálás költségeihez.⁹² A szanálás OBA általi „társfinanszírozásának” logikája, hogy az OBA a biztosított betétekhez való folyamatos hozzáférést biztosító szanálás révén mentesül a jóval költségesebb betétes kártalanítási kötelezettség alól.⁹³ Az OBA szanálás finanszírozásához való hozzájárulását egyébként a Hpt. is külön rögzíti.⁹⁴

A BRRD alapján a tagállamoknak – így Magyarországnak is – biztosítaniuk kell, hogy csoportszintű szanálás esetén a csoporthoz tartozó minden intézmény nemzeti finanszírozási rendszere hozzájáruljon a csoportszintű szanálás finanszírozásához. A csoportszintű szanálási hatóságnak a csoporthoz tartozó intézmények szanálási hatóságaival folytatott konzultációt követően finanszírozási tervet kell javasolnia a csoportszintű szanálási program részeként.⁹⁵

5. AZ ELSŐ MAGYAR PRÓBA: AZ MKB BANK SZANÁLÁSA

A szanálási funkció szabályozásának kidolgozását követő fél éven belül, 2014 decemberében találkozhattunk az első olyan helyzettel, amelynek hatékony kezelésére csak a szanálási eszköztár kínált lehetőséget. A Magyar Kereskedelmi Bank Zrt. (MKB) 2014 végén került szanálási eljárás alá. A sikeresen zárult eljárás másfél évig tartott. Az eljárásról az MNB honlapján található összefoglalókból és határozatokról tudhatunk meg hivatalos információkat.

5.1. Az MKB állami megvásárlása

A magyar állam, mint stabil, elkötelezett tulajdonos szerepvállalása az MKB bankrendszerben betöltött jelentősége miatt vált szükségessé. Az állam realizálta, hogy az MKB megvásárlásával egy nyomott áron eladó, átalakítás

---

⁹⁰ Szantv. 133-134. §

⁹¹ Szantv. 133. § (5) bekezdés

⁹² Részletszabályokat lásd: Szantv. 143. §

⁹³ Lásd (71. l.)

⁹⁴ Hpt. 217. § (5) bekezdés

⁹⁵ BRRD 107. cikk

után értékesíthető és a hitelezésben aktív szerepet vállaló bankhoz juthat. Az 55 millió eurós vételár teljesítésének fontos feltétele volt, hogy megelőzőleg a tulajdonos 270 millió eurós feltőkésítést hajtson végre. (Az anyabank tulajdonosai 270 millió euró értékű anyabanki követelést engedtek el.) Mindezekből következően az állam az MKB-t valójában negatív értéken, - 215 millió euróért vásárolta meg 2014 szeptemberében. A keletkezett rendkívüli eredmény az eredménytartalékba került, amellyel részben stabilizálni lehetett az MKB tőkepozícióját. Kétséges, hogy a magyar állam vásárlási szándékának hiányában megvalósult-e volna a kellő mértékű feltőkésítés.⁹⁶

5.2. Az MKB szanálás alá vonása

2014 decemberére különböző vizsgálatok⁹⁷ hatására egyértelművé vált, hogy az MKB külső beavatkozás hiányában 12 hónapon belül fizetéképtelenné válna, a tartós életképesség helyreállítása és ezzel a magyar pénzügyi stabilitás megóvása érdekében az egyetlen gyors és hatékony, közpénz felhasználása nélkül megvalósuló megoldást az új szanálási eszköztár első ízbeni felhasználása kínálta.⁹⁸ Az MNB szakmai tapasztalata és a rendelkezésre álló eszköztár alapján az a döntés született, hogy az MNB hatékonyabban tudja majd képviselni az állam, mint tulajdonos érdekeit a jövőbeni szerkezetátalakítás során, mint az állam.⁹⁹ Miután mindhárom szanálási feltétel fennállt, 2014. december 18-án sor került az MKB szanálás alá vonására.¹⁰⁰

5.3. A szanálási akcióterv

A szanálási akcióterv három, egymásból következő lépés végrehajtásával kívánta elérni a szanálási célokat:¹⁰¹

1. a jövedelmezőség helyreállítása az MKB működésének racionalizálásával, a csoportszintű befektetések átalakításával, bizonyos működési költségek lefaragásával és a hatékonyság javításával,
2. a szanálás elrendeléséhez vezető problémák kialakulását okozó eszközök leválasztása a mérlegből vagyoneértékesítés és eszközkelkülönítés szanálási eszköz alkalmazásával,
3. az eljárás végén a bank piaci feltételek mellett történő értékesítése (vagyonekülönítés szanálási eszköz alkalmazásával).

⁹⁶ NAGY Márton: Banki tisztítókúra – az MKB esete. (2016)

<https://www.mnb.hu/letoltes/nagy-marton-banki-tisztitokura-az-mkb-esete.pdf>

⁹⁷ Lásd pl. az európai eszközminőségi vizsgálatot (Asset Quality Review – AQR)

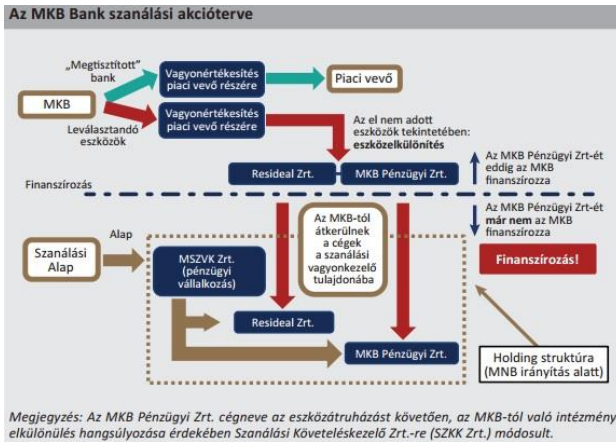
⁹⁸ Lásd (84. l.)

⁹⁹ Lásd (96. l.).

¹⁰⁰ Az MNB SZAN-I-H-3/2014. számú határozata

¹⁰¹ FÖLDÉNYINÉ LÁHM–KÓMÁR–STRÉDA–SZEGEDI, 85. l.

Az ábra forrása: FÖLDÉNYINÉ-KÓMÁR-STRÉDA-SZEGEDI: Bankszanálás, mint új MNB-funkció – az MKB Bank szanálása.

5.4. A szanálás folyamata

5.4.1. A szanálási biztosok

A szanálási és egyéb, reorganizációs intézkedések végrehajtása a szanálás elrendelését követően rögtön megkezdődött. A szanálási célok és intézkedések optimális érvényesítése érdekében az MNB a szanálási jogosultságokat a szanálás elrendelését követően négy szanálási biztoson keresztül gyakorolta.¹⁰²

A szanálási biztosok visszahívására 2015 júliusában került sor, amelyvel egyidejűleg az MKB megújult igazgatósága ismét jogosultságot szerzett az igazgatósági jogkörök gyakorlására. A tulajdonosi jogokat ettől függetlenül továbbra is az MNB gyakorolta a Pénzügyi Stabilitási Tanácson keresztül, így a Tanács dönthetett többek között minden olyan kérdésben, amelyet a Ptk. vagy más jogszabály, illetve a bank alapszabálya a közgyűlés hatáskörébe utalt, valamint az intézmény leányvállalatai, más jogi személyben meglévő tulajdoni részesedéseinek elidegenítéséről.¹⁰³

5.4.2. A reorganizáció megindulása

A reorganizációs folyamatban első ízben leépítésre kerültek az MKB kereskedelmi banki alaptevékenységét nem szolgáló, veszteséget termelő és/vagy

¹⁰² Az MNB SZAN-I-H-4/2014. számú határozata

¹⁰³ Az MNB H-SZN-I-7/2015. számú határozata

tőkét túlzottan lekötő üzletágak: értékesítésre került a biztosítótársaságokban való tulajdonrészek döntő többsége, valamint átalakították az autófianzírozással kapcsolatos cégcsoportot.¹⁰⁴ Mindezekon felül észszerűsítették az MKB működését, megszüntették a felesleges költségtényezőket, így például csökkentették a fiókok számát, észszerűvé tették a szervezeti struktúrát és a vezetői pozíciókat, felülvizsgálták a beszállítói szerződéseket.¹⁰⁵

5.4.3. A piacon értékesíthető eszközök értékesítése (vagyonértékesítés)

A szanalási tervben meghatározott eszközök (elsősorban a nem teljesítő hitelek) leválasztása érdekében elsősorban a vagyonértékesítés szanalási eszköz került alkalmazásra.

Első lépésként 7 követelés került értékesítésre az OTP Bank részére 2015 júniusában.¹⁰⁶ Az átvevő – mint legnagyobb mérlegfőösszeggel rendelkező belföldi bank – a szanalási célok elérése és az ármaximalizálás érdekében került kiválasztásra. Az értékesítésre került 7 hitelkövetelésből 6 szindikált ügylet volt, amelyekben az OTP Bank az MKB-val közösen szerepelt hitelezőként, így az ügyletek szükségszerűen nagyobb értéket képviseltek az OTP számára, mint amennyit más piaci szereplő számára jelentettek volna.¹⁰⁷

2015 októberében ismét sor került a vagyonértékesítés szanalási eszköz alkalmazására, ugyanis egy darab követelés értékesítésre került egy holland cég részére. Ezután még ebben a hónapban értékesítették egy másik hitel-szerződést egy német banknak.¹⁰⁸ A hitelkövetelések megszerzésére nyílt eljárásban lehetett vételi ajánlatot tenni és a legjobb ajánlatot tevő lett az átvevő.¹⁰⁹

Az MNB-nek az MKB esetében összesen 130 milliárd forint bruttó kitettséget jelentő állományt sikerült közel 100 milliárd forintos vételáron értékesítenie piaci szereplők részére a vagyonértékesítés szanalási eszköz segítségével.¹¹⁰

---

¹⁰⁴ 2014 decemberében az MKB értékesítette az MKB biztosítótársaságokban lévő kisebbségi részesedésének döntő százalékát a többségi tulajdonos részére.

¹⁰⁵ A rossz eszközöktől megtisztított MKB Bank Zrt. már sikeresen értékesíthető (2015. december 16.) <https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlemenyek/2015-evi-sajtokozlemenyek/a-rossz-eszkozoktol-megtisztitott-mkb-bank-zrt-mar-sikeresen-ertekesitheto>.

¹⁰⁶ Az MNB H-SZN-I-6/2015. számú határozata

¹⁰⁷ Összefoglaló az MNB H-SZN-I-6/2015. számú határozatáról

¹⁰⁸ Összefoglaló az MNB H-SZN-I-28/2015. számú határozatáról

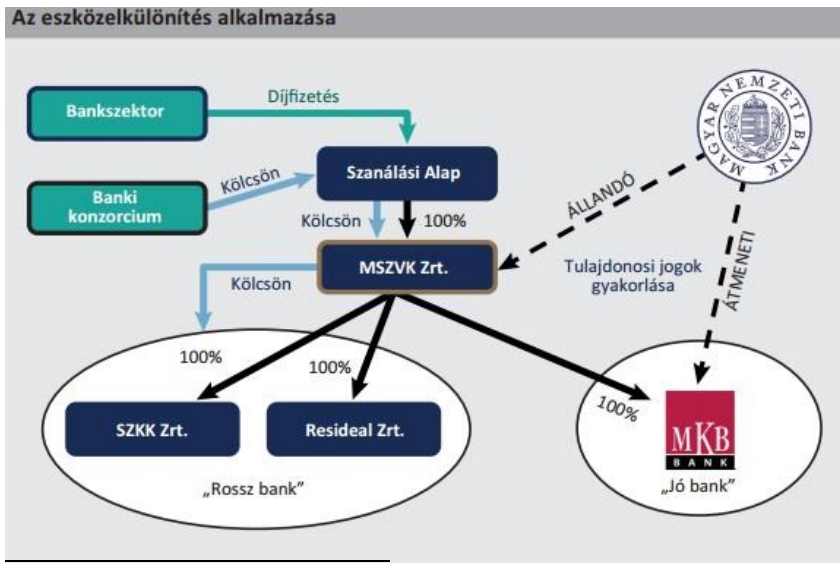
¹⁰⁹ Összefoglaló az MNB H-SZN-I-27/2015. számú határozatáról

¹¹⁰ Lásd (84. lj.)

5.4.4. A piacon nem értékesíthető eszközök elkülönítése és átruházása

Az MKB vagyonértékesítés szanálási eszköz keretében nem értékesíthető bruttó 214 milliárd forint értékű további eszközei két fázisban kerültek leválasztásra. Először a bank kizárólagos tulajdonában álló MKB Pénzügyi Zrt.-hez (követelések) és Resideal Zrt.-hez (ingatlanok) kerültek átadásra, majd e két leányvállalat által kibocsátott részvények, valamint a banknak az MKB Pénzügyi Zrt.-vel szemben fennálló hitelkövetelése a Szanálási Alap kizárólagos tulajdonában álló Magyar Szanálási Vagyonkezelő Zrt.-re (MSZVK) lettek átruházva.¹¹¹

Az MSZVK azzal a direkt céllal jött létre 2015 őszén, hogy az MKB-tól átvegye a piaci úton nem értékesíthető, szanálási terv szerint leválasztandó portfólióelemeket. Az MSZVK azzal a szándékkal kezelte a portfólióelemeket, hogy azok értékét egy későbbi értékesítés útján, vagy más módon maximalizálja. (Az MKB szanálását követően az MSZVK más hitelintézetek szanálása során is elláthatja a szanálási vagyonkezelői szerepkört, így közép- és hosszú távon is szolgálhatja a pénzügyi stabilitás fenntartását.¹¹²) Az eszközelkülönítés során az MNB maximálisan figyelembe vette a törvényi feltételeket.¹¹³

¹¹¹ Összefoglaló az MNB H-SZN-I-75/2016. számú határozatáról

¹¹² Lásd (84. l.j.)

¹¹³ Vö: Szantv. 54.§

Az ábra forrása: FÖLDÉNYINÉ-KÓMÁR-STRÉDA-SZEGEDI: Bankszanálás, mint új MNB-funkció – az MKB Bank szanálása.

5.4.5. A Szanálási Alap funkciója az MKB szanálásának finanszírozásában

Az MKB szanálásának folyamatában az Alapnak több alkalommal és többféle módon volt szerepe. 2015 őszén az MSZVK alapításakor az Alap teremtette meg 2 milliárd forintnyi tőkejuttatással az MKB leválasztandó portfóliójának fogadását, valamint 2015 decemberében az eszközelkülönítéshez és vagyonértékesítéshez szükséges közel 100 milliárd forintnyi külső finanszírozást is biztosította. Utóbbi segítséggel volt képes az MSZVK az MKB-tól megvásárolni a leválasztott portfóliót.

Az Alapnak az MSZVK megalapításhoz még volt elegendő fedezete a piaci intézmények korábbi befizetéseiből, de a leválasztott portfólió vételárának biztosításához már külső forrást kellett bevonnia, amelyet hitelfelvétellel oldott meg: finanszírozási megállapodást kötött az Erste Bank, a K&H Bank, az OTP Bank és az UniCredit Bank alkotta konzorciummal.¹¹⁴ A hitelfelvételt a kormány rendeletében jóváhagyta és állami kezességet vállalt az általa jóváhagyott összegért.¹¹⁵ Az így felvett hitelt az Alap továbbadta az MSZVK-nak.

A finanszírozási metódusból jól kitétni, hogy az Alap megfelelően ellátta jogszabályi feladatát, részben felhalmozott befizetésekből, részben pedig külső piaci forrásokból biztosította a szanáláshoz szükséges összegeket, adófizetői pénzek egyáltalán nem kerültek bevonásra. Az, hogy az állam készfizető kezes volt a forrásbevonásnál, nem jelenti azt, hogy az állami költségvetés finanszírozta volna a Szanálási Alapot és ezzel az MKB szanálását, hiszen a kormány egyrészről jogszabályi kötelezettség alapján vállalta a készfizető kezességet, másrészről a kezességért anyagi ellentételezést kapott, tehát jövedelemhez jutott az ügyletnek köszönhetően.

5.4.6. Uniós megfelelés – állami támogatás

Az MKB az átruházott eszközökért a kedvezőtlen piaci körülményekből származó alacsony piaci értéküket meghaladó ellenértékhez jutott annak érdekében, hogy tőkehelyzete stabilizálódjon. A létrejövő különbözet (az átruházott eszközökért kapott ellenérték és azok piaci értékének különbözete) az uniós jog alapján állami támogatásnak minősül, amelyet az Európai Bizottság még 2015 decemberében a belső piaccal összeegyeztethetőnek

---

¹¹⁴ Lásd uo.

¹¹⁵ A kormány 1861/2015. (XII. 2.) Korm. határozata az MKB Bank Zrt. szanálása tekintetében felmerülő állami szerepvállalásról

minősített és jóváhagyott.¹¹⁶ Magyarország megelőzőleg a támogatási intézkedés jelzésével párhuzamosan az MKB szerkezetátalakítási tervéről is értesítette az Európai Bizottságot.¹¹⁷

A piaci árnál magasabb vételár (tehát az állami támogatás) kompenzálásaként az MNB a Bizottság határozata szerinti kötelezés alapján az MKB által kibocsátott – és a magyar állam kizárólagos tulajdonában álló – valamennyi részvényt az MSZVK-raruházta át, amely így a Bank kizárólagos tulajdonosává vált.¹¹⁸

A tulajdonosok általi veszteségviselés/teherviselés a szanálási mechanizmus egyik meghatározóbb alapelve, egyben pedig az állami támogatás belső piaccal való összeegyeztethetőségéhez is szükséges. A tulajdonosok általi teherviselés az MKB esetében a magyar állam tulajdonában álló részvények MSZVK-ra való átruházásával volt biztosítható. Az átruházás az állami támogatás folyósításával egy időben, jelképes ellenérték fejében valósult meg. Az Európai Bizottság határozatában rögzítette, hogy a részvények átruházásával az MKB tulajdonosa, a magyar állam a lehető legnagyobb mértékben hozzájárult a terhek viseléséhez.¹¹⁹

Az állami támogatásokból eredő versenytorzító hatások minimalizálása érdekében az MKB további kötelezettségvállalásokat tett az Európai Bizottságnak. A szerkezetátalakítási terv szerint az eszközátruházás után az anyabank észszerűsíti költségstruktúráját és alapjaiban megváltoztatja a vállalati stratégiát, hogy helyreállítsa a bank hosszú távú életképességét. Átstrukturálja fő tevékenységet, valamint javítja vállalatirányítását annak érdekében, hogy a jövőben el tudja kerülni a korábbi hibák elkövetését. A szerkezetátalakítási tervet a Bizottság a Bank hosszú távú életképességének helyreállítására alkalmasnak minősítette.¹²⁰

A kötelezettségvállalások között szerepelt, hogy a Bank által kibocsátott minden részvényt nyílt, átlátható versenyfeltételeket alkalmazó, hátrányos megkülönböztetéstől mentes és a vonatkozó uniós előírásoknak megfelelő értékesítési eljárásban fogja a piaci szereplők részére értékesíteni.¹²¹

¹¹⁶ State aid Commission approves restructuring aid to Hungarian bank MKB (2015) http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6347_en.htm

¹¹⁷ Vö: Szantv. 71. § (3) bekezdés: „Az Európai Unió működéséről szóló szerződés 107-109. cikk szerinti állami támogatások keretrendszerének alkalmazása esetén a reorganizációs tervnek illeszkednie kell az állami támogatások uniós keretrendszeréhez, és a reorganizációs tervet az Európai Bizottság részére meg kell küldeni.”

¹¹⁸ Részletesebben lásd: Összefoglaló az MNB H-SZN-I-35/2015. számú határozatáról

¹¹⁹ Európai Bizottság – sajtóközlemény: Állami támogatás: A Bizottság jóváhagyta az MKB-nak nyújtandó szerkezetátalakítási támogatást

http://www.europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6347_hu.pdf

¹²⁰ Lásd uo.

¹²¹ Összefoglaló az MNB H-SZN-I-23/2016. számú határozatáról

5.4.7. Az MKB értékesítése

Az MKB „egészséges” tevékenységei a vagyoneértékesítést és eszköz-
elkülönítést követően az anyabanknál maradtak, amely így folytatni tudta
működését.

Az MNB a kötelezettségvállalásoknak maximális mértékben megfelelő
értékesítési eljárásban a legmagasabb vételárat ajánló vevők részére ruházta
át a bank részvényeit vagyoneértékesítés eszköz keretében 2016. március 31-
én.¹²² A vevők kötelezettséget vállaltak a bank tőkeellátottságának további
javítására és a gazdaságosabb működés elősegítésére.¹²³ Az uniós kötelezett-
ségeknek való megfelelést elősegítette, hogy az értékesítési folyamatot egy,
a Bizottság által kiválasztott független tanácsadó cég felügyelte.

A részvények értékesítéséhez az MNB egy bankok értékesítésében jár-
tas befektetési bankot vett igénybe. Az ajánlatok értékelésénél az MNB pár-
huzamosan kétféle szempontot figyelt: egyrészt az ármaximálást, más-
részt a pénzügyi stabilitást előtérbe helyező szanalási hatósági szempon-
tokat.¹²⁴

A jogszerű értékesítéshez szükség volt arra, hogy a Felügyelet engedé-
lyezze a vevő befolyásoló részesedés szerzését, amely 2016. június 29-én
sikeresen megtörtént és a vételár megfizetésre került.¹²⁵

5.4.8. Az MKB szanalásának lezárása

Az MKB értékesítéséből az MSZVK vagyona több mint nettó 35 milliárd
forinttal növekedett, amely meghaladja a 32 milliárd forint összegű állami
támogatás mértékét, így az értékesítéssel egy időben az állami támogatás is
visszafizetésre került az MSZVK részére.¹²⁶

Az MKB piaci értékesítésével az MNB az összes szanalási intézkedést végre-
hajtotta, további szükségesnek mutakkozó szanalási intézkedést nem azono-
sított.

---

¹²² Az Európai Bizottság szoros felügyelete mellett kiválasztásra kerültek az MKB
Bank Zrt. új tulajdonosai (2016. március 31.) [https://www.mnb.hu/
sajtoszoba/sajtokozlomenyek/2016-evi-sajtokozlomenyek/az-europai-bizottsag-
szoros-felugyelete-mellett-kivalasztasra-kerultek-az-mkb-bank-zrt-uj-tulajdonosai](https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlomenyek/2016-evi-sajtokozlomenyek/az-europai-bizottsag-szoros-felugyelete-mellett-kivalasztasra-kerultek-az-mkb-bank-zrt-uj-tulajdonosai)

¹²³ Összefoglaló az MNB H-SZN-I-75/2016. számú határozatáról

¹²⁴ [https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlomenyek/2016-evi-
sajtokozlomenyek/az-europai-bizottsag-szoros-felugyelete-mellett-kivalasztasra-
kerultek-az-mkb-bank-zrt-uj-tulajdonosai](https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlomenyek/2016-evi-sajtokozlomenyek/az-europai-bizottsag-szoros-felugyelete-mellett-kivalasztasra-kerultek-az-mkb-bank-zrt-uj-tulajdonosai)

¹²⁵ Sikeres volt az MKB Bank piaci értékesítése, az MNB lezárta a bank szanalását
(2016. június 30.) [https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlomenyek/2016-evi-
sajtokozlomenyek/siker-es-volt-az-mkb-bank-piaci-erteke-sitese-az-mnb-lezarta-a-
bank-szanalas-at](https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlomenyek/2016-evi-sajtokozlomenyek/siker-es-volt-az-mkb-bank-piaci-erteke-sitese-az-mnb-lezarta-a-bank-szanalas-at)

¹²⁶ Lásd uo.

Az eljárás során a szanálási célok maradéktalanul teljesültek, a szanálásra okot adó körülmények pedig megszűntek, így az MNB 2016. június 30-án megszüntette az MKB szanálási eljárását.¹²⁷ Az eljárás befejezése óta az MKB feletti tulajdonosi jogosultságokat már az új részvényesek gyakorolják.

6. ZÁRÓ GONDOLATOK

„Egy válság olyan lehetőségekkel kecsegtet, amit óriási hiba lenne kihagyni” – szól az angolszász mondás, mely igaz a bankválságokra is. A ma ismert pénzügyi rendszerünk számos jól működő pillérét tulajdonképpen a korábbi pénzügyi válságoknak köszönhetjük. A jegybankok azután lettek a kereskedelmi bankok végső hitelezői, hogy 1866-ban Angliában bankpánik tört ki. Az 1929–33-as válság tömeges amerikai bankcsődjei – többek között – a betétbiztosítás intézményét adták a világnak. A 2008-as válság során az USA-ban és az Európai Unióban óriási közpénzeket felemészítő bankmentő programok elfogadását követően világossá vált, hogy újra kell gondolni a rendszert, hogy mindez ne ismétlődhessen meg.¹²⁸ Így „kaptuk” a 2008-as válságtól a bankszanálás intézményét, mely remélhetőleg újabb 60–80 évig szolgálja a biztonságos gazdasági fejlődést.

Az Európai Unióban véghezvitt válságkezelés jóval túlmutat a válságon, annak hosszú távú jövőjét formálja aktívan. A meghozott válságkezelő intézkedések szükségszerű intézményi reformokat (köztük a szanálás intézményrendszerének bevezetését) indítottak el, amelyek a válság véget érésén túl az integráció további fejlődését szolgálják, vetítik előre.¹²⁹

Ahogy arra számos tanulmány rávilágít és e dolgozat is összefoglalja, Magyarország sikeresen kiépítette szanálási intézményrendszerét, a Szantv.-ben leképezésre került a BRRD szerinti eljárási struktúra. A felügyeleti és szanálási hatóságként is funkcionáló Magyar Nemzeti Bank hatékony eszközökkel rendelkezik egy esetleges bankválság megelőzésére vagy kezelésére.

Az első magyar bankszanálás az MKB másfél éves reorganizációjával sikeresen lezárult. Nemcsak azért volt jelentős az MKB szanálása, mert első ízben került kipróbálásra a frissen felállított szanálási keretrendszer, hanem mert egy rendszerszinten is jelentős, országos lefedettségű, univerzális

---

¹²⁷ Összhangban a Szantv. 21. §-ával

¹²⁸ Bővebben lásd (3. lj.)

¹²⁹ MARJÁN Attila: Az európai politikai geometria átalakulása és egyes tagállamok Európa-politikája, 4-5. oldal. (2014) http://uni-nke.hu/uploads/media_items/marjan-attila-az-europai-politikai-geometria-atalakulasa-es-egyestagallamok-europa-politikaja.original.pdf

bankkal történt mindez.¹³⁰ A folyamat eredményeképpen kijelenthető, hogy az MNB mint szanálási hatóság a BRRD és a Szantv. rendelkezései szerint eredményesen hajtotta végre az eljárást.

A magyar pénzügyi stabilitás megőrzésének egyedüli gyors és hatékony, közpénz felhasználás nélkül megvalósuló útja a szanálás volt. Az eljárás során a hitelezők nem szenvedtek veszteséget és az ügyfelek, partnerek pénze is végig védelmet élvezett. Az eljárás kulcsfontosságú momentuma kétségkívül a toxikus eszközök leválasztása volt, enélkül az MKB belső feltőkésítésre szorult volna. A tőkerendezésbe az MKB hitelezőinek pénzét is be kellett volna vonni (bail-in), ami tovább csökkentette volna a bank értékét.¹³¹

Az ismertetett szanálási intézkedésekkel az eltervezetteknek megfelelően megvalósult az MKB portfóliójának megtisztítása, megalapozódott a hosszú távú életképesség és jövedelemtermelő képesség helyreállítása.¹³²

Külön kiemelendő a Szanálási Alap tevékenysége, amely nélkül a szanálás nem lett volna kivitelezhető. Ráadásul az MKB értékesítésével az MSZVK – és ezzel a Szanálási Alap – vagyonában beállt növekedés is jelentős, hiszen a Szanálási Alap még nem érte el a jogszabályban előírt feltöltöttségi szintet. További vagyonnövekedést eredményezhet, ha az MSZVK az MKB-tól szanálás során átvett portfóliót bekerülési érték felett tudja hasznosítani.

Annak ellenére, hogy továbbra is kétséges Magyarország bankunióhoz való csatlakozása, az életképes intézményrendszer és az MKB megmentésének áttanulmányozását követően joggal remélhető, hogy az MNB és ezzel az egész magyarországi válságkezelési mechanizmus egy későbbi bankmentés során is helyt tud majd állni és képes lesz megőrizni a pénzügyi stabilitást az uniós előírásoknak megfelelően.

---

¹³⁰ Az MKB piaci részesedése kb. 6% (a megtakarítások és a hitelezés átlaga). <http://www.bankszovetseg.hu/tagjaink/mkb-bank-2>

¹³¹ Lásd (84. lj.)

¹³² Mindezeknek megfelelően a Moody's Investors Service nemzetközi hitelminősítő az MKB értékelését több ízben is javította. https://www.moody.com/research/Moodys-upgrades-four-Hungarian-banks-ratings--PR_352226

7. IRODALOMJEGYZÉK

Tanulmányok

1. BUDA Lorina: Az Európai Unió pénzügyi felügyeleti rendszerének átalakulása és a bankunió létrehozásának bemutatása. (2015) http://www.academia.edu/16066806/Az_Eur%C3%B3pai_Uni%C3%B3_p%C3%A9nz%C3%BCgyi_fel%C3%BCgyeleti_rendszer%C3%A9nek_%C3%A1talakul%C3%A1sa_%C3%A9s_a_bankuni%C3%B3_l%C3%A9trehoz%C3%A1s%C3%A1nak_bemutat%C3%A1sa
2. FÖLDÉNYINÉ LÁHM Krisztina – KÓMÁR András – STRÉDA Antal – SZEGEDI Róbert: „Bankszanálás, mint új MNB-funkció – az MKB Bank szanálása” Hitelintézeti Szemle, 2016/3.
3. GYURA Gábor: Szanálás: bankmentés másként. (2014) <https://www.mnb.hu/letoltes/gyura-gabor-szanalas-bankmentes-maskent.pdf>
4. GYURA Gábor: A szanálás, mint új alternatíva. (2014) <https://www.mnb.hu/letoltes/gyura-gabor-a-szanalas-mint-uj-alternativa.pdf>
5. Thomas F. HUERTAS: „A szanálás reformja” Hitelintézeti szemle, 2014/4.
6. KÁLMÁN János: Az Európai Unió pénzügyi felügyeleti rendszerének reformja. (2014) http://www.southeast-europe.org/pdf/18/dke_18_m_eu_Kalman-Janos_Az-Europai-Unio-penzugyi-felugyeleti-rendszerenek-reformja.pdf
7. KISGERGELY Kornél – SZOMBATI Anikó: Bankunió magyar szemmel – hogyan látja az MNB a szoros együttműködés lehetőségét? (2014) <https://www.mnb.hu/letoltes/mt115-mnb-tanulmany.pdf>
8. KÓMÁR András: Létrejön a Szanálási Alap! (2014) <https://www.mnb.hu/letoltes/szakmai-cikk-komar-andras-a-szanalas-finanszirozasa.pdf>
9. KÓMÁR András: Új típusú MNB vizsgálat vár a bankokra – Mit érdemes tudni róla? (2016) <https://www.mnb.hu/letoltes/komar-andras-uj-tipusu-mnb-vizsgalat-var-a-bankokra-mit-erdemes-tudni-rola.pdf>
10. MARJÁN Attila: Az európai politikai geometria átalakulása és egyes tagállamok Európa-politikája. (2014) http://uni-nke.hu/uploads/media_items/marjan-attila-az-europai-politikai-geometria-atalakulasa-es-egyes-tagallamok-europa-politikaja.original.pdf
11. MÓRA Mária: „Mit is ér a bankunió fiskális integráció nélkül?” Hitelintézeti szemle 2013/4.

12. NAGY Márton: Banki tisztítókúra – az MKB esete.(2016)
<https://www.mnb.hu/letoltes/nagy-marton-banki-tisztitokura-az-mkb-esete.pdf>
13. NYIKOS Richárd: Válságkezelés a bankszektorban – példamutató a magyar gyakorlat. (2015)
<http://privatbankar.hu/penzugyek/valsagkezeles-a-bankszektorban-peldamutato-a-magyar-gyakorlat-278537>
14. STRÉDA Antal: Új immunerősítő a magyar bankoknál (2016)
<https://www.mnb.hu/letoltes/streda-antal-uj-immunerosito-a-magyar-bankoknak.pdf>
15. George S. ZAVVOS– Stella KALTSOUNI: The Single Resolution Mechanism in the European Banking Union: Legal Foundation, Governance Structure and Financing (2014)
<https://www.ceps.eu/system/files/SSRN-id2531907%20Zavvos.pdf>

Internetes hivatkozások

1. www.treasuryclub.hu/contentfiles/treasuryclub/.../kisgergely-kornel.ppt (KISGERGELY Kornél: A bankunió és a hazai pénzügyi szabályozás aktuális kérdései)
2. <http://www.ebf-fbe.eu/uploads/D1046-2012%206%20June%202012%20Bank%20resolution%20v3.pdf>
3. <http://szanalasialap.hu/a-szanalasi-alap-megkezdte-mukodeset/>
4. <http://www.oba.hu/hu/betetvedelem/betetbiztositas>
5. <http://bruxinfo.hu/cikk/20160102-a-bankunio-teljes-kapacitassal-uzemel.html>
6. <http://bruxinfo.hu/cikk/20140714-meg-egy-lepessel-kozelebb-a-bankuniohoz.html>
7. Key Attributes of Effective Resolution Regimes for Financial Institutions (2011) http://www.fsb.org/wp-content/uploads/r_111104cc.pdf
8. State aid Commission approves restructuring aid to Hungarian bank MKB (2015) http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6347_en.htm
9. <http://www.bankszovetseg.hu/tagjaink/mkb-bank-2>
10. Európai Bizottság – sajtóközlemény: Állami támogatás: A Bizottság jóváhagyta az MKB-nak nyújtandó szerkezetátalakítási támogatást http://www.europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6347_hu.pdf
11. https://www.moodys.com/research/Moodys-upgrades-four-Hungarian-banks-ratings--PR_352226
12. Az MNB hivatalos összefoglalói és sajtóközleményei
13. Összefoglaló a Magyar Nemzeti Bank H-SZN-I-6/2015. számú határozatáról, amelynek tárgya a szanalás alatt álló MKB Bank Zrt. vonatkozásában a gyonértékesítés eszköz alkalmazása

14. Összefoglaló a Magyar Nemzeti Bank H-SZN-I-23/2016. számú határozatáról, amelynek tárgya a szanálás alatt álló MKB Bank Zrt. vonatkozásában a vagyoneértékesítés szanálási eszköz alkalmazása
15. Összefoglaló a Magyar Nemzeti Bank H-SZN-I-27/2015. számú határozatáról, amelynek tárgya a szanálás alatt álló MKB Bank Zrt. vonatkozásában a vagyoneértékesítés szanálási eszköz alkalmazása
16. Összefoglaló a Magyar Nemzeti Bank H-SZN-I-28/2015. számú határozatáról, amelynek tárgya a szanálás alatt álló MKB Bank Zrt. vonatkozásában a vagyoneértékesítés szanálási eszköz alkalmazása
17. Összefoglaló a Magyar Nemzeti Bank H-SZN-I-35/2015. számú határozatáról, amelynek tárgya a szanálás alatt álló MKB Bank Zrt. vonatkozásában eszközelkülönítés szanálási eszköz és kapcsolódó intézkedések alkalmazása
18. Összefoglaló a Magyar Nemzeti Bank H-SZN-I-75/2016. számú határozatáról, amellyel az MKB Bank Zrt. szanálási eljárása megszüntetésre került
19. A rossz eszközöktől megtisztított MKB Bank Zrt. már sikeresen értékesíthető (2015. december 16.) <https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlemenyek/2015-evi-sajtokozlemenyek/a-rossz-eszkozoktol-megtisztított-mkb-bank-zrt-mar-sikeresen-ertekesitheto>
20. Az Európai Bizottság szoros felügyelete mellett kiválasztásra kerültek az MKB Bank Zrt. új tulajdonosai (2016. március 31.) <https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlemenyek/2016-evi-sajtokozlemenyek/az-europai-bizottsag-szoros-felugyelete-mellett-kivalasztásra-kerultek-az-mkb-bank-zrt-uj-tulajdonosai>
21. Sikeres volt az MKB Bank piaci értékesítése, az MNB lezárta a bank szanálását (2016. június 30.) <https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlemenyek/2016-evi-sajtokozlemenyek/sikeres-volt-az-mkb-bank-piaci-ertekesitese-az-mnb-lezarta-a-bank-szanalasat>

Jogforrások

Magyar jogszabályok

1991. évi XLIX. törvény a csődeljárásról és felszámolási eljárásról (Csődtv.)

2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bankról (MNB tv.)

2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról (Hpt.)

2014. évi XXXVII. törvény a pénzügyi közvetítőrendszer egyes szereplőinek biztonságát erősítő intézményrendszer továbbfejlesztéséről (Szantv.)

2015. évi CLXXXIX. törvény az Egységes Szanálási Rendszerhez kapcsolódó kormányközi megállapodás kihirdetéséről

A Kormány 1861/2015. (XII. 2.) Korm. határozata az MKB Bank Zrt. szanálása tekintetében felmerülő állami szerepvállalásról

Egyéb jogi dokumentumok

A Magyar Nemzeti Bank Szervezeti és Működési Szabályzata
<https://www.mnb.hu/letoltes/szmsz-2017-01-01.pdf>

A Magyar Nemzeti Bank SZAN-I-H-3/2014. számú határozata az MKB Bank Zrt.-re vonatkozó szanálási eljárás elrendeléséről és megindításáról

A Magyar Nemzeti Bank SZAN-I-H-4/2014. számú határozata az MKB Bank Zrt.-hez szanálási biztosok kirendeléséről

A Magyar Nemzeti Bank H-SZN-I-6/2015. számú határozata az MKB Bank Zrt.-re vonatkozóan folyamatban lévő szanálási eljárásban a vagyonértékesítés szanálási eszköz alkalmazásáról

A Magyar Nemzeti Bank H-SZN-I-7/2015. számú határozata az MKB Bank Zrt.-re vonatkozóan a szanálási biztosok kirendelésének megszüntetéséről

Uniós jogforrások

Az Európai Parlament és a Tanács 575/2013/EU rendelete (2013. június 26.) a hitelintézetekre és befektetési vállalkozásokra vonatkozó prudenciális követelményekről és a 648/2012/EU rendelet módosításáról

Az Európai Parlament és a Tanács 806/2014/EU rendelete (2014. Július 15.) a hitelintézeteknek és bizonyos befektetési vállalkozásoknak az Egységes Szanálási Mechanizmus keretében történő szanálására vonatkozó egységes szabályok és egységes eljárás kialakításáról, valamint az Egységes Szanálási Alap létrehozásáról és az 1093/2010/EU rendelet módosításáról

Az Európai Parlament és a Tanács 2014/49/EU irányelve (2014. április 16.) a betétbiztosítási rendszerekről

Az Európai Parlament és a Tanács 2014/59/EU irányelve (2014. május 15.) a hitelintézetek és befektetési vállalkozások helyreállítását és szanálását célzó keretrendszer létrehozásáról és a 82/891/EGK tanácsi irányelv, a 2001/24/EK, 2002/47/EK, 2004/25/EK, 2005/56/EK, 2007/36/EK, 2011/35/EU, 2012/30/EU és 2013/36/EU irányelv, valamint az 1093/2010/EU és a 648/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról (BRRD)

HOSS BENCE

A magyar méhészeti ágazat lehetőségei a hazai és európai uniós gazdasági rendszerben

1. BEVEZETŐ
2. A KÖZÖS AGRÁRPOLITIKA KIALAKULÁSA ÉS LEGFONTOSABB REFORMJAI
  - 2.1 Létrehozása
  - 2.2. Az 1992-es reform
  - 2.3. Az Agenda 2000
  - 2.4. A 2003-as reform
  - 2.5. A 2007–2013 közötti agrárpolitika
3. KAP DÖNTÉSHOZATALI RENDSZERE ÉS AZ ÉRDEKKÉPVISELETEK
  - 3.1. Döntéshozatal
  - 3.2. Érdekképviseltek az Európai Unióban
  - 3.3. Magyar érdekképviseltek
4. A MÉHÉSZET GAZDASÁGI JELENTŐSÉGEI
5. A MÉHÉSZET HELYZETE MAGYARORSZÁGON ÉS AZ EURÓPAI UNIÓBAN
6. A MAGYAR MÉHÉSZEK LEHETŐSÉGEI ÉS NEHÉZSÉGEI
7. ÖSSZEGZÉS
8. FELHASZNÁLT IRODALOM

1. BEVEZETŐ

Dolgozatomban be szeretném mutatni, hogy a méhészet – mint Magyarországon az elmúlt évtizedben egyre népszerűbb és a minőségi termelés terén is egyre fejlettebbé váló mezőgazdasági ágazat – milyen lehetőségeket nyújt mind a magyar gazdaságnak, mind pedig a termelőknek. Emellett megvizsgálom, hogy a nemzeti és uniós gazdaságpolitika, hogyan tekint erre az ágazatra és milyen programokat, támogatásokat nyújtanak a méhészek számára, illetve hogy az uniós tagság segíti vagy éppenséggel hátráltatja a méhészeti ágazat fejlődését.

Ahhoz, hogy e folyamatokat megértsük, elengedhetetlen, hogy áttekintsük, milyen döntési folyamatok, viták játszódtak le a múltban és hogyan jutottunk el az Európai Unió (EU) közös agrárpolitikájának (KAP) kialakulásától napjaink folyamatihoz. Ezek bemutatásához az EU agrár- és közpolitikai rendszerével foglalkozó hazai irodalmakra, az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) szövegére támaszkodom. Emellett szeret-

ném bemutatni a méhészetnek a magyar (mező)gazdaságban betöltött szerepét, ágazati jellemzőit. Az adatok bemutatása során a Központi Statisztikai Hivatal és az Országos Magyar Méhészeti Egyesület (OMME) adataira és beszámolóira támaszkodom. Továbbá a magyar állam által elindított, az Európai Mezőgazdasági Garancia Alap társfinanszírozásában megvalósuló Magyar Méhészeti Nemzeti Program elemzésével és támogatási feltételeivel is foglalkozom, valamint az Unióban történő pályázati, lobbizási lehetőségeket, illetve a hazai és az uniós jogszabályozást is górcső alá veszem. Az eddig elért eredményeket és a várható jövőkép felvázolását az Európai Bizottság által 2016 decemberében készített jelentés alapján próbálom felvázolni. Annak érdekében, hogy mélyebben beleláthassak a hazai méhészek lehetőségeibe, átlássam foglalkozásuk nehézségeit, egy interjút is készítettem Kovács Gyulával, aki a Zala megyei Söjtör és Térsége Méhészeinek Egyesületének a tagja, 18 éve foglalkozik másodállásban méhészetrel és 5 éve szakképzett méhész.

2. A KÖZÖS AGRÁRPOLITIKA KIALAKULÁSA ÉS FONTOSABB REFORMJAI

A KAP az EU tagállamainak közös szakpolitikája. Irányítása uniós szinten történik, finanszírozását az EU éves költségvetésének forrásai biztosítják. Az 1962-ben létrehozott közös agrárpolitika partneri viszonyt teremt a mezőgazdaság és a társadalom, valamint Európa és gazdálkodói között. Legfontosabb célja, hogy fokozza a mezőgazdasági termelékenységet, megbízható legyen az élelmiszer-ellátás, a fogyasztók megfizethető áron jussanak élelmiszerhez és az uniós gazdáknak tisztességes megélhetést biztosítson. Ezeket a célokat, amelyeket a mezőgazdaság és a vidéki térségek pénzügyi támogatása nélkül nem lehet elérni, az uniós országok mindegyike magáénak vallja. A közös uniós szakpolitika keretében a költségvetési forrásokat hatékonyabban lehet felhasználni, mint 28 különálló nemzeti politika révén. A mezőgazdasági termékeknek egyetlen nagy, közös európai piaca van, ahol a mezőgazdaság közös közelítésmód szerinti támogatásával egyenlő versenyfeltételeket lehet teremteni a gazdálkodóknak a belső piacon és a világpiacon egyaránt.¹

2.1. A KAP létrehozása

Az agrárpolitika minden államban gazdasági, politikai vagy kulturális okokból a nemzetgazdaság stratégiai területének számít. Ez különösképpen igaz volt a bipoláris világ kialakulásának idején, ebből következően az '50-es évek végére megalakuló Európai Gazdasági Közösség tagállamai kiemelt

---

¹ https://europa.eu/european-union/topics/agriculture_hu

feltételek mellett vitték be mezőgazdaságukat a létrehozandó közös piacba, így a közösségi szinten megvalósuló agrárpolitika sajátos, elkülönült területté vált. Az agrárpolitika speciális helyzetének kialakulásában nagy szerepe volt az erősen agrárorientáltságú gazdasággal rendelkező Franciaországnak, amely ezzel akarta kompenzálni az ipar területén akkoriban élen járó NSZK piaci előnyét.²

Mindemellett a KAP létrehozásánál figyelembe kellett venni, hogy az európai mezőgazdasági modell évszázados hagyományokra tekint vissza. Jelentős szerepet tölt be a gazdaságban, a természeti erőforrások felhasználásában, a környezet alakításában és a társadalmi szerkezetben is. Az európai mezőgazdaság a sűrűn lakott országokban működik és jelentősen hozzájárul a kis települések fennmaradásában. Az európai országok agrártermelésének a célja a végtermék előállításán kívül a vidék arculatának megőrzése, a vidéki közösség fenntartása, környezeti javak előállítása.³ Eme sokoldalú terület bonyolultsága miatt a Római Szerződés csak a közös mezőgazdasági politika céljait fektette le, konkrét kidolgozása, pontos működési feltételeinek kialakítása hosszabb időt vett igénybe. Az EUMSZ 39. cikke az alábbiak szerint határozza meg a KAP céljait:

„(1) A közös agrárpolitika célkitűzései a következők:

- a) a mezőgazdasági termelékenység növelése a műszaki fejlődés előmozdításával, valamint a mezőgazdasági termelés ésszerű fejlesztésének és a termelési tényezők, így különösen a munkaerő lehető legjobb hasznosításának biztosításával;
- b) ily módon a mezőgazdasági népesség megfelelő életszínvonalának biztosítása, különösen a mezőgazdaságban dolgozók egy főre jutó jövedelmének növelésével;
- c) a piacok stabilizálása;
- d) az ellátás hozzáférhetőségének biztosítása;
- e) a fogyasztók elfogadható ár ellenében történő ellátásának biztosítása;

(2) A közös agrárpolitika és az alkalmazásához szükséges különleges módszerek kidolgozása során figyelembe kell venni:

- a) a mezőgazdasági tevékenységnek a mezőgazdaság társadalmi szerkezetéből és a különböző mezőgazdasági régiók közötti szerkezeti és természeti egyenlőtlenségekből adódó sajátos természetét;
- b) a megfelelő kiigazítások fokozatos megvalósításának szükségességét;

---

² HORVÁTH Zoltán: Kézikönyv az Európai Unióról (Budapest: HVG-ORAC 2011.) 326.

³ HALMAI Péter (szerk.): Az Európai Unió agrárrendszere (Budapest: Mezőgazda 2002.) 319.

c) azt a tényt, hogy a tagállamokban a mezőgazdaság a gazdaság egészéhez szorosan kapcsolódó ágazat.”⁴

Egyetlen cél sem kapott prioritást, hanem a megnevezett célok mind-egyikét csakis a többi célra való hatásuk figyelembevételével lehetett követni. A Római Szerződés aláírása után a mezőgazdasági miniszterek 1958-ban a stressai konferencián önálló alapelveket dolgoztak ki a közös árpolitika működtetésére, melyek alapján a KAP alapelvei a következők:

- *Az egységes piac elve:* a Közösségen belül az agrártermékek egységes piacára van szükség, amely magába foglalja a termékek szabad mozgását, a versenyszabályok, a közös piacszervezések és az árszabályozás rendszerének egységességét;
- *A közösségi preferencia elve:* belső agrárpiac védelmet élvez a külső versennyel és a világpiaci árakkal szemben;
- *A pénzügyi szolidaritás elve:* közös agrárpolitika finanszírozására közös alapot kell teremteni.⁵

Az elfogadott alapelvek mentén a KAP 1962-ben kezdte meg működését, 1967-re létrehozva a mezőgazdasági közös piacot. Ennek következtében lebontották a belső vámokat, mennyiségi korlátozásokat, valamint felszámolták a nemzeti agrártámogatási rendszereket és közösségi szintre emelték azokat. Fokozatosan egységesítették az agrárszabályozást és kidolgozták a különböző termékek piacának közös szervezését (termelők támogatása, piaci védelem). A finanszírozásra közös pénzügyi alapként létrehozták az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalapot (EMOGA). A KAP közösségi szinten folytatott támogatási politikaként jött létre, amelynek alapjait az árak stabilitásának biztosítása és a világpiaci ártól való függetlenedése szilárdította meg. Különböző termékekre (általában a kedvezőtlen régiók árait alapul véve) egységes nagykereskedelmi árakat ún. „határárakat” vagy „küszöbárakat” határoztak meg. Mivel ezek a világpiaci árnál magasabban voltak megszabva, ezért az importőrnek az importár és a küszöbár közti különbséget be kellett fizetnie a Közösség kasszájába. Ezt nevezik lefölözésnek. Ezt a rendszert a GATT⁶ utódjaként létrejövő WTO⁷ megalakulását (1995) követően fel kellett számolni, helyette vezették be a mozgó vámok rendszerét. További segítséget jelentett, hogy amennyiben adott termék ára egy bizonyos szint ún. „intervenciósi szint” alá esik, akkor a Közösség ezen az áron automatikusan felvásárolja a termelők feleslegeit. Ezt nevezik intervenciósi felvásárlásnak.⁸

⁴ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>

⁵ Lásd (2. lj.) 327.

⁶ General Agreement on Tariffs and Trade = Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény

⁷ World Trade Organization = Kereskedelmi Világszervezet

⁸ Lásd (2. lj.) 328.

Az első évtizedben a Közösség stabilan önellátóvá vált, sőt a világ egyik legnagyobb agrárexportőre lett, de mivel egyben a legnagyobb importőre is, a kereskedelem egyenlege nagyjából stagnált vagy negatívba ment át. A '60-as évektől ráadásul Európa-szerte jelentősen csökkent a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma, valamint a mezőgazdaság aránya a GDP-ben. A rendszer sok egyenlőtlenséget vont maga után. Az EMOGA egyre inkább veszteséges támogatássá vált, a felhalmozott feleslegek raktározási, értékesítési költségeinek folyamatos emelkedése miatt a KAP kiadásai a közösségi költségvetés kétharmadát tették ki. A belső problémák nemzetközi szintre is kiterjedtek és konfliktusokat okoztak többek között az Egyesült Államokkal is. Ezen problémák miatt a '80-as évekre elkerülhetlenné vált a mezőgazdasági politika finanszírozási rendszerének reformja.

2.2. Az 1992-es reform

Az 1988-ban elfogadott első Delors-csomag által hozott legfontosabb eredmény a KAP költségvetési kiadásai emelkedésének a korlátozása. Sikertült is csökkenteni a mezőgazdaság költségvetési részarányát (részben annak köszönhetően, hogy a költségvetés többi tételének részarányát jelentősen megemelték), sikerült elérni a termékfelesleg csökkentését, azonban még mindig hiányzott egy a rendszert teljesen átfogó reform. Ezt a reformot 1992 májusában fogadta el a Tanács, amely nevét az akkori mezőgazdasáért felelős biztosról a McSherry-terv nevet kapta. A reform jelentősége, hogy az ártámogatásokról fokozatosan tért át a jövedelemtámogatási rendszerre. A terv főbb pontjai a következők voltak:

- A közösségi árakat hároméves periódus során jelentős mértékben csökkenteni kell, hogy azok közelítsenek a világpiaci árakhoz;
- Az árcsökkentés miatt okozott esetleges veszteségek elkerülése végett bevezették az ún. „jövedelemkompenzációt”, ami azt jelentette, hogy a gazdálkodók az egyéni termelés volumenétől függetlenül közvetlen kifizetésen alapuló támogatásban részesültek (előnye nem ösztönöz a termelés növelésére);
- A jövedelemkompenzációs kifizetéseket a gabonaszektor esetében ahhoz kötötték, hogy a gazdálkodók földterületeik egy részét vonják ki a termelés alól, így tovább csökkentve a (túl)termelést;
- Megkezdődött a támogatása azon gazdáknak, akik a termelés során a környezetvédelmi szempontokat is figyelembe veszik és ezáltal meg is őrzik a vidék arculatát;
- Az idősebb termelők számára alternatívaként kínálták fel a korengedményes nyugdíjat – támogatni kezdték azokat a tagországokat,

ahol az 55 évnél idősebb gazdálkodóknak, illetve a mezőgazdasági foglalkoztatottaknak lehetővé teszik a korai nyugdíjba vonulást.⁹

A reformot követő években a termelők jövedelme évi átlagban 4,5%-ot javult, továbbá megszüntette a túltermelést és csökkent a felesleg. A környezeti szempontok figyelembevételével csökkent a vegyszerek és a műtrágya alkalmazása. Mindemellett a mezőgazdasági kiadások aránya is jelentősen csökkent, a költségvetés 45-50%-ára. Azonban a következő évek eseményei miatt ez a reform se bizonyult elegendőnek. A megalakuló Kereskedelmi Világszervezet tagjaként az Uniónak egy sor kötelezettséget kellett teljesíteni (agrártámogatások csökkentése, exportszubszienciós kiadások csökkentése), továbbá a tervezett keleti bővítés által az új tagállamok csatlakozása nagy megmértetésnek tette ki az Uniót. Ezen kihívásokat figyelembe véve az 1997 júliusában kiadott AGENDA 2000 programcsomag központi eleme a KAP reformja lett.¹⁰

2.3. Az Agenda 2000

Az Európai Tanács 1997. évi luxembourgi ülésén rögzítették az új reform stratégiai céljait, miután kinyilvánították, hogy az európai mezőgazdaságnak, többfunkciós, fenntarthatónak és versenyképesnek kell lennie és valamennyi földterületre ki kell terjednie. A Tanács 1999. március 24–25-i berlini ülésén elért megállapodás eredményeképpen a reform lényegét tekintve a következő pontokra terjedt ki:

- a belső áraknak újra a világpiacon történő igazítása, amit részben a termelőknek nyújtott közvetlen támogatásokkal kompenzáltak;
- a környezetvédelmi feltételek tiszteletben tartásának bevezetése az államok által (környezetvédelmi feltételeesség) a támogatások odaítélése során, és csökkentésük lehetősége (moduláció) a vidékfejlesztési intézkedések finanszírozása céljából;
- az 1996. évi cserkői konferencia következtetéseit átvéve a hatályos szerkezeti intézkedések megerősítése egy új vidékfejlesztési politika keretében, amelyet ezentúl a „KAP második pillérének” neveztek;
- a költségvetés stabilizálása egy, a 2000–2006-os időszakra vonatkozó szigorú pénzügyi keret révén.¹¹

Fő célkitűzések: az agrárszektor alacsonyabb árakon keresztül megvalósuló versenyképességének növelése, az európai gazdasági modell meg-

---

⁹ Lásd uo. 331-332.

¹⁰ Lásd uo. 332-334.

¹¹ http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hu/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.3.html

őrzése,¹² a támogatások igazságosabb elosztása, mezőgazdasági népesség számára stabil jövedelem és tisztességes életszínvonal biztosítása, jövedelmi és foglalkoztatási lehetőségek teremtése a termelőknek és családjaiknak. Legnagyobb változásokra a marhahús-, tejtermék- és gabonaszektorban volt szükség, ugyanis ezekből a termékekből voltak a legnagyobb feleslegek felhalmozva, így ezeken a területeken 10–30%-kal kívánták csökkenteni az ártámogatást valamint a támogatási és felvásárlási árakat az elkövetkező években. A termelők bevételkiesését a már bevált, 1992-es reform által bevezetett közvetlen kifizetésekkel kívánták kompenzálni. A tervezet ezek mellett a korábbiaknál jóval nagyobb hangsúlyt helyezett a vidékfejlesztésre és a mezőgazdasági régiók problémáinak komplex kezelésére. Új támogatási formák jelentek meg: a biotermelés támogatása és a nem élelmiszer-előállítási célból folytatott mezőgazdasági tevékenységek segítő programok indítása. A vidékfejlesztés, mint a KAP „második pillére” jelentőségét tekintve mérsékelt maradt, mivel az agrárköltségvetésnek csupán a 10%-át tette ki. Az agrárpolitika fő haszonélvezőinek (nagy gazdák, lobbisták) ellenállása miatt olyan változat került elfogadásra, ami a mezőgazdasági kiadások stabilitását célozza meg, emellett pedig az ártámogatásokat a Bizottság által javasolt mértéknél alacsonyabban csökkentenék a 2000–2006-os periódusban.¹³

Az Agenda 2000 agrárreformja inkább csak egy felületi kezelést jelentett, nem szüntette meg a fennálló problémákat sem a piaci árak kiegyenlítése, sem a termékefeleslegek terén. Továbbá nem tervezett a jövőbeni új tagállamokkal, nem biztosított nagyobb forrásokat és a közvetlen kifizetéseket sem tervezte kiterjeszteni rájuk eleinte. Ezek alapján kétség sem fért hozzá, hogy újabb tárgyalásokra és reformokra lehet számítani.

2.4. A 2003-as reform

A 2004-es és a 2007-es bővítésekkel az EU mezőgazdasági területeinek 40%-os növekedése, agrárfoglalkoztatottak számának megduplázódása a támogatáspolitikai nagymértékű változását vetítették előre. 2003. június 26-án Luxembourgban az EU mezőgazdasági miniszterei megállapodást kötöt-

---

¹²Az európai modell legfontosabb jellemzői az Agenda 2000 szerint: versenyképes mezőgazdasági szektor, amely a nemzetközileg egyre kevésbé elfogadott támogatások túlzott mértékű alkalmazása nélkül is megállja a helyét; környezetbarát termelési módszerekkel minőségi termékek előállítása; termelés mellett a vidéki területek és közösségek megőrzése, új munkahelyek teremtése; egyszerűbb, áttekinthetőbb mezőgazdasági politika, egyértelműen elkülönítve a közösségi és tagállami hatásköröket; Biztosítsa az összhangot a kiadások és a termelőktől elvárt szolgáltatások között.

¹³ Lásd (2. lj.) 334-337.

tek, amely tulajdonképpen jelentősen átalakította a KAP-ot és egy sor új elvet és mechanizmust vezetett be:

- a támogatások függetlenítése a termelés volumenétől, amelynek célja a mezőgazdasági üzemek piacorientáltabbá tétele és a termelésre és a mezőgazdasági termékek kereskedelmére gyakorolt torzító hatások csökkentése volt. Ezek a függetlenített támogatások „egységes területalapú kifizetésekké” váltak, amelyek a jövedelmek stabilitásán alapultak;
- kölcsönös megfeleltetés (cross-compliance), amely az egységes kifizetést egy sor környezetvédelmi és közegészségügyi kritérium betartásától tette függővé, az európai polgárok elvárásaira válaszul;
- összeegyeztethetőség a Kereskedelmi Világszervezet szabályaival, mivel a támogatások függetlenítésének végső célja, hogy lehetővé tegye azt, hogy az egységes támogatási rendszer a „zöld dobozba”¹⁴ kerüljön;
- a mezőgazdasági üzemeknek megítélt támogatási jogosultságok a korábbi referenciaértékek alapján, két mechanizmus útján történő újraelosztása: egyrészt moduláció segítségével, amely a vidékfejlesztés erősítése érdekében lehetővé teszi a forrásoknak a KAP két pillére közötti átcsoportosítását, másrészt a támogatások függetlenítése regionális modelljének esetleges alkalmazása révén, amely lehetővé teszi a területi kritériumok alapján odaítélt hektáronkénti kifizetések összehangolását;
- a 2007–2013 közötti időszakra vonatkozó pénzügyi tervben foglalt pénzügyi fegyelem elve, amelynek értelmében a bővítés kihívásai miatt a KAP első pillérének költségvetését befagyasztották, és kötelező éves felső korlátokat vezettek be;
- végül, 2007-ben létrehozták az egységes közös piacszervezést (KPSZ), amely a meglévő 21 KPSZ szabályozó mechanizmusait kodifikálja.¹⁵

Az új reform megvalósítása 2005. január 1-jétől kezdődött el. Az új ún. egységes támogatási rendszerre (SPS) 2006-ig áttért az EU-15 minden állama, az újak közül Málta és Szlovénia pedig 2007-ben. A többi új tagállam 2010, illetve 2011 végéig kapott haladékat az áttérésre a régi ún. egységes területalapú támogatási rendszerről (SAPS) az új SPS rendszerre.¹⁶ Ez a

¹⁴ A zöld doboz egy mezőgazdasági megállapodás a WTO-n belül, amely a belső támogatásokat rendezi. Két csoport tartozik ebbe a dobozba, amelyek közül az egyikbe a termelők számára történő azon közvetlen kifizetések tartoznak, amelyeket teljes mértékben függetlenítettek a termeléstől. Főképp a bevételt és a biztonságot garantáló, strukturális kiigazítást és a környezet védelmét célzó programokról van szó. A zöld dobozba tartozó valamennyi olyan támogatás, amely a WTO keretrendszerével összhangban van, teljes mértékben mentesül a csökkentés alól.

¹⁵ http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hu/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.3.html

¹⁶ Lásd (2. lj.) 343.

felülvizsgálat végül a KAP máig legjelentősebb reformja lett, négy alapvető célkitűzéssel: az európai mezőgazdaságot nagyobb mértékben hozzá kell kapcsolni a világpiacokhoz, elő kell készíteni az EU kibővítését, megfelelőbb választ kell találni az újabb társadalmi elvárásokra a környezet megóvása és a termékek minősége terén és összehangolhatóbbá kell tenni a KAP-ot a harmadik országok követeléseivel.

2.5. A 2007–2013 közötti agrárpolitika

Mivel a továbbiakban 7 éves pénzügyi kereteket és költségvetési periódusokat határozott meg a Közösség, ennek eredményeképpen 2007-től átalakult a KAP-ot finanszírozó intézményi keret is. A létrehozás óta fennálló Európai Mezőgazdasági Orientációs Alap (EMOGA) helyett két külön alap jött létre, hogy a vidékfejlesztés jóval markánsabb és önállóbb arculatot kapjon. Lényegében az EMOGA utódjának tekinthető Európai Mezőgazdasági Garanciaalap (EMGA) lett felelős a KAP hagyományos támogatásainak finanszírozásáért, míg az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési alap (EMVA) feladata a vidékfejlesztési támogatások átfogó kezelése lett.

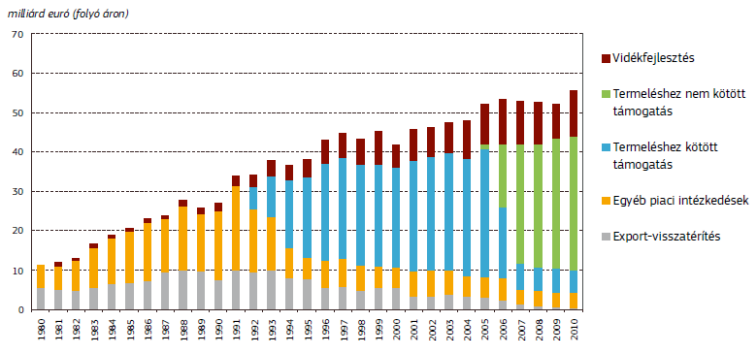
Az időszak pénzügyi keretének meghatározásánál fontos záradék volt, hogy a költségvetés kiadási és bevételi oldalát is felül kell vizsgálni még az adott periódus alatt. Ezért a Bizottság egy átfogó vizsgálatot végzett 2008–09-ben különös tekintettel az agrárpolitikára. A tagállamok pedig előírnyozták, hogy ennek eredményeit figyelembe veszik majd a következő (2014–2020) periódusban is.

Az állapotfelmérés eredménye által a jövőben meghozandó fontosabb reformok a következők:

- Közvetlen kifizetések függetlenítése a termékek termelésétől (kivéve anyatehén, juh, kecske);
- Területpihentetési követelmény eltörlése (a világpiacon egyre növekvő fizetőképes élelmiszerkereslet miatt);
- A speciális problémákkal küzdő ágazatok számára tagállamokon belüli átcsoportosítások engedélyezése;
- A fiatal gazdáknak járó beruházási támogatások emelése;
- Az egységes területalapú támogatási rendszer (SAPS) alkalmazási lehetőségének meghosszabbítása 2015-ig;
- Az energianövények támogatásának megszüntetésére.

Összességében a reform által tovább egyszerűsödött a támogatási rendszer, különösképp a termeléstől való függetlenítésre és a területpihentetési követelmény megszüntetésére, miközben a vidékfejlesztésre, szerkezetátalakításra valamint a környezeti és minőségi szempontokra nagyobb hangsúlyt fektetett.

A KAP kiadásainak alakulása, 1980–2010

Forrás: http://ec.europa.eu/agriculture/50-years-of-cap/files/history/history_book_lr_hu.pdf

A Közös Agrárpolitika fejlődési irányait, a kihívásokra adott válaszait misem bizonyítja jobban, mint az alábbi diagram. Tisztán kivehető, hogy a fent említett reformok milyen szerkezeti átalakuláshoz vezettek a kiadások tekintetében. Gondolva mind a termeléshez kötött támogatások megnövekedésére az 1992-es reformtól, amely a piac- és ártámogatásokat szorította háttérbe, mind pedig a vidékfejlesztés egyre növekvő részarányára, amely napjainkra valóban támogatási arányát tekintve is a KAP „második pillére”.

3. KAP DÖNTÉSHOZATALI RENDSZERE ÉS AZ ÉRDEKKÉPVISELETEK

Az európai mezőgazdaság és vidékfejlesztés rendszere egymással gyakran rivalizáló szereplők érdekcsoportjának hálózata. A mezőgazdasági termelők minél nagyobb és minél egyszerűbben és gyorsabban kifizetett támogatások elérésében érdekeltek. Az uniós és nemzeti bürokráciák az agrártámogatásokat érő politikai kritikák következtében erősödő legitimációs kényszer miatt egyre több adminisztratív szabályozót alkalmaznak, ami lehetővé teszi a támogatások rendszerének fenntartását, ugyanakkor jelentősen megnehezíti a forrásokhoz való hozzájutást.¹⁷

¹⁷ KOVÁCH Imre: „Lobbizás és érdekképviselet a vidék- és agrárfejlesztés területén” in: BAYER József, KÉGLER Ádám (szerk): *Kormányzati, gazdasági és civil érdekérvényesítés az Európai Unióban.* (Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete, 2009.) 234.

3.1. Döntéshozatal

Az agrárpolitika döntéshozatala is az általános döntési mechanizmusba illeszkedik bele. A döntések többsége jellemzően közös agrárpiaci politika körébe tartozik.

Az Európai Bizottság (EB) saját kezdeményezésként vagy mások felkérése alapján készíti el javaslatát. Ennek során figyelembe kívánják venni az agrárpolitika gazdasági pénzügyi, szociális és környezeti szempontjait. Az EB igazgatóságai és a tagállamok szakértőinek konzultációja képezi a javaslat előkészítésének első lépését. Már ebben a kezdeti szakaszban bevonják a szakmai szervezeteket, érdekképviseleti szerveket, tanácsadó bizottságokat. A legjelentősebb nyomást gyakorló szervezetek: az Európai Farmerek Szövetsége (COPA), a Mezőgazdasági Szövetkezetek Általános Szövetsége (COGECA), a F fiatal Gazdák Európai Tanácsa (CEJA) és az Európai Fogyasztók Szövetsége (BEUC). Az EB már a javaslat elkészítése során igyekszik a nemzeti érdekeket figyelembe venni, különben félő, hogy elfogadása nehézségekbe ütközik. Ilyenkor a rövid távú, reagáló intézkedések a jellemzőek. A felhalmozódott feszültségek és ellentétek következtében a Bizottság már radikálisabb javaslatokat is megfogalmazott, ám azok gyakran nem jutottak túl a tagországok mezőgazdasági minisztereit tartalmazó Tanácson.

A Lisszaboni Szerződés hatálybalépése előtt a KAP területén a konzultációs eljárás szabályai szerint az Európai Parlament véleményének kikérése után a Tanács döntött. A nagyobb jelentőségű döntések esetében többször „maratoni” ülésekre került sor. A Lisszaboni Szerződés hatályba lépésével a rendes jogalkotási eljárás (együttdöntés) keretében a Tanács és a Parlament együttesen dönt. A KAP megvalósításában jelentős szerepe van az Európai Bizottságnak, amely végig nyomon követi annak működését és bizonyos esetekben megkapja a Tanácstól a döntési hatáskörét. Ilyen, amikor gyakran változó és gyors intézkedést igénylő ügyekről kell dönten. Ezen esetekben jelentős szerepet kapnak az ún. menedzsmentbizottságok, amelyeknek a tagjait a tagállamok delegálják. Ezek rendszeresen üléseznek. Az EB-nek meg kell vitatni az ügyeket ezekkel a szervezetekkel és vita esetén a Tanács szava dönt. A közvetlen végrehajtás, az ellenőrzési és adminisztrációs igazgatási folyamatok elvégzése a nemzeti szervezetek (mezőgazdasági minisztériumok, vám- és pénzügyi szervek, kifizető ügynökségek) feladata. Eme feladatok minél könnyebb ellátása érdekében hozták létre az Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszert (IIER), amelynek elemei: számítógépes adatbázis, mezőgazdasági parcella azonosítására szolgáló rendszer, a támogatási kérelmek, jogosultságok, termelők, állatok azonosítására és nyilván tartására szolgáló rendszer.¹⁸

¹⁸ HALMAI Péter: „Közös agrárpolitika” in: KENDE Tamás, SZÜCS Tamás (szerk): *Bevezetés az Európai Unió politikájába*. (Budapest: CompLex 2011.) 767–771.

3.2. Érdekképviseltek az Európai Unióban

Az EU-ban több szinten és formában is lehetőség nyílik a tagországok különböző részérdekeinek (régiók, szektorok, szakmák, szervezetek, egyének) kifejezésére és képviselésére. A demokrácia szabályainak megfelelően az egyes országokban szerveződő pártok képesek parlamenti, illetőleg kormányzati szintre emelni az érdekképviselést. Ennek megfelelően elsősorban az egyes országokban kormányzati és ellenzéki szerephez jutott *parlamenti pártok* játszanak szerepet az EU politika alakításában.

Az egyes országok kormányai az EU Tanácsában¹⁹ fejthetik ki tevékenységüket, annak minden szintjén, az uniós döntéshozatali eljárás szabályai szerint. Az EB munkájában, annak különböző részlegeiben tisztviselőként való közreműködés alapvetően versenyvizsga, valamint a tagországok által közösen megállapodott rendszer eredménye. Legjelentősebb pozíciónak a biztosi tisztség tekinthető, amelyre a tagállami kormányok jelölhetnek 1-1 főt. Az EB egészére jellemző, hogy elvárás a pártatlan hivatásgyakorlás, azaz ezekben a pozíciókban elvileg nem szabad a küldő ország érdekeit képviselni, ezért közvetett módon, lobbiszervezeteken keresztül igyekeznek az egyes országok, szervezetek, csoportok befolyásolni a bizottsági munkát. Kiemelt szerepet játszik a mezőgazdaság területén a COPA és a COGECA.

3.2.1. COPA/COGECA

Már az európai integráció kezdetét jelentő első fontosabb állomáson, az 1958-as stressai konferencián meghívás alapján részt vettek különböző mezőgazdasági érdekképviseltek is. Még ugyanebben az évben megalakult az első európai mezőgazdasági érdekképviselési szervezet, az Európai Farmerek Szövetsége (COPA). Egy évvel később létrejött a Mezőgazdasági Szövetkezetek Általános Szövetsége (COGECA). A COPA-nak ma már 60 tagszervezete van az EU tagországaiban, és 36 partnerszervezete más európai országokban (Izlandban, Norvégiában, Svájcban és Törökországban). A COPA megalakulása óta az európai mezőgazdaság egésze érdekében emeli fel szavát. Fő feladata a többfunkciós és fenntartható európai mezőgazdasági modell védelme és fejlesztése. A COPA konkrét céljai:

- a közös agrárpolitika továbbfejlesztésével kapcsolatos kérdések megvitatása,
- a mezőgazdasági ágazat egészének érdekképviselése,
- a közös érdekeket elősegítő megoldások keresése,

---

¹⁹ Jogilag a Tanács egy önálló személyiség, de gyakorlatilag több különböző Tanácsra van osztva, mindegyiknek saját működési területe van és a tagországok megfelelő miniszterei, illetve képviselői vesznek részt bennük.

- a kapcsolatok fenntartása és fejlesztése a közösségi hatóságokkal, más képviselői szervezetekkel, illetve a szociális partnerekkel.²⁰

A COPA összesen 50 munkacsoport működtet az egyes termeléshez kapcsolódó témák (pl. gabona-, marhahús-előállítás), vagy általános kérdések (pl. környezetvédelem, vidékfejlesztés) területén. A legtöbb ilyen munkacsoportot közös COPA/COGECA szervezésében hozták létre, de saját munkacsoportokat is szerveztek.

A COPA rendszeresen előterjesztéseket tesz az Európai Bizottságban a mezőgazdaság és vidékfejlesztés kérdéseiről annak érdekében, hogy megvitassák a közös agrárpolitika, a piac helyzetét és más különösen fontos konkrét kérdéseket. A COPA közvetlenül és közvetve is kommunikálhat a Miniszterek Tanácsával, az Európai Parlamenttel, a Gazdasági és Szociális Bizottsággal és a Régiók Bizottságával. Közvetlen formában a COPA alkalmanként szervezett találkozókön továbbíthatja javaslatait a Tanács elnökéhez vagy tagjaihoz. Közvetett képviselőlet ennél gyakrabban valósulhat meg, mégpedig a nemzeti szintű COPA tagszervezetek, valamint a nemzeti miniszterek, illetve azok alkalmazottai közreműködésével. Rendszeres kapcsolat is létrejött a COPA és az Európa Parlament között, elsősorban a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Bizottság tagjai, valamint a politikai csoportok együttműködése révén. Különösen szoros a kapcsolat a COPA és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB) között, mivel tagszervezeteinek küldöttei a bizottság tagjai lehetnek. A COPA titkársága, tagszervezetei és azok tagjai is aktív kapcsolatokat tartanak fenn az európai társadalmi-gazdasági partnerekkel és az európai civil társadalom képviselőivel, akik közvetlenül és közvetetten kapcsolódó mezőgazdasági ágazatokban tevékenykednek. A COPA kiterjedt kapcsolatokat tart fenn számos az EU határain kívüli ország mezőgazdasági érdekvédelmi szervezeteivel is. Ezen kapcsolatok célja minden esetben a párbeszéd erősítése az európai mezőgazdaság számára fontos szereplőkkel, képviselőletetekkel.²¹

3.3. Magyar érdekképviselőlet

3.3.1. Magyar Agrárkamara

Az államgazdasági szerepvállalásának csökkentése érdekében a Magyar Országgyűlés az 1994. évi XVI. törvénnyel létrehozta a gazdasági kamarákat. E törvény értelmében alakult meg a Magyar Agrárkamara 1994. december 20-án közfeladatokat ellátó, jogi személyiséggel rendelkező, országos hatáskörű köztestületként. Az Országgyűlés a gazdasági kamarákról

---

²⁰ http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0027_AGAT4/cho1so6.html

²¹ Lásd uo.

1999 decemberében új törvényt alkotott, ennek megfelelően az agrárkamara újjaalakultak. A Magyar Agrár-, Élelmiszergazdasági és Vidékfejlesztési Kamaráról szóló 2012. évi CXXVI. törvény (a továbbiakban: NAK törvény) rögzíti, hogy ki minősül a Kamara tagjának: a NAK törvény szerinti gazda, valamint gazdálkodó szervezet, akinek a NAK törvény alapján kamarai tagsága keletkezik a NAK törvény erejénél fogva, továbbá azon személy, aki a NAK törvényben rögzítettek szerint önkéntesen vállal kamarai tagságot. Emellett a Kamara a gazdának vagy gazdálkodó szervezetnek nem minősülő személyek vagy szervezetek számára az alapszabályban meghatározott feltételekkel pártoló és tiszteletbeli tagságot létesíthet.²²

A Magyar Agrárkamara tagjai a fővárosi és területi agrárkamarák. A 20 területi agrárkamara ugyancsak köztestület, amelynek önkéntes alapon tagjai a mezőgazdasági, erdőgazdasági, halászati és vadászati tevékenységet folytató gazdálkodó szervezetek, ideértve az ezekhez közvetlenül kapcsolódó feldolgozó, kereskedelmi, illetve szolgáltató tevékenységet is. Az agrárkamaráknak jelenleg 11 000 önkéntes tagja van, ezek egyharmada őstermelő, egyharmada egyéni vállalkozó és egyharmada jogi személyiséggel rendelkező gazdálkodó szervezet. A tagok a mezőgazdasági összes termékkibocsátás 60 százalékát képviselik. A Magyar Agrárkamara feladatai a következők:

- a területi agrárkamarákkal együttműködve végzi a gyakorlati képzőhelyek ellenőrzését,
- koordinálja a mesterképzéssel kapcsolatos vizsgáztatási és oklevél kiadási feladatokat,
- kapcsolatot tart a külföldi mezőgazdasági kamarák országos szervezeteivel és azok nemzetközi szervezeteivel,
- kialakítja a tagnyilvántartás egységes rendszerét,
- kidolgozza a tisztességes piaci magatartásra vonatkozó etikai szabályokat;
- vásárokat, kiállításokat szervez,
- tagjai tevékenységére vonatkozóan kialakítja a származási igazolás és más kereskedelmi forgalomban szükséges okmányok kiadásának és hiteltelítésének szabályait,
- képviseli tagjait az állami pénzalapokban,
- véleményezi jogszabályok, agrárprogramok kormányzati anyagait, jogszabály módosításokat kezdeményez a törvény szabályai szerint.²³

---

²² <http://www.nak.hu/nyitolar/2-uncategorised/3144-ki-minosul-a-nemzeti-agrargazdasagi-kamara-tagjanak>

²³ http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0027_AGAT4/cho1so2.html

3.3.2. Mezőgazdasági Szövetkezők és Termelők Országos Szövetsége (MOSZ)

A Mezőgazdasági Szövetkezők és Termelők Országos Szövetsége, a jelenleg leghosszabb ideje működő magyar mezőgazdasági érdekképviseleti szövetség. Jogelődje, a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsa 1967-ben alakult. A szövetség 1989. december 10–12-én tartott kongresszusa határozta el a szövetség átalakítását, megnyitva a tagság lehetőségét a nem szövetkezeti formában működő mezőgazdasági termelők előtt is és felvállalva a mezőgazdaság ágazati érdekeinek átfogó képviseletét. A szövetség országos kiterjedésű együttműködés (az úgynevezett „szövetségi rendszer”) csúcsszerve. A szövetségi rendszert a tagszervezetek, ezek területi alapon (megyéenként) szervezett szövetségei, egyes ágazatok termelőit tömörítő szakmai szövetségek és az országos szövetség alkotják. Az országos szövetség magát a mezőgazdasági ágazatban működő gazdasági, munkaadói és szövetkezeti érdekképviseleti szervezetként határozza meg, amely társadalmi szervezetként az egyesülési törvény szabályai szerint működik.²⁴ Részt vesz az érdekképviselet a termékpálya bizottságok munkájában, továbbá az EU fejlesztési programok (UMVP, KEOP) monitoringbizottságaiban is. A szövetség tagja az ENSZ Munkaügyi Szervezet (ILO) Nemzeti Tanácsának illetve a GEOPANAK, a COPA munkaadói szervezetének.²⁵

3.3.3. Magyar Gazdakörök és Gazdaszövetkezetek Szövetsége (MAGOSZ)

A Magyar Gazdakörök és Gazdaszövetkezetek Szövetsége célja a magyarországi gazdaköröknek, ezek tagjainak, azaz a magyar gazdáknak és gazdaszövetkezeteinek érdekvédelme, érdekképviselete, gazdálkodást és szakmai fejlődést segítő tevékenységük támogatása, összehangolása, valamint a magyarországi gazdakörök és ezekbe tömörült gazdák és gazdaszövetkezetek, valamint ezek megyei szövetségei és az országos szövetség közötti információáramlás megteremtése és elősegítése. A szervezet tagja a COPA-nak és a COGECA-nak is.

A szövetség tagja lehet minden jogi személyiséggel rendelkező, társadalmi szervezetként működő gazdakör és egyéb társadalmi szervezet, amely a szövetség jelen alapszabályát elfogadja és betartja, valamint a megállapított tagdíjat rendszeresen fizeti. A szövetség pártoló tagja lehet minden egyéb jogi személy vagy természetes személy, aki a szövetség jelen alapszabályában megfogalmazott alapelveivel és célkitűzéseivel egyetért és azok

---

²⁴ Lásd uo.

²⁵ <http://www.mosz.agrar.hu/tevekenyseg>

megvalósítása érdekében anyagilag vagy más módon támogatja a szövetség munkáját.

A szövetség tevékenysége a következők szerint foglalható össze:

- a magyarországi gazdakörök, valamint az ezekbe tömörült gazdák és a gazdaszövetkezetek képviselete az országos érdekegyeztetésben,
- a szövetség tagjainak képviselete az állami szervezetek, hatóságok, bíróságok, intézmények és más harmadik személyek előtt,
- az ország gazdakörei és ezek tagjai, a magyar gazdák, valamint gazdaszövetkezetek állásfoglalásainak, javaslatainak és kérelmeinek előterjesztése és képviselete az országos politikai és gazdasági döntéshozó szerveknél,
- segítségnyújtás a szövetség tagjai részére európai uniós ismeretek, információk megszerzéséhez, szakmai és tudományos előadások, tapasztalatcserék, találkozók, tanulmányutak és regionális találkozók megszervezéséhez:
- a szövetség tagjainak folyamatos tájékoztatása az Európai Unió és nemzeti jogszabályok változásairól, az agrár- és vidékfejlesztést segítő programok lehetőségeiről, az Európai Unió kutatási eredményekről és fejlesztési lehetőségekről és e tevékenységekhez kapcsolódó termelési, kereskedelmi és pénzügyi konstrukciókról,
- a szövetség tagjainak, tagszervezeteinek folyamatos tájékoztatása a MAGOSZ képviselőinek az egyes bizottságok munkájában végzett tevékenységéről és a döntések eredményeiről.²⁶

3.3.4. Fiatal Gazdák Magyarországi Szövetsége (AGRYA)

A Fiatal Gazdák Magyarországi Szövetsége a magyar fiatal gazdák önálló generációs szervezete 1996-ban alakult. Tevékenysége középpontjában egyértelműen az európai agrárpolitikai kérdések állnak. A szervezet jelenleg több mint 3000 fiatal gazdálkodóval áll kapcsolatban.

Az AGRYA fő céljai:

- a magyar fiatal gazdák érdekeinek képviselete Magyarországon és külföldön,
- együttműködés és partnerség kialakítása a fiatal gazdák között,
- információszolgáltatás, tájékoztatás,
- fiatal gazda generáció törekvéseinek bemutatása.

Az AGRYA-nak tagja lehet bárki, aki hivatásszerűen mezőgazdasági tevékenységgel foglalkozik és tagfelvételéhez az Elnökség hozzájárul. A tagfelvételnél rögzített életkori határ nincs, de 40 évnél idősebb jelentke-

---

²⁶ Lásd uo.

zők felvételéhez nem járul hozzá az Elnökség. A tagság döntő része jelenleg a 25-35 éves korosztályból kerül ki. A fiatal gazda korosztályból már kiöregedő tagoknak nem kötelező kilépniük a szervezetből, a „Szenior Kollégiumon” keresztül továbbra is részesei lehetnek a szervezet életének. A felsoroltak mellett további egyesületek, szövetségek, tanácsok stb. képviselik a szűkebb, illetőleg átfogóbb szakmaterületek érdekeit (pl. termék tanácsok, állattenyésztési szövetségek, víztársulások stb.). Az AGRYA hagyományosan jó kapcsolatot ápol az európai szakmai szervezetekkel. Így tagja a Fialtal Gazdák Európai Tanácsának (CEJA) és a Rural Youth Europe nevű vidékfejlesztési ifjúsági ernyő szervezetnek. A Szövetség tevékenységének anyagi forrásait a tagdíjak, a saját tevékenység bevételei, kis részben hazai és döntő részében EU pályázati források, valamint a mezőgazdaságban érintett egyes cégek támogatásai adják.²⁷

4. A MÉHÉSZET GAZDASÁGI JELENTŐSÉGEI

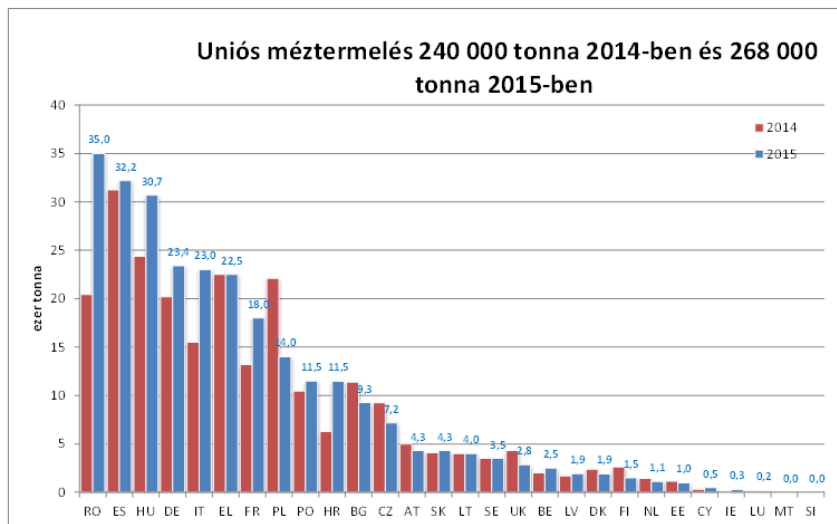
A magyar mezőgazdaság egyik nemzetközi jelentőségű, nagy szaktudást és élö munkát igénylő ágazata a méhészet, egyike a kiváló minőségű, exportképes terméket előállító ágazatoknak. Elsődleges feladata a méz és egyéb méhészeti produktumok termelése, a mezőgazdaság számára nélkülözhetetlen megporzás, valamint az ökológiai egyensúly fenntartásához való hozzájárulás. A méhészet gazdasági jelentősége, hogy a lakosság egy részének fő- vagy részmunka-lehetőséget, ezáltal jövedelmet biztosít, az országnak jelentős exportárbevételt produkál. Emellett fontos a lakosság egészséges, kiváló minőségű méhészeti termékekkel történő ellátása. Ökológiai jelentőségét a méhek általi beporzás más módon meg nem oldható folyamatának biztonságos elvégzése adja.²⁸ Jelenősége túlmutat a hazai fogyasztói igények kielégítésén, hiszen évről-évre jelentős mennyiségű terméket szállítunk az EU határain belülre és azon kívülre is.

A világ méztermelése az elmúlt évek adatai alapján évente mintegy 1,2–1,5 millió tonna közötti mennyiségre tehető. A legnagyobb méztermelő ország Kína, amelyet az EU, Törökország, Argentína, Ukrajna és az Egyesült Államok követ. Kína méztermelése évi 350 000–400 000 tonna közé tehető, Törökország és Argentína egyenként 80 000 tonna körüli mézrel járul hozzá a termeléshez, Ukrajna és az USA éves produkciója hozzávetőlegesen 70 000–75 000 tonna. Az EU éves szinten 200 000 tonna körüli mézet termel, ami a világon előállított méz teljes mennyiségének 10–15 %-át jelenti. Az Unión belül legnagyobb arányban vegyes virágméz előállítása történik. A fajtamézek között az akácméz a legmeghatározóbb, amelynek csaknem teljes mennyiségét Magyarország, Bulgária és Románia bocsátja ki. A

²⁷ <http://www.agrya.hu/content/magunkrol>

²⁸ <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/meheszeti.pdf>

magyarországi mézelőállítás a maga 17 000–30 000 t/év mennyiségével világviszonylatban elenyészőnek tekinthető (1–2%). A világ méztermelésben rendszerint a 18–20. helyet foglaljuk el. Az EU-n belül ugyanakkor általában a negyedik legnagyobb méztermelők vagyunk és az uniós termelés 10–15%-át mi adjuk. A sorban Spanyolországot, Franciaországot és Németországot követjük.²⁹ Az elmúlt években (2014, 2015), amint az alábbi statisztika is mutatja, a második és harmadik helyet foglaltuk el a Közösségen belül:

Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DCo776&from=EN>

Az EU-ban megtermelt méz 85 százalékát közvetlenül a háztartások fogyasztják, a fennmaradó 15 százalék ipari felhasználásra kerül. Az előállított méz több mint 50 százalékát közvetlenül a fogyasztók, illetve a kiskereskedelem felé értékesítik a termelők. Az EU tagállamaiban a mézfogyasztásnak kialakult hagyománya és kultúrája van, amelynek megtartását mutatja, hogy a fogyasztók a jóval drágább hazai mézet előnyben részesítik az olcsó importmezzel szemben. Ugyanakkor a tagállamok a másik oldalról rá vannak kényszerítve a kétséges minőségű mézek fogyasztására is, mivel az EU belső szükségletet csak magas importtal, évi mintegy 130–150 ezer tonna behozott mézmennyiséggel tudja kielégíteni. Magyarországon kívül talán nincs is még egy olyan ország az Európai Unióban, amely saját mézfogyasztását önállóan biztosítani tudja. Míg az önellátási arány a méz szem-

²⁹ http://gulyasmeheszet.hu/?page_id=318

pontjából az Unión belül átlagosan 40% körüli, addig mi saját mézigényünknek mintegy négyszeresét tudjuk megtermelni. Ehhez a körülbelül 18 000–20 000 magyar méhészetben tartott összesen közel egymillió méhcsalád munkája szükséges. A magyarországi méhészek mintegy 2/3-a vándoroltatja méheit a magasabb mézhozam elérése érdekében. A vándorlási arány 80 és afeletti méhcsaládszámmal rendelkező méhészeteknél 90% körüli.³⁰

A magyarországi mézek 80%-ának értékesítése külföldre történik. Ennek jelentős része uniós tagországokba kerül, s mindössze 8–10%-a jut el távolabbi országokba. Magyarországnak a tagországok közötti mézkereskedelemben 40%-os részesedése van, ami sajnos nem jelent versenyelőnyt az árképzésbe, ugyanis ez a mennyiség az Unió mézimportjának mindössze 12%-át jelenti. Hazánk mennyiségben nem tud versenyezni a nagy mézexportőr országokkal, éppen ezért nekünk magasan feldolgozott, minőségi termékekkel kell megjelenni a nemzetközi mézpiacon.

Gyenge méhészeti évben nem, vagy csak alig pörgethető 5–10 kg méz családonként. Közepes méhészeti évről akkor beszélhetünk, ha a méztermelés évi 20–30 kg közötti, jó hordású évről beszélhetünk, ha a méztermés 30–50 kg-ra tehető. A kiváló évek méztermése családonként 50 kg feletti. A fejlett technológiát alkalmazó méhészeknél akár 80–90 kg méztermés is elérhető, ami annak ismeretében nem is tűnik nagynak, hogy egy nagy létszámú (kb. 80 000 méh) egészséges méhcsaládnál optimális időjárású feltételek mellett napi 15 kg-os súlygyarapodás is realizálható.

A hazai méztermelés 50–70%-át adja a nagy tisztaságú akácméz, hozzávetőlegesen 15–20%-át teszi ki a vegyes virágméz, további 10–20%-ban jelentkezik benne napraforgóméz és repceméz, míg az egyéb fajtamézek összes mennyiségének 2–5%-át jelentik. A magyar méhészek a megtermelt méz 83%-át felvásárlóknak adják át, hordós formában. Ennek nagy részét a kereskedők külföldre viszik. 1%-át kiszerveelve kiskereskedőknek adják, ami így közvetve a hazai fogyasztókhöz kerül. További 1%-át értékesítik ipari felhasználóknak (élelmiszeripar, édesítőipar, sütőipar, kozmetikai ipar), és mindössze 15%-át juttatják közvetlenül a fogyasztóknak háztól, piacon történő értékesítés során. Mivel korábban említettük, hogy a magyarországi méztermés 80%-a külföldre kerül, könnyen észrevehető, hogy az itthon maradó mennyiség mintegy három negyede a bolthálózatot megkerülve jut a fogyasztókhöz. Ez a méhészek számára a hordós értékesítéshez képest többlet anyagi haszonnal jár, ugyanakkor a vásárlók is olcsóbban jutnak a termékhez annál, mint amit az áruházakban fizetnének érte. Az exportra kerülő akácméz 95%-a hordós kiszervezésben (lédig) kerül kiszállításra. A lédigben történő értékesítés nagy volumenek értékesítését teszi lehetővé,

---

³⁰ Lásd *uo.*

azonban jellegénél fogva nem biztosítja a különleges minőségű magyar méz hangsúlyozott megjelenését.

5. A MÉHÉSZETI HELYZETE MAGYARORSZÁGON ÉS AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Az EU méhészeti ágazata más mezőgazdasági ágazatokhoz képest kisméretű, de a beporzási szolgáltatások egy részét ez az ágazat nyújtja az uniós mezőgazdaság számára. Az uniós méhészeknek számos kihívással kell szembesülniük ahhoz, hogy méhkaptáraikat és méztermelésüket fenntartsák. Az egyre növekvő költségek, a harmadik országokból származó olcsó import mézzel való versengés, a méhcsaládok pusztulása, a betegségek, a méhcsaládokat támadó kártevők, valamint az egyre romló takarmányozási környezet jelentős nyomást gyakorol az ágazatra. Az EU 1997 óta részesíti a méhészeti ágazatot közvetlen támogatásban. Az egymást követő piacszabályozások lehetőséget nyújtottak a tagállamoknak arra, hogy nemzeti programokat állítsanak össze méhészeti ágazatuk számára. E programok célja a méhészeti termékek előállítására és forgalmazására vonatkozó általános feltételek javítása, amely termékek közé nem csupán a méz tartozik, hanem a méhpempő, a virágpór, a méhszurok vagy a méhviasz is. A hároméves programokat az EU 50%-os társfinanszírozásban részesíti. A Bizottság háromévente (első alkalommal 2016. december 21-ig) jelentést nyújt be az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak a méhészeti ágazattal kapcsolatos intézkedések végrehajtásáról, beleértve a méhkaptár-azonosítási rendszereket illető legutóbbi fejleményeket is.³¹

Az EU a világ legnagyobb mézimportőre. Az uniós behozatal évről évre növekszik. 2015-ben az EU mintegy 200 000 tonna mézet importált, ami a teljes uniós termelési mennyiség mintegy 75%-ának felel meg. E behozatal fele Kínából származik, másik két fő szállító Mexikó és Ukrajna. A harmadik országokból behozott méz az EU-ban előállított méznél sokkal olcsóbb. 2015-ben a kínai méz átlagos behozatali egységára 1,64 EUR/kg volt, míg a nagykereskedelemben ömlesztve értékesített vegyes virágméz uniós átlagára 3,78 EUR/kg. A magasabb termelési költségek következtében az uniós termelők alig tudnak versenyezni az importmézzel. Az uniós kivitel a behozatalhoz képest elhanyagolható. 2015-ben az EU mintegy 20 000 tonna mézet exportált, ami a teljes uniós termelési mennyiség mintegy 8%-ának felel meg. Az EU elsősorban a kiváló minőségű méz iránti keresletet mutató Svájcban, Szaúd-Arábiában, Japánban, az Egyesült Államokban és Kanadában található piacokra exportál. 2015-ben a méz átlagos kiviteli egységára 5,77 EUR/kg volt.³²

---

³¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0776&from=EN>

³² Lásd uo.

A 2014–2016-os programokban szolgáltatott adatok szerint az EU-ban mintegy 16 millió méhkaptár található és kb. 600 000 méhészt dolgozik. Az EU-ban átlagosan csökken a méhészek száma, mivel az életkoruk miatt az ágazatot elhagyó méhészek helyébe nem lépnek újonnan érkezők. (Magyarországon az elmúlt években épphogy növekedett³³) 2015-ben az európai méhészek 96%-a legfeljebb 150 méhcsaláddal foglalkozott, amely küszöb alatt a méhészet nem hivatásos méhészetnek tekintendő; az uniós méhészeknek mindössze 4%-a rendelkezik 150-nél több méhcsaláddal, és így hivatásos méhésznek minősül. E küszöbértéket azonban egyes méhészeti szövetségek vitatják és a 40 méhcsaládot megfelelőbb értéknek tekintik.

A nemzeti programok célja a méhészeti termékek Unióban történő termelésére és forgalmazására vonatkozó általános feltételek javítása. Nyolc intézkedés jogosult támogatásra és szerepelhet a nemzeti méhészeti programokban. A tagállamok programjaik elkészítésekor konzultálhatnak a méhészeti szervezetekkel, és a támogatható intézkedések listájáról kiválasztják az általuk leginkább relevánsnak tekintett intézkedéseket. A nyolc támogató intézkedés az alábbiak:

- A technikai segítségnyújtás: célja a termelés és a forgalmazás hatékonyságának a legmegfelelőbb technikák alkalmazásával történő javítása. Idetartoznak többek között az új piaci szereplők számára indított alaptanfolyamok, valamint a tapasztalt méhészek és méhészeti csoportok vagy szövetkezetek vezetői számára indított tanfolyamok. Az intézkedés alkalmazásával az ágazat korszerűsítése is támogatható azáltal, hogy a méhészek a méz kinyerésére alkalmas berendezést vásárolnak.
- A varroózis megelőzése: célja, hogy megakadályozza a méhcsaládok ezen endémiás kórokozók általi fertőzését. A varroózis a mézelő méheknek a Varroa atka okozta betegsége, amely legyengíti a méhek immunrendszerét, és növeli a méhek másodlagos vírusfertőzésének kockázatát. A varroózis drasztikusan csökkenti az Európai Unión belüli méhészeti termelés hozamát, és megfelelő kezelés hiányában teljes kolóniák pusztulását eredményezi. A varroózist nem lehet teljes mértékben megszüntetni, a betegség hatásai kizárólag a méhcsaládok jóváhagyott módszerekkel és termékekkel való kezelése útján kerülhetők el. Pénzügyi hozzájárulás szükséges ahhoz, hogy segítsenek a termelőknek megfizetni a méhcsaládok megfelelő kezeléséből fakadó egyre növekvő kiadásokat.
- A vándorméhészet ésszerűsítése: célja a méhcsaládok mozgásának optimalizálása az Unión belül, valamint a virágzás időszakában helyszínek biztosítása a méhészek számára. A méhcsaládok és kaptárak

---

³³ <http://agrara.gov.hu/hir/magyarorszagon-folyamatosan-no-mehcsaladok-es-meheszek-szama>

azonosításával, vándorméhészeti nyilvántartás létrehozásával, a vándorméhészetet elősegítő anyagokba történő beruházással vagy a virágfajták feltérképezésével elősegíthető a vándorméhészet hatékony szabályozása. A vándorméhészet számos tagállamban létfontosságú a méhek tápanyagszükségleteinek, valamint a növények beporzásának biztosításához.

- A mézminőség-vizsgálat: célja a mézfeldolgozás javítása. A mézminőség-vizsgálat lehetővé teszi a méhészek számára annak biztosítását, hogy a forgalomba hozott méz megfeleljen a rendeletekben meghatározott fizikai-kémiai jellemzőknek; a méz botanikai eredetének vizsgálata a méhészek számára pontos ismereteket jelent a gyűjtött mézről, lehetővé téve számukra, hogy a termékért magasabb árat kapjanak.
- A kaptárak állománypótlása: lehetőséget biztosít az állományvesztés részbeni kompenzálására, így a termelés visszaesésének elkerülésére; ide tartozhat a királynők termékenységének javítására és a méhkolóniák beszerzésére irányuló tevékenység finanszírozása.
- Alkalmazott kutatások: célja a méz minőségének javítása. E projektek eredményeinek terjesztése hozzájárulhat a termelők konkrét méhészeti gyakorlatokkal kapcsolatos ismereteinek növeléséhez.
- Piacmonitoring: ez egy új intézkedés, amelyet például a méz és a méhészeti termékek előállításának és árának nyomon követésére lehet használni;
- A termékek minőségének javítása a termékekben rejlő lehetőségek jobb piaci kihasználása érdekében: szintén új intézkedés, amelyet például a méhpempő vagy a virágpor potenciáljának kiaknázására lehet felhasználni.³⁴

Az Unió által nyújtott támogatások a tagállamok kiadásainak felét teszik ki. A rendelkezésre álló pénzek 90–93%-át használták fel a tagállamok az elmúlt időszakokban. Az uniós hozzájárulás tagállamonkénti megoszlásának fő tényezője az, hogy a tagállam területén hány méhkaptár található. Korábban csak háromévente, a nemzeti programok benyújtásakor kellett bejelenteni a kaptárak számát a Bizottságnak, 2017-től azonban évente kell jelentést küldeni az állományról. Ebben a sorrendben Magyarország a hetedik helyen áll a 2015-ös adatok alapján. Az alábbi grafikonon tökéletesen kitűnik, hogy az EU országai a támogatások több mint felét a varroózis elleni védekezésre és technikai segítségnyújtásra költik, míg mézminőség-ellenőrzésre és alkalmazott kutatásokra szinte alig fordítanak figyelmet. Ezen az ábrán még nem szerepel a két új támogatási lehetőség, de amint

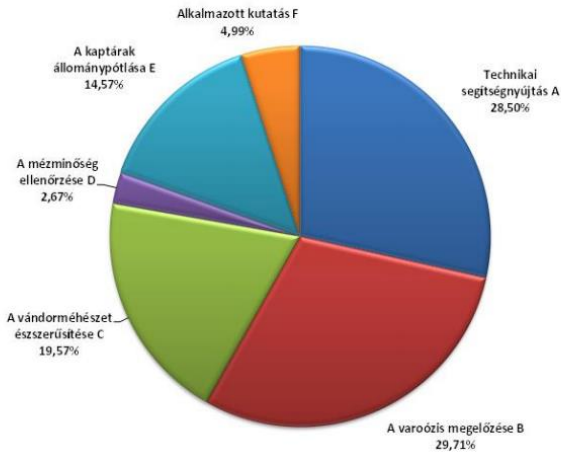
---

³⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 1308/2013/EU rendelete <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:02013R1308-20140101&from=HU>

majd azt a hazai méhészeti programban is bemutatom, erre a két intézkedésre a tagállamok alig kérnek támogatást, vagy be sem vezették őket.

Az elmúlt negyed század alatt, de az európai uniós csatlakozás óta meghatározó módon a magyar mezőgazdaság, s ezen belül a magyar méhészeti ágazat – a társadalmi és gazdasági ráhatások következtében – mind formájában, mint tartalmában számottevő változásokon ment keresztül. A zömében belterjes kis és közepes méhészetek intenzív árutermelő méhészetekké nőttek ki magukat. Ez az átalakulás igen sikeresnek mondható, hiszen az ágazat napjainkban több ezer család megélhetéséhez nyújt kiegészítő vagy fő jövedelemforrást, s ezáltal közvetve hozzájárul a vidék népességmegtartó képességéhez, a biodiverzitás megőrzéséhez, fontos pillére a nemzeti fejlődésnek, valamint létfontosságú szerepet tölt be az ökológiai egyensúly fenntartásában. A magyar méhészet a mezőgazdaság bruttó termelési értékének (2457,3 milliárd Ft/2015.) az 1%-át, az állattenyésztésnek (856,3 milliárd Ft – 2015-ös adat) mintegy 3%-át adja (24–25 milliárd Ft).³⁵

Felmerült kiadások intézkedéstípusok szerint a 2015-ös méhészeti évben

Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0776&from=EN>

Az OMME 2014-ben és 2015-ben is több száz termelő méhész több mint 60 ezer méhcsaládjának termelési adatai felhasználásával készítette el

³⁵Magyar Méhészeti Nemzeti Program 2016-2019 <http://www.omme.hu/wp-content/uploads/2016/11/MagyarM%C3%A9h%C3%A9szetiNemzetiProgram2016-2019.pdf>

az országos méztermelésre vonatkozó felmérését. A vizsgálatban minden évben ugyanazok a méhészetek vettek részt, s az általuk megadott termelési adatok lettek országos szintre kivetítve. Az évi méztermelés 2014-ben 24 400 tonna, ami kaptáranként 21,94 kg, 2015-ben 30 700 tonna, ami 25,76 kg kaptáranként. A magyar mézértékesítés sajátossága, hogy a megtermelt méz 64–66%-át nagybani felvásárlóknak, kereskedőknek hordósan, 3–5%-át kiserelve kiskereskedőknek, üzleteknek, 1%-át ipari felhasználóknak (mézeskalácsos, édesítőipar) 30%-át pedig közvetlenül a fogyasztóknak értékesítik. A kistermelők szinte kivétel nélkül közvetlenül árulják a mézet. Ennek nehézsége és egyben szükséges velejárója, az eladó-vevő közti bizalmi kapcsolat. Nehézség a termelők számára a verseny a „bolti” mézzel, hiszen árban vagy olcsóbb, vagy ugyanannyiba kerül, mint a közvetlenül a termelőtől megvásárolt méz. Az olcsó külföldi (többnyire kínai) méz problémájáról a későbbiekben fogok beszámolni.

A Magyar Méhészeti Nemzeti Program alapvető célkitűzése az, hogy az ország kedvező természeti adottságaira alapozva fokozatosan növelje a méhészeti ágazat versenyképességét, hatékonyra tegye annak működését és biztosítsa előremutató fejlődését. Mivel társadalmi funkciója a vidék népességmegtartó képességének erősítésében, valamint a lakosság egészséges, kiváló minőségű méhészeti termékekkel történő ellátásában is megnyilvánul, további célként fogalmazódik meg az, hogy erősíteni kell a méhésztársadalom fogékonyságát az új módszerek, eljárások és eszközök alkalmazása iránt. Az ágazat célkitűzései a minőségi változások felé mutatnak. A fejlesztési igények középpontjában egyre inkább a költséghatékony termeléshez szükséges eszközök és az ehhez kapcsolódó élelmiszerbiztonsági követelményeknek való megfelelés áll. Az új belföldi és export piacok megnyerése csak a feldolgozottsági szint javításával, valamint a szavatoltsági és nyomon követhetőségi igények kiszolgálásával valósulhat meg. A méhészeti intézkedéseknek minden esetben illeszkedni kell a mezőgazdasági, erdészeti, vidékfejlesztési előírásokhoz, így figyelembe kell venni a biodiverzitásra irányuló elvárásokat, a szántóföldi növénytermesztés és a kertészet minél szélesebb körű megporzásra való igényét, valamint a méz és egyéb méhészeti termékeknek a „rövid ellátási láncban”³⁶ és a falusi turizmusban (mézutak) való megjelenését. Ez az a kapocs, amely biztosítja, biztosíthatja az adott méhészeti intézkedéseken keresztül az ágazati fejlődést, a minőségi igények, elvárások teljesülését.³⁷

---

³⁶ Olyan ellátási láncot jelent, amelyet kevés számú gazdasági szereplő alkot, akik elkötelezettek az együttműködés, a helyi gazdasági fejlesztés, valamint a termelők, feldolgozók és a fogyasztók közötti szoros földrajzi és társadalmi kapcsolatok iránt.

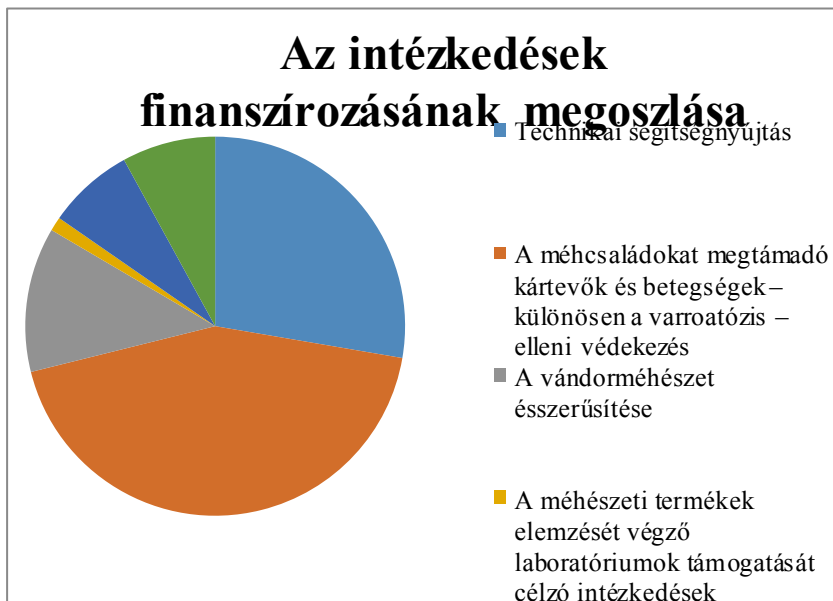
³⁷ <http://unios-palyazatok-info.hu/elkeszult-a-2016-2019-re-vonatkozo-magyar-meheszeti-nemzeti-program/>

Támogatási formák szükségessége és finanszírozása

1. Technikai segítségnyújtás a méhészek és méhészek szervezetei részére
  - a. a méhészeti képzés országos koordinálásához, valamint méh-egészségügyi ismeretek gyűjtéséhez és terjesztéséhez;
  - b. regionális rendezvény, kongresszus, nemzetközi rendezvény, konferencia, kiállítás, szakmai tanulmányút szervezéséhez, az azokon való részvételhez és elméleti ismeretterjesztéshez;
  - c. szaktanácsadó-hálózat működtetéséhez;
  - d. bemutató méhészetek látogatásához;
  - e. a méz és méhészeti termékek kinyeréséhez és kiszerezéséhez, a léptároláshoz szükséges új eszközök beszerzéséhez;
  - f. termelői mézesüveg gyártásához szükséges formagarnitúra beszerzéséhez.
2. A méhcsaládokat megtámadó kártevők és betegségek – különösen a varroatózis – elleni védekezés
  - a. varroa atka, a nozematózis, illetve egyéb kártevők, betegségek elleni gyógyszeres védekezéshez;
  - b. varroa atka elleni alternatív védekezéshez és a kapcsolódó ellenőrző rendszer működtetéséhez;
  - c. a méhbetegségek felismeréséhez és a védekezéshez szükséges ismeretek átadásához szükséges képzésekhez.
3. A vándorméhészet ésszerűsítése
  - a. kaptárak, méhészeti felszerelések azonosítási rendszerének kialakításához, a rendszer fenntartásához;
  - b. vándoroltatáshoz szükséges új eszközök beszerzéséhez.
4. A méhészeti termékek elemzését végző laboratóriumok támogatását célzó intézkedések annak elősegítése érdekében, hogy a méhészek forgalmazzák termékeiket és növeljék azok értékét.
5. Az Unióban található kaptárok állománypótlásának támogatására irányuló intézkedések.
6. Együttműködés a szakosodott szervekkel, a méhészettel és méhészeti termékekkel kapcsolatos alkalmazott kutatási programok végrehajtása terén
  - a. fenológiai és meteorológiai méhészeti megfigyelő hálózat kialakításához, működtetéséhez;
  - b. méhégészségügyi és környezetterhelési monitoring-vizsgálat;
  - c. egyéb alkalmazott kutatáshoz, szakmai tanulmányok és diplomamunkák támogatásához.
7. Piacmonitoring: Az intézkedést nem kívánja a kormányzat bevezetni.

8. A termékek minőségének javítása a termékekben rejlő lehetőségek jobb piaci kihasználása érdekében: ezt az intézkedést sem vezetik be.³⁸

A Magyar Méhészeti Nemzeti Program az uniós támogatással együtt (50-50%) kicsit több mint 5 millió eurót szán az ágazatnak egy évben, tehát a 2016–2019-es periódusban több mint 15 millió euróval támogatja a méhészetet. Az intézkedésekre fordított összegeket az alábbi diagramon ábrázolt arányok szerint osztja fel a Program:

6. A MAGYAR MÉHÉSZEK LEHETŐSÉGEI ÉS NEHÉZSÉGEI

A pályázati lehetőségekben és egyéb segítségnyújtásban a kistermelőket a helyi méhészeti egyesületek és az OMME is segíti. Interjúalanyom, Kovács Gyula, a Söjtör és Térsége Méhészeinek Egyesületének a tagja, 18 éve méhészkedik, 5 éve szakképzett méhész, jelenleg 110 méhcsaláddal rendelkezik. Az egyesület által jut hozzá azokhoz a támogatásokhoz, melyeket a fentiekben kifejtettem, az egyesület által tud pályázni bizonyos szakmai segítségnyújtásért is. Oktatásokat szerveznek, évente 2–3 alkalommal szakmai kirándulásokat tartanak (az egyesület pályázik ezekre), külföldre is (idén Erdélyben), ahol bemutató méhészeteket látogatnak meg. Nyáron havonta,

³⁸ <http://www.omme.hu/wp-content/uploads/2016/11/MagyarM%C3%A9h%C3%A9szetiNemzetiProgram2016-2019.pdf>

a téli időszakban hetente szakmai tanácsadásokkal és előadásokkal tájékoztatják a méhészeket az új eljárásokról. 2016. november végén rendezték meg a Kárpát-medencei Mézfesztivál és Termelői Vásárt Zalaegerszegen, az egyesület szervezésében. A fesztiválra és a mézlovagrendek szakmai találkozójára a sárréti, észak-bácskai, alföldi, tolnai és zalai, valamint székelyföldi méhészek hozzák el mézkülönlegességeiket. A fesztivál célja a mézfogyasztás népszerűsítése, a termelők és termékeik promóciózása. Emellett a szakma és a méhészet értékeire is szerették volna felhívni a figyelmet. Az egyesület továbbá tájékoztató kisleveleket is készít ugyancsak szakmai témákban. A szervezet egyébként a tagdíjából (22 Ft/méhcsalád) és a Program általi és egyéb támogatásokból gazdálkodik. Az tagok természetesen az OMME tagjai is (tagdíj 65 Ft/méhcsalád). Mint megtudtam, a kezdő méhészeknek 5 évig állami támogatást nyújtanak és az idő lejártával még 5 évig kötelező fenntartani az állományt különben a támogatás teljes összegét vissza kell fizetni. Szakmai képzéseket 100%-ban finanszírozzák a tagoknak. A méhészeknek évente egyszeri gyógyszer- és cukortámogatás is jár (5 euró/család), amelyet a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivataltól kapnak meg. A termelők az OMME által legyártatott üvegekre és zárjegyekre is igényt tarthatnak, ezzel kétséget kizáróan megadva a méz kifogástalan minőségét.

Sajnos az elmúlt években egyre nagyobb nehézségekkel kell szembenéznük a méhészeknek a piacon. A legnagyobb problémát az olcsó, hamisított kínai méz betörése jelenti. Olcsóbb, viszont messze nem tartalmazza azokat a szükséges hatóanyagokat, ami a mézet jellemzi. A kínai méz víztartalma nagyobb más országok mézeinél, ezért párologtatással próbálják ezt orvosolni. Azonban ennek eredményeként elveszti a fontos enzimeket és nem marad más belőle, mint egy édes cukorszirup. Ezt a „mézet” összekeverik más országból érkező mézekkel és így hamisítják azt. A másik ilyen átvétel az ún. „gyanta technológia”, amely által különböző vegyi folyamatok, kísérletezések során eltávolítják a kínai mézből azokat az anyagokat, alkotóelemeket, amelyekből meg lehetne állapítani a méz hovatarozását. Majd ezt szintén összekeverik, mondjuk egy magyar mézzel és ezáltal magyar mézként lehet eladni. Ez óriási kárt okoz a magyar méz hírnevének, hiszen ha ezeket a minőségileg kifogásolható mézeket „magyarként” adják el, az nagy presztízseszteséggel járhat.³⁹ A problémát nagyszerűen tükrözi, hogy több országban és Brüsszelben is tiltakoztak/tiltakoznak méhészek a kínai méz ellen. 2015 októberében volt Budapesten egy tüntetés, ahol az OMME akkori vezetője, Mészáros László is kifejtette az általam leírt hamisítás veszélyét: „Nincs konkrét megjelölés az eredetre. Hol van tájékoztatva a fogyasztó? Nincs konkrétan feltüntetve, hogy az abból az országból származó

---

³⁹ Interjú Kovács Gyulával (Készült: 2017.02.18. Zalaegerszeg)

termék hány százalékos arányban van jelen a kevert mézben”.⁴⁰ A méhészek hiányolják az uniós fellépést a harmadik országból érkező mézekkel szemben és szigorúbb vizsgálatot követelnek. Ennek nyomatékositására a magyar kormánytól is elvárják a határozott brüsszeli fellépést az ellenőrzés szigorítása érdekében.⁴¹ Nyilvánvaló a veszély, hiszen amennyiben nem sikerül megfékezni a rossz minőségű méz beáramlását, a tudatlan vásárló, aki nincs tájékoztatva, nyilvánvaló, hogy a fele annyiba kerülő mézet fogja vásárolni a drágább magyar méz helyett.

Az elmúlt években termésviszsaesés volt megfigyelhető (32 kg-ról 18 kg/család), amelynek oka egyrészt az időjárás, másrészt Zala megye elég magasnak mondható méhsűrűsége (25 család/km²). Ezt a vándoroltatással lehetne elkerülni – mint azt interjúalanyom is kiemelte – ezzel lehetne csak gazdaságossá tenni a méhészetet. Azonban ennek nagy eszköz, költség és időigénye van, amit kizárólag a főállású méhészek tudnak biztosítani maguknak.

A közelmúltban a magyar méhészetet nagymértékben érintő vita kerekedett, mégpedig az akáccal kapcsolatban. A kiváló minőséggel rendelkező és emiatt drágább akácmézet, az EU tagországai közül szinte kizárólag Magyarországon termelik meg. A vita az akác, mint nem őshonos, invazív⁴² növény visszaszorításáról folyik. Itt kétséget kizáróan gazdasági, ökológiai és egyben természetvédelmi ellentétekről van szó. A visszaszorítás mellett kardoskodók érvei közé tartozik, hogy az akácot nem lehet kordában tartani, akarunk ellenére nő és agresszíven terjed, kiszorítva ezzel más őshonos növényfajokat, ezzel veszélyeztetve az állatvilágot is. Az akác, mivel csupán 1–2 hétig virágzik, nem tudná egész évben ellátni a méheket elegendő nektárral, így ha kiszorítaná a több hónapig virágzó növényeket az hosszú távon komoly gondot okozna a méhészeknek. Emellett a méheken kívül semmilyen más porzó rovarok nem élnek meg az akácosban, így ezzel veszélyeztetik a mezőgazdaság számára fontos beporzást (hiszen nem elsősorban nem a méhek porozzák be a növényeket, hanem a többi beporzó rovar is). A visszaszorítás ellen tiltakozók érvei az akác jó talajkötő illetve mézelő tulajdonsága, valamint hogy nagyjából 5–10 év alatt eléri a vágási érettséget, míg mondjuk egy tölgynek 20–40 év vagy még több idő kell, tehát rövidtávon az akác jobban megtérül. Az Európai Bizottság is tervezte, hogy felveszi az ötven legjelentősebb özönfajok listájára. A vita így már nemcsak hazai, de nemzetközi szintre is kiszélesedett. Azonban ha reálisan nézzük a Bizottság tervezetét, nem az akác kiszorításáról van itt szó, hanem sokkal inkább annak kordában tartásáról és agresszív terjedésének megfékezéséről. A

---

⁴⁰ <http://hirtv.hu/ahirtvhirei/tuntettek-a-meheszek-1311581>

⁴¹ <http://www.agrotrend.hu/piac/agrarpia/unios-fellepest-hianyolnak-a-meheszek>

⁴² Olyan idegenhonos fajok, melyek egy új területre, földrészre kerülve gyorsan terjednek, nagy területeket hódítva meg, kiszorítva az őshonos fajokat és közösségeket, ezáltal gazdasági, természetvédelmi vagy ember-egészségügyi károkat okoznak.

megegyezés – meglátásom szerint – a szubjektív, egyoldalú álláspontok és kompromisszumra képtelen érintettek miatt még egy ideig nem fog megvalósulni.

7. ÖSSZEGZÉS

Az elmondottak alapján megállapítható, hogy az európai uniós tagság jelentősen hozzájárult (főként pénzbeli támogatással és széles piacával) ahhoz, hogy a magyar méhészet ilyen nagy minőségi fejlődésen ment keresztül az elmúlt több mint egy évtizedben.

A juttatott összegeket a mindenkori kormányok és a termelők is a lehető legsikeresebben használták fel, hogy a termelés minden szegmensére kellő figyelmet fordítsanak. A nemzeti programok és az egyesületek nyújtotta lehetőségekkel pedig a termelők a lehető legjobb szakmai képzéseken, fórumokon vehetnek részt. Az európai piacokra nagy szüksége van a magyar méhészetnek, hiszen a termelés 4/5 része exportra megy el. A fejlesztések révén pedig a legkiválóbb, legmagasabb minőségű mézet vagyunk képesek előállítani a világon és ezzel újabb piacok nyílhatnak meg előttünk. Az érdekvényesítést áttekintve kijelenthető, a lobbizás néha átláthatatlan rendszerében a nagyobb vállaltok ellen a kisebb szervezeteknek, kistermelőknek nincs sok beleszólása az uniós gazdaságpolitika alakításában, viszont amint az érdekek találkoznak (például a kínai méz kiszorítása), hamar átugorhatóak lesznek a közös problémák. Interjúalanyommal történt beszélgetésem alapján, a hazai képet elemezve elmondhatom, hogy a méhészet, mint szakma, főfoglalkozásként, nagy méhcsaládszám mellett igen jövedelmező ágazat. A kisebb méhcsaládszámmal rendelkező és másodfoglalkozásként vagy hobbiméhészként tevékenykedőknek a megélhetéshez éppen elegendő, esetleg kereset-kiegészítésnek megfelelő foglalkozás. A vidék jellegének megőrzésében és az ökológiai egyensúly fenntartásában is óriási jelentősége van a méhészetnek. Mivel a kiöregedő méhészeket az őket felváltó fiatal generáció az elmúlt években szépen pótolta (ellentétben az uniós tendenciával), egyelőre úgy tűnik, e tekintetben sincs krízisben az ágazat. A magyarországi egy főre jutó mézfogyasztás még mindig kevésnek mondható (0,7–0,9 kg/fő/év), ezért célszerű lenne olyan figyelemfelkeltő kampányokat végrehajtani, amelyek segítségével a magyar emberek mézfogyasztása növelhető lenne. Ha több mézet fogyasztanánk itthon, akkor nem lenne szükség arra, hogy külföldre, hordóban adják el a méhészek a mézüket, hanem kisebb kisserelésben, nagyobb haszonnal értékesíthetnék, ami kiszámíthatóbbá, de legalábbis gazdaságosabbá tenné a méhészkedést.

Ami a várható jövőképet illeti, a világ előtt ott áll az a feladat, hogy 2050-re, globális szinten meg kellene dupláznia az élelmiszer-termelését, hogy ki tudja elégíteni az addigra 9 milliárd főre emelkedő népességet. Emiatt véleményem szerint a mezőgazdaság jelentősége ismét meg fog nö-

vekedni, azonban inkább az alapvető élelmiszerek terén fog végbemenni termelésnövelés. Ezért a méhészet szerepe valószínűleg inkább stagnálni (rosszabb esetben csökkenni) fog, mint növekedni. Ami az európai piacot illeti, mivel az EU a világ legnagyobb mézimportőre, és minthogy tagállamai a fejlett világhoz tartoznak, értrendjükben és gasztrokultúrájukban is jelentősebb a méz szerepe, mint a harmadik világ országaiban, ahol a népesség-növekedés és az élelmiszer-ellátás gondokat fog okozni. Így a méztermelés, mézellátás a saját (Európa) dimenziókban fog továbbra is szerepet játszani, ez pedig továbbra is meghatározóvá teheti a magyar méhészet jelentőségét az Unión belül. A másik súlyos jövőbeni probléma az éghajlatváltozás és az elsivatagosodás veszélye, ami alapjaiban változtathatja meg egyes országok növény- és állatvilágát, ezzel jelentősen átalakítva a mezőgazdaság és a vidék teljes arcképet.

A globális problémák ellen mindenképpen csak közösségi (akár uniós akár globális) szinten tudunk tenni, amihez elengedhetetlen a párbeszéd és a kompromisszum. Eme távolabbi nehézségek mellett azonban elsősorban a méhészek jelenlegi aggodalmait és megélhetési gondjait kell orvosolni, mint például a beáramló kínai méz által okozott, már említett hátrányok. A megoldást a harmadik országból érkező méz behozatali feltételeinek szigorítása, az egészségügyi vizsgálatának, a forgalmazás és eredet-megjelölés szabályainak szigorítása jelentené. Legsikeresebben pedig úgy lehetne minél előbb megvalósítani, ha nemcsak a leginkább érintett országok (nagyobb méztermelők) kormányai, méhész egyesületei és termelői lépnének fel az ügy érdekében, hanem maguk a fogyasztók is kiállnának, kikényszerítve a minél jobb minőségű mézzel való ellátásukat. Bár ez visszájára is elsülhet, hiszen az EU azon országai, akik rászorulnak a mézimportra, a már eddig is egyes exportőrök által (pl. Argentína) túl szigorúnak tartott kereskedelmi szabályokat még jobban megszigorítják, elveszthetik a legnagyobb mézexportőr Kína kínálatát. (Azonban reálisan nézve a képet, Kína se valószínű, hogy találna még egy ekkora felvevőpiacot, mint az EU.)

8. FELHASZNÁLT IRODALOM

1. HALMAI Péter (szerk.): Az Európai Unió agrárrendszere (Budapest: Mezőgazda 2002.)
2. HALMAI Péter: „Közös agrárpolitika” in: KENDE Tamás, SZÜCS Tamás (szerk.): *Bevezetés az Európai Unió politikájába.* (Budapest: CompLex 2011) 767-771.)
3. HORVÁTH Zoltán: Kézikönyv az Európai Unióról (Budapest: HVG-ORAC 2011)
4. KOVÁCH Imre: „Lobbizás és érdekképviselet a vidék- és agrárfejlesztés területén” in: BAYER József, KÉGLER Ádám (szerk.): *Kormányzati, gazdasági és civil érdekérvényesítés az Európai Unióban.* (Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete 2009) 234.
5. https://europa.eu/european-union/topics/agriculture_hu
6. http://www.magyarkollegium.hu/pdf/torveny_eu4.pdf
7. http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hu/displayFtu.html?tuId=FTU_5.2.3.html
8. http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hu/displayFtu.html?tuId=FTU_5.2.3.html
9. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0027_AGAT4/cho1s06.html
10. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0027_AGAT4/cho1s02.html
11. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/meheszet.pdf>
12. http://gulyasmeheszet.hu/?page_id=318
13. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DCo776&from=EN>
14. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:02013R1308-20140101&from=HU>
15. <http://www.omme.hu/wp-content/uploads/2016/11/MagyarM%C3%A9h%C3%A9szetiNemzetiProgram2016-2019.pdf>
16. <http://hirtv.hu/ahirtvhirei/tuntettek-a-meheszek-1311581>
17. <http://www.agrotrend.hu/piac/agrarpiac/unios-fellepest-hianyolnak-a-meheszek>
18. <http://www.nak.hu/nyitolap/2-uncategorised/3144-ki-minosul-a-nemzeti-agrargazdasagi-kamara-tagjanak>
19. <http://www.agrya.hu/content/magunkrol>
20. <http://www.mosz.agrar.hu/tevekenyseg>

21. <http://www.omme.hu/wp-content/uploads/2016/11/MagyarM%C3%A9h%C3%A9szetiNemzetiProgram2016-2019.pdf>
22. <http://agraragazat.hu/hir/magyarorszagon-folyamatosan-no-mehcsaladok-es-meheszek-szama>

TÖRÖK VIRÁG

Az Európai Unió válasza az új globális kihívásokra. Cső-diplomácia

1. BEVEZETÉS
  - 1.1. Témaválasztás indoklása, aktualitása
  - 1.2. Energia: a földgáz
  - 1.3. Energiabiztonság és ellátásbiztonság
2. AZ UNIÓS ENERGIAPOLITIKA
  - 2.1. Kialakulás
  - 2.2. Energiafüggőség, cső-diplomácia
  - 2.3. A földgázkitettség csökkentésének alternatívái
3. A DNY-BALKÁN KIEMELT SZEREPE
  - 3.1. Jelenlegi csőhálózatok
  - 3.2. Uniós energetikai tervek a Balkánon
  - 3.3. Tesla
4. BEFEJEZÉS, KITEKINTÉS
5. FORRÁSOK

1. BEVEZETÉS
  - 1.1. Témaválasztás indoklása, aktualitása

Nemzetközi biztonság- és védelempolitika mesterszakos hallgatóként, az Európai Unió polgáraként, és leendő biztonságpolitikai szakértőként fokozott figyelemmel követem az Európai Unió (EU, Unió) gazdasági biztonságának szavatolására tett diplomáciai és szakpolitikai döntéseit. A gazdasági biztonság témája – egy eredetileg gazdasági közösség esetében – elsődleges prioritást élvez, s emellett a szupranacionális és kormányközi együttműködés számos területét érinti. Dolgozatom fókusza éppen emiatt a komplexitás miatt a gazdasági biztonság egy kis szeletére irányul. A szűkített vizsgálódás mélyrehatóbb elemzést, és pontosabb következtetéseket feltételez, amely elsődleges céloom volt a kutatás megkezdésekor. Az esszé az EU-t fenyegető új típusú biztonsági kihívások közül az energia- és energiaellátás biztonságának megvalósulását kívánja bemutatni – egy adott energiahordozóra szűkítve a vizsgálatot.

Az új típusú biztonsági kihívások megjelenésének ideje a posztbipoláris korra tehető. Úgy is mondhatnánk, hogy a régi típusú kihívások hatásait a globalizáció, a fogyasztás növekedése és az információtechnológia fejlődése felerősítette. Témám tehát az energia, illetve az energiabiztonság kérdése,

amelyet a szakirodalom a gazdasági biztonság részeként definiál. Logikailag a gazdasági biztonság szavatolásán keresztül kapcsolódik bele az energia kérdése a biztonság fenntartásába – írja Jobbágy Szabolcs, „hiszen a gazdasági biztonság egyik meghatározó szegmense az energiától, az alapanyagoktól való függés”.¹

Századunk egyik legégetőbb problémája nyilvánvalóan az energiaellátás biztonsága. Életünk fő mozgatórugója a különböző energiaforrások felhasználása, de ezen erőforrások jó része kifogyóban van – Földünk készletei végesek, a források földrajzi eloszlása pedig egyenlőtlen. Mivel az energia egy mindenki számára nélkülözhetetlen elem, egyszerűen úgyis fogalmazhatunk, hogy, aki energiához jut, az hatalomhoz is jut. A versengés az energiahordozókért tehát evidens, ami geopolitikai feszültségeket, vagy akár közvetlen konfrontációkat is generál. Ennek elkerülése érdekében kiemelkedő jelentőséggel bírnak az „energiaéhség” kielégítésére tett kísérletek. Ez az, ami miatt nagy figyelmet, átgondolt tervezést, cselekvést érdemel az energia és az energiabiztonság, a hazai és nemzetközi szinten egyaránt.

Dolgozatomban az európai földgázellátást és annak biztonságát elemzem, majd bemutatom a nyugat-balkáni régióba tervezett Tesla gázvezetéket, mint lehetséges alternatíváját az uniós földgázhálózat bővítésének. Feltevésem szerint mindenképpen szükséges volna egy új gázvezeték megépítése a Nyugat-Balkánon keresztül – ez nemcsak az uniós félnek, de Oroszországnak is érdekében áll.

1.2. Energia: a földgáz

A földgázt a nem megújuló energiaforrások között tartjuk számon, a kőolajjal, szénnel és a nukleáris energiával (urán és egyéb ásványok) együtt – mert újratermelődésük több millió év alatt mehet csak végbe. Az elmúlt évszázadok alatt ezen anyagoknak köszönhetően indulhatott meg az ipari fejlődés, és bár a készletek szűkössége egyre jobban aggasztó tény, a világ jó része továbbra is ezen anyagokat használja a korszerűbb megújuló energiaforrásokkal szemben.²

A szakirodalom szerint, ahhoz hogy megvalósulhasson a teljes áttérés a megújuló energiaforrásokra, szükség van egy olyan átmeneti energiagazdaságra, amely megkönnyíti a váltást a túlzott mértékű kőolajon alapuló energiafelhasználásról. Az átmeneti szektor egyik legmeghatározóbb energiahordozója a földgáz, hiszen „a kőolajhoz képest a rendelkezésre álló készletek mennyisége számottevően nagyobb, az ára valamelyest kedvezőbb, egy

---

¹ JOBBÁGY Szabolcs: „Hazai és EU energiabiztonság és a megújuló energiaforrások” Hadmérnök. 2010/3. 49. http://hadmernok.hu/2010_3_jobbagy.pdf

²Európai Bizottság sajtóközleménye: Eredményjelentés a megújuló energiaforrások használatáról

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5180_hu.htm

kényelmes energiaforrás, a felhasználás szempontjából, pedig viszonylag magas tisztaság jellemzi.”³ Ezzel szemben sajnos nem kedvező, hogy akár a kőolajnak, a földgáznak is az eloszlása rendkívül egyenlőtlen a világban. A kitermelés jó része (kb. 60%) Észak-Amerika és a volt Szovjetunió (Oroszország és a FÁK-országok) területén van. 2008-ban a világ összes energiafelhasználásának nagyjából negyedét adta a földgáz felhasználása. Európa helyzete nagyban függ az energiaexportáló országoktól, hiszen a kontinensen elfogyasztott energia gyakorlatilag teljesen import bázisú. A földgáz Magyarország legismertebb energiahordozója, derül ki az E.ON kiadványából,⁴ amely jól mutatja ráutaltságunkat is. Kezdetben csupán a világításához használták, ám mostanra már rengeteg más lehetőség van a hasznosítására. Az ipari szektor leginkább áramfejlesztéshez igényli, lakossági tekintetben pedig elsődlegesen hő generálására (fűtés) alkalmazzák.

1.3. Energiabiztonság és ellátásbiztonság

Az energiabiztonság mint fogalom sokrétű, így a vizsgálatokor érdemes komplex rendszerként kezelni azt. A poszt bipolaris kor egyik legnagyobb kihívása az energiabiztonság szavatolása. Kifejezetten összetett rendszer, aminek biztosítani kell az energiahordozók és a hozzájuk kapcsolódó szolgáltatások rendelkezésre állását, az ellátásbeli kockázatok minimalizálásával. Hibás az a felfogás, hogy az energiabiztonság az importtól való függőség megszüntetését jelenti. Nem a behozattal való függetlenség miatt válik egy állam energiabiztossá, hanem olyan képességei által, amelyek alkalmassak az importban beálló zavarokat haladéktalanul kezelni és elhárítani.

Az energiabiztonság rendszere egy folyamatosan változó terület, sok tényező befolyásolja. Hatással van rá a környezetvédelem, a klímaváltozás, az erőforrás-szűkösség és a technológiai fejlettség egyaránt. A rendszer eltérő bemeneti és kimeneti elemekkel rendelkezik. A bemeneti részen az energiahordozók, a kimeneti oldalon pedig a végtermékek, a szolgáltatások és a fogyasztók állnak.⁵

Mivel méltán nevezhetjük az energiahíányt a 21. század egyik legnagyobb veszélyforrásának, így az energiabiztonság kifejezetten nagy figyelmet érdemel. Az energiabiztonság fenntartásához nélkülözhetetlen eszközök egy komplex rendszer elemei, amely geostratégiai keretben képez egy gazdasági-kereskedelmi-műszaki rendszert. Ennek a struktúrájának a feladata az energiahordozók és szolgáltatások folyamatos elérhetőségének támo-

---

³ Lásd (1. l.) 51.

⁴ Gáz.áram, Az E.ON energi magazin, 2009. 3. szám
<https://www.eon-hungaria.com/cmsfiles/e5/7d/gazaram2009osz.pdf>

⁵ KATONA Tamás János: Az energiabiztonság, mint rendszer:
<http://www.atomforum.hu/eloadas/130604Katona.pdf>

gatása – csak így minimalizálható az energiaellátás- és használat közben felmerülő eredő nemzetgazdasági kockázatok mértéke.⁶

Az elmúlt időszak eseményei rávilágítottak arra, hogy az élhető környezethez szükséges energiahordozók biztosítása mindenki számára egyre nagyobb kockázattal jár. Így, hogy e szempontból biztonságban tudhassuk magunkat, a hosszú távú előretervezés elengedhetetlen. Ehhez hozzátartozik egyrészt a múlt, a függőségi viszonyok, valamint a nemzetközi környezet egyes szereplői érdekeinek az ismerete. Mindezek mellett megkönnyíti a munkát, ha a felmerülő kockázatokat trendekben összegezzük. A szakirodalom az elmúlt 20 év alapján nyolc trendet⁷ különböztetett meg, amelyek mindegyike energiabiztonsági kockázatot hordoz.⁸ Mivel dolgozatomban elsősorban a gázvezetékek biztonságával foglalkozom, a trendek közül a bonyolult ellátási láncok biztonsági kockázatait mutatom be.

Fodor Péter a témát boncolgató írásában három alapvető állomást nevez meg a földgáz (vagy bármilyen más fosszilis energiahordozó) hasznosítás tekintetében:⁹ ezek a kitermelés, feldolgozás, felhasználás. Az egyes állomásokat pedig az anyag szállítása kapcsolja össze. Megállapítja, hogy az ellátási lánc bonyolultságának növekedésével egyenes arányban nő annak a sebezhetősége is. A feltevés teljesen érthető, hiszen a kiterjedt energiaellátásnak köszönhetően mára a vezetékek kontinenseken és óceánokon is átívelnek, több állam vagy vállalat tulajdonában állnak és több százezer eltérő etnikumú és nemzetiségű embert kötnek össze – így vagy úgy. Ez a fajta megosztottsága az ellátásnak ugyancsak kockázatot jelent az egyes részt vevő államok számára, hiszen a teljes vonal csak adott szakaszára nézve van befolyásuk (politikai, gazdasági, katonai) – így adott esetben a kockázatoknak csak egy részét tudja érdemben elhárítani.

A szállítási kockázatokat nagyban növeli az adott terület természetföldrajzi és geopolitikai sajátossága melyen a csővezeték vagy a szállítóeszköz áthalad. A tengeri szállítás kapcsán érdemes megemlítenünk az útvonalak fenyegetettségét, hiszen a kereskedelmi hajók gyakran olyan szűk átjárókat és szorosokat használnak, amelyek jó alkalmat kínálnak a terrorista- és kalózcsoportoknak a támadásra. A szárazföldi csővezetékek sincsenek nagyobb biztonságban, hiszen a tranzit országok gyakran küzdenek belső stabilitási gondokkal, amelyek hatással vannak az európai energiaellátásra (pl. Ukrajna, Fehéroroszország). Alapvetően elmondható, hogy a legnagyobb szénhidrogénkészletekkel rendelkező (főleg közel-keleti) államok demokrá-

---

⁶ Lásd (5. lj.)

⁷ A hely szűkösége miatt a trendek közül csupán egy, a téma szempontjából legfontosabb kerül bemutatásra.

⁸ FODOR Péter: „Az energiabiztonság megnövekedett jelentőségéről” Hadtudományi Folyóirat 2010/1.-2. 132.

⁹ Lásd (8. lj.) 141.

ciaszintje alacsony, politikai instabilitása viszont némely esetben kifejezetten magas.

Az ellátásbiztonságot az egyes államok és az EU energiastratégiája hivatott szavatolni, az energiapolitika keretein belül. A térség energetikai tartalmú stratégiai dokumentumainak „legfontosabb elemei a megelőzés, a tervezés és a válsághelyzetekre való reagálási képesség megteremtése.”¹⁰ Ugyancsak a stratégia részeként tartjuk számon az energiakrízis elkerülésére tett intézkedéseket. Krízisnek nevezzük azt az eseményt, amikor a folyamatos energiaellátásban törés keletkezik, és részlegesen megszűnik az energiához való hozzáférhetősége a lakosságnak. (Jól példa erre a 2014. évi áramkimaradási sorozat a Dél-Afrikai Köztársaságban.)¹¹ Az ilyen és ehhez hasonló ellátásbeli kockázatok minimalizálása ugyanannyira biztonságpolitikai, mint gazdaságpolitikai jelentőségű.

Az ellátásbiztonságról általánosságban annyit érdemes tudni, hogy bár korábban ez is szigorúan államokhoz kötődött, a biztonság szélesedő perspektívájának köszönhetően már régiók ellátásbiztonságáról is beszélhetünk. Ez a fajta szemlélet utalhat országhatáron belüli kistérségekre és a határon átívelő szubkomplexumokra is. Fogalmi szinten megkülönböztetjük az ellátásbiztonság külső (nemzetközi szint) és belső (nemzeti szint) dimenzióját, amelyek azonban a gyakorlatban nem határolhatóak el egymástól ennyire egyértelműen. A két dimenzió közötti különbség abban ragadható meg egyértelműen, hogy míg a külső szinten főleg politikai-diplomáciai-jogi aspektusból igyekeznek megvalósítani az ellátásbiztonságot, addig a belső szint a korábbival szemben sokkal inkább műszaki-technológiai jellegű, és alapvető célja – a megfélemlően biztosított külső ellátásnak köszönhetően – az országba juttatott energiahordozók felhasználásának menedzselése.

2. AZ UNIÓS ENERGIAPOLITIKA

Ebben a fejezetben az európai uniós energiapolitika bemutatását tűztem ki célul, amely kellő alapot ad az elemzés végkövetkeztetéseinek megalkotásához. A közös energiapolitika történeti fejlődésének bemutatása után rátérek a jelenkori energetikai szabályzóeszközök ismertetésére, majd pedig a problémára, amely a közös energiapolitika legnagyobb kihívása a kelet-közép-európai térségben. Az általános energiapolitikai bevezető után bemutatom és elemzem az Európai Unió energiastratégiáját, különös tekintettel a földgázellátásra, valamint megvizsgálom az földgázkitettségek csökkentése érdekében tehető alternatív lépéseket is.

---

¹⁰ DOBOS Edina: „Az energiaellátás biztonságának elméleti kérdései” Nemzet és Biztonság, 2010/7. 1.

¹¹ Kitekintő.hu, Energiakrízis Dél-Afrikában, 2015. 06.17.

http://kitekinto.hu/afrika/2015/06/17/energiakrizis_del-afrikaban

Az ellátásbiztonság az Unióban két szinten jelenik meg, hiszen mint minden más szakpolitika tekintetében, itt is elkülönülnek a tagállami és közös célok.¹² Ezek miatt a kérdés prioritást élvez az EU és a tagok kül- és gazdaságpolitikájában. Mindezek mellett az EU a világ legnagyobb kőolaj-, földgáz- és szénimportőre, ami az egyik legjelentősebb energiapiaci szereplővé is teszi. Politikai szinten viszont sajnos a közös érdekérvényesítés elmarad a fogyasztás mértékéből adódó lehetőségektől. Azt is mondhatnánk, hogy az Unió energiapolitikai háromszögéből jelenleg az energiabiztonsággal kapcsolatos közös politika tűnik a leggyengébb láncszemnek. A hiányosságok mind csak gyengítik az EU pozícióit a világpiacon, és mindeközben fokozzák a közösségi ellátásbiztonság kockázatait.¹³

2.1. Kialakulás

Történetileg fontos megjegyezni, hogy bár már az Európai Közösségek is jórészt energetikai vonatkozású közösség volt, hiszen a három alapítószerződése közül kettő – az Európai Gazdasági Közösségeket létrehozó dokumentum kivételével energetikai témájú (1952–ESZAK, 1957–EURATOM), az energiapolitikai mégis csak viszonylag későn került a közösségi politikák sorába.

Ahogy a szén jelentősége csökkent a világban, és előtérbe kerültek más fosszilis energiahordozók, úgy lett az EU szépen lassan energiainport-függő (1973 – kőolajválság). A következő évben kerül sor, talán pont a negatív korábbi tapasztalat miatt első ízben arra, hogy közös energiastratégiát fogadjanak el, és ekkor haladta meg az energiapolitika a tagállami szintet először. A dokumentum tehát végre átfogó közösségi energiapolitikai célokat tartalmazott és később hozzájárult a „Közösség új energiapolitikai Stratégiájáról” szóló tanácsi határozat létrehozásához (ennek témája az olajimport-függőség csökkentése, és az energiafelhasználás racionalizálásának szükségessége voltak). Alapvetően 1988-ig az európai energiapolitika leginkább iránymutatásokon, tagállami kompromisszumokon alapult. Ekkor még a fő megoldandó kérdések az energiaellátás és energiafüggőség körül mozogtak.

A később megszülető energiacsomagok mellett a közös energiapolitika kialakításának irányába mutatott, hogy tranzeurópai energiahálózatokat építettek ki, tranzit irányelveket vezettek be, majd 2005-ben öt állam aláírta az Energiaközösséget létrehozó Szerződést is. A Szerződés konkrét célja az volt, hogy megteremtse a felek között egy integrált villamos energia- és földgázpiac létrehozásának jogi kereteit.

¹² Nyilvánvaló, hogy az energiapolitikai kérdések közvetlenül hatnak a nemzetközi kapcsolatok alakulására, és egy ország belső viszonyaira is.

¹³ DOBOS Edina: „Az energiaellátás biztonsága az Európai Unió stratégiai dokumentumaiban” *Nemzet és Biztonság*. 2010/5. 10.

A közös energiapolitika, és ezen belül is az ellátásbiztonság jelentősége új lendületet kapott 2005 óta. A létrejött dokumentumok mind hangsúlyozzák, hogy az ellátásbiztonság a közös kül- és biztonságpolitika prioritásai közé tartozik, s mint ilyen igyekeznek a tagállami szintről minél inkább a közösségi szint felé terelni. A 2005-ben megjelent első Zöld Könyv egyértelművé tette az Unió hármass célkitűzését, amely az energiapolitikáját jellemzi: fenntarthatóság, ellátásbiztonság, versenyképesség.

Ezen szakpolitika általános céljai között két alapvető dolgot kell megemlítenünk. Egyfelől az olcsó energia biztosítása prioritás, másfelől pedig cél az ellátási források stabilizálása és a biztonságos beszerzés. Bár gazdasági tekintetben nem, de etikai és tudatossági tekintetben mindenképp releváns a környezeti károkozások mérsékelt szintje tartása. Az új általánosan elterjedő intézkedések közel szeretnék pár, máig meghatározó trendet felsorolni:

- az önellátás fokozása a hazai források feltárásával,
- fogyasztás csökkentése,
- atomenergia használat a korábbi szén használattal szemben,
- megújuló energiaforrások felfuttatása (nap, szél, víz, geotermikus, biomassza),
- OECD – IEA¹⁴ által ösztönzött kollektív fellépés az energia exportálókkal szemben.

Mindezekon felül az Európai Közösségek korábban megfogalmazott energiapolitikai nyilatkozatában világossá tette, hogy a majdani „közös piac kiépítésének követelményeire való tekintettel”¹⁵ energetikai téren szükség lesz az energiaforrások biztonságának szavatolására, az ilyen típusú termékek szabad áramlásának biztosítására, az egyes árszínvonalak standardizálására és a korábban már említett tudatos felhasználással elősegített környezetvédelemre is.

2.1.1 Uniós energiacsomagok

Az első közös európai energiastratégia (1974) megszületése óta, térségünk energiafelhasználása és jogi szabályozottsága nagymértékben átalakult. A XX. században megtervezett egyéb energetikai programok bemutatásától most eltekintenek, annál is inkább – mert jelenkori közös stratégiánk sokkal inkább tekinti elődjének az új század elején született energiacsomagokat.

---

¹⁴ Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet, szakosított intézménye a Nemzetközi Energia Ügynökség

¹⁵ FORMAN Balázs: „Külső források és belső piacok az Európai Unió energiapolitikájában” Politikatudományi Szemle. 2004/4. 192.

1. Energiacsomag: 1996–1998

A csomag¹⁶ szabályzásokat tartalmaz a villamos áram és gáz felhasználással kapcsolatban. Fontos, hogy kötelezte a szállítókat a kitermelés – szállítás – elosztás folyamatának egymástól való függetlenítésére. Az irányelvek előírták tovább az egységes piac megteremtését az Unió egész területén. A jogharmonizációra két-két év állt rendelkezésre, amelynek végén a tagállamok egy közös energetikai versenypiacba integrálódtak. Az előírt folyamat egymás felé történő piaci nyitás egy alapvető európai elvet valósít meg – mégpedig az áruk és szolgáltatások szabad áramlását. Az energia közönséges áruvá minősítése ezzel az intézkedéssel vette kezdetét.

2. Energiacsomag: 2003

Az Európai Parlament és Tanács 2003/55/EK irányelve¹⁷ az, amely a gázpiacra vonatkozóan meghatározta a piaci liberalizáció pontos folyamatát. Előírta, hogy a teljes függetlenség elérése érdekében az elosztó- és átvételi hálózatok külön tulajdonoshoz/üzemeltetőhöz jussanak. Az üzemeltetők tekintetében ez a szétválasztás kettős volt, hiszen megtörtént jogi és tulajdonosi szinten is. Deklarálásra került a végső fogyasztók védelmének fontossága, különös tekintettel a védendő fogyasztók védelmére. A tervek szerint a minden privátszektoron kívüli fogyasztó számára az energiapiacokat (áram és gáz) 2004 közepéig liberalizálni kellett volna – ez sajnos nem történt meg. A várakozásokkal ellentétben a határidő lejárta után sem tudtak a fogyasztók a szabad verseny szellemében szolgáltatót választani, mert az energiapiac túlnyomó része továbbra is állami monopóliumok befolyása alatt állt. Mivel ellenőrzésük alatt tudták tartani a nagykereskedelmi árakat, új piaci szereplők megjelenésére alig volt lehetőség és esély.

3. Energiacsomag: 2009

A korábbiakban elfogadott csomagok sajnos nem érték el kívánt hatásukat, mert a végrehajtás terén eltérő tagállami gyakorlatok érvényesülhettek. Keretjellegetű szabályozásból adódóan csak általános szervezési irányt kívántak szabni, és a konkrét szabályzást a tagállamok belső törvényhozására hagyták. Indokoltnak látszik ez az attitűd, annál is inkább, mert ebben az időben az egyes tagállamok energiapolitikája nagyon kevéssé volt összehasonlítható vagy összeegyeztethető. Akár a piaci tulajdonviszonyokat (nagy állami vállalat, vagy több kisebb szolgáltató) akár a felhasznált energia típusát (atomenergia, megújuló energia) vizsgáljuk, arra a következtetésre kell

---

¹⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 96/92/EK irányelve (1996. december 19.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról, valamint az Európai Parlament és a Tanács 98/30/EK irányelve (1998. június 22.) a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról

¹⁷ Az Európai Parlament és Tanács 2003/55/EK irányelve (2003. június 26.) a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 98/30/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről

jutnunk, hogy ezt a fajta sokszínűséget korai lett volna még egy általánosan kötelező jogszabálycsomag alá szorítani.

A 2006-ban elfogadott Zöld Könyvet nevezik a közösségi energiapolitika előszobájának, a megvalósult jogi keretek előzményének. Az új energiakorszak beköszöntével a dokumentum vázolta a XXI. század új energiai „tájképét” is.¹⁸ A könyv célja azonban elsősorban az volt, hogy rámutasson a megoldandó problémákra és az ennek kapcsán megfogalmazott álláspontokat figyelembe véve került összeállításra a szükségesnek ítélt változtatások jogi háttere. Cselekvési területei a következők voltak: energiapiac belső kiterjesztése, ellátásbiztonság az EU-n belül, diverzifikáció, harc a klímaváltozás ellen, energetikai fejlesztések támogatásra, végezetül pedig a közös fellépés.

Ennek következményeként került benyújtásra a Bizottság által a később elfogadott harmadik energiacsomag. A 2009/73/EK irányelv¹⁹ (a földgáz belső piacának szabályzásáról) végül módosította az energiapiaci liberalizáció jogszabályi kereteit, ami a következő területeken hozott változást:²⁰

- termelés és szolgáltatás szétválasztása,
- piacfelügyeleti szervek szerepének megerősítése,
- piacfelügyeleti szervek nemzetközi együttműködési kereteinek megteremtése,²¹
- fogyasztóvédelem további erősítése.

Mindezen intézkedéseknek köszönhetően megkezdődött a tagállamok közötti energetikai jogharmonizáció, az energiaforgalom szabályzási kereteinek létrejöttével. Az irányelvet 2011.03.03-tól kellett alkalmazni, első lépést jelentve az uniós szintű szabályozás feltételeinek megteremtése felé. A legutóbbi energiapiaci csomag megalkotta a testületeket, amelyek támogatják az együttműködést a tagállami rendszerüzemeltetők és a szabályozók között, de a testületek döntései jelenleg még mindig jórészt a nemzeti érdekeket tükrözik. Az Európai Bizottság mindenképpen korlátozná az államok döntési jogosultságait az energetikai és szabályozási kérdésekben. A tagok mozgásterének korlátozása természetesen együtt járna a döntéshozatali folyamatok központosulásával is.²²

---

¹⁸ HLA VAY Richárd: EU Zöld Könyv az energia stratégiáról,

<http://energiainfo.hu/cikk/eu-zoeld-koenyv-az-energia-strategiarol.5480.html>

¹⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/73/EK irányelve (2009. július 13.) a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról

²⁰ VINCZE Péter: Az Európai Unió belső energiapiacának új szabályozása: a harmadik energiacsomag, MTA Közgazdaságtudományi Intézet előadása, 2015.

²¹ pl. ACER felállítása (Energiaszabályozók Együttműködési Ügynöksége - Agency for the Cooperation of Energy Regulators)

²² Képviselői Információs Szolgálat: Energetikai jogharmonizáció, 2016.05.05,

http://www.parlament.hu/documents/10181/595001/Infojegyzet_2016_18_energetika.pdf/d9e6de57-8aa1-45e6-bccc-7d0d852e9ec8

2.2. Energiafüggőség, cső-diplomácia

Az EU nem tudja önállóan kitermelni azt az energiamennyiséget, amelyre szüksége van. Energiainportjának mértéke folyamatosan növekszik, egyes számítások szerint 2035-re elérheti a 80%-ot, átlagban.²³ További gondot okoz, hogy, némely tagállam (pl. a közép-kelet-európai régióban) egyetlen beszállítási útvonalon elégti ki földgázigényét. Ebben az esetben komolyan kitettek az exportőr ország gazdasági erejének, és szükségtelenül erős monopolhelyzetbe hozzák azt. Ezzel szemben vannak tagállamok, amelyeknek lehetőségük van több különböző beszállítótól beszerezni forrásaikat.²⁴ A nagyobb számú ellátási útvonal az ő esetükben amellet, hogy nemzeti földgázpiacukat fejlettebbé teszi, olcsóbb árakat is biztosít számukra a behozatalkor (példaként hoznám a német vagy belga beszerzést, amelyek átlagosan közel 35%-kal olcsóbban jutnak importföldgázhoz, mint a bolgár vagy a litván.)²⁵ Ennek okai közé a „határokon átnyúló infrastruktúra hiánya és azon energiapiaci szabályok nem megfelelő végrehajtása tartozik, amelyek lehetővé tennék, hogy a fogyasztók gázellátók széles skálája által kínált, megbízható és megfizethető szolgáltatásban részesüljenek”.²⁶

A gyakorlati példa igazolja, hogy a növekvő energiaigény mellett gazdaságilag is kifizetődő volna (nem orosz forrásból táplálkozó) alternatív szállítási útvonalak létrehozása a meglévők mellé az Unió keleti felében.

Egyértelmű, hogy bár a kontinens nyugati fele több helyről biztosítja energiaellátását, mégis az Unió egészét nézve a legnagyobb földgáz mennyiség Oroszországból érkezik. (Egy 2013-as adat szerint az Európai Unió földgázimportjának nagyjából 69,1%-a orosz vagy norvég forrású volt. Ez az arány növekvő tendenciát mutat, hiszen az ezt megelőző két évben a két forrás ország összesen 59,6%-ot (2011) valamint egy évvel később már 63,7%-ot (2012) adott hozzá az uniós földgázimporthoz.)²⁷

A dolgozatban „cső-diplomáciának” nevezett jelenség egyáltalán nem új keletű érdekérvényesítési technika. A fentebb bemutatott uniós és tagállami földgázkitettségek kényes helyzeteket szül a gazdasági diplomáciában is.

---

²³ EB hozzájárulás: Energiaügyi kihívások és energiapolitika 2013.05.22-i Európai Tanács számára

http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/energy2_hu.pdf

²⁴ pl. Németország

²⁵ EB hozzájárulás: Energiaügyi kihívások és energiapolitika 2013.05.22-i Európai Tanács számára

http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/energy2_hu.pdf

²⁶ Európai Bizottság sajtóközleménye: Energia: Folytatódik a közép- és délkelet-európai országok közötti sikeres energiaügyi együttműködés, Brüsszel, 2016.09.16. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2982_hu.htm

²⁷ Eurostat - Energiatermelés és -import, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Energy_production_and_imports/hu#Energiainport (+kép)

Korábban is létezett, hiszen meglátásom szerint minden olyan gazdasági korlátozás idetartozik, amelynek irányultsága nem egyértelműen gazdasági jellegű, sokkal inkább bizonyos politikai célokat szolgál. Az erősebb fél függő helyzetben lévő partnerét gazdasági nyomás alá helyezi, és biztonságérzetét csökkentve saját politikai érdekeit valósítja meg. Ennek a metódusnak valódi megjelenése a hidegháború időszakára tehető²⁸ – akárcsak a biztonságfogalom szektorális meghatározása, vagy az új típusú biztonsági kihívások előtérbe kerülésének kezdete. Ide sorolható az 1973-as olajválság, amely szép példája a nem katonai típusú biztonsági kihívásoknak. A válság jelentőségét az adja, hogy kiindulópontja ugyancsak egy politikai és nem gazdasági indok volt. Az OPEC arab tagjait tömörítő (OAPEC)²⁹ a jom kippuri (IV. arab–izraeli) háború miatt jelentette be az olajembargót azokkal az államokkal szemben, amelyek Izraelt támogatják a konfliktusban.³⁰ Ebben az esetben tehát az olajfegyvert – mint kényes gazdasági eszközt – használták politikai (és katonai) érdekeik érvényesítésére. A gyakorlatban egy majd 70%-os olajár-emelkedésről beszélhetünk, hiszen egy nap alatt emelkedett az addig 3 dolláros hordónkénti olajár hirtelen 5 dollárra.³¹

2.2.1 Az orosz–ukrán gázvita

A XXI. században egy jó példa a cső-diplomácia működésére a közvetlen szomszédságunkban fellángolt orosz–ukrán ellentét. A kérdéses nyersanyag most is egy fosszilis energiahordozó volt, a földgáz, amely szállításának visszafogásával a forrásország kihasználta monopolhelyzetét a térségben, és nyomás alá helyezte kizsákmányoltjait. Ez a gazdasági lépés – akárcsak a korábban példaként hozottak – súlyos diplomáciai üzenetet hordozott,³² és komolyabb fenyegetést is kilátásba helyezett.

---

²⁸ Egyik leginkább ismert példa a jelenségre a Dél-Afrikai Köztársaságban 1949–1994 között fennálló faji kirekesztő rendszer (apartheid) elleni gazdasági szankciók bevezetése.

²⁹ Organization of Arab Petroleum Exporting Countries / Arab Olajexportáló Országok Nemzetközi Szervezete

³⁰ BARÁT Mihály: A 35 éves olajválság, Világgazdaság, 2008.12.11

http://www.vg.hu/gazdasag/vg_online/gazdasag_-_kulfold/081211_olajvalsag_252465

³¹ 40 éve robbant ki az első olajválság, Mfor.hu

http://www.mfor.hu/cikkek/vallalatok/40_eve_robbant_ki_az_első_olajvalsag.html,

³² NÉMETH András: „Szelepszavar” HVG, 2006/1. 8.

Ekkor vált bizonyossá, mennyi biztonsági kockázatot rejt térségünk egészére nézve az a tény, hogy az orosz földgázimport kiszolgáltatottja gyakorlatilag az egész kelet-közép-európai régió.³³

A válság eszkalálódásáról röviden: a kitermelő Oroszország és a tranzitáló Ukrajna kapcsolata az utóbbi években jelentősen megromlott. A nyugatbarát Timosenko kormányra kerülését követően az orosz fél az olcsó gázt megdrágította. 2006 elejére már a szállított földgáz mennyiségét is csökkentették. Ez felkészületlenül érte a térség minden államát, amelyek így kénytelenek voltak tartalékaikból fedezni a kiesett mennyiségeket. Abban az évben hozzávetőlegesen 10 ország ellátása csökkent 25–50%-kal, mivel az ukrán fél egyszerűen megcsapolta az oroszok által ukrán vezetékeken Európába küldött földgázt.³⁴ Egyértelművé vált tehát, hogy a két fél vitája nem maradhat kettőjük ügye, sajnos ez jelentősen ki fog hatni az egész térség energiaellátására. Ez évtől kezdve rendszeressé váltak a két partner között a szállított gáz áráról szóló viták.

A huzavona végül 2009 januárjában csúcsosodott ki, amikor az orosz Gazprom bejelentette, hogy nem született új gázár-megállapodás, és az ukrán Naftogaz nem egyenlítette még ki korábbi tartozásait sem. A tartozás újabb mennyiségi csökkentést vont maga után, amelyet Ukrajna újra a tranzitgázból kompenzált – a csapolás után a környező országok körülbelül 30%-os hiányt jelentettek – majd mikor nyilvánvalóvá vált, hogy ez az intézkedés nem hoz eredményt az ukránok viselkedésével szemben, Moszkva pár nappal később teljesen elzárta az országon áthaladó vezetékeket. Ez igen érzékenyen érintette a cseh–olasz–bolgár háromszög államait. Többen vészhelyzetet jelentettek, leállították a gázigényes ipari üzemeket és felszólították a nagyfelhasználókat az alternatív energiaforrásokra való átállásra.

A válságot feloldó egyezményt 10 évre kötötte Putyin és Timosenko,³⁵ amelynek aláírása után (január 19-én) újra megindulhatott a gázszállítás az ukrán vezetékekben.

A gázválság alatt okozott szállításkorlátozás idején az egyirányú (keletről nyugatra tartó) csővezetékrendszert néhány hétig (kompresszorok segítségével) kétirányúvá tudták alakítani a legfontosabb szakaszokon. Ennek segítségével a forrásokban gazdag „nyugat-európai gázpiacokról a forráshi-

---

³³ Magyarország 5 határkeresztező vezetéke közül csak 1 csatlakozik Ausztriához, a másik 4 db keleti átlépési pont - Energiapedia.hu – Honnan jön a földgáz?
<http://energiapedia.hu/honnan-jon-a-foldgaz>

³⁴ Kitekintó.hu - Az orosz-ukrán gázvita,
http://kitekinto.hu/europa/2009/01/08/az_orsoz-ukran_gazvita/

³⁵ Hivatalosan a megállapodás a két állam földgázszállító cége között kötött

ányos Kelet-Európába, illetve a korlátozással sújtott Szerbiába és Görögországból Bulgáriába lehetővé vált a szállítás.”³⁶

Az ezt követő években a gazdasági ellentét katonai csapott át. Oroszország agressziója, és egyre növekvő igénye arra, hogy a Balkán egy részét saját befolyási övezetébe kényszerítse – a régió, és egész Európa energiaellátását fenyegette. 2014 júniusában az orosz fél teljesen beszüntette a gázzállítást Ukrajnába, az országon ekkortól csak tranzitgáz haladhatott át. Azóta a helyzet rendeződött valamelyest, de az eseménysorozat egyértelműsítette, hogy ellátásbiztonsági szempontból az Ukrajnán keresztül érkező orosz tranzitgáz a legkritikusabb, az ukrán tranzitkockázat fogalma kitörölhetetlenül beépült a köztudatba. Bulgária, Románia és Szerbia ezen az egy vezetéken keresztül juthat csupán a földgázzállítványához, így őket különösen veszélyezteti az instabil orosz–ukrán viszony.

Bár már korábban is voltak tervek, hogy esetleg megkerülve az ukrán puszkaporos hordót egy másik úton juttassanak földgázt a térségbe, ez mostanra égető szükségletté nőtte ki magát. Források szerint a „válság két hete alatt Európa 5 milliárd köbméter gáztól esett el, Ukrajna 2 milliárd köbmértől. A kieső mennyiség 75 százalékát a tárolók és az európai kitermelés növelése pótolta, míg a fennmaradó részt a cseppfolyósított földgáz fokozottabb felhasználásával, a nem Ukrajnán keresztüli orosz gázzállítások növelésével és kereslet oldali alkalmazkodással pótolták.”³⁷

2.3. A földgázkitettségek csökkentésének alternatívái

2.3.1 Energia unió és stratégiai gáztárolás

Az energiaunió víziója nem új ötlet az EU történetében, és bár léteznek közösségi szintű energiaügyi szabályai, a gyakorlat szerint a 28 tagállam 28 különböző nemzeti szabályozása valósul meg. A közelmúltból kiemelkedő jelentőségű a 2014-ben elfogadott új Energiabiztonság Stratégia, amely már az orosz–ukrán gázvita keserű tapasztalatai alapján íródott. Többek között megfogalmazásra kerül benne annak igénye, hogy „a 2014/2015-ös télre javuljon az Unió jelentős ellátási zavarok leküzdésére vonatkozó képessége.”³⁸ Említést tesznek e mellett a kiszolgáltatott területek felkészítéséről, a

---

³⁶ SELEI Adrienn – TAKÁCSNÉ TÓTH Borbála: „Az ukrán válság rövidtávú hatásai Kelet-közép Európa és Magyarország gázellátás-biztonságára” REKK tanulmány, 2015.10.

<http://econ.core.hu/file/download/vesz2014/gazellatas.pdf>

³⁷ Lásd (36. l.)

³⁸ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és Tanácsnak: Európai energiabiztonsági stratégia, COM (2014) 330

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014DC0330&from=HU>

tárolókapacitások bővítéséről, az ellenirányú áramlások fejlesztéséről, és a regionális szintű ellátásbiztonsági tervek kidolgozásának fontosságáról. A kulcs mégis az általános együttműködés a szakpolitikai teljes területén a Bizottság és a tagállamok között.

Ezt a fajta kooperációt menedzseli a közös energiapolitika fejlesztésére tett következő lépés, a Bizottság által 2015 februárjában előterjesztett három kezdeményezésből álló keretcsomag is.³⁹ A javaslatok együttes vagy egyes megvalósulása nagyban hozzájárulna az EU-s energetikai kitétség csökkentéséhez. Témánk szempontjából legfontosabb dokumentum „Az ellenállóképes energiaunió keretstratégiája” öt kiemelt területen⁴⁰ fogalmazott meg követeléseket a biztonság, fenntarthatóság és versenyképesség jegyében. Alapvető elvárás a szerzők részéről, hogy a majdan megvalósuló teljes energiaunió belső és harmadik országokkal való kapcsolatai teljes mértékben megfeleljenek az uniós jognak (pl. a harmadik országokból történő energiavásárlást szabályozó megállapodások.)

A dokumentum szerkezetétől eltérően, infrastrukturális és kereskedelmi szempontok alapján összegzem a stratégia földgázellátással kapcsolatos célkitűzéseit.

Infrastrukturális szempontból lényeges megemlíteni a kelet-nyugat irányú vezetékek helyetti észak-déli nyomvonalak támogatását, valamint a határkeresztező vezetékek kétirányúsítását.⁴¹ A megvalósuló észak-déli gázfolyosó nem új vezetékrendszert jelentene, csupán összekapcsolná a már meglévőket. (Ilyennek tekinthető pl. a Szlovákiát Magyarországgal összekötő új vezeték is.)⁴² A végcél (többek között) az Adriai- és Balti-tenger összekötéseként ragadható meg. Ezen intézkedések nagyban hozzájárulnának a váratlan helyzetek sikeres kezeléséhez.

---

³⁹ Az ellenállóképes energiaunió keretstratégiája – COM (2015) 80

Párizsi Jegyzőkönyv – terv a globális éghajlatváltozás 2020 utáni kezelésére – COM (2015) 81

Az energiahálózatok összekapcsolására vonatkozó 10%-os célkitűzés elérése – COM (2015) 82

⁴⁰ Európai Bizottság sajtóközleménye: A stabil és alkalmazkodóképes energiaunió és az előrettekintő éghajlat-politika keretstratégiája, http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:1bd46c90-bdd4-11e4-bbe1-01aa75ed71a1.0010.02/DOC_1&format=PDF

⁴¹ Ez az intézkedés a 2011. évi ún. „SOS” EU határozatban került először megfogalmazásra, előírta az országok közötti határkeresztező vezetékek kétirányú szállításra való alkalmassá tételét – végső határidőként pedig 2017. december 31-t jelölte meg. Az Európai Parlament és a Tanács 994/2010/EU rendelete (2010. október 20.) a földgázellátás biztonságának megőrzését szolgáló intézkedésekről és a 2004/67/EK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről.

⁴² Magyar Gáz Tranzit Zrt. - Magyar-szlovák megállapodás a közös gázvezeték megépítéséről <http://www.gaztranzit.hu/hu/sajtoszoba/hirek/sitespages/newsdetails.aspx?newsid=17>

Ha kereskedelmi viszonyokat vizsgálunk, elsősorban új források feltárása segítheti az EU céljainak elérését. Ez lehet egy új, bőséges gázmező megnyitása, vagy a kitermelési mód megváltoztatásával a már ismert helyekről történő palagáz beszerzése, vagy a cseppfolyós földgáz széleskörű forgalomba hozatala. Az ennek fogadására képes terminálok építése nagyban elősegítené a beszerzési lehetőségek körének bővülését (legnagyobb exportőrök: Katar, Malajzia, Indonézia és Algéria).⁴³ A már meglévő kereskedelmi megállapodások energiaügyi rendelkezésekkel való kibővítése egy biztos alapra építkezve garantálhatja mélyebb és sokrétűbb gazdasági együttműködést a partnerekkel.

A dokumentumokban ugyancsak megfogalmazásra került, további biztonsági intézkedésként a gáztárolói kapacitások bővítésének szükségességét említeném (korábban született több uniós sajtóközlemény is, amely a tárgyalt területen felmutatott javulást hangsúlyozta). A tárolók között kereskedelmi és stratégiai jellegűeket különböztetünk meg. Előbbiben tárolt gáz tovább értékesíthető, mely értelemszerűen anyagi hasznot hoz, utóbbi pedig kritikus helyzetben fedezheti adott ország vagy régió földgázigényét. A kapacitások bővítésével az energia-gazdasági potenciál növelhető, az ellátásbiztonsági kockázat pedig nagyban csökkenthető volna. 2016 februárjában látott napvilágot⁴⁴ az Európai Bizottság fenntartható energiabiztonságra vonatkozó csomagja, amely számos intézkedést határoz meg az uniós földgázellátás stabilitásának javítása érdekében.⁴⁵ Ennek az alig egyéves kezdeményezésnek szerves része „A cseppfolyósított földgázra (LNG-re) és a földgáztárolásra vonatkozó stratégia”, amely jelenleg a rendelkezésre álló legfrissebb dokumentum a témában. A hozzáférésbeli és ellátásbeli regionális különbségek leküzdésére legkézenfekvőbb és megoldás, ha az EU saját területén belül oldja meg az importált földgáz elosztását, az egyes államok tárolókapacitásának növelésével. Az energiaszolidaritás elvével összhangban, ezen intézkedés célja elsősorban az érintett tagállamok energetikai elszigeteltségének megszüntetése. Az említett stratégia mélyreható iránymutatásokat tartalmaz a tárolói kapacitások jobb kihasználására, a tárolási infrastruktúra és piac összekapcsolásának mikéntjére, valamint az ezekhez

---

⁴³ KECSE Zsuzsanna Réka: „A cseppfolyós földgáz, azaz az LNG szerepe Európában” South-East European Foundation, 2010./4.

http://www.southeast-europe.org/pdf/04/DKE_04_M_KECSE_LNG.pdf

⁴⁴ Európai Bizottság sajtóközleménye: Az energiaunió felé: A Bizottság a fenntartható energiabiztonságra vonatkozó csomagot terjeszt elő,

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-307_hu.htm

⁴⁵Vállalkozzithon.hu, <http://www.vallalkozzithon.hu/hirek/A-fenntarthato-energiabiztonsagra-vonatkozó-csomagot-terjesztett-elo-az-Europai-Bizottsag>

szükséges stabil kereskedelmi és jogi keretek kiépítésére.⁴⁶ Különösen fontos ez az igény az Unió részéről számunkra, hiszen Magyarország a középkeleti régióban jelentős föld alatti tárolókkal rendelkezik. Négy tárolónk közül három homokkő, egy pedig mészkő alapú, összesített kapacitásuk eléri a 4,43 milliárd köbmétert.⁴⁷ A növekvő földgázigény növekvő behozalt, s ezzel egyenes arányban növekvő tárolási igényt is jelent. Az európai szállítási infrastruktúrák fejlesztése ezzel összhangban a későbbiekben mával hozhatja a magyar tárolók piaci pozícióba kerülését is.⁴⁸

2.3.2 Útvonal- és forrásdiverzifikáció

Az előző pontban bemutatott energetikai stratégiai dokumentumok után egy másik aspektusból vizsgálom az energetikai kitétség csökkentésének lehetséges alternatíváit. Ezt azok a közelmúltban tervezett és/vagy már építés alatt álló vezetékrendszerek valósíthatják meg, amelyek bár jó része továbbra is Gazprom-érdekeltség volna, mégis alternatív útvonalakkal és forrásokkal rendelkeznének. A bemutatást az északi régióban kezdem, és a második szakaszban fogok foglalkozni a déli vezetékkervekkel.

2.3.2.1 Észak – útvonal diverzifikáció

Az orosz energiamamut déli nyitását mi sem indokolja jobban annál, hogy az elmúlt években a kontinens északi részében már egy független gázvezeték útján oldja meg energiaexportját. A 2009-ben indult és 2011-2012 folyamán megnyitott Északi Áramlat projekt mára már a legjelentősebb, és gyakorlatilag egész észak-nyugati térség gázellátását fedezni képes vezetékek nőtte ki magát. A rendszer egy párhuzamos csővezetékpár segítségével az oroszországi Viborgtól egészen a németországi Greifswaldig szállítja a gázt a Balti-tenger alatt. Több mint 1200 km-ével ez a világ leghosszabb tengeralatti földgázvezetéke.⁴⁹ Jelentős továbbá abból a szempontból is, hogy Moszkva így közvetlen összeköttetésbe került az importáló országokkal, és a szállítása nem függ a tranzitáló államoktól – ezáltal az észak-nyugati térség

---

⁴⁶ Európai Parlament jelentése: A cseppfolyósított földgázra és a földgáztárolásra vonatkozó uniós stratégiáról (2016/2059(INI)) 2016.09.30., <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2016-0278+0+DOC+XML+Vo//HU>

⁴⁷ Magyar Földgáztároló <http://www.magyarfoldgaztarolo.hu/hu/tevekenysegunk/G%C3%A1z%C3%A1rol%C3%B3k/Lapok/default.asp>

⁴⁸ JÁSZBERÉNYI Zoltán: Az európai tárolói piac jövője – Mozgatórugók és kihívások, Magyar Energetikai Társaság előadás, 2011.10.04.

⁴⁹ Nord Stream official, The Pipeline, <https://www.nord-stream.com/the-project/pipeline/>

energiabiztonsága jelentősen javult. Természetesen az ötletet nem támogatta mindenki maradéktalanul. A lengyel és balti államok, más közép-európai államokkal együtt rosszallásukat fejezték ki – indoklásként az orosz gázmonopólium erősödését és Ukrajna destabilizálását említették.⁵⁰ Ezen államok, Magyarországgal együtt, – igyekeztek elhatárolódnai a projektől, valamint saját belső energiabiztonságuk erősítésére koncentrálni.⁵¹ Jelentős az egész orosz gázpiacra nézve, hogy az üzemelő rendszer mellé még egy pár vezetékét kívánnak fektetni. A Nord-Stream 2 vezeték útvonala közel azonos lesz a korábbival, az új vezetékpár Uszty-Luga kikötőből indulna és Greifswaldba érkezne – mintegy 3 km-rel volna hosszabb elődjénél. Bár a lengyel fél visszautasította a kezdeményezést – a földgázverseny korlátozására hivatkozva – a hat befektetőből álló társaság nem tágít céljától.⁵² Az új vezeték előzetes kapacitásadatai szerint egy méretében hasonló vezetékre számíthatunk: évi $2 \times 27,5$ ⁵³ milliárd köbméterrel bővítené az Északi Áramlat már meglévő évi összesen 55 milliárd köbméteres szállítási kapacitását.⁵⁴

2.3.2.2 Dél – forrásdiverzifikáció

A nyugati fele a kontinensnek mára már az orosz export mellett nagyobb mennyiségekhez jut más szállítók révén is (Norvégia, Algéria, Nigéria), de a mi térségünk nem ilyen szerencsés. Az észak- és közép-európai régió közvetlenül csak az orosz energiahordozóból részesül, amelyet Ukrajnán (136 mrd m^3 /év) és Fehéroroszországon (55 mrd m^3 /év) keresztül juttatnak a térségbe. Ezen túlmenően Törökország (16 mrd m^3 /év) irányába is van vezeték. A tárgyalat térségben már meglévő és majdan megépülő vezeték egytől egyig hozzájárulnának a forrásdiverzifikációhoz, hiszen a korábbi orosz gázzal szemben ezek mind közép-ázsiai (azeri) gázt tranzitálnának. Az elmúlt években szerencsére Európában is egyre nagyobb figyelmet kapott az

---

⁵⁰ Magyar Idők: Tíz európai ország közösen kifogásolta az Északi Áramlat gázvezeték kapacitásának megduplázását, <http://magyaridok.hu/gazdasag/tiz-europai-oroszag-kozosen-kifogasolta-az-eszaki-aramlat-gazvezetek-kapacitasanak-megduplazasat-186040/>

⁵¹ Kitekintő.hu – „Molotov-Ribbentrop-

csővezeték”, <http://kitekinto.hu/europa/2009/11/29/molotov-ribbentrop-csvezetek>

⁵² Napi.hu – Átalakul az Északi Áramlat 2 projekt,

http://www.napi.hu/nemzetkozi_vallalatok/atalakul_a_az_eszaki_aramlat_2_projekt.605946.html (+kép)

⁵³ Nord Stream 2 official - Nord Stream 2 Builds on Proven Success

<https://www.nord-stream2.com/project/pipeline/>

⁵⁴ Az Európai Parlament egy jelentésében aggodalmának adott hangot az Északi Áramlat gázvezeték kapacitásának megkétszerezését illetően, mert ennek következtében egy társaság túlzott erőfölényre tenne szert az európai gázpiacon.

a Kaszpi-tenger alatt elterülő mező (Shah Deniz gázmező),⁵⁵ amely 26 ki-termelő kútjával és 2 db fúróplatformjával⁵⁶ megoldhatja energiabiztonsági gondjainkat. A forrásvidék megjelölése után rátérek azon projektek ismer-tetésére, amik ennek forrásait felhasználva kívántak (volna) gázt szállítani Délkelet-Európába. Több terv⁵⁷ is napvilágot látott az elmúlt időszakban, amelyek mind görög-török határtól szerették volna továbbszállítani a gázt. Az ezt megelőző szakaszon a Dél-Kaukázusi vezeték hozza el az anyagot Azerbajdzsánon és Georgián (Grúzián) át egészen a török határig. Itt bele-csatlakozik a Transz-Anatóliai Gázvezetékbe, amely Törökországon húzódik keresztül, egészen a görög határig.⁵⁸ A görög határ másik oldalán veszi át a tervezett vezetékek egyike. A felsorolás sorrendje a magyar érdekeket tük-rözi:

- I. Nabucco / Nabucco West⁵⁹
- II. Déli Áramlat⁶⁰
- III. Transz-Adriai Gázvezeték⁶¹

A felsorolt vezetékprojektek a tervezés korai vagy későbbi szakaszaiban sajnos elbuktak, kivéve a TAP vezetéket, amely a Shah Deniz Konzorcium kiválasztottjaként, ha elkészül, 2018-tól⁶² szállíthatja a gázt Dél-Európába.

3. A DNY-BALKÁN KIEMELT SZEREPE

3.1 Jelenlegi csőhálózatok

Az elemzés szempontjából legfontosabb régió a Balkán-félsziget, amely nemcsak energetikai, de sok más szakpolitika kapcsán is az Unió kiemelt figyelmét élvezi. Bármely megépülő vezeték – az uniós érdek kívánalma szerint – Balkán-félszigetet szeli majd át, becsatlakozva a közép-európai

⁵⁵ Kb. 6000 méter mélyen, 500 km lefektetett vezetékkel a tenger alatt, nagyjából 16 mrd m³ gáz kitermelésére alkalmas mező

⁵⁶ BP Azerbajjan - Shah Deniz Stage 2, infó videó

http://www.bp.com/en_az/caspian/operationsprojects/Shahdeniz/SDstage2.html

⁵⁷ Republic of Turkey, Ministry of Energy and Natural resources – official website, Natural Gas Pipelines and Projects

<http://www.enerji.gov.tr/en-US/Pages/Natural-Gas-Pipelines-and-Projects>

⁵⁸ Lásd *uo.*, a vezeték nyomvonalát ábrázoló térkép alapján

⁵⁹ Kitekintő.hu. - Nabucco: na buktuk?

http://kitekinto.hu/europa/2009/03/19/nabucco_na_buktuk

⁶⁰ Kitekintő.hu - A Déli Áramlat is a Nabucco sorsára jut?

http://kitekinto.hu/europa/2014/12/02/a_deli_aramlat_is_a_nabucco_sorsara_jut

⁶¹ NOL.hu - Meghalt a Nabucco, éljen a TAP?

http://nol.hu/gazdasag/annyi_a_nabucconak-1396943

⁶² Trans Adriatic Pipeline official - TAP project development schedule

<http://www.tap-ag.com/the-pipeline/project-timeline>

rendszerbe. A megállapítás helyességét az – európai gázvezetékeket ábrázoló – térkép⁶³ is igazolja. A kontinens nyugati pereme egyértelműen élenjár a gázvezetékek elosztást tekintve: ellátásbiztonságuk a több oldalról beszerzett, diverzifikáltabb források és útvonalak segítségével megoldott. Kockázatot inkább a 2004-ben és az után csatlakozott államok (közép-kelet) energiaellátása jelent. A térképen, a zöld téglalappal jelölt területen a vezetékek jobbra keletről nyugati irányban tranzitálnak, azonos forrásból. Az ettől délre található (általam piros körrel jelölt) területen még ez a szűk földgáz-tranzitálási lehetőség sem áll rendelkezésre. Ez az a terület, amely hiányos vezeték infrastruktúrájával mind az Unió – mind Oroszország érdeklődését felkeltette. A jelzett kör a Balkán-félszigetet jelöli. A félsziget bár egészében is kiemelt jelentőséggel bír az EU számára, annak nyugati fele kifejezetten fontos, tekintettel annak kulturális és földrajzi közelségére. A rendszerváltás utáni időszakban az EU jelen volt a térségben, és a jugoszláv felbomlás következményeit is próbálta enyhíteni.

Összehangolt külpolitikai akcióra képtelen volt, azonban a gazdasági segélyezés, a térség gazdasági eszközökkel való stabilizálásában kezdetektől fogva élen járt”.⁶⁴ A kérdéses régióba volt jugoszláv utódállamok, név szerint: Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Koszovó, Macedónia, Montenegró, Szerbia és Szlovénia tartoznak.

A közelmúlt eseményei szülték a politikai földrajzban bevezetésre került egyik új fogalmat, - a Nyugat-Balkánt, amely a XXI. század hatalmi és gazdasági érdekeinek középpontjában áll. A fogalom NATO–EU⁶⁵ terminológiaként ismert, és Katona Pétert⁶⁶ idézve „a legelfogadottabb értelmezés szerint politikai földrajzi értelemben Szlovénia kivételével az egykori Jugoszlávia utódállamai és Albánia alkotják a nyugat-balkáni régiót, bár Horvátország idetartozása vitatott, hiszen Zágráb minden fórumon tiltakozik az ellen, hogy balkáni államként kezeljék Horvátországot.”⁶⁷

Látható, hogy (Közép)-Európa és a Balkán közötti interakciók erősödnek, amire jó példa a térség egyes országainak betagozódása a NATO-ba és az EU-ba. Ezen kapcsolatok kiépítése a jövőben megkönnyíti a nyugati ér-

---

⁶³Entsog.eu, <https://transparency.entsog.eu/#/?loadBalancingZones=false> (a térképet lásd Mellékletek, 1. ábra)

⁶⁴VINCZE Dalma: „Az Európai Unió és a Nyugat-Balkán kapcsolatai és az unió bővítési stratégiájának változásai” *Külgügyi Szemle*. 2008/2. 32. http://kki.gov.hu/download/2/6b/b0000/Kulugyi_Szemle_2008_01_Az_Eur%C3%B3pai_Uni%C3%B3_Ag_s_a_Nyug.pdf

⁶⁵EU terminológiakénti részletek lásd REMEK Éva: „Az EURÓPAI Unió bővítésének biztonságpolitikai aspektusai” in: TÜRKE A.-BESENYŐ J.-WAGNER P. (szerk.) *Magyarország és a CSDP* (Zrínyi: 2016) 134-137.

⁶⁶ Debreceni Egyetem Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék

⁶⁷ KATONA Péter: A Nyugat-Balkán helye Délkelet-Európa átalakuló politikai földrajzi térképén, <http://geography.hu/mfk2006/pdf/Katona%20P%20Egter.pdf> (+táblázat)

dekszféra kitolását erre a máig kifejezetten instabil, ám geopolitikailag annál értékesebb régióba. A félsziget államai fiatalok és nagyrészt gyengék, etnikai és vallási megosztottság jellemzi őket.⁶⁸ Elhelyezkedésük okán mégis kifejezetten fontosak a nagyhatalmi politika számára (gondoljunk csak a Krím orosz megszállására)⁶⁹ – egyfajta ütközőterület ez, amely pont a keleti egy nyugati érdekzónák metszetében fekszik.⁷⁰

3.2. Uniós energetikai tervek a Balkánon

Az uniós energiapiacok liberalizálásának számos hozadéka van, de ami számunkra igazán jelentős, az a transzeurópai energiahálózat kiépülésének terve. A megvalósulást segíti az a 2013-ban elfogadott uniós lista,⁷¹ amely meghatározza ezen hálózatok közérdekből elsőbbséget élvező projektjeit, az ún. Közös Érdekű Projektet⁷². Az Energiaügyi Tanács szerint 2020-ig évi körülbelül 200 milliárd euróból lehetne kielégítően fejleszteni az európai energetikai infrastruktúrát.⁷³

Dolgozatom fő irányvonalául a korábbiakban már kijelöltem a balkáni gázfolyosók megteremtését, így ezen a nyomon továbbhaladva szeretném részletesebben bemutatni a hatályos PCI-lista e területre vonatkozó projektjeit. A lista 6. pontja⁷⁴ a tervezett vezetékekkel foglalkozik a térségre vonatkozóan, amelynek összefoglalva a Priority Corridor North-South Gas Interconnections in Central Eastern and South Eastern Europe („NSI East Gas”) címet adták. Elsősorban a cseh, szlovák, lengyel és horvát összekapcsolódási lehetőségeket vizsgálja – mind az LNG és mind a csővezetékrend-

⁶⁸ DEMETER Gábor, RADICS Zsolt (szerk.): *Kompországok – ahol a part szakad...* Szemlények Köztes-Európa integrációs törekvéseiből (Debrecen Didakt: 2010) 59.-61.

http://www.geogis.detek.unideb.hu/Munkatarsaink/DemeterGabor/Y_KOMPORSZAGOK.pdf

⁶⁹ MNO.hu - Miért stratégiai ütközőpont a Krím félsziget?,

http://mno.hu/kulfold_archiv/miert-strategiai-utkozopont-a-krim-felsziget-1213606

⁷⁰ Clair WALLACE - Oxana CHMOULIAR - Elena SIDORENKO: „The Eastern frontier of Western Europe: mobility in the buffer zone” *New Community*. 1996/2. 259-286.

http://www.tarki.hu/hu/about/staff/sb/wallace_nyugat-europa_keleti_hatara.pdf

⁷¹ European Commission – Project of Common Interest

<https://ec.europa.eu/energy/en/topics/infrastructure/projects-common-interest>

⁷² Projects of Common Interests, a továbbiakban PCI

⁷³ Európai Bizottság közleménye: A stabil és alkalmazkodóképes energiaunió és az előrettekintő éghajlat-politika keretstratégiája,

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52015DC0080>

⁷⁴ European Commission – Current PCI List, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:JOL_2016_019_R_0001&from=EN

szer tekintetében. Egy későbbi pontban tér ki a balkáni lehetőségekre (említve Görögországot, Bulgáriát, Romániát, Szerbiát, Magyarországgal együtt.) Felmerül többek között a délkelet-európai földalatti gáztárolókapacitás fejlesztése, valamint a tervezett ROHUAT⁷⁵ vezeték is. Számunkra, ami sokkal érdekesebb lehet, az két másik vezetéknek a közösségi érdeké váló nyilvánítása. A következőkben a lista megfogalmazása szerint ezek a vezetékek arra volnának hivatottak, hogy Közép- és Délkelet-Európa gázellátását segítsék. ROUHAT mellett ezek is olyan vezetékek, amelyek a magyar kormány teljes támogatását élvezik, s megvalósulásuknak számos pozitív hozadéka lenne Magyarország számára (ezt a tényt alátámasztja az is, hogy a Földgázszállító Zrt. által a közös érdekű projektcímre jelölt projektek között mind a kettő megtalálható).⁷⁶ Név szerint az Eastring⁷⁷ és Tesla vezetékekről van szó.

3.3. Tesla

3.3.1. Választás indoklása

Elemzésem tárgya: a nyugat-balkáni régióban „futó” Tesla vezeték. A téma szakirodalmi és médianyilvánossága sokkal kisebb szlovák vetélytársánál, az Eastringnél. Véleményem szerint mégis több okot és nagyobb lehetőséget ad arra, hogy beszéljünk róla. Egyrészt a téma kiaknázatlansága miatt, másrészt pedig az általa megvalósítható multi-funkcionalitás okán. Ismeretes, hogy a vezeték – amennyiben megépül – képes volna mind orosz, mind pedig azeri gázt szállítani, a Transz-Anatóliai Földgázvezeték, valamint a Török Áramlat segítségével.⁷⁸ Nem elhanyagolható az a tény sem, hogy a vezeték nyomvonala hosszabb, és több régiót érint⁷⁹ konkurensénél, ez pedig biztonságpolitikai tekintetben ugyancsak „növeli” a jelentőségét. Választásom harmadik indokaként annak tényét nevezem meg, hogy a Tesla vezeték egyértelműen magyar kezdeményezés,⁸⁰ és hazai lefektetett hossza is

---

⁷⁵ Bulgaria-Romania-Hungary-Austria transmission system

⁷⁶ FGSZ.hu – Javasolt PCI projektek publikálása, <https://fgsz.hu/hu-hu/javasolt-pci-projektek-publikalasa>

⁷⁷ Eastring official: <http://www.eastring.eu/>,

⁷⁸ Neweurop.eu - Both Eastring and Tesla have been included in the European Commission's second PCI list, <https://www.neweurop.eu/article/eu-fast-tracks-tesla-eastring-gas-lines/>

⁷⁹ Az Eastring vezeték 4 országot érintene, míg a Tesla 5 államon haladna át (és tervezett hossza is nagyjából 350 km-el több)

⁸⁰ Magyarhirlap.hu - A Tesla nevet kapta az új gázvezeték

http://magyarhirlap.hu/cikk/17928/A_Tesla_nevet_kapta_az_uj_gazvezetek

számottevő volna az eddigiekhez képest, valamint megvalósítaná Magyarországot teljes integrációját az uniós földgázellátásba⁸¹.

A témában tett nyilatkozatok elsősorban abban látják a vezeték jelentőségét, hogy az képes lesz összekötni a kritikus kelet-közép-európai régiót a török területekre érkező gázexportokkal.⁸² Az építés célja ugyancsak az egyirányú importfüggőség csökkentése, amelyet ebben az esetben is forrásdiverzifikációval igyekeznek megoldani. Fontos megjegyeznünk, hogy építésének hátterében erős orosz érdekek is húzódnak, amely akár bizakodásra is okot adhat. A tervek szerint ez lehetne az épülőben lévő Török Áramlat európai folytatása – amellyel megvalósulna az oroszok az iránti igénye, hogy az ukrainai vezetékrendszerüket leépíthessék.⁸³ Az Eastringnél valamivel hosszabb útvonal (1300–1400 km)⁸⁴ a török rendszer végén útját Görögországon át folytatná tovább, és Macedóniát, Szerbiát – utoljára Magyarországot érintve jutna el a bécsi Baumgartenbe. Érthető, hogy útvonala miatt mind a szlovák, mind a bolgár fél jobban támogatják az Eastring vonalat, amelynek közvetlen kedvezményezettjei volnának.

3.3.2. A vezeték megépülésének kilátásai

A vizsgálandó terület kiterjedt, és több országot magába foglaló régió, gyakorlatilag a Nyugat-Balkán déli fele. A felsorolt balkáni tranzit-országok közül Görögország uniós tagállamként politikai értelemben már nem a Nyugat-Balkán része, de a vezetékes érintettsége okán elkerülhetetlen, hogy tárgyaljuk. A másik két vizsgált állam Macedónia és Szerbia lesznek. Az EU nagy figyelmet szentel a vizsgált térségnek⁸⁵ – annál is inkább, minthogy az érintett államok egytől egyig kedvezményezettjei voltak több uniós beruházásnak az elmúlt időkben, s önálló munkacsoportot is rendeltek a még nem csatlakozott államok támogatására.⁸⁶ A tárgyalt régióból Görögország integ-

---

⁸¹ lásd Források, mellékletek 2. ábra – Tesla vezeték nyomvonala, Fejlesztési javaslat a földgázszállító rendszer bővítésére, FGSZ, 2015, 12. fejezet

⁸² Iene.eu - CE/SEE Partners Eye EU Funds for Tesla Gas Pipeline Project <http://www.iene.eu/cesee-partners-eye-eu-funds-for-tesla-gas-pipeline-project-p2055.html>

⁸³ EurActiv.com - Former Czech PM promotes Eastring gas pipeline, <http://www.euractiv.com/section/central-europe/news/former-czech-pm-promotes-eastring-gas-pipeline/>

⁸⁴ Trend News Agency - Tesla gas pipeline project may be included into European Commission's PCIs (exclusive) - <http://en.trend.az/business/energy/2429480.html>

⁸⁵ A három állam összerterülete 235.144 km² (CIA FActbook)

⁸⁶ Az Európai Unió Tanácsa <http://www.consilium.europa.eu/hu/council-eu/preparatory-bodies/working-party-western-balkans-region/>

rálódott egyértelműen a nyugat-európai biztonsági zónába, ahogy ezt európai uniós (1981-től)⁸⁷ és NATO (1952-től)⁸⁸ tagsága is igazolja.

Mivel minden állam célja elsősorban a biztonságra való törekvés,⁸⁹ így ennek az elvnek mentén haladnak tovább. A következőkben tehát lássuk Buzan öt biztonsági szektorának bemutatását egy nyugat-balkáni földgázvezeték tükrében. Az elemzéskor megvizsgáltam, hogy a vezeték pusztja léte milyen mértékben hatna az egyes szektorok dinamikájára, másrészt pedig a szektorok felől érkező ingereket gyűjtöttem össze, – a lehetséges fenyegetéseket a szektorok „címkei” alá csoportosítva. A szektorok elemzési sorrendje a szerzők elméleti sorrendjét követi, amelyet 1991-ben megjelent könyvükben határoztak meg.⁹⁰ Az egyes szektorokat érintő általános tézisek megfogalmazásában Dobos Edina hasonló témájú energetikai cikke volt segítségemre.⁹¹

3.3.3. A biztonság szektorait érintő hatások

3.3.3.1 Katonai szektor

Ha a katonai szektor és az energia kapcsolatát vizsgáljuk, a legkézenfekvőbb közös pont az üzemanyag és a mobilizálás kérdése lesz. Ez egyrészt felveti a primer energiahordozók szerepének jelentőségét, amelyek mint elégethető anyag nyújtanak energiát. Másrészt a szekunder energiahordozók is szerephez jutnak, amelyeket jórészt primerek feldolgozásából születnek. A villamos áram – leginkább a modern katonai hadviselésben – egyre nélkülözhetlenebb, hiszen az informatikai rendszerek működtetésétől kezdve gyakorlatilag minden téren használják. A térségen keresztül történő gázszállítással probléma mentesebbé és olcsóbbá válhatna a hadiipar üzemanyag utánpótlása. Ezzel szemben a földgáz elégetése hatalmas energiát szabadít fel, amely könnyen hasznosítható akár katonai célokra is. Harmadik észrevételem pedig, hogy egy esetleges fegyveres konfliktus esetén a vezeték könnyen a stratégiai bombázások célpontjává válhatna. A fent összefoglalt kockázatok bekövetkezésének esélye természetesen a tárgyalt országok ese-

---

⁸⁷ 40 év Uniós bővítés – Kik csatlakoztak eddig az EU-hoz?

http://www.europarl.europa.eu/external/html/euenlargement/default_hu.htm

⁸⁸ NATO Tükör: A Görögország és Törökország NATO-csatlakozását szentesítő törvényi okirat <http://www.nato.int/docu/review/2012/Turkey-Greece/Greece-Turkey-membership/HU/index.htm>

⁸⁹ RÁCZ Lajos: „Az európai biztonság néhány geostratégiai aspektusa” Hadtudomány. 2000/2.

http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2000/2_2.html

⁹⁰ Barry BUZAN, Ole WAEVER, Jaap de WILDE: Security: A New Framework for Analysis, (Lynne Rienner Publishers: 1998)

⁹¹ Lásd (10. l.) 43.

tében sokkal nagyobb volna, amennyiben valamelyik fegyveres konfliktusba keveredne a közeljövőben.

Alapvetően elmondható, hogy a térség katonai értelemben stabil, azt közvetlen fegyveres támadás nem fenyegeti. A stabilitás a jövőben várhatóan tovább nő, hiszen nemcsakára Montenegró is tagja lehet az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének.⁹² Ennek okán, a katonai szektor elemzésétől a továbbiakban eltekintek.

3.3.3.2. Környezeti szektor

A környezeti biztonsághoz való jog viszonylag új, harmadik generációs jognak tekinthető.⁹³ E szerint, az állampolgároknak joguk van a biztonságos és élhető környezethez. Ez a tény pedig könnyen konfrontálódhat azzal a jóléti társadalmakhoz kapcsolódó érdeklődéssel, hogy megvalósuljon a folyamatos energiaellátás. Ezzel összefüggésben sor kerülhet a különböző zöld pártok és mozgalmak támadásaira,⁹⁴ melyeket jórészt a kockázatos és szennyező energiaellátási metódus indokolhat. Az érintett államokban az Unió által indított CADES II⁹⁵ programban való részvétele és aktivitása igen eltérő. A program részét képezi a közösségi környezetvédelem is többek között. A legtöbb projekt – az általános környezetvédelmi témában – görög területen kerül megvalósításra, az Európai Kohéziós Alap támogatásával.⁹⁶ A földgáz-felhasználás olyan egyéb környezeti kérdéseket vet fel, mint a fosszilis energiahordozók elégetésével keletkező szennyező anyagok, és ezzel összefüggésben az üvegházhatás erősödése. A kérdése tehát az, hogy a vizsgált országokban mekkora a hajlandóság a szekunder energiahordozókra való áttérésre, illetve hogy a vezeték megépülése mekkora környezeti károkat okozna az érintett bioszférában.

A villamos áram jó része ma még a szénalapú anyagok elégetéséből keletkezik, amely nyilvánvalóan függővé teszi az államokat a primer energiahordozók iránt. Van természetesen törekvés a megújuló energiahordozókra

---

⁹² Luke COFFEY, Daniel KOCHIS: NATO Summit 2016: NATO Must Reaffirm Its “Open Door” Policy <http://www.heritage.org/research/reports/2016/06/nato-summit-2016-nato-must-reaffirm-its-open-door-policy>

⁹³ SÁRI János, SOMODY Bernadette: Alapjogok. Alkotmánytan II., (Osiris: 2008) http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_alapjogok_a_lkotmanytan_ii/cho5.html#id537

⁹⁴ Greenpeace.org: Natural Gas - Methane's contributions to global warming <http://www.greenpeace.org/usa/global-warming/issues/natural-gas/>

⁹⁵ Ennek közreműködésével van megvalósulóban jelenleg is több – a Balkánt és Közép-Kelet Európát érintő – földgázvezeték projekt.

⁹⁶ Európai Bizottság honlapja - A kohéziós politika és a környezetvédelem, 2010. <http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/cohesion/hu.pdf>

való áttérésre a Nyugat-Balkánon, a program neve BREP,⁹⁷ melyet osztrák költségvetésből támogatnak. A program keretén belül Szerbia és Macedónia is esélyes, hogy áramellátásának egy részét vízenergia felhasználásával termelje ki.⁹⁸ Ha ez megvalósul, úgy az említett országok részlegesen felszabadulnának jelenlegi kötött helyzetükből, amely egyúttal érdekeltségüket is csökkenthetné a vezeték megépítését illetően.

3.3.3.3 Gazdasági szektor

Az energiaszektor és ellátásbiztonság válsága ezen a területen fejtheti ki a legnagyobb hatást, amennyiben hiba csúszik a rendszerbe. Az európai jóléti társadalmak nagy részben függenek a folyamatos energia-utánpótlástól, legyen szó a primer, szekunder, terciér szektorokról vagy akár az egyes háztartások fűtéséről. Ugyancsak általános szabálynak látszik, hogy minél fejlettebb egy állam, annál jobban kitett gazdaságilag a nemzetközi energiapolitikáknak, s annál inkább érdeke az állandóság fenntartása, hiszen a hálózatos energiaellátásnak ma gyakorlatilag nincsen alternatívája a legtöbb államban.

A földgáz alapvetően áru, amelynek szárazföldi tranzitálásához nélkülözhetetlen a Teslához hasonló vezetékek megléte. A bajban lévő görög gazdaságnak nagy szüksége volna egy olyan új beruházásra, amely helyzetbe hozhatná hitelezői előtt. Macedónia helyzete eltér a másik két államtól annyiban, hogy az ország arányait tekintve kiemelkedően sok villamos áramot használ, amelynek primer energiahordozója többek között a földgáz.⁹⁹ (Az összekötetés viszonylag gyér, hiszen Görögország felől mindössze egy vezeték fut be Skopjébe.) A tárgyalt országok közül mégis Szerbia helyzete a legkritikusabb a tekintetben, hogy korábban a területén dúló fegyveres harcok, továbbá a későbbi NATO beavatkozások nyomán az ország kritikus infrastruktúráinak jó része megsemmisült. Az Európai Bizottság évek óta foglalkozik már a régió gázfüggőségének kérdésével. 2014 folyamán több tesztet is végeztek, amelyek bizonyították az országok kiszolgáltatott helyzetét.

Az ezt követő évben az Unió CESEC¹⁰⁰ nevű programjának köszönhetően javult az infrastrukturális ellátottság a térségben és működése hozzájárulhat a későbbiekben reális fogyasztói árak kialakításához is. Az általa lét-

---

⁹⁷ Balkan Renewable Energy Program

⁹⁸ IFC.org - Balkan Renewable Energy Program (BREP)

[http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/region_ext_content/regions/europe+middle+east+and+north+afrika/ifc+in+europe+and+central+asia/countries/balkan+renewable+energy+program+\(brep\)](http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/region_ext_content/regions/europe+middle+east+and+north+afrika/ifc+in+europe+and+central+asia/countries/balkan+renewable+energy+program+(brep))

⁹⁹ Analytico - Natural gas – an energy necessity for Macedonia, July 2008

<http://www.analyticamk.org/files/ReportNo15.pdf>

¹⁰⁰ Central and South Eastern Europe Gas Connectivity

rehozott energiaunióval az érintett délkelet-európai országok akár három különböző energiaforráshoz is hozzáférhetnek. Ennek megvalósulását láthattuk 2016 szeptemberében, amikor a munkacsoport budapesti találkozóján több földgázprojektet érintő együttműködést írtak alá.¹⁰¹ Véleményem szerint, a Tesla megvalósulásához nagyban hozzá fog járulni ennek a csoportnak a munkája, hiszen a jelenleg futó – általuk támogatott – kisebb földgázprojektek is ugyanazon 2015-ös PCI listán találhatóak, mint a Tesla.

3.3.3.4 Társadalmi szektor

E szektor kapcsán elsősorban a vizsgált államok etnikai összetételkének arányai kerültek az elemzés középpontjába, valamint az a tény, hogy a régióon fut keresztül a közel-keleti és közép-ázsiai menekültek által kiemelten használt migrációs útvonal.¹⁰² Etnikai vallási viszonyait tekintve Görögország csaknem homogénnek mondható, etnikai kisebbségeinek (pl. macedón lakosság)¹⁰³ nem biztosít képviseletet. Ezzel szemben Macedónia legnagyobb kisebbsége albán, amely etnikailag és vallásilag is elkülönül. Az albánok ugyan rendelkeznek képviselettel a macedón parlamentben, de ennek ellenére a felek viszonya nem kiegyensúlyozott. A 2008-as koszovói függetlenedés ugyancsak megterhelte kapcsolatukat, mert az albánok e minta alapján kívánták volna szuverenitásukat kikényszeríteni.¹⁰⁴ Szerbia területén – Koszovó kiválása óta – a legnagyobb etnikai csoportokat a magyarok és a horvátok adják. Vallásilag is kevert képet mutat az ország, hiszen a legnagyobb részt ortodox vallású szerb lakosság mellett, a római katolikus, valamint az iszlám vallás jelen van – előbbi az északi területeken (főleg magyar, szlovén, lengyel képviselőkkel) – utóbbi a montenegrói határ mellett (albán és bosnyák követőkkel).¹⁰⁵

A növekvő migrációs nyomás mindhárom országot jelentősen érinti. 2016 februárjában napi átlagban mért 2000 menekült ért görög földre,

¹⁰¹ Portfolió.hu - Hatalmas gázfolyosós szerződést írták ma alá Budapesten, http://m.portfolio.hu/unios_forrasok/energia/hatalmas_gazfolyosos_szerzodeset_irtak_ma_ala_budapesten.23713_7.html

¹⁰² Diplomaci – Megmutatjuk a legnépszerűbb migrációs útvonalakat, letöltés: 2016.11.06. http://diplomaci.blog.hu/2015/11/13/megmutatjuk_a_legnepszerubb_migracios_utvonalkat

¹⁰³ ARDAY Lajos: „Kisebbségek, kisebbségpolitikák Kelet-Közép Európában” International Relations Quarterly. 2010/2. http://www.southeast-europe.org/pdf/02/DKE_02_M_K_ARDAY.pdf

¹⁰⁴ Kitekintő.hu – Etnikai feszültségek Macedóniában http://kitekinto.hu/europa/2012/02/02/etnikai_feszultsegek_macedoniaban

¹⁰⁵ MEDGYESI Ádám: Muzulmánok az ortodoxia gyűrűjében – Szerbia vallási térképe, Kitekintő.hu, 2011.01.23. http://kitekinto.hu/eia/2011/01/23/muzulmanok_az_ortodoxia_gyrjeben_-_szerbia_vallasi_terkepe

amely szám mérséklődött miután megszületett a török–görög megállapodás arról, hogy az EU-ba illegálisan érkezők vagy elutasított menedékkérők visszaküldhetők a török területre.¹⁰⁶ Ugyancsak rendelkeztek arról is, hogy felgyorsítják a törökországi vízumkötelesség eltörlését, amelynek elmaradása súlyos következményekkel járhat mind a Balkánra, mind pedig az Unióra nézve.¹⁰⁷ Tovább gerjesztheti a feszültséget, ha az uniós államok a Dublini Rendelet értelmében elkezdik visszaküldeni a görög földön keresztül az Unióba érkezett menedékkérőket.¹⁰⁸

A helyzet Macedóniában is hasonló, hiszen miután 2016. március közepén a balkáni államok sorra lezárták határaikat a menekülthullám előtt, az ország csak olyan személyeket enged területére, akik birtokában vannak a szükséges papíroknak. A feszültséget tovább növeli, hogy jelenleg csak azok léphetnek macedón területre, akik háború sújtotta városokból érkeztek.¹⁰⁹

Szerbia helyzete annyiban más társaihoz képest, hogy a jelenleg folyó uniós csatlakozási tárgyalások miatt érzékenyebb az etnikai kisebbségeket és migránsokat érintő ügyekben. A bevándorlási válságot súlyosítja az a tény, hogy Szerbia is le fogja zárni határait délen, amennyiben az uniós tagországok nem hajlandók befogadni a menekülteket.¹¹⁰ A Balkán-térség elsősorban tranzitterület az odaérkezők szemében, hiszen az elmúlt évben Szerbiába érkező 6 000 személy csupán 10%-a adott be menedékjogi kérelmet.¹¹¹ Ha azonban megvalósul a határok teljes lezárása a félszigeten, az országokban ragadt muszlim bevándorlók tovább súlyosbíthatják az egyébként is kényes viszonyát a kevert lakosú társadalmaknak. A fokozódó társadalmi feszültség nem tesz jót sem a központi hatalom megítélésének, sem pedig az egyes nemzetközi integrációs törekvéseknek. Továbbá megnehezít-

---

¹⁰⁶ Kitekintő.hu - Kevés menedékkérő érkezik Görögországba

http://kitekinto.hu/europa/2016/05/14/keves_menedekker_erkezik_gorogorszagba

¹⁰⁷ Fennáll a veszélye, hogyha az EU nem szünteti meg az említett vízumkötelezettséget, a török vezetés válaszként megnyithatja a határokat a bebocsátásra váró menekült tömegek előtt

¹⁰⁸ Európai Bizottság sajtóközleménye: A Bizottság beszámol az európai migrációs stratégia keretében tett előrelépésekről, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-4281_hu.htm.

¹⁰⁹ Kitekintő.hu - Macedónia bekeményít a menekültválságban

http://kitekinto.hu/europa/2016/03/06/macedonia_bekemenyit_a_menekultvalsagban

¹¹⁰ Kitekintő.hu - Szerbia is lezárna a határait a migránsok előtt

<http://kitekinto.hu/2016/10/03/europai-ugyek/szerbia-is-lezarna-a-hatarait-a-migransok-elott/>

¹¹¹ Kitekintő.hu - Bevándorlás: senki sem akar Szerbiában maradni

http://kitekinto.hu/europa/2016/06/01/bevandorlas_senki_sem_akar_szerbiaban_maradni

heti a vezeték megvalósulását az a tény, hogy a korábban sem rendezett valamint újonnan felmerülő etnikai problémáik miatt az érintett országok társadalmi konfliktusai rányomhatják bélyegüket az energetikai együttműködésre is.

3.3.3.5. Politikai szektor

A szektor fő sajátossága, hogy a többivel ellentétben leginkább csak jogelméleti értelemben létezik, hiszen elsődleges prioritása az állami hatalom biztonsága és a joguralom megvalósulása. Egy jól működő államban az energia és ezen belül is az ellátásbiztonság garantálása a regnáló kormány feladata, melyet gyakran külpolitikai lépésekkel valósít meg. A korábbiakból láthattuk már, hogy az energetikai fölény gyakran párosul politikai fölényrel is nemzetközi kapcsolatokban. Az energiakérdés nem egyszer a hatalmi politizálás egyik leglátványosabb – és az egyik leghasznosabb – eszköze. Nem utolsósorban az adott politikai rendszerek általános legitimitációját is nagyban befolyásolhatja a folyamatos energiaellátás megvalósulása.

E területen sajnos hagy kívánnivalót maga után mindhárom állam belpolitikai helyzete. Görögországról tudjuk, hogy a hatalmas német hitelek miatt folyamatos kereszttüzében áll az uniós vizsgálódásoknak.¹¹² A politikai bizalmatlanság igen magas az országban az Unió irányába, amely megnehezítheti a későbbiekben akár az épülő vezeték kapcsán való együttműködést. Az ország 2015 nyarán nagyon közel állt ahhoz, hogy kilépjen az Unióból, és felmérések szerint a lakosság jó része azon a véleményen van, hogy vezetőik nem lesznek képesek önerőből kivezetni az országot az adósságválságból.¹¹³ Északabbra tekintve Macedónia küzd saját belpolitikai válságával, amely a két évvel ezelőtti parlamenti választások után bontakozott ki. Jelenleg a decemberi előrehozott választásokra készül az ország, miután a parlament októberben feloszlatta magát.¹¹⁴

---

¹¹² Aditya CHAKRABORTTY: Greece is a sideshow. The eurozone has failed, and Germans are its victims too
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/jun/22/greece-eurozone-germans-single-currency>

¹¹³ Kitekintő.hu - Ezrek tüntettek Athénban a megszorítások ellen
http://kitekinto.hu/europa/2016/06/16/ezrek_tuntettek_athenban_a_megszoritasok_ellen

¹¹⁴ Kitekintő.hu – Feloszlatta magát a macedón parlament
<http://kitekinto.hu/2016/10/18/europai-ugyek/feloszlatta-magat-a-macedon-parlament/>

A határ túloldalán (Szerbia) is feszült a politikai helyzet, amelynek jó-részt gazdasági alapja van. Az alacsony életszínvonal és a korábban lehívott IMF hitelek terhe rányomta bélyegét a politikai légkörre.¹¹⁵

A közhangulat kiélezett mindhárom államban, mely instabillá teszi a regnáló kormányok tényleges politikai hatalmát. A rendezetlen belső viszonyok kedvezőtlen hatással lehetnek az országok külkapcsolataira, valamint egy elhibázott gazdaságdiplomáciai lépés megpecsételheti az államhatalom sorsát is. A vezeték megépülése hozzájárulhatna a belső rend megszilárdulásához, hiszen létezése külpolitikailag emelné az országok súlyát, valamint megvalósulása jelzés értékkel bírna az ellenzék és a kiábrándult szavazók felé is.

Összességében én úgy látom, hogy bár sokan szeretnék, ha a Balkán is kiválthatná primer energiafüggőségét környezetkímélőbb megoldásokra, sajnos a gazdasági érdek és a rövidtávú politikai döntések felülírják azt. Így tehát, bár a környezeti biztonság hosszútávon sérül, a folyamatos földgázellátást találják a folyamatos energiaellátás kulcsának. Ez a tény pedig nem hogy gátolná, de támogatni fogja egy új vezeték lefektetését a térségben.

4. BEFEJEZÉS, KITEKINTÉS

Az európai földgázhálózatnak mindenképpen szüksége van arra – ahogyan ezt a bevezetőben rögzítettem –, hogy új területeket kapcsoljanak be a tranzitálásba, s új módokat keressenek az orosz gázfüggőség leküzdésére. Ennek eléréséhez nagyban hozzájárulhat bármely vezeték, amelyet újonnan építenek majd a Balkán-félszigeten. Optimista vagyok e kérdésben, hiszen Földünk jelenleg nem áll még készen arra, hogy leváltsa a fosszilis energiaforrásokból nyerhető energiát okosabb megoldásokra.

Ameddig ez így marad, nem kell tartanunk attól, hogy csökkenhet az új tranzitrendszerek épülésének támogatása s éppen a Balkánon. Az elemzésben számos példával támasztottam alá a térség kiemelt szerepét az egyes uniós szakpolitikákban, amely fontos szerepet a terület értékes geopolitikai helyzete is megerősít.

A leírtakból látjuk tehát, hogy az Unió és a Balkán földgázellátásának kérdése korántsem rendezett. Az is kiderült, hogy a nyomvonaldiverzifikálás mellett egyéb lehetőségek is rendelkezésünkre állnak a térség ellátásbiztonságának maximalizálása érdekében.¹¹⁶ A földgázbehozatal mikéntjének diverzifikálása mellett az egyes államok – s az EU egésze – energiafelhasználási mixének újratervezése ugyancsak hozzájárulhat a nagyobb

---

¹¹⁵ NAGY Attila Tibor: „A szerbiai politikai rendszer jelenlegi állapota” Méltányosság Politikaelemző Központ, Budapest 2011.

<http://meltanyosság.hu/files/meltany/imce/doc/ip-szerbpol-110327.pdf>

¹¹⁶ CSALLÓRÖZI Zoltán: „A gázellátás jövőképe a várható hazai változások tükrében” Magyar Energetikai Társaság, 2015.02.15

energiabiztonság megvalósulásához. Amennyiben sikerülne az energiahordozók részarányát módosítani az energiamérlegben, a hangsúlyok áthelyezésével kiegyenlítettebbé válhatna az anyagimportok és kitermelések megszólása. Az „energetikai több lábbon állás” kikezdhethetlen energiapiaci pozíciókat biztosítana az Unió számára.¹¹⁷ Az előzőekhez szervesen kapcsolódva, legutolsó gondolatként az alternatív energiaforrások (biomassza, szél-, víz-, nap- és geotermikus energia)¹¹⁸ fontosságára hívom fel a figyelmet, amelyek bár még viszonylag szűk körben terjedtek el csupán, nem feledkezhetünk meg jelentőségükről a fosszilis energiahordozók kiváltásának kapcsán. Bár környezettudatosság és felhasználási hatékonyság az EU energetikai alapelvei, az eddigi mérleg e téren: változó sikerek. A jövő lehetősége a megújuló energia, de amíg rendelkezésre állnak fosszilis vetélytársaik, addig nem remélhetünk tartós gyarapodást ezen a téren.

Összességében kijelenthető, hogy ahogy egy gázvezeték nyomvonalának kijelölésénél, úgy a forráshelyszín és befektetők kiválasztásánál sem vizsgálódhatunk csupán gazdasági és környezeti érdekek nyomán, mert a politika, azaz a „csó-diplomácia” dönt.

---

¹¹⁷ A 27% és 35 % körüli uniós földgáz és kőolaj felhasználás rovására bővíthető volna az 13% és 10% körüli nukleáris és megújuló energia hasznosítása

¹¹⁸ Energiacentrum - Megújuló energiaforrások,
<http://www.energiacentrum.com/energetika/megujulo-energiaforrasok-jellemzoirol-fajtairol/>

5. FORRÁSOK

Önálló mű

1. Barry BUZAN, Ole WAEVER, Jaap de WILDE: Security: A New Framework for Analysis, (Lynne Rienner Publishers: 1998)
2. CSALLÓKÖZI Zoltán: A gázellátás jövőképe a várható hazai változások tükrében c. előadás, 2015.02.10, Magyar Energetikai Társaság
3. DEMETER Gábor, RADICS Zsolt (szerk.): Kompországok – ahol a part szakad... Szemelvények Köztes-Európa integrációs törekvéseiből, (Debrecen: Didakt 2010)
http://www.geogis.detek.unideb.hu/Munkatarsaink/DemeterGabor/Y_KOMPORSZAGOK.pdf
4. SÁRI János, SOMODY Bernadette: Alapjogok. Alkotmánytan II., (Budapest: Osiris 2008)
5. JÁSZBERÉNYI Zoltán: Az európai tárolói piac jövője – Mozgatórugók és kihívások, Magyar Energetikai Társaság előadás, 2011.10.04.
6. NAGY Attila Tibor: szerbiai politikai rendszer jelenlegi állapota, Méltányosság Politikaelemző Központ, Budapest, 2011.
<http://meltanyosság.hu/files/meltany/imce/doc/ip-szerbpol-110327.pdf>
7. Nemzeti Energiastratégia 2030 (NFM kiadvány)
8. REMEK Éva: „Az Európai Unió bővítésének biztonságpolitikai aspektusai” in: TÜRKE András, BESENYŐ János, WAGNER Péter (szerk.): *Magyarország és a CSDP* (Zrínyi 2016)
9. VINCE Péter: Az Európai Unió belső energiapiacának új szabályozása: a harmadik energiacsomag, (MTA Közgazdaságtudományi Intézet előadása)

Folyóirat

10. ARDAY Lajos: „Kisebbségek, kisebbségpolitikák Kelet-Közép Európában” *International Relations Quarterly*. 2010/2.
http://www.southeast-europe.org/pdf/02/DKE_02_M_K_ARDAY.pdf
11. Clair WALLACE - Oxana CHMOULIAR - Elena SIDORENKO: Nyugat-Európa keleti határa: mobilitás az ütközőzónában (részletek)
http://www.tarki.hu/hu/about/staff/sb/wallace_nyugat-europa_keleti_hatara.pdf

12. DOBOS Edina: „Az energiaellátás biztonsága az Európai Unió stratégiai dokumentumaiban” Nemzet és Biztonság, 2010. május
13. DOBOS Edina: „Az energiaellátás biztonságának elméleti kérdései” Nemzet és Biztonság, 2010. július
14. FODOR Péter: „Az energiabiztonság megnövekedett jelentőségéről” Hadtudományi Folyóirat, 2010/1.-2.
15. FORMAN Balázs: „Külső források és belső piacok az Európai Unió energiapolitikájában” Politikatudományi Szemle, 2004/4.
16. Gáz.áram, Az E.ON energi magazin, 2009. 3. szám
<https://www.eon-hungaria.com/cmsfiles/e5/7d/gazaram2009osz.pdf>
17. JOBBÁGY Szabolcs: „Hazai és EU energiabiztonság és a megújuló energiaforrások” Hadmérnök. 2010/3.
http://hadmernok.hu/2010_3_jobbagy.pdf
18. KECSE Zsuzsanna Réka: „A cseppfolyós földgáz, azaz az LNG szerepe Európában” South-East European Foundation, 2010/4.
http://www.southeast-europe.org/pdf/04/DKE_04_M_KECSE_LNG.pdf
19. NÉMETH András: „Szelepszavar” HVG, 2006./1.
20. RÁCZ Lajos: „Az európai biztonság néhány geostratégiai aspektusa” Hadtudomány. 2000/2.
http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2000/2_2.html
21. SELEI Adrienn–TAKÉCSNÉ TÓTH Borbála: „Az ukrán válság rövidtávú hatásai Kelet-közép Európa és Magyarország gázellátás-biztonságára” REKK tanulmány, 2015.
<http://econ.core.hu/file/download/vesz2014/gazellatas.pdf>
22. VINCZE Dalma: „Az Európai Unió és a Nyugat-Balkán kapcsolatai és az unió bővítési stratégiájának változásai” Külügyi Szemle. 2008/2.
http://kki.gov.hu/download/2/6b/b0000/Kulugyi_Szemle_2008_01_Az_Eur%C3%B3pai_Uni%C3%B3_%C3%A9s_a_Nyug.pdf

Internetes forrás

23. Analytico.org, Natural gas – an energy necessity for Macedonia, July 2008, <http://www.analyticamk.org/files/ReportNo15.pdf>
24. Atomforum.hu, KATONA Tamás János: Az energiabiztonság, mint rendszer: <http://www.atomforum.hu/eloadas/130604Katona.pdf>
25. BP Azerbajjan - Shah Deniz Stage 2
26. Diplomaci.hu, Megmutatjuk a legnépszerűbb migrációs útvonalakat http://diplomaci.blog.hu/2015/11/13/megmutatjuk_a_legnepszerub_migracios_utvonalakat

27. Eastring official: <http://www.eastring.eu/>
28. Energiacentrum.com, Megújuló energiaforrások, <http://www.energiacentrum.com/energetika/megujulo-energiaforrasok-jellemzoirol-fajtairol/>
29. Energiainfo.hu, HLAVAY Richárd: EU Zöld Könyv az energia stratégiáról, <http://energiainfo.hu/cikk/eu-zoeld-koenyv-az-energia-strategiarol.5480.html>
30. Energiapedia.hu, Honnan jön a földgáz? <http://energiapedia.hu/honnan-jon-a-foldgaz>
31. Enerji.gov.tr, Republic of Turkey - Ministry of Energy and Natural resources, Natural Gas Pipelines and Projects <http://www.enerji.gov.tr/en-US/Pages/Natural-Gas-Pipelines-and-Projects>
32. Entsog.eu, <https://transparency.entsog.eu/#/?loadBalancingZones=false>
33. EurActiv.com - Former Czech PM promotes Eastring gas pipeline, <http://www.euractiv.com/section/central-europe/news/former-czech-pm-promotes-eastring-gas-pipeline/>
34. FGSZ.hu – Javasolt PCI projektek publikálása, <https://fgsz.hu/hu-hu/javasolt-pci-projektek-publikalasa>
35. Gaztranzit.hu, Magyar-szlovák megállapodás a közös gázvezeték megépítéséről <http://www.gaztranzit.hu/hu/sajtoszoba/hirek/sitepages/newsdetail.s.aspx?newsid=17>
36. Geography.hu, KATONA Péter: A Nyugat-Balkán helye Délkelet-Európa átalakuló politikai földrajzi térképén, <http://geography.hu/mfk2006/pdf/Katona%20P%20Egter.pdf>
37. Greenpeace.org: Natural Gas - Methane's contributions to global warming <http://www.greenpeace.org/usa/global-warming/issues/natural-gas/>
38. Heritage.org, Luke COFFEY, Daniel KOCHIS: NATO Summit 2016: NATO Must Reaffirm Its “Open Door” Policy <http://www.heritage.org/research/reports/2016/06/nato-summit-2016-nato-must-reaffirm-its-open-door-policy>
http://www.bp.com/en_az/caspian/operationsprojects/Shahdeniz/SDstage2.html
39. Iene.eu - CE/SEE Partners Eye EU Funds for Tesla Gas Pipeline Project <http://www.iene.eu/cesee-partners-eye-eu-funds-for-tesla-gas-pipeline-project-p2055.html> ,
40. IFC.org - Balkan Renewable Energy Program (BREP), letöltés: 2017.02.20.

- [http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/region__ext_content/regions/europe+middle+east+and+north+africa/ifc+in+europe+and+central+asia/countries/balkan+renewable+energy+program+\(brep\)](http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/region__ext_content/regions/europe+middle+east+and+north+africa/ifc+in+europe+and+central+asia/countries/balkan+renewable+energy+program+(brep))
41. Kitekintő.hu – „Molotov-Ribbentrop-csővezeték”,
<http://kitekinto.hu/europa/2009/11/29/molotov-ribbentrop-csvezetek>
  42. Kitekintő.hu - A Déli Áramlat is a Nabucco sorsára jut?
http://kitekinto.hu/europa/2014/12/02/a_deli_aramlat_is_a_nabucco_sorsara_jut
  43. Kitekintő.hu - Az orosz-ukrán gázvita
http://kitekinto.hu/europa/2009/01/08/az_orosz-ukran_gazvita/
  44. Kitekintő.hu - Bevándorlás: senki sem akar Szerbiában maradni
http://kitekinto.hu/europa/2016/06/01/bevandorlas_senki_sem_a_kar_szerbiaban_maradni
  45. Kitekintő.hu – Etnikai feszültségek Macedóniában
http://kitekinto.hu/europa/2012/02/02/etnikai_feszultsegek_macedoniaban
  46. Kitekintő.hu - Ezrek tüntettek Athénban a megszorítások ellen
http://kitekinto.hu/europa/2016/06/16/ezrek_tuntettek_athenban_a_megszoritasok_ellen
  47. Kitekintő.hu – Feloszlatta magát a macedón parlament
<http://kitekinto.hu/2016/10/18/europai-ugyek/feloszlatta-magat-a-macedon-parlament/>
  48. Kitekintő.hu - Kevés menedékkérő érkezik Görögországba
http://kitekinto.hu/europa/2016/05/14/keves_menedekker_erkezik_gorogorszagba
  49. Kitekintő.hu - Macedónia bekeményít a menekültválságban
http://kitekinto.hu/europa/2016/03/06/macedonia_bekemenyit_a_menekultvalsagban
  50. Kitekintő.hu - Szerbia is lezárna a határait a migránsok előtt
<http://kitekinto.hu/2016/10/03/europai-ugyek/szerbia-is-lezarna-a-hatarait-a-migransok-elott/>
  51. Kitekintő.hu, Energiakrízis Dél-Afrikában, 2015. 06.17.,
http://kitekinto.hu/afrika/2015/06/17/energiakrizis_del-afrikaban
  52. Kitekintő.hu, MEDGYESI Ádám: Muzulmánok az ortodoxia gyűrűjében – Szerbia vallási térképe, 2011.01.23.
http://kitekinto.hu/eia/2011/01/23/muzulmanok_az_ortodoxia_gyurujeben_-_szerbia_vallasi_terkepe
  53. Kitekintő.hu. - Nabucco: na buktuk?
http://kitekinto.hu/europa/2009/03/19/nabucco_na_buktuk

54. Magyar Földgáztároló.hu,
<http://www.magyarfoldgastarolo.hu/hu/tevekenysegunk/G%C3%A1zt%C3%A1rol%C3%B3k/Lapok/default.asp>
55. Magyarhirlap.hu - A Tesla nevet kapta az új gázvezeték
http://magyarhirlap.hu/cikk/17928/A_Tesla_nevet_kapta_az_uj_gazvezetek
56. Magyaridok.hu, Tíz európai ország közösen kifogásolta az Északi Áramlat gázvezeték kapacitásának megduplázását,
<http://magyaridok.hu/gazdasag/tiz-europai-orszag-kozosen-kifogasolta-az-eszaki-aramlat-gazvezetek-kapacitasanak-megduplazasat-186040/>
57. Mfor.hu, 40 éve robbant ki az első olajválság,
http://www.mfor.hu/cikkek/vallalatok/40_eve_robbant_ki_az_első_olajvalsag.html
58. Mindentafoldgazrol.h, Magyar vezetékrendszer
<http://www.mindentafoldgazrol.hu/ellatasbiztonsag/foldgazszallitas/magyar-vezetekrendszer>
59. MNO.hu, Miért stratégiai ütközőpont a Krím félsziget?
http://mno.hu/kulfold_archiv/miert-strategiai-utkozopont-a-krim-felsziget-1213606
60. Napi.hu – Átalakul az Északi Áramlat 2 projekt
http://www.napi.hu/nemzetkozi_vallalatok/atalakul_a_az_eszaki_aramlat_2_projekt.605946.html
61. Nato.int, NATO Tükör - A Görögország és Törökország NATO-csatlakozását szentesítő történelmi okirat
<http://www.nato.int/docu/review/2012/Turkey-Greece/Greece-Turkey-membership/HU/index.htm>
62. Neweurope.eu, Both Eastring and Tesla have been included in the European Commission's second PCI list,
<https://www.neweurope.eu/article/eu-fast-tracks-tesla-eastring-gas-lines/>
63. NOL.hu, Meghalt a Nabucco, éljen a TAP?
http://nol.hu/gazdasag/annyi_a_nabucconak-1396943
64. Nordstream.com, The Pipeline, <https://www.nord-stream.com/the-project/pipeline/>
65. Nordstream2.com, Nord Stream 2 Builds on Proven Success
<https://www.nord-stream2.com/project/pipeline/>
66. Portfolio.hu - Hatalmas gázfolyosós szerződést írták ma alá Budapesten,
http://m.portfolio.hu/unios_forrasok/energia/hatalmas_gazfolyosos_szerzodest_irtak_ma_ala_budapesten.23713_7.html

67. Tap-ag.com, Trans Adriatic Pipeline official - TAP project development schedule <http://www.tap-ag.com/the-pipeline/project-timeline>
68. Theguardian.com, Aditya CHAKRABOTTY: Greece is a sideshow. The eurozone has failed, and Germans are its victims too <https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/jun/22/greece-eurozone-germans-single-currency>
69. Trend News Agency - Tesla gas pipeline project may be included into European Commission's PCIs (exclusive)<http://en.trend.az/business/energy/2429480.html>
70. Vállalkozzítthon.hu, <http://www.vallalkozzithon.hu/hirek/A-fenntarthato-energiabiztonsagra-vonatkozó-csomagot-terjesztett-elo-az-Europai-Bizottsag>
71. Világgazdaság.hu, BARÁT Mihály: A 35 éves olajválság, 2008.12.11 http://www.vg.hu/gazdasag/vg_online/gazdasag_-_kulfold/o81211_olajvalsag_252465

Európai Unió publikációja

72. Az Európai Parlament és a Tanács 2009/73/EK irányelve a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról,<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0094:0136:hu:PDF>
73. Az Európai Unió Tanácsa <http://www.consilium.europa.eu/hu/council-eu/preparatory-bodies/working-party-western-balkans-region/>
74. Európai Bizottság honlapja - A kohéziós politika és a környezetvédelem, 2010. <http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/cohesion/hu.pdf>
75. Európai Bizottság hozzájárulása: Energiaügyi kihívások és energiapolitika 2013.05.22.-i Európai Tanács számára http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/energy2_hu.pdf
76. Európai Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek és Tanácsnak: Európai energiabiztonsági stratégia, COM (2014) 330 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014DC0330&from=HU>
77. Európai Bizottság közleménye: A stabil és alkalmazkodóképes energiaunió és az előrettekintő éghajlat-politika keretstratégiája, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52015DC0080>

78. Európai Bizottság közleménye: Haladás a belső energiapiac megvalósulása felé
<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/HU/1-2014-634-HU-F1-1.Pdf>
79. Európai Bizottság sajtóközleménye: A Bizottság beszámol az európai migrációs stratégia keretében tett előrelépésekről,
http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-4281_hu.htm
80. Európai Bizottság sajtóközleménye: A stabil és alkalmazkodóképes energiaunió és az előrettekintő éghajlat-politika keretstratégiája,
http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:1bd46c90-bdd4-11e4-bbe1-01aa75ed71a1.0010.02/DOC_1&format=PDF
81. Európai Bizottság sajtóközleménye: Az energiaunió felé: A Bizottság a fenntartható energiabiztonságra vonatkozó csomagot terjeszt elő
http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-307_hu.htm
82. Európai Bizottság sajtóközleménye: Energia: Folytatódik a közép- és délkelet-európai országok közötti sikeres energiaügyi együttműködés, Brüsszel, 2016.09.16. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2982_hu.htm
83. Európai Bizottság sajtóközleménye: Eredményjelentés a megújuló energiaforrások használatáról, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5180_hu.htm
84. Európai Parlament jelentése: A cseppfolyósított földgázra és a földgáztárolásra vonatkozó uniós stratégiáról (2016/2059 (INI))
2016.09.30.,
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2016-0278+0+DOC+XML+Vo//HU>
85. Európai Parlament: 40 év Uniós bővítés – Kik csatlakoztak eddig az EU-hoz?
http://www.europarl.europa.eu/external/html/euenlargement/default_hu.htm
86. European Commission, Current PCI List, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:JOL_2016_019_R_0001&from=EN
87. European Commission, Project of Common Interest
<https://ec.europa.eu/energy/en/topics/infrastructure/projects-common-interest>
88. Eurostat, Energiatermelés és –import,
http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Energy_production_and_imports/hu#Energia_import

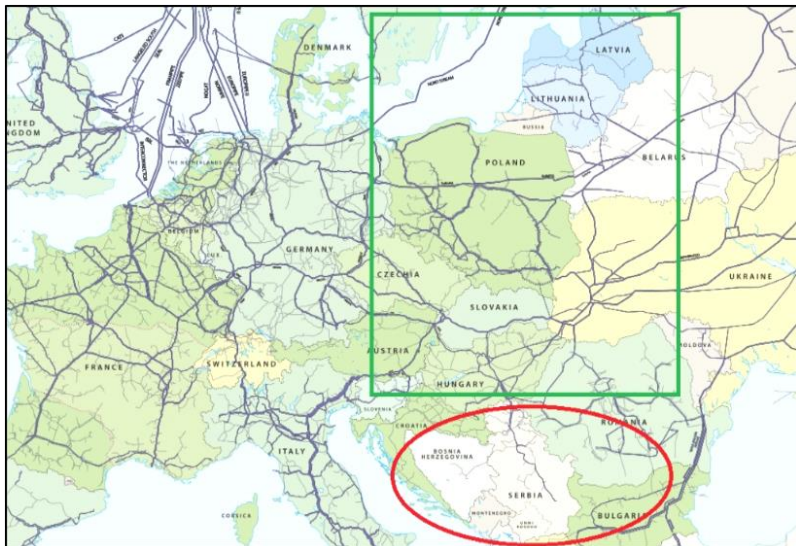
<http://www.consilium.europa.eu/hu/council-eu/preparatory-bodies/working-party-western-balkans-region/>

89. Képviselői Információs Szolgálat: Energetikai jogharmonizáció, 2016.05.05,
http://www.parlament.hu/documents/10181/595001/Infojegyzet_2016_18_energetika.pdf/d9e6de57-8aa1-45e6-bccc-7d0d852e9ec8

Mellékletek

1. ábra – Entsog.eu,
https://transparency.entsog.eu/#/?loadBalancingZones=false_ saját szerkesztés

*Az európai kontinens szárazföldi földgáz-vezetékrendszere
(2016. szeptemberi állapot)*

2. ábra – Fejlesztési javaslat a földgázszállító rendszer bővítésére, 12. fejezet, FGSZ, 2015.12.31

*A Tesla vezeték tervezett nyomvonala
(2015)*

HERCZEG GERGŐ

BREXIT, avagy a brit kilépés gazdasági és jogi háttere

1. BEVEZETÉS
2. KEZDETEK
  - 2.1 A zürichi beszédttől az első referendumig
  - 2.2 Az új politikai irány
3. AZ EU-BÓL VALÓ KILÉPÉS UNIÓS JOGI KERETEI
  - 3.1. A népszavazás alkotmányos problematikája
  - 3.2 A tárgyalások lehetséges kimenetele
  - 3.3 Miért lehet hátrányosabb az Egyesült Királyság számára a megállapodás?
  - 3.4 Az 50. cikk megalkotásának okai
4. A brexit KÖVETKEZMÉNYEI
  - 4.1 A brexit lehetséges gazdasági hatásai
  - 4.2 A kilépés kockázata az EU-tagállamokra nézve (különös tekintettel Magyarországra)
  - 4.3 Az Unióval való jövőbeni együttműködés hat alternatívája
5. A JÖVŐBENI MEGÁLLAPODÁS LEHETSÉGES ELEMEI
  - 5.1. A modellek összehasonlítása
6. DE LEGE FERENDA
7. IRODALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS

Az Európai Unióból (a továbbiakban: EU) mint szupranacionális nemzetközi szervezetből való tagállami kilépés kérdése olyan, eddig ismeretlen és elképzelhetetlen folyamat, amely a 2016. június 23-án tartott egyesült királyságbeli népszavazás eredményének következményeképpen egy megoldásra váró jogi, politikai, társadalmi és gazdasági helyzetet hozott. Ezen helyzet, tekintet nélkül arra, hogy az Egyesült Királyság ténylegesen is kilép-e az Európai Unióból, rámutat az uniós jog egy hézagára, a kilépés jogi mechanizmusainak kidolgozatlanságára. Témaválasztásomat ezen kérdés-összesség érdekessége és aktualitása motiválta.

Amennyiben nagy léptekben végignézzük az Egyesült Királyság integrációban és nemzetközi szférában kifejtett eddigi működését, megállapítható, hogy bizonyos értelemben mindig is „külön utakon jártak”. A „fontolva haladás” angol példái röviden a következőképpen foglalhatóak össze: nem-

zetközi egyezmények, amelyeknek az Egyesült Királyság bizonyos rendelkezéseihez fenntartást¹ vagy nyilatkozatot fűzött² vagy az Egyesült Királyság azon kevés uniós tagállamok egyike (Írország, Románia, Horvátország és Bulgária mellett), akik nem tagjai a schengeni-térségnek (még ha biztonsági szempontjaik alapján csatlakozhattak volna a zónához), továbbá az euróalapú monetáris politikát sem iktatták be jog- és gazdasági rendszereikbe. Ezen lassú integrálódással és tartózkodó-óvatos intézkedésekkel együttvéve is meglepő volt a hír, hogy az Európai Unió történetében egyedülálló módon egy tagállam lakossága az Európai Unióból való kiválás (kilépés) mellett döntött.

Az Egyesült Királyságban tartott népszavazás eredményeként 51,7–49,3 százalékos szavazati arány mellett a kilépés támogatói maradtak fölényben a bennmaradást pártolókkal szemben. Habár a számkülönbség nem különösebben szignifikáns, a 72%-os részvételi arányra tekintettel az alig 2%-os szavazatkülönbség, gyakorlatilag több mint 1 millió szavazóval ér fel, amelynek hatása mind a munkaerő, mind a gazdasági piacra várhatóan jelentősek és onnan további szférákba tovagyrúzóok lesznek. Ezen folyamatok vizsgálása során nem felejtethők el a tagállamok belpolitikai társadalmi-politikai kérdései sem, mint például az EU-ban meginduló lehetséges felbátorodás, amely más kisebb nemzetállamok esetleges kilépéséhez is vezethet.³ Véleményem szerint, az Európai Unió egésze olyan kihívásokkal szembesülhet a közeljövőben, amelyekről nem túlzással állíthatjuk, hogy történelmi jelentőségűek lesznek és a nem megfelelő problémakezelés könnyen az Unió meggyengüléséhez, hovatovább a *Helmut Kohl*⁴ által megálmodott európai integrációt⁵ súlyos visszaesésnek teheti ki.

Dolgozatom célja, hogy feltárjam egy tagállam EU-ból való kilépésének lehetséges gazdasági következményeit, (ideértve az esetleges személyek szabad mozgásának korlátozása miatti munkaerőhiányt), jogi helyzetét és mechanizmusait, valamint a társadalmi okokat és mindezekre adott európai szintű és tagállami válaszokat, felmérve a lehetséges megoldásokat.

---

¹ Például az 1935-ben keletkezett angol-német flottaegyezményhez fűzött fenntartások. (Lásd: <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=RYJTKT>)

² Az ENSZ dokumentumai közül összesen 13 olyan egyezmény van, melyhez valamilyen nyilatkozatot csatolt az Egyesült Királyság, lásd bővebben: <http://indicators.ohchr.org/>

³ Eurostatistic, Publications Office of the European Union, 2016 <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7696089/KS-BJ-16-010-EN-N.pdf/27392c0e-ebfd-41d9-8876-94d4ba796c61>

⁴ Német kereszténydemokrata politikus, a Német Szövetségi Köztársaság kancellárja 1982 és 1998 között.

⁵ Helmut KOHL: Aggudalom Európáért FELHÍVÁS, Antall József Tudásközpont, 2016

2. KEZDETEK

A történelmi előzmények a brexit legalapvetőbb befolyásoló tényezőiként értékelhetőek, éppen ezért lényegesnek tartom a dolgozat elején röviden összegezni ezeket. Fontosnak tartom a kialakult helyzet jogi, politikai és gazdasági elemzésének megkezdése előtt az ide vezető út rövid bemutatását annak érdekében, hogy a brexitre pozitívan és negatívan ható tényezőket – a teljesség igénye nélkül⁶ – feltárhassam, s a további elemzéseket, következtetéseimet kellőképpen megalapozhassam.

2.1. A zürichi beszédőtől az első referendumig

Winston Churchill 1946. szeptember 19-én⁷ tartott elhíresült zürichi beszéde megalapozta az EU előzményei létrehozásának szükségességét. Ez a lendület a britek részéről szinte 1950-ig töretlen maradt. *Churchill* beszédében kifejti, hogy a béke tartós fenntartása és megerősítése szempontjából mennyire fontos az „Európai Egyesült Államok” megalapítása, a német–francia konfliktusok feloldása, valamint az, hogy lehetőleg mindez az ENSZ fennhatósága alatt történjen meg.

A britek aktívan közreműködtek az Európa Tanács⁸ 1949-es felállításában, de ezután az integráció elmélyítésében nem játszottak vezető szerepet. Ennek indoka az állami szuverenitás védelmét célzó politikában keresendő, amely az Egyesült Királyságban mindmáig meghatározó szerepet játszik⁹. Az Egyesült Királyság 1960-ban az Európai Szabadkereskedelmi Társulás (a továbbiakban: EFTA¹⁰) megalakulásakor annak tagjává vált, ezen tagság állami integritását különösebben nem befolyásolta, szinte csak pozitív bővüléssel járt a brit piacnak.

1961-ben csatlakozási kérelmet nyújtott be az Egyesült Királyság a Közösséghez, a csatlakozást azonban az akkori francia elnök, *Charles De Gaulle* sikeresen megakadályozta. A tábornok amellettt érvelt, hogy a britek valószínűsíthetően nem fogják feladni a mezőgazdasági és vám privilégiumaikat, valamint túlzott nemzeti identitásuk veszélyeztetheti az európai integrációt. *De Gaulle* feltételezhetően az Amerikai Egyesült Államok (a továbbiakban: USA) befolyásától félt, amely az Egyesült Királyságon keresztül túl

---

⁶ A dolgozat terjedelmi korlátai és a témához kapcsolódó kérdések széles köre sajnos lehetetlenné teszi a teljesség igényével történő feldolgozást.

⁷ BARTA Róbert: „*Churchill és az Európai Egyesült Államok*” *Rubicon* 2014/1. különszám

⁸ Nem uniós intézmény, hanem regionális nemzetközi szervezet strasbourgi központtal.

⁹ KECSKÉS László: „Ami a konzervativizmus kérge alatt van (Állami immunitás a common law-ban)” *Jogtudományi közlöny*, 1989/5.

¹⁰ European Free Trade Association (Európai Szabadkereskedelmi Társulás)

nagy hatással lehetne az alakulóban levő Közösségre. Lényeges szempont, hogy az Egyesült Államok által folyósított *Marshall*-segély¹¹ és annak a felhasználási feltételei már így is jelentős mértékben befolyásolták a háború után újjáéledni kívánó államok gazdaságát.

Az újabb csatlakozási kérelmet az Egyesült Királyság már Norvégiával, Dániával és Írországgal közösen nyújtotta be 1967-ben, amely annak ellenére, hogy sikertelennek bizonyult, napirendre helyezte a csatlakozni kívánó államok kérdését a közösségi döntéshozatal palettáján.¹² Az eltolódó gazdasági szerepek (amelyek leginkább Franciaország és ezáltal az Európai Gazdasági Közösség (EGK) meggyengülésében volt felfedezhető) vezettek a franciák azon felismeréséhez, hogy az angolok ellensúlyi szerepet kaphatnak az európai politikában és gazdaságban, amely felismerés¹³ meghozta a „sikert”. A csatlakozási szerződést 1972. január 22-én Brüsszelben aláírták a csatlakozó országok, amely szerződés 1973. január elsején hatályba lépett. Norvégia végül nem csatlakozott, ugyanis az országban 1972-ben tartott referendum megakadályozta a csatlakozást, s a későbbi csatlakozásra az 1994-ben sorra került újabb népszavazás eredményeként nem kerülhetett sor.

A 70-es években kitört olajválság, valamint az egyre gyengülő angol ipar a munkanélküliségi ráták növekedéséhez vezetett, amelynek köszönhetően az Egyesült Királyság belépését követően szinte azonnal megkérdőjeleződött a Közösség válságkezelési stratégiája. A kilépés ötlete is felmerült, de ezt a brit történelem első népszavazása vetette el és ezzel erősítette meg az EGK-tagságot. A *vox populit* 1975. június 5-én tartották és a szavazók 67,2%-a alkotta a Közösségben maradni kívánók taborát¹⁴ (amely rendkívül különös, tekintetbe véve azt a tényt, hogy 40 év alatt mennyit változott a brit lakosság véleménye).

2.2. Az új politikai irány

Az új politikai irány alatt azt az EU-val szemben tisztázatlan politikai álláspontot értem, amelynek és az előzményeként megjelenő reformkövetelé-

---

¹¹ A Marshall-terv nemzetközi segélyprogram volt a második világháború után, amely George C. Marshall amerikai külügyminiszterről kapta a nevét. Marshall 1947. június 5-én átfogó amerikai segélyprogramot hirdetett meg minden olyan háború sújtotta európai ország számára, amely az újjáépítésben hajlandó volt az Amerikai Egyesült Államokkal együttműködni.

¹² KECSKÉS László: EU-Jog és jogharmonizáció (HVG-ORAC 2011⁴)

¹³ PALÁNKAI Tibor: A nyugat-európai integráció *The Economist* 1970. évi május 16. szám

¹⁴

http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/june/6/newsid_2499000/2499297.stm

seknek¹⁵ az elindítója *David Cameron*, a Konzervatív párt vezetője, az Egyesült Királyság volt miniszterelnöke volt. *Cameron* az Európai Unióval szemben több követelést is felvázolt.

A reformok között megtalálhatjuk többek között a gazdasági terhek enyhítését az Egyesült Királyság versenyképességének növelése érdekében, amely cél érdekében a britek a munkaidőről szóló irányelvet eddig is tágan értelmezték. A reformok körébe tartozik a bevándorlók áramlásának csökkentéséhez fűződő brit érdek, amely eddig is mondhatni állami döntés volt, hiszen az Egyesült Királyság nem tagja a schengeni-egyezménynek¹⁶, így a belső határellenőrzés jogával eddig is szinte teljes mértékben rendelkezett. Mindezek közül talán a legspecifikusabb példa – s egyedülálló a tagállamok történetében –, hogy London egy külön kormányzati programot hozott létre az EU-kompetenciák felülvizsgálatára és bevonta az összes parlamenti bizottságot ebbe a munkába.¹⁷

A *David Cameron* által felvázolt reformkövetelések (pl.: az Egyesült Királyság versenyképességének helyreállítása) véleményem szerint azt mutatják meg, hogy Anglia az eddigiekben is tudott távolságtartóan működni az integrációban illetve, ha a brexit tárgyalások alatt engedményeket tesz az Unió – amelyet a német kancellár valamint *Donald Tusk*¹⁸ az Európai Tanács jelenlegi elnökének nyilatkozatait elnézve erősen kétlek –, a tagállamok egyenjogúságának elvét és követelményét, valamint az egyenlő bánásmód követelményét veszi semmibe, amellyel eszközt ad a többi tagállam kezébe. Legrosszabb esetben hasonló referendumok megtartását alapozhatja meg egy britek számára előnyös kilépési megállapodással a többi tagállam számára.

Ezen tendencia pedig az Európai Uniónak mint szupranacionális nemzetközi, gazdasági és politikai szereplőnek, nem lenne előnyös, hiszen ezáltal gyenge képet mutatna magáról, amely a jelenlegi globális politikai szereplők átértékelődésének¹⁹ idején biztos út a folyamatos elértéktelenedéshez. Ez pedig egyáltalán nem érdeke az EU-nak, főleg azon folyamatok tük-

---

¹⁵ *David Cameron* a szavazás kiírásáig folyamatosan az EU-ból való kilépés lehetőségét használta fel az újratárgyalásaival kapcsolatban, a kampány alatt mégis a maradásra voksolók táborát erősítette.

¹⁶ A schengeni egyezmény az Európai Unió (EU) első és harmadik pillérének része, amely elsősorban a belső határőrzet megszüntetését és a külső határok közös ellenőrzését jelenti. Az egyezménynek nem minden unióbéli ország a tagja, és vannak nem EU-beli tagjai is. Az egyezményt nem minden aláíró tagország alkalmazza.

¹⁷ Review of the balance of competences governmental program, forrás: <https://www.gov.uk/review-of-the-balance-of-competences>.

¹⁸ *Donald Tusk* sajtónyilatkozata az European Policy Center-ben 2016 október 13 forrás: <http://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-uk-after-referendum/#47244648732>

¹⁹ Henry KISSINGER: Világrend, Antall József Tudásközpont., 2015

rében, amelyek az Európai Unió által kiadott sztenderdek és szabályok globális térnyerését (európanizáció, externalizáció) igazolják. Az Európai Unió gazdasági ereje, potenciálja az egységes belső piacnak és annak a közel 500 millió fogyasztónak köszönhető, amelyből kb. 60 millió fő a brexit szavazás eredményének keresztülvitele esetén elhagyja az Európai Uniót. Az EU nyilvánvalóan nem engedheti meg, hogy az Egyesült Királyság drasztikus lépése generátora legyen újabb európai dezintegrációs folyamatoknak.

3. AZ EU-BÓL VALÓ KILÉPÉS UNIÓS JOGI KERETEI

Mielőtt a téma mélyebb kifejtésébe bocsátkoznék, fontosnak tartom kijelölni azt a jogi keretet, amelyben a kilépés megvalósulhat. Az Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ) 50. cikke rendelkezik arról az esetről, ha egy tagállam ki kíván lépni az EU-ból, a vonatkozó eljárási feltételekkel együtt, míg az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 238. cikk (3) b pontja szabályozza az irányadó szavazati arányokat.

EUSZ 50. cikk:

„(1) Saját alkotmányos követelményeivel összhangban a tagállamok bármelyike úgy határozhat, hogy kilép az Unióból.

(2) A kilépést elhatározó tagállam ezt a szándékát bejelenti az Európai Tanácsnak. Az Európai Tanács által adott iránymutatások alapján az Unió tárgyalásokat folytat és megállapodást köt ezzel az állammal, amelyben az érintett államnak az Unióval való jövőbeli kapcsolataira tekintettel meghatározzák az illető állam kilépésének részletes szabályait. Ezt a megállapodást az Európai Unió működéséről szóló szerződés 218. cikke (3) bekezdésének megfelelően kell megtárgyalni. A megállapodást az Unió nevében a Tanács köti meg minősített többséggel eljárva, az Európai Parlament egyetértését követően.

(3) A kilépésről rendelkező megállapodás hatálybalépésének időpontjától, illetve ennek hiányában a (2) bekezdésben említett bejelentéstől számított két év elteltével a Szerződések az érintett államra többé nem alkalmazhatók, kivéve, ha az Európai Tanács az érintett tagállammal egyetértésben ennek a határidőnek a meghosszabbításáról egyhangúlag határoz.

(4) A (2) és (3) bekezdés alkalmazásában az Európai Tanácsnak, illetve a Tanácsnak a kilépő tagállamot képviselő tagja az Európai Tanács, illetve a Tanács rá vonatkozó tanácskozásain és a rá vonatkozó határozatok meghozatalában nem vesz részt.

A minősített többséget az Európai Unió működéséről szóló szerződés 238. cikke (3) bekezdése b) pontjának megfelelően kell meghatározni.

(5) Amennyiben az az állam, amely kilépett az Unióból, később újra felvételét kéri, kérelmére a 49. cikkben megállapított eljárást kell alkalmazni.”

EUMSZ 238. cikk:

„ (3) Figyelemmel az átmeneti rendelkezésekről szóló jegyzőkönyvben megállapított rendelkezésekre, 2014. november 1-jétől azokban az esetekben, amikor a Szerződések értelmében a Tanácsnak nem az összes tagja vesz részt a szavazásban, a minősített többséget a következőképpen kell meghatározni:

a) A minősített többséghez a szavazásban részt vevő tagállamokat képviselő tanácsi tagok legalább 55 %-ának egyben az ezen államok népességének legalább 65 %-át kitevő tagállamokat képviselő szavazata szükséges.

A blokkoló kisebbségnek legalább a Tanácsnak a részt vevő tagállamok népességének több mint 35 %-át képviselő tagjaiból és még egy tagból kell állnia; ennek hiányában a minősített többséget elértnek kell tekinteni.

b) Az a) ponttól eltérve, ha a Tanács nem a Bizottságnak vagy az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselőjének a javaslata alapján jár el, a minősített többséghez a részt vevő tagállamokat képviselő tanácsi tagok legalább 72 %-ának egyben az ezen államok népességének legalább 65 %-át kitevő tagállamokat képviselő szavazata szükséges.

A Lisszaboni Szerződés 2009-es hatálybalépéséig az Európai Unió alapító szerződésai nem tartalmaztak kilépési klauzulát, amelyet a szakirodalom a jogalkotói akarat okafogyottságán túl²⁰ három főbb indokra vezet vissza²¹. Az első ilyen abban nyilvánul meg, ha a csatlakozni vágyó állam a kilépés megszövegezett lehetősége nélkül is csatlakozni kíván, az az adott ország elkötelezettségét mutatja az EU irányába. A második indok, amely már inkább egy elméleti eszme-futtatás, miszerint, ha a kilépési klauzulát beleszövegezték volna a szerződésekbe, akkor ezzel elismerték volna annak lehetőségét. A harmadik indok, amely a megszövegezés elmulasztásához vezethetett pedig az, hogy a szerződések alapvető célja az integráció elmélyítése²² és a kilépés megszövegezése így alapvetően ellentétes lenne az EUSZ értékrendjével.

A kilépést szabályozó cikkek mindössze egy keretet biztosítanak az eljárás lefolytatásához, hiszen ezen eljárás elemei annyira sajátosak, hogy

---

²⁰ Az Európai Unió történetében mindig is a belépni kívánók domináltak, nem pedig azon országok, amelyek ki akartak válni onnan.

²¹ ANGYAL Zoltán: „Az Európai Unióból való kilépés aktuális jogi kérdései” (Miskolc University Press Sectio Juridica et Politica TOMUS XXIV., 2016)

²² Lásd EUSZ 1. cikk „E szerződés új szakaszt jelent az Európa népei közötti egyre szorosabb egység létrehozásának folyamatában, amelyben a döntéseket a lehető legnyilvánosabban és az állampolgárokhoz a lehető legközelebb eső szinten hozzák meg.”

generális szabály nem képes a rendezésére. A négy alfejezet a kilépési tárgyalást választja el olyan részekre, amelyek segítségével annak folyamata jobban áttekinthetővé válik, ezzel is könnyítve annak elemzését.

3.1. A népszavazás alkotmányjogi problematikája

A népszavazás (vagy más elnevezéssel referendum / *vox populi*) a választópolgárok akaratának az érvényre juttatása, a demokráciának (népuralomnak) közvetlen eszköze. A közhatalom önkényével szemben betölti a fékek és az ellensúlyok legjelentősebb szerepét. Az alkotmányok túlnyomóan tartalmazzák, hogy mely témákat szükséges és/vagy tilos népszavazásra bocsátani, ezért kiírása az alaptörvényekből kifolyólag lehet kötelező vagy kezdeményezhető. A választópolgár a parlamenti választások, illetve a helyi önkormányzati választások között ily módon kifejezheti akaratát, illetve véleményét bizonyos kérdésekben.

Az angol jogtörténetben (annak sajátosságaira például a történeti-íratlan alkotmányok különlegességére is tekintettel) a népi referendumnak nincsen különösebben meghatározó szerepe, hiszen a 20. században tartottak először népszavazást. A „nép” akaratának efféle megtestesülés a népszuverenitás eszményére vezethető vissza. A szuverenitásnak három meghatározó része létezik.²³

A parlament szuverenitásmértéke meghatározza, hogy az milyen ügyekben dönthet, illetve milyen többség szükséges a különböző módosításokhoz. Anglia esetében a pontos körülírás hiánya abból adódik, hogy nincsen írott alkotmány ezáltal a parlament hatásköre szinte korlátlan (hiszen ami tiltásként nincsen nevesítve, az a legfelsőbb népképviselői szerv primátusa miatt engedélyezett) és az alkotmányvédelem sem érvényesülhet a kellő szinten.

A nép akaratának megtestesülése valamely referendum formájában a szuverenitás második formája. A brexit kapcsán az EU-ból történő kilépés vagy bennmaradás eldöntése érdekében tartott népszavazás csak véleménynyilvánító népszavazás volt, amely nem köti jogilag a parlamentet, tehát annak eredményétől eltérhetnek. Más kérdés, hogyha közjogi köteléket nem is létesített a népszavazás, politikai köteléket mindenképpen, mivel feltételezhetően a politikai elit és parlamenti képviselők újra mandátumot kívánnak szerezni, valamint kormányzó pozícióban szeretnék tudni magukat, ezért nem szerencsés egy népszavazási akaratot figyelmen kívül hagyni, hiszen ez a szavazók körében azon következtetésekkel is járhat, hogy a választott képviselőik nem követik a nép akaratát.

---

²³ Sionaidh DOUGLAS-SCOTT: Brexit, Article 50 And The Contested British Constitution, 2016 október 1, forrás: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2846530

Azonban a történelemben nem lenne egyedülálló, ha a népszavazási kezdeményezést figyelmen kívül hagyná a politikai elit, amint az Svédországban is megtörtént, a kötelező haladási irányról tartott népszavazáson (az emberek 83%-a szavazott arra, hogy a baloldali közlekedési séma maradjon, ám mégis újat építettek ki, a nép érdekeire való hivatkozással.)²⁴ Bár véleményem szerint a közlekedési szabályok messze nem olyan horderejű kérdések, amelyek megváltoztatása jelentős kihatással lenne egy nemzet mindennapi életére, szemben az Unióból történő kilépés meg- vagy meg nem valósításával. Elképzelhető, hogy ilyen szintű döntést nem merne megváltoztatni semelyik politikai irányzat képviselője sem. *Theresa May* az 50. cikk aktiválását 2017 márciusára jelentette be²⁵, azonban lehetséges, hogy a miniszterelnök hatásköre nem elegendő ehhez, hiszen a brit Legfelsőbb Bíróság²⁶, valamint a Lordok Házának alkotmányozási bizottsága is kimondta, hogy alkotmányozási szempontból helytelen lépés lenne a parlament szerepét figyelmen kívül hagyni, valamint ez nem egyedüli hatásköre a Miniszterelnöknek, hanem a jövőbeni megállapodást (amelyet a Tanács és Nagy-Britannia köt) a parlamenti képviselőknek is jóvá kell hagynia.²⁷ Tehát nem kizárólagosan a miniszterelnök és a kabinetje által meghatározott útvonal lesz az elfogadott, hanem a nép által választott képviselők jóváhagyására is szükség lesz egy érvényes megállapodás megkötéséhez.

A külső szuverenitás. Habár az Európai Unió tekintetében nem beszélhetünk a tagállamok teljes függetlenségéről, hiszen a kül-, valamint a vámpolitikájuk is korlátozások alá esik, az országok szuverenitására egyik Szerződés sincs túlzó befolyással. ²⁸ Másrészt pedig az EU kezdetben nemcsak gazdasági kohézióként, hanem a lehetséges III. világegés elkerülésére volt hivatott szolgálni, ezzel is törekedve az egyes országok külső szuverenitásának biztosítására.

A népszavazás megtartása legfőképpen az Egyesült Királyság Függetlenségi Pártja, az UKIP²⁹ nyomására történt, amely az Unió szerepének

---

²⁴The day Sweden switched sides of the road', The Washington Post 2012 február 17 forrás: https://www.washingtonpost.com/blogs/blogpost/post/dagen-h-the-day-sweden-switched-sides-of-the-road-photo/2012/02/17/g1QAOWFVKR_blog.html.

²⁵ forrás: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-37532364>

²⁶ <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/mps-could-block-brexiteal-no-10-admits-a7368561.html>

²⁷ Nick BARBER, Tom HICKMAN, Jeff KING: 'Pulling the Article 50 "Trigger": Parliament's Indispensable Role', 2016 június 27 forrás:

<https://ukconstitutionallaw.org/2016/06/27/nick-barber-tom-hickman-and-jeff-king-pulling-the-article-50-trigger-parliaments-indispensable-role/>

²⁸ Vannak tagállami hatáskörök (amelyekben az EU csupán támogató, összehangoló, kiegészítő tevékenységet folytat) ahol nem sérül jelentősen a tagállami szuverenitás, azonban a megosztott hatásköröknél és a kizárólagos EU-s hatásköröknél a szuverenitás egy részét vagy egészét átruházta az állam az EU-ra.

²⁹ The UK Independence Party (Brit függetlenségi párt)

negatívumát az állam szuverenitásának deficitében jelölte meg, és ennek feloldását pedig az EU-ból való kilépésben látta és láttatta az emberekkel. Az igennel szavazók talán a norvég modell kialakításában (lásd 4. fejezet) reménykedtek, ami felületesen vizsgálva jónak is tűnhet, ám Anglia rosszabb helyzetbe kerülne ezzel a megoldással, hiszen:

- A nettó befizetése megegyezik a norvégokéval, ergo a tárgyalások után valószínűsíthetően többet fizetne
- A munkaerő szabad áramlása úgy vonatkozik a norvégokra, akár bármely EU-tagországra
- A norvégoknak nincsen joguk beleszólni az európai uniós jogalkotáshoz

3.2. A tárgyalások lehetséges kimenetele:

A tárgyalások menetét három részre osztottam, amely véleményem szerint a lehetőségek bemutatásának legjobb módja.

1.rész – A bejelentési köteleesség kérdése

Az 50. cikk a Lisszaboni Szerződéssel került be az uniós jogba (2009). Az uniós jog korábban nem tartalmazott a kilépésre vonatkozó lehetőséget.

A cikk első bekezdése szerint „*saját alkotmányos követelményével összhangban a tagállamok bármelyike úgy határozhat, hogy kilép az Unióból.*” Az Egyesült Királyság szempontjából (de vélhetően más tagállam esetén is) ez az egyszerű mondat egy többrétű problémába ütközik, hiszen nem tisztázott, ki az a személy, akinek hatáskörébe tartozik a bejelentés, valamint az, hogy mely szerv (esetleg egyedüli hatáskör?) hozzájárulásával együtt hozható meg egy ekkora horderejű döntés. Az uniós jog nyitva hagyja annak a kérdését, hogy a tagállam milyen úton jut el saját alkotmányos követelményeivel összhangban, hogy elhatározza a kilépést. Valószínűleg a tagállami alkotmányok sem feltétlenül tartalmaznak erre vonatkozóan előírást – hacsak nem készültek tudatosan az Unió elhagyására – ám ez alapvetően nem életszerű.

Az alkotmányos követelmények kifejezés Anglia esetén egyébként is körültekintő értelmezést kíván, hiszen az Egyesült Királyság államfője maga a királynő, akinek mondhatni több tekintélye van, mint tényleges hatalma, hiszen „uralkodik, de nem kormányoz”. Tulajdonképpen reprezentatív szerepe van, a tényleges hatalmat az alsó- és felsőházból álló parlament és a miniszterek alkotta kormány jelenti, élén a miniszterelnökkel. Ezen sajátosságok – amelyek egyébként a *common law* jogrendszer jellegét is meghatározzák – alapot adhatnak aggodalmakra, hiszen egy egyébként is bizonytalan és jogilag lehatárolatlan helyzetben nem adnak kellő támpontokat az

eljárás mikéntjéhez. Az alkotmányos követelmények³⁰ hézagossága és a népszavazás véleménynyilvánító³¹ mivolta miatt keletkezett viták három lehetséges alanyt kínálnak a bejelentő fél személyére nézve³².

Az első ilyen (és egyben legkevésbé valószínűbb) javaslatban a végrehajtó hatalom letéteményese rendelkezik ezzel a hatáskörrel, hiszen alapvetően hozzá tartoznak a külüggyel kapcsolatos kérdések. Azonban a mindenkori hatalom birtokosának ebben az esetben is ki kell kérni a Parlament véleményét, de az nem köti őt. A második nézet szerint (amelyet a Legfelsőbb Bíróság fogalmazott meg³³), a végrehajtó hatalom birtokosa rendelkezik ezzel a hatáskörrel, ám a parlament hozzájárulása szükséges, hogy ezen jogosítványait gyakorolni tudja, amit csak erősít a *Ponsonby Rule*³⁴. A harmadik megközelítés már inkább jogelméleti, mintsem gyakorlati, hiszen azt egy ismert angol precedensre alapozták, név szerint a *De Keyser* esetre³⁵, ami kimondja többek között azt az alapelvet, hogy amit egyszer a parlament már szabályozott, onnantól az a követendő gyakorlat.

Mint az előzőekben láttuk, nem lehet a miniszterelnök egyedüli hatásköre, hanem a parlament véleményét is ki kell kérni az ügyben, de hogy milyen mértékben befolyásoló e két fél véleménye, az már az alkotmány hatásköre, amely felveti a problémák második körét.

Angliának – ahogy már többször említettem – történeti alkotmánya van, és mint ilyen nem került írásba foglalásra és nem is csak egy dokumentumból áll, mint ahogy az a kontinentális jogrendszerek alaptörvényeire jellemző. A nehézségek másik oldala pedig a precedensrendszer. Amely azért nehezíti a jogalkotók mozgását, mivel a legfelsőbb szinten történt közjogi módosítás később hivatkozási alapul szolgálhat a politikai elit által nem preferált szavazati eredmények újbóli kiírásának – ahogy a precedensek hivatkozási alapul szolgálnak bárkinek bármilyen ügyben. Innentől kezdve szükség van egy hierarchiára, amely bizonyos jogforrásoknak elsőbbséget biztosít, ezzel eleget téve a jogbiztonság követelményének.

---

³⁰ House of Commons Library: Leaving the EU, Research Paper 13/42, 2013 július 1.

³¹ Az országos népszavazásnak a jogi következmények (kötőerő) szempontjából két fajtája van: az ügydöntő népszavazás és a véleménynyilvánító népszavazás. Utóbbi esetében a népszavazás eredménye nem kötelezi a Parlamentet.

³² Paul CRAIG: BREXIT: A Drama in Six Acts, St Johns College, Oxford, forrás: <http://law.indiana.edu/what/advance-knowledge/vibrant-community/assets/craig-brexit.pdf>

³³ <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/mps-could-block-brexit-deal-no-10-admits-a7368561.html>

³⁴ Angol alkotmányjogi szabály, amely szerint a nemzetközi szerződéseket a ratifikáció előtt huszonegy ülésnapra meg kell küldeni a parlamentnek.

³⁵ Attorney General v. De Keyser's Royal Hotel [1920] A.C. 508; R. v. Secretary of State for the Home

Department, ex p. Fire Brigades Union [1995] 2 A.C. 513.

Ebben az átláthatatlannak tűnő jogi környezetben tételezzük fel, hogy új népszavazást írnak ki az uniós tagság kérdésében. Alapul szolgálhat-e ez egy olyan precedensnek, hogy a parlament megismételhet olyan ügyben népszavazást, amelyben a lakosok már egyszer állást foglaltak? További problémákat vet fel azon kérdés tisztázása is, hogy milyen formában kell bejelenteni a kilépést (értve ez alatt, hogy mennyi időn belül és milyen ülési rendben).

Vajon a kilépés megkezdéséről tett szavazás után következő első rendes ülésen kell ezt megtenni, vagy Angliának kezdeményeznie kell egy rendkívüli ülés összehívását a Tanács elnökénél? Kimeríti-e ez a helyzet egyáltalán az EUSZ 26. cikkének³⁶ tartalmát? A második nehézség azonban egy sokkal nagyobb „joghézagot” generált, miszerint a Szerződések nem írnak elő időhöz kötött bejelentési kötelezettséget. Ezáltal egy időhúzási lehetőséget adnak a kilépni kívánó állam kezébe, hiszen a kiválási tárgyalás elindítására így nem lehet kötelezni. Bár az EU-nak nem érdeke, hogy valamelyik tagállama kilépjen, így érthető, hogy ezt a lehetőséget viszonylag későn is (csupán a 2009-től hatályos Lisszaboni Szerződéssel) iktatták be az uniós jogba, másrészt pedig szabályanyagát sem dolgozták ki részletesen, csupán a jogi keretek felvázolása történt meg.

Az 50. cikk a tárgyalás feleit nem a kilépő ország és a többi tagállam, mint individuuum közötti tárgyalásban jelöli meg, hanem mint az Egyesült Királyság és Európai Unió (mint jogi személy) közötti tárgyalásban, amellyel elérkeztünk az általam történt beosztás következő (második) részéhez. Jól látható tehát, hogy mennyire egyedülálló jogi helyzetet teremtett a brit népszavazás, s mennyi további joghézagra, megoldásra váró helyzetre világít rá.

2. rész – A tárgyaló felek személye

Előreláthatólag a kilépési tárgyalás során *David Davis* brexit-ügyi miniszter fog eljárni az Egyesült Királyság képviselőjeként. Az Európai Unió részéről pedig a *Donald Tusk* által kijelölt, korábban belső piacért felelős biztos *Michael Barnier* lesz a főtárgyaló. A Tanács és az Egyesült Királyság közötti megállapodások azonban korántsem egyszerűek, hiszen amint azt az 50. cikk meghatározza, a kilépés a Tanács iránymutatásai alapján zajlik (valószínűleg egy Tanács által kijelölt bizottsággal).

A cikk aktiválása után 2 évig van lehetősége a feleknek a szerződés feltételeinek egyeztetésére, a 2 év lejártától számítva pedig az Szerződések nem alkalmazhatók a kilépni kívánó tagállamra. Ehhez hozzá tartozik, hogy

---

³⁶ „Ha a nemzetközi fejlemények szükségessé teszik, az Európai Tanács elnöke rendkívüli európai tanácsi ülést hív össze abból a célból, hogy e fejleményekre tekintettel meghatározzák az Unió által követendő politika stratégiai irányvonalait.”

a kilépési folyamat végső lezárultáig a kilépést kezdeményező állam tagállamnak minősül, vagyis minden uniós jogosultság és kötelezettség vonatkozik rá. A nemzetközi szerződések megkötésének ideje átlagosan 8–10 évet vesz igénybe, amely tény értékelése alapján a legnagyobb optimizmussal is kimondható, hogy a két év valószínűleg nem lesz elegendő – nem is beszélve *Donald Tusk* és *Angela Merkel* nyilatkozatairól³⁷, akik szóhasználatuk miatt terjedt el a HardBrexit³⁸ kifejezés – a tárgyalások lefolytatására, amennyiben egy mindkét fél számára kielégítő kilépési szerződést szeretnének kidolgozni. A lehetőség azonban adott a két év meghosszabbítására, ha a Tanács és a kilépni kívánó állam (esetünkben az Egyesült Királyság) úgy határoz. Ez azonban nem feltétlenül jó, sőt, ha szkeptikusan nézzük egyik eshetőség sem pozitív vonatkozású az Egyesült Királyság számára.

A. A szerződés megkötésének határidejét nem hosszabbítják meg, mivel valamelyik tag nem egyezik bele, így pedig érvényes megállapodások híján még nagyobb deficit keletkezik a brit gazdaságnak.

B. A szerződés megkötésének határideje meghosszabbodik, ám ebben az esetben a Szerződések alkalmazandók a britekre, ezáltal a szuverenitásért kampányoló politikusok hivatkozási alapja megszűnne a közelgő választásokra, ezáltal csökkenne a szavazótáboruk. A megállapodást ezután a Tanács fogadja el az EUMSZ 238. cikk (3) b. pontja alapján, amely kimondja, hogy ez minősített többséggel lehetséges. Azonban ha mindez mégis időben sikerülne, akkor is csak a kilépési feltételek kerültek megtárgyalásra, azonban a legfontosabb kérdésre még nem került sor, vagyis a jövőbeni kapcsolat rendezésének igényére.

3. rész – Visszafordítható-e a folyamat?

Habár az 50. cikk nem ad egyértelmű választ erre a kérdésre, a (3) bekezdés logikai értelmezése alapján megállapíthatjuk, hogy a jogi folyamatot amennyiben már elindították, onnan nincs visszalépés.³⁹ Másrészt a Szerződés említi a tárgyalás meghosszabbításának lehetőségét, ám ennek kitöltését a Tanács diszkrecionális jogkörébe utalja. Ezzel a nézetrendszerrel szemben azonban két jelentős probléma is felmerül.

Az első ilyen, hogy a hosszabbítás időtartamát nem határozza meg, – de még csak iránymutatást sem tartalmaz – az EUSZ, amely komoly arány-

³⁷ <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/10/06/german-industry-cannot-save-britain-from-hard-brex-it-warns-merkel/> (Utolsó megtekintés: 2016. október 10.)

³⁸ HardBrexit = Nehéz vagy kemény brexit

³⁹ „A kilépésről rendelkező megállapodás hatálybalépésének időpontjától, illetve ennek hiányában a (2) bekezdésben említett bejelentéstől számított két év elteltével a Szerződések az érintett államra többé nem alkalmazhatók, kivéve, ha az Európai Tanács az érintett tagállammal egyetértésben ennek a határidőnek a meghosszabbításáról egyhangúlag határoz.”

talanságot eredményez a tárgyaló felek között – mivel a bennmaradó tagállamok ezen helyzet kihasználásával akár további előnyöket is kialakíthatnak maguknak az Egyesült Királysággal szemben. Valamint, mivel ahhoz, hogy a Tanács a tárgyalás idejét meghosszabbítsa, szavaznia kell, az ellenérdekű tagállamok ezt könnyen megakadályozhatják, vagy remek alkupozíciót nyerhetnek vele az Egyesült Királysággal való egyéb ügyeik esetére is – ha figyelembe vesszük a politikai ambíciókat és folyamatokat is. Mindezekből kiderül, hogy az 50. cikk habár „hézagpótló” (keretszabály) szerepét betölti, túlzó diszkrecionális jogköröket biztosít a Tanácsnak, illetve gyakorlati hiányossági annál szembetűnőbbek.⁴⁰

4. rész – A további együttműködés mikéntje

A jövőbeni együttműködés a legmeghatározóbb a brexit kérdése kapcsán, hiszen ez alapján mérhető fel a gazdasági változások mértéke, valamint alakítható ki az új jogi berendezkedés, amely mindezt szabályozza. Nagy-Britanniának azonban nem elegendő a jövőbeni együttműködések Európai Unióval való megtárgyalása, hanem mindazon szerződéseket is újra kell tárgyalnia, amelyek az EU jogi személyiségi mivoltából automatikusan megillették őt. Ezen tárgyalásokat véleményem szerint nem fogják addig elindítani, amíg legalább egy keretmegállapodást nem kötött Nagy-Britannia és az EU a kilépés vonatkozásában, hiszen a legtöbb harmadik ország által kötött szerződés az egységes piac hatalmas vonzóereje miatt kerülhetett megtárgyalásra.

3.3. Miért lehet hátrányosabb az Egyesült Királyság számára a megállapodás, mint az EU számára?

Ha röviden akarnánk válaszolni erre a kérdésre, azt kellene mondanom, hogy az EU nem engedheti meg, hogy pozitív legyen a kilépés hozadéka, mert az gyengeséget sugallna a nemzetközi szintéren és ösztönzőleg hathatna a többi tagállamra is. Egyes tények tökéletesen megmutatkoznak már a tárgyalások előtt:⁴¹

Erőfölény. Az Európai Unió lényegesen erősebb tárgyalópartner az Egyesült Királyságnál, hiszen sokkal kevésbé függ tőle, mint az Egyesült Királyság az EU-tól, valamint annak erőforrásbeli különbségei is sokkalta szembetűnőbbek. Hovatovább, a tárgyalás lebonyolítása és az irányvonalak megszabása is a Tanács hatáskörébe tartozik. Mindezek alapján tehát meg-

---

⁴⁰ Hiányos, nem rendelkezik a határidőkről és a megszakításról sem.

⁴¹ Gavin BARRET: *The era of article 50 HOW THE UK WILL LEAVE THE EU IF IT OPTS FOR BREXIT IN ITS 23 JUNE, 2016 VOTE*, (2016. május 25.), forrás: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2784214

állapíthatjuk, hogy az interdependencia az Unió részéről könnyebben feloldható és kisebb gazdasági károkat is okozna neki.

Az előnyökért fizetni kell! *Angela Merkel* kijelentette, hogy a britek a kilépés után csak akkor lehetnek teljes jogú tagjai az egységes piacnak, ha elfogadják a szabad munkaerő-áramlást az eddigi feltételek mellett.⁴² Az egységes piac oszthatatlan, tehát nem engedhető meg, hogy valaki csupán a tőke, az áruk és a szolgáltatások szabad áramlását engedje be tagállamába, a munkaerő szabad mozgásából pedig köszöni szépen, nem kér, miközben saját munkavállalói szabadon jönnek-mennek az Unióban. Érezhető, hogy egy ilyen vagy ehhez hasonló helyzet nem engedhető meg, mélyen sértené a tagállamok egyenjogúságának elvét és a belső piac oszthatatlanságát egyaránt. A konzekvenciát tehát úgy vonhatnánk le, hogy minél több feltételt akarnak a britek kiharcolni, annál nagyobb árat kell fizetniük érte és az angolok által elérni kívánt eredmények pedig pénzzel már nem kompenzálhatók, illetve ez az Unió politikusai számára már nem elfogadható. Továbbá határozott álláspontom az, hogy a négy alapszabadság egymás javára és egyéb formában sem korlátozható, hiszen ez könnyen az egységes piac megbomlását eredményezheti.

Rossz példa. A brit kilépés a közelgő német és francia választások számára nemcsak a szélsőségek megerősödésével járna, hanem a szavazók képviselőibe vetett hitét is megingathatná, hiszen így egy inkompetens politikai elit látszatát keltené (amely *Angela Merkel*nek különösen nagy hátrányt jelentene a már így is szélsőségesen értékelt és mások által sokszor kritizált menekültpolitikája miatt).⁴³ A második és egyben veszélyesebb következmény, hogy a későbbi tárgyalásokon a tagállamok akár gazdasági fegyverként is felhasználhatnák az 50. cikket. Mivel ha nem tetszene nekik a közös integrációs politika, egyszerűen kilépnének, hiszen „az angolok is jó feltételekben állapodtak meg”.

3.4. Az 50. cikk megalkotásának okai

Az 50. cikk megalkotásának igénye többek között az Európai Unió egyre erősödő integrációpárti politikája miatt jöhetett létre. Meglátásom szerint a nacionalizmus háttérbe szorulása és a szuverenitás hiányának veszélye megrémíti a mindenkori polgárt, hiszen ebből tévesen azt a következtetést vonhatja le, hogy a megszokott közeg, ami biztonságot sugall számára, megszűnhet. Az Unió egyre nagyobb területre való kiterjedésével intézményei – különösen az elmúlt évtizedekben – a polgárok érdekeit sokszor fi-

---

⁴² Charlie COOPER (Whitehall Correspondent) forrás:

<http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/angela-merkel-warns-uk-it-cant-have-access-to-single-market-without-freedom-of-movement-a7107071.html>

⁴³ Steve VISSER and Elizabeth ROGERS forrás: <http://edition.cnn.com/2016/09/04/europe/germany-alternative-fur-deutschland-afd-angela-merkel/>

gyelmen kívül hagyva integrálták a társadalmat, hiszen a hangsúlyt az Unió érdekeire igyekeztek helyezni. Egy euro-dependens⁴⁴ társadalom kialakítása habár kétségkívül egy egységesebb Európát generálhat, a függőség azonban nem egyenlő a lojalitással és pontosan ezért a mai világban nincs erősebb összetartó eszme a nacionalizmusnál.⁴⁵ A középkorban az egységes Európa megvalósítható lett volna keresztény alapon, hiszen a nacionalizmus akkor még nem létezett, valamint a félelmek táptalaja a betegség és a szenvedés volt, amelyekkel szemben az egyház jelentette a védelmet. Az Európai Szén- és Acélközösség (ESZAK) azért volt megvalósítható, mert az akkori európai emberek félelme a háborútól és a szocialista-kommunista értékek és ideológia térnyerésétől az ESZAK megalapításában látta a megfelelő védelmet és a béke megerősítését, fenntartását. Az Egyesült Királyság lakossága a bevándorlók tömegétől, valamint szuverenitásuk meggyengülésétől fél a legjobban, aminek alapját sajnálatos módon az Unió által biztosított belső piaci alapszabadságokban vélte felfedezni, így ebben az esetben a megoldásnak is az Unióból való a kilépést látta.

4. A BREXIT KÖVETKEZMÉNYEI

4.1. A brexit lehetséges gazdasági hatásai

A brexit kereskedelmi díjakra és gazdaságra gyakorolt hatásait a közgazdászok mind másképpen ítélik meg, ám egy közös pont azonban megtalálható minden elemzésben: a recesszió, tehát a gazdasági visszaesés.

A kilépés piacárosító hatása három fő irányvonalban foglalható össze⁴⁶, amelyek a következők: vonzás csökkenése, költségek növekedése, valamint a bizalom csökkenése.

Vonzás csökkenése. A multinacionális vállalatok számára kiváló perspektíva az Unió és így a brit kereskedelem is, hiszen az itt telepített vállalatok számára 27 másik olyan ország piaca nyílik meg, amelyekbe vámmentesen exportálhat, és ahonnan vámmentesen importálhat, ami az európai egységes piac legnagyobb előnye. A 28 uniós tagállam 500 millió fogyasztót jelent, amely bármely cég számára előnyös területet jelenthet.

Költségek növekedése. A vállalatok kiadásai megnőhetnek egy tagállam Unióból való kilépésével, hiszen az új szervezeti szabályozások és a logisztikai változások is átalakítják a cégek gazdaságpolitikáját, amelyre Nagy-Britannia képtelen úgy reagálni, hogy a politikai döntés ne okozzon visszaesést a gazdasági szereplők bevételeiben, hiszen még akkor is, ha maradnak az uniós szabályozások a kilépést követően is, azokat újra kell tárgyalni

---

⁴⁴ Európai Uniótól függő

⁴⁵ Ernest GELLNER: *Nations and Nationalism*, 1983

⁴⁶ *Brexit ends the affair* (summary of CEP Brexit analysis), CentrePiece, 2016 Summer

harmadik államként, amellyel időt és erőforrásokat is vesztenek a britek és az EU is.

Bizalomcsökkenés. Az Európai Unió és az Egyesült Királyság közötti jövőbeli együttműködés nemcsak nem tisztázott, hanem az 50. cikk⁴⁷ által tárgyalásokat elindító bejelentést (melynek körülményei még korántsem tisztázottak) sem tette meg Nagy-Britannia, amelynek még meg nem tárgyalta feltételei az európai piac befektetőinek bizalomcsökkenésével járhat, mivel a bizonytalan jogi és gazdasági környezet gazdaság halványító szerepét – tekintettel arra is, hogy egy átlátható jogi és gazdasági környezet virágzó gazdaságot eredményezhet, hiszen kiszámíthatóságot, megbízhatóságot, jogi garanciákat sugall, amely a demokratikus piacgazdaságok talán legfontosabb ismérve – nem hagyhatjuk figyelmen kívül.

A kereskedelmi díjak növekedése a kilépés után három fontosabb indokra lenne visszavezethető.⁴⁸

Az első és a legmarkánsabb indok a vámok megjelenése, ugyanis a szolgáltatások és javak egészére kiterjedő vámunió uniós tagság nélkül kivitelezhetetlen, már csak grammatikai okokból kifolyólag is. Ezentúl sem a francia államfő⁴⁹ nyilatkozataiból, sem az általános uniós érdekekből nem következtethetünk egy britek számára előnyös megegyezésre, hiszen ha az Unió az Egyesült Királyság javára egyezne meg, az hasonló referendumok tartására biztatná az európai államok pártjainak vezetőit, majd a kilépéssel fenyegetés eszközét vezetné be az EU és a tagállamok közti eddig viszonylag demokratikusnak vélt eszköztárba.

Másodsorban megemelkednének a nem-vámjellegű költségek (határkontroll és különböző szabályozási sajátosságok), amelyek eddig alacsonyabbak voltak és elsősorban a schengeni zóna határvonalait „védő” tagállamokat érintette – legalábbis ami az ellenőrzés közigazgatási feladatait illeti.

Végül pedig Nagy-Britannia mélyülő – egyre több területre kiterjedő – integrációból való kimaradása. Ezáltal a nem-vámjellegű költségek jövőbeni csökkenéséből is kimaradhatna, mivel a gazdasági és egyéb preferenciákkal kapcsolatos szavazati jogával az Európai Unióból történő kilépés után már nem élhetne. Másrészt, ha nem marad tagja az Uniónak, a tagállamok joga-

---

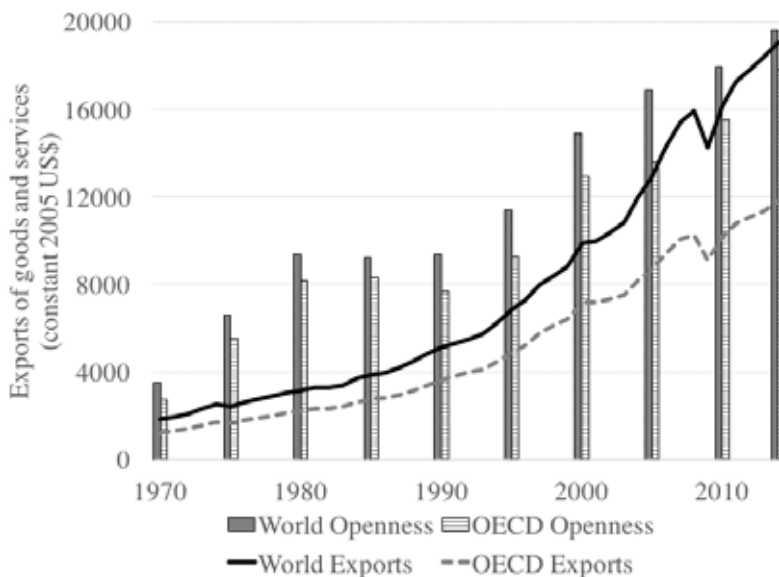
⁴⁷ *EUSZ 50.cikk (2) bekezdése: „A kilépést elhatározó tagállam ezt a szándékát bejelenti az Európai Tanácsnak. Az Európai Tanács által adott iránymutatások alapján az Unió tárgyalásokat folytat és megállapodást köt ezzel az állammal, amelyben az érintett állammal az Unióval való jövőbeli kapcsolataira tekintettel meghatározzák az illető állam kilépésének részletes szabályait.”*

⁴⁸ Swati DHINGRA, Gianmarco OTTAVIANO, Thomas SAMPSON: Should we stay or should we leave, Centre for Economic Performance, Paper EAO22

⁴⁹ Francois HOLLANDE francia államfő kijelentette: „ha nincs szabad mozgás, nincs belső piac sem”. Forrás: <https://www.theguardian.com/politics/2016/jul/21/maygets-hollande-ultimatum-free-trade-depends-on-free-movement>

sultágai nem érvényesek rá, így véleményét is szűk (vagy semmilyen) körben tudná eljuttatni a szakkérdésekkel és különböző preferenciákkal kapcsolatban.

A brexitnek a gazdaságra azonban nemcsak direkt, hanem indirekt hatásai is lehetnek⁵⁰, amelyek megoldása szintén nem kevés ráfordítást igényel, hiszen a britekre a kilépés után nincs hatással az Európai Unió jogi személyiségének mivolta, így az összes általa megtartani kívánt harmadik országgal kötött szerződést újra kell tárgyalnia, ami nemcsak idő, hanem pénz- és erőforrás-igényes feladat is. Továbbá a kilépés utáni kormányának a rájuk nehezedő protekcionista nyomással is szembe kell néznie, amely a modern gazdaságok egyik legnagyobb veszélyeztetője. Hiszen láthatjuk a protekcionizmus ellentétét képviselő szabad piac eredményeit a Világbank által közzétett felmérésben, amely kimutatta, hogy az Egyesült Királyság exportjának a mértéke 1970 és 2014 között megtízszereződött. Ezzel alátámasztva a külkereskedelem és a GDP növekedése közötti kölcsönös függőséget.⁵¹

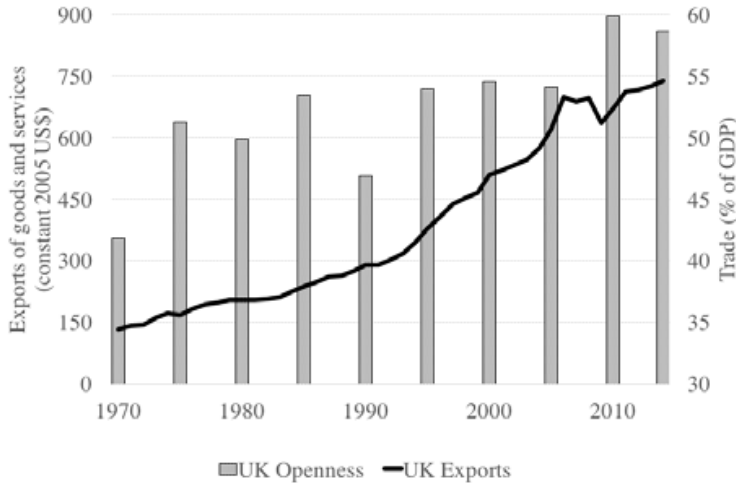

A világ országainak exportja⁵²

⁵⁰Andreas HATZIGEORGIU, Magnus LODEFALK: *The Brexit trade disruption revisited* The Estay journal of International Law and Trade Policy, 2016

⁵¹ Lásd uo.

⁵² World Bank 2016 forrás: <http://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS>

A brit export⁵³

4.2. A kilépés kockázatai az EU-tagállamokra nézve (különös tekintettel Magyarországra)

Érdekes áttekinteni azt a lehetőséget is, hogy miként változhat a bennmaradó államok egymás közötti, valamint az Egyesült Királysággal való kapcsolata a britek tényleges kilépése esetén. A probléma elemei az előző fejezetekben is kifejtésre kerülhettek, ám ennek a széles körű és államokra lebontott áttekintését ebben a fejezetben kívánom megszövegezni és rendszerezni négy fő szempontból.

Az Angliával tárgyaló feleket nemcsak az európai uniós egység megtartása, hanem saját gazdasági és politikai érdekeik is vezérik. Ezért egyes tagállamok, amelyek gazdasága jobban függ Angliától, biztosan nem szavaznak egy olyan megállapodásra a Tanácsban, amely nagymértékben csorbítaná az Egyesült Királyság jogait, hiszen akkor az az ő jövőbeli kapcsolataikat is megnehezítené.

A brexit tárgyalások (illetve akár már azok elkezdésének bejelentése) könnyen az euroszeptikus mozgalmak megerősödéséhez⁵⁴ és hasonló referendumokhoz vezethet az EU-ban.

Skócia jelezte, hogy a brexit bejelentésétől függetlenül ő tagja kíván maradni az Európai Uniónak és ennek érdekében akár újra kiírja a 2014-ben már megkísérelt függetlenségi referendumat. Habár az EU államfői úgy

⁵³ World Bank 2016 forrás: <http://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS>

⁵⁴ Sofia VASILOPOULOU UK Eurocepticism and the Brexit Referendum, The Political Quarterly, 2016 április

gondolják, hogy Skóciának Nagy-Britanniával együtt kell kilépnie az Unióból, amikor a bejelentés megtörténik, véleményem szerint egy esetlegesen függetlenné váló Skócia felvételét kérheti az Unióba.⁵⁵

A britek kiesésével egy „markáns hangtól lesz csendesebb” az EU – habár ez az integráció pártolóinak számára jó hír lehet – amely rossz hír azon tagállamok számára, akik a nemzeti parlamentek minél nagyobb szuverenitásaért kampányolnak az Unió berkein belül és többször osztották az EK álláspontját jelentős politikai kérdésekben (ilyen például Magyarország is, aki így egy „szövetségestől” eshet el). A hazánkat érő negatív gazdasági hatások többféleképpen is megnyilvánulhatnak, ha a kilépés ténylegesen megtörténik, hiszen Magyarország nem nettó befizető, mint Anglia, tehát több az Unióból beérkező forrás⁵⁶, mint amennyit mi az EU-ba juttatunk. Az Egyesült Királyság, Németország után a második legnagyobb befizetője az EU-nak, tehát ha ezen források elapadnak, az a magyar gazdaságra kritikus hatással is lehet, hiszen hazánk GDP-je 4%-át az Európai Unió támogatások adják. Ha mindehhez hozzáadódna az a tény, hogy London korlátozhatja a személyek szabad mozgását, és az ott élő munkavállalóknak haza kellene költözniük, egy olyan mértékű munkanélküliség alakulhatna ki Magyarországon, amely következményei beláthatatlanok.⁵⁷ Bár elképzelhető, hogy az Egyesült Királyságból elköltözni kénytelen munkavállalók nem haza, hanem más – angliai fizetésekkel versenyképesebb – tagállamba mennének, amely az Unión belüli migrációs folyamatokat is megbolygathatja, ám ez a szempont jelen dolgozat terjedelmi korlátai miatt ehelyütt nem vizsgálendő.

4.3. Az Unióval való jövőbeni együttműködés hat alternatívája

A bizalomcsökkenés kapcsán fentebb említést tettem róla, hogy az EU és az Egyesült Királyság közötti jövőbeni együttműködés mikéntje még nem körvonalazódott. Véleményem szerint hat olyan megállapodásfajta létezik, amely alkalmasnak mondható az Unió és az Egyesült Királyság kilépést követő jövőbeni különleges kapcsolatára tekintettel.

---

⁵⁵ Álláspontom szerint amikor a kilépés megtörténik, ezen forgatókönyv nagy valószínűséggel szintén bekövetkezik, hiszen kutatások bizonyítják, hogy a 2014-es referendum nagyobb részben amiatt nem érte el célját, mivel Skócia népe tisztában volt az uniós források jelentőségével és nem akartak kikerülni a támogatottak köréből az EK-tól való elszakadással.

⁵⁶ NAGY János, LIMBEK Zsófia, MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató intézet.

A Brexit várható hatása a magyar gazdaságra, Budapest., 2016 július

⁵⁷ Szerencsére Orbán Viktor Theresa May-jel folytatott tárgyalásai sikeresnek bizonyultak e téren. Forrás: <http://24.hu/belfold/2016/11/09/orban-nem-serulhetnek-a-nagy-britanniaban-elo-magyarok-jogai-a-brexite-utan/>

4.3.1. A norvég modell⁵⁸

Norvégia 1972-ben az Egyesült Királysággal együtt nyújtotta be kérelmét, hogy az Európai Gazdasági Közösség tagjává váljon. A kérelem fogadtatása sikeresnek bizonyult, ám az arról tartott norvég népszavazás elutasította a csatlakozási lehetőséget.

Norvégia az Európai Gazdasági Térség (a továbbiakban: EGT) tagállama, amely azt jelenti, hogy teljes piaci hozzáféréssel rendelkezik. Az Európai Unió jogszabályainak többségét el kell fogadnia, ám ezek az aktusok nem érintik a mezőgazdaságot, a halászatot, az igazságügyet, valamint nincsenek kötelező hatással Norvégia belügyeire sem. Azonban két probléma is felmerül ezzel a megoldással kapcsolatban.

Az első dilemma a nettó befizetés összegében realizálódik, ami a gazdaságra közvetlen hatással van, hiszen a Norvégia által – egy főre vetítve – befizetett összeg megegyezik azzal, amit az Egyesült Királyság nettó befizetőként az EU-nak juttat.⁵⁹ Tehát, ha a norvég modellt választja, a fizetési kötelezettsége magasabb lesz, mint az eddigi, hiszen az EU nem fog előnyösebb megállapodást kötni vele, mivel így nemcsak igazságtalanul járna el a többi tagállammal szemben, hanem úgy tünne, mintha megjutalmazná a briteket a kilépésért.

A második érv a gazdaságra közvetve, ám a politikai irányra annál inkább hatással lenne, hiszen *Nigel Farage* és *Theresa May* is csökkentené a szabad munkaerő-áramlást az Egyesült Királyságban. Norvégiának azonban EGT-tagállam révén kötelezően el kell fogadnia az Unió legtöbb gazdasági normáját, aminek egyik sarokkövét az egységes piaci alapszabadságok adják. Az EGT tagállamaiban ugyanis a személyek szabad mozgása olyan alapvető jog, amely lehetővé teszi valamennyi EGT-tagország polgárai számára, hogy egy másik tagországban ugyanolyan feltételek mellett vállaljanak munkát, biztosítsák megélhetési körülményeiket, mint az adott állam saját állampolgárai.⁶⁰

4.3.2. A svájci modell

Svájc EFTA-tag, de nem EGT-tagállam. Tagsága az Európai Unió piacán számos bilaterális egyezmény alapján szabályozott (hozzávetőleg 120 db), amelyek azonban nem az összes kereskedelmi területhez engednek hozzáfé-

---

⁵⁸ James WARREN and Monique EBELL: The long term consequences of leaving the EU, Natinal Institute Economic Review, 2016

⁵⁹ Michael FUCHS, told the BBC "The per capita fee of Norway is exactly the same as what Britain is now paying into the EU," he said. "So there won't be any savings." forrás: www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36639261

⁶⁰ Az Európai Foglalkoztatás mobilitási portálja, forrás: ec.europa.eu/eures/main.jsp?acro=free&step=0&lang=hu

rést. A svájciak pénzbeli hozzájárulása kisebb, mint a norvégoké és hozzávetőleg az angolok hozzájárulásának az 55%-át teszi ki. A probléma a svájci modell esetében, csakúgy mint a norvég modellnél kettős.

Az első kérdés ezzel a megállapodási móddal kapcsolatban az, hogy szintén elidegeníthetetlen eleme a szabad munkaerő-áramlás, hiszen a Svájc és EU közötti bilaterális megállapodások ezt is tartalmazzák. Egy 2014-es népszavazás ennek a csökkentését érte el, amelyet az Európai Unió Svájc kutatásai támogatásainak csökkentésével ellentételezett.

A második bonyodalom azokkal a kereskedelmi területekkel kapcsolatos, amelyhez Svájcnak nincsen hozzáférése. Ugyanis ezen szektorok (pl.: Bank) az angol szabad piaci hozzáféréseinek 80%-át teszik ki⁶¹, tehát a fennmaradó, szabályozatlan területeket újabb szerződésekben kellene szabályoznia Angliának, amely szintén időigényes vállalkozás lenne.

Svájcot nem köti az Európai Unió Bíróságának gyakorlata, amely a tagállamoknak kötelező iránymutatásokat, illetve az EU tagállamaira kiadott szabályozások sem irányadóak rá, de ez csak *de iure* igaz. *De facto* ugyanis pontosan olyan kötelezettségeket ró rá, mint azon tagállamokra, ahol a Bíróság ítéletei és a fogyasztói szabályok irányadóak, hiszen nem exportálhat az Európai Unión belülre, ha nem egyezik a tagállamok által megszabott minőségi követelményekkel.

4.3.3. A WTO⁶² modellje

Habár a Kereskedelmi Világszervezet regulációi illenek a legjobban az elszakadás párti politikusok prioritásaihoz, valamint a brit miniszterelnök által megtett nyilatkozatokban ez a fajta irányvonal körvonalazódik, mégis a legnagyobb hosszú távú recessziót ez a megállapodási forma okozná az Egyesült Királyságnak, hiszen ebben a modellben többé nem lenne a közös piac teljes értékű (pontosabban egyáltalán nem lenne) szereplője. A modell pozitívumai habár rövidek, tökéletesen illeszkednek azokba az elképzelésekbe, amelyek ügyén a június 23-i népszavazást megtartották.

A Kereskedelmi Világszervezet modelljében ugyanis sem a személyek szabad mozgásának, sem a közös költségekhez történő hozzájárulásnak nincsenek kötelezően előírt szabályai, amelyek megsértése, illetve be nem tartása retorziókat vonhatna maga után. Ezek habár önmagukban pozitív hozadékúak is lehetnének, a következő fejezetben kifejtésre kerülnek, a személyek szabad mozgásának pozitív hatásai az angol gazdaságra és mun-

---

⁶¹ forrás: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36639261>

⁶² Egy multilaterális kereskedelmi szervezet, amelynek célja a nemzetközi kereskedelem liberalizációja az úgynevezett tarifális kereskedelmi akadályok (vámok, exportsubvenciók) és a nem tarifális kereskedelmi akadályok (beviteli engedélyek) fokozatos leépítése illetve megszüntetése révén. forrás:

https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/what_we_do_e.htm

kaerőpiacra, amellyel cáfolható az elszakadás párti politikusok nyilatkozatainak valóság alapja. Ebben a modellben az Európai Unió regulációi ugyan nem kötelező érvényűek az angolokra, ám az exportálni kívánt javaknak meg kell felelnie az európai uniós termékekre vonatkozó szabályoknak. A szabad kereskedelem ebben az esetben a javakra és a szolgáltatásokra nem terjed ki, amelynek hozadéka a lehető legkedvezőtlenebb az itt felsorolt modellek közül, hiszen a szolgáltatási szektor majdnem a 80%-a a GDP-nek.⁶³

A GDP ebben az esetben 2,7-3,7% visszaesést mutatna. A háztartások 4,6-6,3% kiesést tapasztalhatnának a megélhetési költségekben, a fogyasztás figyelembe véve pedig 4-5,4% visszaesést 2030-ig.⁶⁴

4.3.4. CETA (Kanada)⁶⁵ és TTIP (Amerikai Egyesült Államok)⁶⁶ megállapodási formái

A CETA az Európai Unió és Kanada által kötött⁶⁷ megállapodás, míg a TTIP az USA és az EU közötti jövőbeni megállapodás, amely felépítésének struktúrája és a működési keret már körvonalazódott. Mindkét esetben a szerződésre az országok piacainak versenyképessége végett kerülne sor, hogy eszköztárunk bővüljön a riválisokkal szemben (pl.: Kína). Az Egyesült Királyság TTIP-megállapodásban való részvétele 0,6%-al csökkenthetné a fogyasztók kiadásait, ezzel évi 6,3 milliárd font maradna a vásárlók zsebében⁶⁸. A CETA-megállapodás a javak tarifáinak 98%-át eltörli⁶⁹, ám ez nem érinti a szolgáltatások piacát, illetve néhány szenzitív ételfajtát (tojás, csirke). A származási helyét ezeknek az áruknak szigorú szabályokhoz és azonosíthatósághoz kötnék⁷⁰, amelyekbe ha a britek a kilépés mellett döntenek, egyáltalán nem lesz beleszólásuk (a közvetett politikai nyomásukkal esetleg eredményeket produkálhatnak, de ha nem maradnak az EU tagjai, nem lesz közvetlen beleszólásuk). A nem tisztázott jövőbeni viszonyok és egy nagyhatalom kilépése azonban tovább nehezítheti ezen tárgyalások lefolytatását és megjósolhatatlanná teszi azok kimenetelét. A brexit az európai piac méreté-

⁶³ forrás: <http://www.economicshelp.org/tertiary-service-sector/>

⁶⁴ James WARREN and Monique EBELL: *The long term consequences to leaving the EU*, Natinal Institute Economic Review, 2016 május

⁶⁵ CETA (Comprehensive Economic and Trade Agreement)

⁶⁶ TTIP (Transatlantic Trade and Investment Partnership)

⁶⁷ forrás: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/10/28-eu-canada-trade-agreement/>

⁶⁸ Swati DHINGRA, Gianmarco OTTAVIANO, Thomas SAMPSON: *Should we stay or should we leave*, Centre for Economic Performance, Paper EA022

⁶⁹Uriintuya BATSAIKHAN: *Mapple Syrup on Belgian Waffles: EU-Canada trade*, 2016. október 20.). Forrás: <http://bruegel.org/2016/10/mapple-syrup-on-belgian-waffles-eu-canada-trade/>

⁷⁰ forrás: <http://www.bbc.com/news/world-europe-37749609>

re és annak exportjára feltűnően negatív hatást fog mérni, hiszen az Európai Unió exportjai 10%-nak a célállomása az Egyesült Királyság.⁷¹

4.3.5. A török modell

Törökország nem EGT-tagállam és nincsen hozzáférése a teljes piachoz. Az Unió és Törökország közötti viszony azonban egy kétszintű vámunióban történt meghatározásra.⁷² Az első szint a Törökországból az Európai Unióba exportált termékekről rendelkezik, amely szabályozás kimondja, hogy az onnan érkező áruk mind vám- és kvótamentesek. A második szint, amely az Európai Unión kívüli exportokra koncentrálódik, és ezen termékekre az EU vámmértéke és kvótái alkalmazandók Törökország által.

Ezen szabályozások, habár sokrétűek és nagy a lefedettségük a mezőgazdaságot és a szolgáltatások piacát nem érintik, amelyek hiánya kiesést okozna az angol gazdaságnak, valamint az angol exportok rendeltetési helye nem merül ki kizárólag az EU-n belülre, így a fennmaradó termékekre irányadó vámok még több terhet rónának közvetetten az államra és ezáltal közvetve a szolgáltatások piacára és a fogyasztók egészére.

4.3.6 A kilépésre irányuló szerződés már tartalmazza a jövőbeli együttműködést is

Habár ezen megállapodási forma takarítaná meg a legtöbb erőforrást és időt a tárgyaló felek számára, a realitás talaján állva azonban fel kell tennünk azt a kérdést, hogy mindez megvalósítható? Két *differencia specifica* található, amelyek feloldása korántsem egyszerű feladat.

Idő. A két év akár elsőre elég időnek is tűnhet a tárgyalások levezénylésére, de ha számításba vesszük, hogy egy átlagos nemzetközi szerződés elfogadási ideje ennél sokkal több és itt nem is egy, hanem mindjárt két szerződést testesítene meg ugyanazon megállapodás, illetve mindannak ellenére, hogy az Unió jogi személyiség, a megállapodást minősített többséggel kell meghozni⁷³, amely szükségképpen több mint 2 tagállam megegyezése a kérdésben. Ugyan az EUSZ 50.cikk (3) bekezdése kimondja, hogy a két éves határidő meghosszabbítható, de ahhoz szintén konszenzus szükséges, amely ha a Tanácsban nem valósul meg onnantól nem alkalmazhatóak az Európai Unió szabályai az adott tagállamra.

Érdekellentétek. A komplikáció már sokkal kézenfekvőbb ebben a helyzetben. Hiszen mind az Egyesült Királyság, mind az Európai Unió érdekében tárgyaló felek prioritásai olyan mértékben térnek el, amelyek meg-

---

⁷¹The Brexit effects on living and trade (summary of The consequences of brexit for UK Trade and Living Standards) CentrePiece, Summer 2016

⁷² 2006/646/EK tanácsi határozat

⁷³ EUMSZ 238. cikk (3) b).

oldása hatalmas kihívás elé állítja a képviselőket. Nagy-Britanniának a célja, (megjegyezném, hogy mint minden más racionálisan gondolkodó államnak, amelyik jót akar mind az állam mind a saját polgárai számára), hogy a lehető legtöbb előnyt szerezze meg és mindezek mellett a lehető legkevesebb kötelezettséget társítsa mellé. Az ilyesfajta előnyök oszlopos tagja a szabad piachoz való teljes hozzáférés, legalábbis annak a lehető legminimálisabb korlátozásaival. Az Európai Uniónak ezzel hátrányt nem okozna, (sőt!⁷⁴) azonban a kötelezettségek csökkentése iránti vágya annál inkább nőne. Egyrészt aránytalan lenne egy olyan megállapodási forma, amely a jogosultságok skálájának egészét felöleli, ám a kötelezettségek vonatkozásában enged. Másrészt az integráció szempontjából olyan kulcsfontosságú kérdések, mint a személyek szabad mozgása illetve ezen jog korlátozása olyan jogosultságok, amelyek nem tartozhatnak a tagállami szuverén ítélkezési körébe, hiszen ez esetben nem valósulna meg a központosítás. Véleményem szerint (amelyről Jean-Claude Piris⁷⁵ is hasonlóan vélekedik) ebben a formában az együttműködés ezen okok miatt megvalósíthatatlan.

5. A JÖVŐBENI MEGÁLLAPODÁS LEHETSÉGES ELEMEI

Egy problémát nem lehet megoldani ugyanazzal az elmével, amely megteremtette azt.” – *Albert Einstein*

A brexit egy olyan sajátos helyzetet teremthet, amelyre a generális szabályok és a korábban megalkotott modellek (pl.: EFTA, EGK) nem alkalmazhatók szimpla átvétellel. Olyan strukturális változásokat kell eszközölni, amelyek eddig példánélküliek. A kilépési tárgyalások menetének spekulációi habár két irányba hajlanak el, miszerint Hard⁷⁶ vagy Soft⁷⁷ brexit valósulhat meg, azon politikai nyilatkozatok alapján, amelyek kiadásra kerültek, a nagyobb valószínűséget mindenki az előbbinek tulajdonítja. *Donald Tusk* 2016. október 6-án intézett sajtónyilatkozatából⁷⁸ egyértelműen kiderül, hogy teljesen felesleges egy enyhébb brexit tárgyalásról beszélni, az igazi alternatíva abban nyilvánul meg, hogy vagy nem lesz brexit, illetve ha lesz az biztos, hogy kemény lesz⁷⁹.

---

⁷⁴ Az Európai Unió exportjainak 10%-a az Egyesült Királyságba érkezik „The economic consequences of leaving the EU” : Centre for European Reform(CER) 2014 June London

⁷⁵ Jean-Claude PIRIS: *Which options would be available to the United Kingdom in case of a withdrawal from the EU* SSSUP working paper series 2015/1

⁷⁶ Nehéz vagy Kemény tárgyalási forma, amely arra utal, hogy a tárgyalások nem kifejezetten engedékeny feltételekben fog megnyilvánulni.

⁷⁷ Lágyabb, amely inkább utal egy kompromisszumképesebb tárgyalói magatartásra.

⁷⁸ Donald Tusk sajtónyilatkozata., forrás:<http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/10/13-tusk-speech-epc/>

⁷⁹ A szerző saját fordítása.

Azt a fajta megoldást, amelyet én *de lege ferenda*-ként jelöltem meg, egy köztes szerződési formaként képzeltem el (a régi megoldások vázlatait is felhasználva), amely olyan indokokon és érdekeken nyugszik, amely átvétele nemcsak megengedhető az Európai Unió és az Egyesült Királyság számára, hanem akár a kieséseiket is minimális szintre csökkenthetik vele. Fontosnak tartom, hogy tisztázzuk azt a tényt, hogy a meglévő keretmegállapodások közül egyik sem alkalmazható az Egyesült Királyságra, hiszen mindegyik formából vagy hiányzik, vagy megtalálható benne egy olyan jellegű tény, amely lehetetlenné teszi annak elfogadását.

Példaként felhozva, hogy amíg a norvég modell gazdasági lefedettsége megfelelne a briteknek, a befizetés és az iránymutatások kötelező betartása a szuverenitásigényébe ütközne. A török és svájci modell megfelelne abban az esetben, ha a szolgáltatásokra is kiterjedne, hiszen ezek nélkül London nagymértékű bevételtől eshetne el a piacon. A Kanadához hasonlóan kötött szabadkereskedelmi megállapodás pedig a legtöbb jogosultságától megfosztaná az Egyesült Királyságot, amely figyelembe véve az Unión belüli kezdeményezéseinek mennyiségét, kiváltképpen rossz döntést eredményezne. A következő táblázat az általam négy legvalószínűbbnek tartott kilépési formát tartalmazza valamint azt a köztes megállapodási formát, amelyet követve véleményem szerint redukálhatók a kilépés által esetlegesen okozott károk. A táblázat a Bruegel Intézet⁸⁰ által készített tabella alapján készült⁸¹. *Meg szeretném említeni, hogy a táblázatban kifejtett lehetőségek nem a tárgyalások menetét reprezentálják, hanem a véleményemet.*⁸²

---

⁸⁰ A Bruegel Intézet egy olyan, 2005-ben felállított független brüsszeli székhelyű intézmény, amely nemzetközi gazdasági összefüggések elemzését hivatott szolgálni.

⁸¹ Az általuk alkotott hibrid formával nem teljesen értek egyet és a fejezetben ki is fejttem, hogy miért.

⁸² André SAPIR: Beyond hard, soft and no BREXIT, Bruegel Institute, 2016. október 21. forrás: <http://bruegel.org/2016/10/beyond-hard-soft-and-no-brexit/>

	EGT (Norvég)	EFTA (Svájc)	Vámunió (Törökország)	Átfogó szabadkereskedelmi megállapodás (Kanada)	Köztes megoldás
Önálló tárgyalás lehetősége az Európai Unión kívüli harmadik állammal	Igen	Igen	Nem	Igen	Igen
Az Unió szociális és munkaerő-piaci szabályaihoz való kötöttség	Igen	Nem	Nem	Nem	Igen
Vámmentes kereskedelem	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen
Közös költségvetéshez való hozzájárulás (Ha az Egyesült Királyság jelenlegi hozzájárulása 100%)	100%	55%	Nem	Nem	x>100%
Szavazati jog	Nem	Nem	Nem	Nem	Csak javaslat-tételi
Közös piachoz való hozzáférés	Igen	Részben	Nem	Nem	Igen
Személyek szabad mozgása	Nem	Nem	Igen	Igen	Nem (irányelvek és gyakorlat átvétele)

5.1. A modellek összehasonlítása

5.1.1 Önálló tárgyalás lehetősége az Európai Unión kívüli harmadik állammal

Mint az a modelleken is látszik – Törökország kivételével – a harmadik állammal szembeni önálló tárgyalás lehetősége fennáll mindegyik megállapodási formánál. Az Európai Unió szempontjából azért sem lenne megfelelő döntés ezen jog szabadságának korlátozása, mert kihatással lehet a jövőbeli kapcsolatuk alakulására, illetve mindkét fél érdeke jövőbeni viszonyuk mihamarabbi rendezése.

Másrészt az Európai Unió által harmadik országgal kötött mindazon szerződés, amely az Unió jogi személyisége miatt automatikusan érvényes lett az Egyesült Királyságra is, újratárgyalásra kerülhetnek. E folyamatot csak lassítaná az Unióval történő egyezkedés, kiváltképp, hogy a két év elteltével az EU-s jog nem alkalmazható a kilépő államra. Így ezen jog akadályozása nemcsak az Egyesült Királyság jövőbeli helyzetét nehezítené meg az EU, hanem a saját érdeke ellen is döntene, hiszen a lassú döntéshozatal az ő erőforrásait is emészti.

5.1.2. Az Unió szociális és munkaerőpiaci szabályaihoz való kööttség

A modellek tekintetében egyedül az EGT típusú megállapodási formára igaz, hogy ezen szabályok vonatkoznak rá, a többi esetre viszont ugyanez nem mondható el. Ám ez egy féligazság, mivel annyi különbség található az EGT és a másik három forma között, hogy azt *de iure* is kötik ezen normák. A fennmaradó rendszereket, ha *de iure* nem is, *de facto* mindenképpen köti, hiszen a kívülálló országok egyike sem exportálhat úgy terméket az Európai Unión belülre, hogy az ne felelne meg a fogyasztóvédelmi illetve egyéb előírásoknak. Mindezen okok miatt jutottam arra, a kérdés vonatkozásában, hogyha nem is lesz a megállapodásban nevesítve ezen kötelezettség gyakorlásának mikéntje, a szabályok elkerülhetetlenül vonatkozni fognak az Egyesült Királyságra is.

5.1.3. Vámmentes kereskedelem

Ahogy az már az előző fejezetekben kifejtésre került, a vámmentes piac a legnagyobb vonzóerő egyrészt azon államoknak, akik be kívánnak lépni az Unióba, másrészt mindazon állami és magánvállalatok számára, amelyek ha székhelyet biztosítanak maguknak a tagállamok bármelyikében, onnantól kezdve a többi tagállam, mintegy felvevőpiac, megnyílik számukra és termékeiket, illetve szolgáltatásaikat vám- és illetékmentesen végezhetik. Ezen

jog korlátozása azért nem lehet eredményre vezető, mivel nem csak az Egyesült Királyság exportál az EU-ba és importál onnan, hanem vice versa. Habár a százalékos eltérésekben látszik, hogy az Egyesült Királyság sokkal jobban kötődik az Unióhoz, mint fordítva, ettől függetlenül az Unióra is felesleges terheket róna az elkerülhető vámok és illetékek megfizetésének kötelezettsége.

5.1.4 Közös költségvetéshez való hozzájárulás

A véleményem legfőképpen itt tér el a Bruegel Intézet javaslatától, hiszen az nem tartalmaz iránymutatást a költségvetéshez való hozzájárulás mértékéről. A hozzájárulás mennyiségét meglátásom szerint a jelenleginél⁸³ magasabb összegben kell megállapítani, hiszen az Unió nem engedheti meg azt, hogy a kilépési tárgyalás kimenetele a britek számára pozitív mérleggel záruljon. Egyrészt ez egy nem felkészült tárgyalófél látszatát keltené, amely korántsem a legjobb összegzése egy ekkora méretű közösségnek, illetve ha más tagállamok azt látják, hogy a briteknek a kilépéstől könnyebb lett a helyzetük, mi tartaná vissza a többi tagot a hasonló népszavazások megtartásától?

5.1.5 Szavazati jog

A szavazati jog kérdésének eldöntése az egyik legnehezebb a feltételek között. Habár fogalmilag kizárt, hogy egy tagállami jogosultságot tagság nélkül gyakoroljanak, ettől a magatartástól az Egyesült Királyság teljes egészében mégsem utasítható el. Egy olyan köztes megoldás lehetne megfelelő erre a helyzetre, amely nem borítaná fel az arányosság követelményét a többi tagállammal szemben, de mégsem egy izolált állapotot eredményezne. A Bruegel Intézet úgy fogalmaz javaslatában, hogy „Angliának hangja lenne – de nem szavazata – a döntéshozatalban⁸⁴. Ez, úgy gondolom a legtesthezállóbb megközelítése a megoldásnak, sajnos azonban nincsen pontosan kifejtve. Arra gondolt ezzel az intézet, hogy joga van valamilyen kérdést szavazásra bocsátani? Esetleg az Egyesült Királyság majd megjelölhet olyan témákat, amelyeket az Uniónak meg kell/lehet tárgyalnia? Meggyőződésem, hogy a legészszerűbb megoldás az lenne, hogy bizonyos kérdésekben (pl.: kereskedelmi irány), de természetesen nem minden témában, lenne joga különböző javaslatok előterjesztésére. Ezek annyiban kötnék az EU-t, hogy kötelező lenne foglalkoznia vele, de döntését nem kötné, valamint nem hasonlítana egy olyan iránymutatáshoz, ami a soros elnökség tisztségében

---

⁸³ A CEP (Centre for Economic Performance) kutatása szerint az Angol GDP 0,31%-a a nettó befizetés mértéke. forrás: Brexit: impact on UK trade and living standards, 2016 Summer

⁸⁴ A szerző saját fordítása

nyilvánul meg, illetve nem társulna hozzá szavazati jog, mint a tagállamok esetében.

5.1.6 Közös piachoz való hozzáférés

A közös piachoz való teljes hozzáférést a Bruegel Intézet javaslata olyan módon kívánta biztosítani, hogy ezért cserébe London hozzájárul a közös költségvetéshez, kötik az Európai Bíróság ítéletei, illetve az összes piaci szabályzás is. Mindez megfelelő ellentételezés lenne abban az esetben, ha a személyek szabad mozgásának korlátozására nem vágyna az Egyesült Királyság. Az Európai Unió egységes piaca olyan gazdasági térséget jelöl, amely a négy alapszabadságon⁸⁵ alapul. Ezek együttesen érvényesülnek és nem korlátozhatóak, ezért meglátásom szerint a közös piachoz való teljes hozzáférés csak a négy alapszabadság teljes mértékű érvényesülésével lehetséges.

5.1.7 Személyek szabad mozgása

A referendum egyik fő indítóoka a megnövekedett mértékű bevándorlás és annak a gazdaságra gyakorolt káros – maximum politikai szempontból, hiszen mint az már kifejtésre került, hogy a bevándorlásnak pozitív hozadéka volt Angliában – hatásai voltak. Elkerülhetetlen rendelkezni a személyek szabad mozgása felől, hiszen a britek több mint negyven éve részei az Uniónak ezért meglehetősen jelentős számú személy dolgozhat az EU más tagállamaiban, illetve szintén jelentős azon munkavállalók vagy letelepedők száma, akik az Unió más tagországából érkeztek Angliába.

Továbbá ez egy olyan kulcsfontosságú kérdés mind az európai uniós integráció, mind pedig a vezető politikusok szempontjából, hogy ezen szabadság bármely nemű korlátozása (vagy annak terve) előre megpecsételheti a még el sem indított tárgyalások kimenetelét. A jogi és társadalmi dilemma többszintű, ezért az azok felőli rendelkezés sem nyilvánulhat meg generális szabályokban és prevenciókban. A Bruegel Intézet javaslatával ellentétben én a jövőbeni együttműködés ezen részét nem tudom korlátozva elképzelni, vagy van vagy nincs, harmadik opció nem elfogadható, mivel a négy alap-

---

⁸⁵ 1. Áruk szabad mozgása (tagállamok között nincsenek belső vámok valamint azzal egyenértékű díjak sem)

2. Tőke szabad mozgása (pénzátutalások, befektetések, etc. szabadon mozoghasson a tagállamok között.)

3. Szolgáltatások szabad nyújtása (bármely tagállam magánszemélye vagy magáncé-ge nyújthat különböző szolgáltatást egy másik tagállam lakosának, vállalatának)

4. Személyek szabad mozgása (az Unió polgárai szabadon utazhassanak bármely tagországba, ott letelepedhessenek, munkát vállalhassanak vagy különböző szolgáltatásokat nyújthassanak.)

szabadságra épül a közös piac (hiszen egy négy lábú szék sem akkor a legbiztonságosabb, ha az egyik lábát kitörve próbáljuk meg használni vagy akár tartani rajta valamit).

Természetesen a Szerződések (EUSZ és EUMSZ) vonatkozó rendelkezései a kilépés után nem lesznek alkalmazhatóak, azonban az irányelvek,⁸⁶ valamint az Európai Unió Bírósága gyakorlatának való megfelelés sokkal kezelhetőbbé tenné a helyzetet. A jogkérdés eldöntése habár konszenzus alapján kell, hogy történjen – szerződési mivoltára tekintettel – nem gondolom, hogy az Uniónak engednie kellene az álláspontjából⁸⁷. Az alapszabadságok egysége nem bontható fel és azok korlátozástól mentesek kell hogy legyenek, hiszen ha valamit korlátozunk, akkor nem beszélhetünk szabadságról.

6. DE LEGE FERENDA

Az Egyesült Királyság 1973 óta tagja az Európai Uniónak és emiatt a több mint negyvenéves tagállami viszony miatt olyan szoros kapcsolat alakult ki az uniós intézmények és London között, amelyek megszűnése esetén nem találunk olyan jogi keretet, amely ne okozna hátrányt mindkét fél számára. Amint az kifejtésre került az előző fejezetekben, a kilépés nemcsak az Egyesült Királyságnak okozna károkat, hanem az Európai Unió is sérülne mind gazdasági, mind a társadalmi egység szempontjából. Egy ilyesfajta referendum eredményessége akár olyan irányzatok megerősödéséhez vezethet a tagállamok körében, hogy az abból fakadó veszteségeket képtelenek vagyunk felbecsülni. Álláspontom szerint az Egyesült Királyságnak az Európai Unióval közösen van a legnagyobb esélye érvényesülni a nemzetközi szinten, hiszen így egy több mint 500 millió fős közösség támogatását élvezzi, amely erőforrásait és kompetenciáját tekintve a világ egyik legversenyképesebb piaca.

Véleményem szerint, amikor a kiválás megtörténik, a szerződésnek biztosítania kell az önálló tárgyalás lehetőségét az Európai Unió kívüli tagállamokkal szemben, valamint a vámmentes kereskedelmet és a közös piachoz való hozzáférést is, hiszen ha ezeket korlátozza az Unió, a saját gazdaságában is károkat fog okozni.

A represszív funkciónak pedig a közös költségvetéshez való hozzájárulás mértékének megemelését találok a legmegfelelőbb módszernek, hiszen

---

⁸⁶ Például az Európai Parlament és a Tanács 2004. április 29-i 2004/38/EK irányelve az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról

⁸⁷ Martin Schulz kijelentette, hogy kizárt, hogy az Egyesült Királyság hozzáférést kapjon a közös piachoz és kontrollal rendelkezzen a személyek szabad mozgása felett forrás: <http://www.express.co.uk/news/world/713834/Martin-Schulz-UK-single-market-free-movement-immigration-control-European-Union>

az EU és az Egyesült Királyság gazdasága olyan interdependenciát mutat, amelynek nagyobb mértékű korlátozásait mindkét fél hátrányként élné meg. Az EUSZ 50. cikke nem megfelelő keret a kilépés levezénylésére – a hangsúly minden valószínűséggel a Tanács iránymutatásain fog alapulni, amellyel könnyen visszaélhetnek a tagállamok bármely fél hátrányára –, ezáltal ha a kilépés megtörténik, a Szerződések felülvizsgálatára szükség lesz, valamint azok pontosítása is elengedhetetlen. Ezen események bizonytalanságai habár próbára teszik Európát mégsem jelenthető ki, hogy egy elkerülhetetlen viharfelhő gyűlik az Unió égboltján, hiszen a kilépés még nem következett be. Remélem, hogy az Európai Unió történetében továbbra is a csatlakozni kívánók lesznek többségben, a kilépés pedig példa nélküli állapot marad.

7. IRODALOMJEGYZÉK

Szakirodalom

1. Andreas HATZIGEORGIU, Magnus LODEFALK: The Brexit trade disruption revisited *The Estay Journal of International Law and Trade Policy.*, 2016
2. André SAPIR: Beyond hard, soft and no BREXIT, Bruegel Institute., 2016 október 21
3. BARTA Róbert: Churchill és az Európai Egyesült Államok, *Rubicon.*, 2014/1. különszám
4. Ernest GELLNER: *Nations and Nationalism.*, 1983
5. Gavin BARRET: The era of Article 50 HOW THE UK WILL LEAVE THE EU IF IT OPTS FOR BREXIT IN ITS 23 JUNE, 2016 VOTE., 2016 május 25
6. Helmut KOHL: Aggodalom Európáért FELHÍVÁS, Antall József Tudásközpont., 2016
7. House of Commons Library: Leaving the EU, Research Paper 13/42., 2013 július 1.
8. James WARREN and Monique EBELL: The long term consequences to leaving the EU, *National Institute Economic Review.*, 2016 május
9. Jean-Claude PIRIS: Wich options would be available to the United Kingdom in case of a withdrawal from the EU SSSUP working paper series., 2015/1
10. KECSKÉS László: Ami a konzervativizmus kéрге alatt van(Állami immunitás a common law-ban), *Jogtudományi közlöny.*, 1989/5.
11. KECSKÉS László: EU-Jog és jogharmonizáció HVG-ORAC 2011⁴- LÁSZLÓ Andor: A Bad Idea Hard to Defeat, *Social Europe.*, 2016 május
12. Nick BARBER, Tom HICKMAN, Jeff KING: ‘Pulling the Article 50 “Trigger”’: Parliament’s Indispensable Role’, 2016 június 27
13. Uuriintuya BATSAIKHAN: Mapple Syrup on Belgian Waffles: EU-Canada trade., 2016 október 20
14. PALÁNKAI Tibor : A nyugat-európai integráció *The Economist.*, 1970. évi május 16.szám
15. Paul CRAIG: BREXIT: A Drama in Six Acts, St Johns College, Oxford
16. Simon WREN-LEWIS: Why we must have a second referendum, *Social Europe.*, 2016 aug. 29
17. Sionaidh DOUGLAS-SCOTT: BREXIT, Article 50 And The Contested British Constitution., 2016 október 1.
Swati DHINGRA, Gianmarco OTTAVIANO, Thomas SAMPSON: Should we stay or should we leave, *Centre for Economic Performance, Paper EA022 Institute Economic Review.*, 2016

Jogforrások:

Az Európai Unióról szóló szerződés

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés

Az Európai Parlament és a Tanács 2004. április 29-i 2004/38/EK irányelve az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról -2004/38/EK irányelv
Attorney General v. De Keyser's Royal Hotel [1920] A.C. 508; R. v. Secretary of State for the Home Department, ex p. Fire Brigades Union [1995] 2 A.C. 513.

Annotációk, ábrák:

Az Európai Foglalkoztatás mobilitási portálja, forrás:

ec.europa.eu/eures/main.jsp?acro=free&step=0&lang=hu

Brexit ends the affair(summary of CEP Brexit analysis), CentrePiece, 2016 Summer

The Brexit effects on living and trade (summary of The consequences of brexit for UK Trade and Living Standards) CentrePiece, Summer 2016

Review of the balance of competences governmental program, forrás:

<https://www.gov.uk/review-of-the-balance-of-competences>.

World Bank 2016 forrás:

<http://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS>

forrás: ec.europa.eu/eures/main.jsp?acro=free&step=0&lang=hu

A DÍJAZOTTAK BEMUTATÁSA

I. helyezett

DRABANCZ ÁRON – EL-MEOUCH NEDIM MÁRTON

Budapesti Corvinus Egyetem Gazdálkodástudományi Kar, Pénzügy mesterszak, elsőéves hallgató,

Budapesti Corvinus Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, Közgazdasági elemző mesterszak, elsőéves hallgató

Dolgozat jellegéje: „sólyom42”

II. helyezett

FAZEKAS BRIGITTA LILLA

Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, ötödéves jogászhallgató

Dolgozat jellegéje: „hinta”

III. helyezett

HOSS BENCE

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Politológia alapszak, elsőéves hallgató

Dolgozat jellegéje: „magyarméz”

Különdíjasok

TÖRÖK VIRÁG

Nemzeti Közszerológati Egyetem Nemzetközi és Európa Tanulmányok Kar, Nemzetközi biztonság- és védelempolitika mesterszak, másodéves hallgató

Dolgozat jellegéje: „Nikola Tesla”

HERCZEG GERGŐ

Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, harmadéves jogászhallgató

Dolgozat jellegéje: „BREXIT”

ABSTRACTS
OF THE AWARD-WINNING
ESSAYS¹

---

¹ The essays were submitted to the competition entitled „Hungary and the Central European area in the European Union, the European Union in the world” initiated by the Speaker of the Hungarian National Assembly, the Minister of the Prime Minister’s Office and the Head of the European Commission Representation in Budapest in December 2016.

ÁRON DRABAN CZ – MÁRTON NEDIM EL-MEOUCH

1ST PRIZE

1st year student, Faculty of Business Administration

MA programme in Finance

1st year student, Faculty of Economics

MA programme in Economic Analysis

Corvinus University of Budapest

The efficiency of the carbon quota in the fight against global climate change

Global climate change is one of the biggest challenges of our time. It is essential to cut down the emission of greenhouse gases. To this effect, greenhouse gas quotas and markets have been introduced in several countries and regions. The study focuses on the efficiency of the emissions trading system of the European Union (ETS), which was created with the intent of reducing the emission of greenhouse gases. The ETS has been divided into several phases; the first phase ran from 2005 to 2007, the second phase lasted between 2008 and 2012. In the current, third phase (from which data are provided in the paper till 2015), reforms were implemented in the system, the rate of quotas sold by auction has been increased (thus, the amount of free quotas allocated decreased), and the distribution of the quotas has been centralized.

The main hypothesis of the study is that with these two major changes, the efficiency of the quota system has been improved; therefore, the paper investigates the effect of these policy changes in detail. Various statistical methods are employed to analyse the developments that the third phase has brought with respect to the initial over-allocation of greenhouse gas quotas in the first two phases. In addition, the paper investigates whether the inequality between the extent of companies exceeding the quotas and of companies emitting below the threshold in different countries has been successfully decreased.

The result of the statistical analysis shows that, in contrast to the first two phases, the policy reforms implemented in the third phase (in 2013) improved the efficiency of the ETS quota system and are playing a significant role in reducing the emission of greenhouse gases in the European Union. Thus, the conclusion of the paper is that the ETS system in its current format contributes a lot to attaining the goals of the European Union concerning global climate change.

BRIGITTA LILLA FAZEKAS

2ND PRIZE

*5th year student, Eötvös Loránd University
Faculty of Law and Political Sciences*

Resolution mechanism, the new crisis management mechanism of the European Union from the viewpoint of Hungary

The essay aims to present the Hungarian resolution mechanism, which was set up in conformity with the relevant European Union legislation. The harmonised resolution system was introduced by the Bank Recovery and Resolution Directive (hereinafter BRRD) which was transposed first amongst the Member States of the European Union by the Hungarian legislator in the summer of 2014.

The essay presents the historical background of the European Banking Union as well as its pillars, and the birth of the resolution mechanism. The paper investigates the European regulatory environment by placing the focus on the BRRD, which is binding on all Member States, and the Regulation establishing the Single Resolution Mechanism in the members of the Banking Union. The former greatly affected the Hungarian legislator, and the latter will be of relevance when Hungary decides to join the Banking Union. Lastly, the essay reflects upon the possible outcome, consequences and aspects to be considered if Hungary becomes a member of the Banking Union.

After the presentation of the international environment the paper focuses on the national resolution mechanism, introducing first the prevention, then the early intervention phase. Subsequently, the study provides an analysis of the procedure, focusing on the following questions: Which institution is in charge of implementing the resolution mechanism? What are the requirements for launching a resolution procedure? What are the limits and what are the powers of the authority in charge? What happens if more than one state is concerned and how cooperate the national authorities? What is the basic principle for financing the system?

Finally, the essay examines the resolution procedure of the Magyar Kereskedelmi Bank (MKB), as the first test of the Hungarian system. The paper sketches out the possible reasons for the purchase of the full portfolio of the MKB by the Hungarian State as well as the resolution scheme and its implementation.

BENCE HOSS

3RD PRIZE

*2nd year student, University of Pécs
Faculty of Humanities*

Opportunities of the Hungarian beekeeping sector in domestic and European Union economic system

The paper intends to point out that beekeeping has become increasingly popular in Hungary in the last decade, and the larger demand for quality production in the agricultural sector opens new opportunities for both the Hungarian producers and the Hungarian economy. The essay also presents the relevant national and EU economic policy measures, including the programs and payments provided for beekeepers, and deals with the effects of EU membership on the beekeeping sector.

The author reviews the processes from the creation of Common Agricultural Policy (CAP) to the present day, to reflect on the possible reasons for the changes of aid structure. The paper also touches upon the decision making of the CAP, the role of lobbying organisations as well as the tender opportunities in the European Union. Furthermore, it provides an analysis of the relevant European Union legislation and domestic laws, as well as of the relevant funds, with focus on national apiculture programmes launched by the national governments in co-financing with the European Agricultural Guarantee Fund. In addition to highlighting the economic and ecological importance of beekeeping, the essay also presents the situation of Hungarian and European Union apiary based on several national and EU statistics, including the relevant report of the European Commission of December 2016. The paper finds that the allocated funds have been used as far as possible for all segments of the production and sale.

Last but not least, the essay summarises an interview with a local beekeeper on the importance and the difficulties of beekeeping. Finally, the author's opinion about the possible future changes and the protection of the EU internal market against Chinese honey is briefly presented.

VIRÁG TÖRÖK

SPECIAL PRIZE

*2nd year student, National University of Public Service
Faculty of International and European Studies
Studies in Internal Security and Defence Policy*

„Pipe-diplomacy”

In our globalising world, ensuring energy security acutely influences the trends in regional cooperation. It is a highly topical question for both the European Union and the Western Balkans. The Tesla gas pipeline project might provide the right answer for both the question of reducing the huge natural gas exposure of the Union and the support of the EU integration aspirations of the countries of the Western Balkans.

The research area of the author is the safety of power-supply, focusing on the route-and source diversification of the piped natural gas transport system in Europe. The purpose of the essay is firstly to draw attention to the big natural gas exposure of the Union. Secondly, it carries out a preliminary impact assessment on the safety consequences of the Tesla pipeline.

The essay sketches the theoretical background of the natural gas and the energy security as part of economic security. A separate chapter is dedicated to the EU's natural gas policy. The so-called soft power methods for enforcing international interests (energy weapon – or „pipe-diplomacy”) are discussed through the example of the Russian-Ukrainian gas debate.

The final chapter deals with the Western Balkans and its regional safety peculiarities as well as its possible role in the EU's natural gas supply. Last but not least, the Tesla project and its possible future impact on the safety of the Western Balkans are examined. The methodology employed in the analysis is based on Barry Buzan's five sectors safety theory.

GERGŐ HERCZEG

SPECIAL PRIZE

*3rd year student, University of Miskolc
Faculty of Law*

Brexit as well as its legal and economic background

The first reaction of shock to the outcome of the UK referendum on EU membership in June 2016 was followed by the firm opinion that it would have an impact to the whole European judicial and political system. The author agrees with this view and the paper provides a thorough examination of the issue and the possible implications.

The paper presents the main features of the Brexit vote and the preceding campaign, which divided the EU's political perspectives basically in two ways. The pro side included *Nigel Farage*, leader of the UKIP, and other far-right politicians like *Marine Le Pen*, leader of the National Front of France, while on the con side were nearly all conservatives across Europe and also the former British PM *David Cameron* arguing for EU membership.

The essay analyses the complete and complicated process of exit and investigates the possible motivations for why citizens chose to leave the European Union.

The first and second chapters provide an overview of the UK-EU relations and the voting motivations. The third and fourth chapters present the consequences and the procedure laid down in the notorious Article 50 of the Treaty of Lisbon, supplemented by proposals by the author for the improvement of the provisions concerned.

Last but not at least, the so-called *De lege ferenda* section introduces the author's view concerning the main aspects of a possible future contract between the EU 27 and the UK. The author is not happy about the high burden that the EU has to cope with. The paper concludes that the EU and the UK should reach an agreement in good faith and with mutual respect to safeguard European values.